

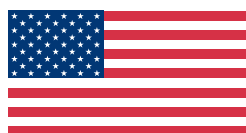
Monitorizarea proceselor de judecată pe cauze de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane

R A P O R T

2018

CENTRUL DE DREPT
AL FEMEILOR

GLOBAL RIGHTS
for WOMEN Justice for
Victims of Violence

**Monitorizarea
proceselor de judecată
pe cauze de violență în
familie, violență sexuală
și trafic de ființe umane**

R A P O R T

Autor și coordonator național

Iurie Perevoznic (Avocat, Centrul de Drept al Femeilor)

Au contribuit

Cheryl Thomas (Directoare executivă, Global Rights for Women)

Helen Rubenstein (Consilier superior, Global Rights for Women)

Coordonat de

Angelina Zaporozjan-Pîrgari (Președintă de onoare, Centrul de Drept al Femeilor)

Natalia Vilcu (Directoare executivă, Centrul de Drept al Femeilor)

Raportul de monitorizare a proceselor de judecată pe cauze de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane a fost elaborat de A.O. „Centrul de Drept al Femeilor” în colaborare cu Global Rights for Women (GRW), cu suportul Secției justiție penală și aplicare a legii a Ambasadei SUA în Republica Moldova, în cadrul proiectului „Consolidarea răspunsului sistemului judiciar și al procurorilor la cazurile de violență în familie în Moldova”. Traducerea și publicarea Raportului au fost posibile grație suportului în cadrul proiectului menționat mai sus.

Opiniile expuse în această lucrare aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Ambasadei SUA în Republica Moldova. Raportul de monitorizare a proceselor de judecată pe cauze de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane este disponibil în limbile română și engleză și poate fi accesat la www.cdf.md/rom/resources. Reproducerea totală sau parțială a fragmentelor din această publicație este autorizată doar cu condiția indicării clare și exacte a sursei.

Design și layout: Bons Offices

Foto copertă: 123rf.com

ISBN 978-9975-87-420-5

Cuprins

Cuvânt de mulțumire	6	2.2. Profilul victimei contravenției de violență în familie	58
Acronime	7	2.3. Profilul contravenientului	59
Introducere	8	2.4. Judecarea cauzei contravenționale de violență în familie	60
Sumar executiv	10	Publicitatea ședinței de judecată	60
Scopul și obiectivele programului de monitorizare	15	Locul desfășurării ședinței	61
Metodologia programului de monitorizare	16	Înregistrarea audio a ședinței de judecată	62
Limitări	20	Limba de desfășurare a procesului și accesul părților la serviciile interpretului	62
CAPITOLUL I		Procedura de examinare a cauzei contravenționale	63
Monitorizarea proceselor de judecare a cauzelor de violență în familie și violență sexuală		Asigurarea dreptului victimei la tratament cu respect	66
1.1. Aspecte generale privind răspunderea penală pentru infracțiuni de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor		Accesul victimei la serviciile de asistență juridică în procedura contravențională	67
22		Asistența juridică a contravenientului în proces	68
1.2. Profilul părții vătămate pe cauzele monitorizate		2.5. Termenul de judecare a cauzei contravenționale. Amânarea ședinței de judecată	70
23		2.6. Pronunțarea hotărârii pe cauza contravențională. Măsura de pedeapsă	72
1.3. Profilul inculpatului		Concluzii la capitol	76
25		CAPITOLUL III	
Măsuri de constrângere aplicate agresorului		Monitorizarea judecării cauzelor civile de solicitare a măsurilor de protecție a victimei violenței în familie	
26		79	
1.4. Judecarea cauzei penale de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor		3.1. Prezentarea generală a cadrului normativ privind ordonanța de protecție	
27		80	
Transparența și publicitatea ședinței de judecată		3.2. Înregistrarea cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție	
28		81	
Începerea ședinței la ora stabilită		3.3. Formele de violență care au constituit obiectul cererii	
31		84	
Siguranța părții vătămate în sediul judecătorei		3.4. Profilul victimei în cauze civile	
32		85	
Locul desfășurării ședinței. Înregistrarea audio a ședinței de judecată		3.5. Profilul agresorului în cauze civile	
34		87	
Limba de desfășurare a procesului și accesul părților la serviciile interpretului		3.6. Pregătirea pricinii pentru examinare	
35		88	
Procedura de examinare a cauzei penale		Înștiințarea victimei despre locul și timpul examinării cererii	
35		90	
Asigurarea dreptului părților la serviciile de asistență juridică		Organizarea participării agresorului la proces	
37		90	
Asigurarea dreptului părții vătămate la tratament cu respect		Condițiile de siguranță a victimei în sediul judecătorei	
39		92	
1.5. Judecarea cauzei în termeni rezonabili. Amânarea ședinței de judecată		Locul desfășurării ședinței	
40		93	
1.6. Sentința pronunțată pe cauzele de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor		Începerea ședințelor la ora stabilită. Amânarea ședințelor	
45		94	
Concluzii la capitol		3.7. Examinarea cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție	
52		95	
CAPITOLUL II		Înregistrarea audio a ședinței de judecată în cauze civile	
Monitorizarea în judecătoria a proceselor de judecare a cauzelor contravenționale de violență în familie		96	
56		Procedura de examinare a cererii	
2.1. Aspecte generale privind răspunderea contravențională pentru violență în familie. Particularitățile procedurii contravenționale		96	
57		Dreptul victimei la tratament cu respect	
		97	

Accesul victimei la serviciile interpretului în cauze civile	98
Accesul victimei la asistență juridică eficientă	98
Accesul agresorului la serviciile interpretului și la asistență juridică	100
Durata desfășurării ședinței	100
3.8. Încheierea instanței de judecată	101
Aplicarea măsurilor de protecție	102
Respingerea cererii	104
3.9. Respectarea termenului legal de examinare a cererii	104
3.10. Punerea în executare a ordonanței de protecție	105
3.11. Contestarea încheierii judecătorești	106
3.12. Prelungirea măsurilor de protecție	107
Concluzii la capitol	108

CAPITOLUL IV

Monitorizarea procesului de examinare în judecătoria a cauzelor penale privind traficul de ființe umane și infracțiuni conexe	111
4.1. Aspecte generale privind răspunderea penală pentru infracțiuni de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe	112
4.2. Profilul părții vătămate în cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe	113
4.3. Profilul inculpatului în cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe	115
Măsurile de constrângere aplicate în cauză	116
4.4. Judecarea cauzelor penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe	116
Publicitatea ședinței de judecată, începerea ședinței la ora stabilită	117
Siguranța părții vătămate în sediul judecătoriei	119
Locul desfășurării ședinței și înregistrarea audio a procesului de judecată	120
Limba de desfășurare a procesului și accesul părților la serviciile interpretului	121
Procedura de examinare a cauzei penale	122
Asigurarea dreptului părților la serviciile de asistență juridică	123
Asigurarea dreptului părții vătămate la tratament cu respect	125
4.5. Judecarea cauzei în termeni rezonabili. Amânarea ședinței de judecată	127
4.6. Sentința pronunțată	128
Concluzii la capitol	130

CAPITOLUL V

Monitorizarea ședințelor de judecare în apel a cauzelor penale	132
5.1. Profilul părții vătămate în cauzele monitorizate în instanța de apel	134
5.2. Profilul inculpatului în cauzele monitorizate în instanța de apel	134
5.3. Monitorizarea ședințelor de judecare a unor cauze penale de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane în Curtea de Apel Chișinău	135
Publicitatea ședinței de judecată	136
Locul desfășurării ședinței, începerea ședinței la ora stabilită	137
Prezența părților la ședința de judecare a apelului	138
Înregistrarea audio a ședinței de judecată	139
Asigurarea cu interpret a părților	140
Asigurarea dreptului părții vătămate la tratament cu respect	140
Asistența juridică a părților la examinarea cauzelor în apel	140
5.4. Termenul de judecare în apel a cauzei. Amânarea ședințelor de judecată	142
5.5. Decizia instanței de apel în cauzele monitorizate	145
Concluzii la capitol	149

Concluzii și recomandări 152

Anexe

1 Date despre victimele acțiunilor de violență în familie intervievate	158
2 Date despre specialiștii cu care s-au realizat interviuri individuale aprofundate	158

Figuri

1 Metodologia programului de monitorizare	17
2 Numărul de cauze monitorizate și categoria acestora	18
3 Cauze selectate pentru monitorizare – violența în familie și violența sexuală	22
4 Profilul gender al părții vătămate în rezultatul violenței în familie și /sau violenței sexuale	24
5 Vârsta părților vătămate în cauze penale de violență în familie și/sau violență sexuală	24
6 Statutul părților vătămate în raport cu inculpații	24
7 Profilul gender al inculpatului în cauze de violență în familie și /sau violență sexuală	25
8 Vârsta inculpaților în cauze penale de violență în familie și/sau violență sexuală	25
9 Sediul judecătoriei în care au fost monitorizate cauzele privind violența în familie și /sau violență sexuală	28

10	Începerea ședinței la ora stabilită, cauze	31	26	Motivele amânării ședințelor de judecată	72
11	Locul desfășurării ședințelor de judecată pe cauze penale de violență în familie și/sau violență sexuală	34	27	Formele violenței invocate în cererea pentru eliberarea OP	85
12	Numărul părților vătămate vs numărul inculpaților, asistați de avocat	38	28	Profilul gender al victimelor violenței în familie	85
13	Numirea primei ședințe de la data înregistrării cauzei în judecată în cauzele penale de violență în familie și/sau violență sexuală	41	29	Statutul victimei în raport cu agresorul	86
14	Numărul ședințelor după care instanța de judecată a pronunțat hotărârea	42	30	Locul desfășurării ședinței de judecată în cauze civile privind eliberarea OP	94
15	Motivele amânării ședinței de judecată	42	31	Începerea ședinței de judecată la ora stabilită, cauze	94
16	Sediul judecătoriei în care a avut loc monitorizarea cauzelor contravenționale	56	32	Reprezentarea de către avocat a petiționarilor	99
17	Profilul de vârstă al victimei contravenției de violență în familie	58	33	Categoria cauzelor penale monitorizate, conform Codului Penal	111
18	Profilul de vârstă al contravenientului	59	34	Profilul gender al părților vătămate în cazuri de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe	114
19	Statutul contravenientului în raport cu victima violenței	60	35	Profilul gender al inculpaților în cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe	115
20	Locul desfășurării ședințelor de judecare a cauzelor contravenționale	62	36	Caracterul ședinței în examinarea cauzelor de trafic de ființe umane	117
21	Începerea ședințelor de judecată la ora stabilită	63	37	Locul desfășurării ședințelor de judecată pe cauzele de trafic de ființe umane, ședințe	121
22	Neprezentarea părților la ședința de judecată, din totalul ședințelor monitorizate	64	38	Numirea primei ședințe în cauzele penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe	127
23	Asistența juridică a victimei și a contravenientului acordată de avocat	69	39	Începerea ședinței la ora stabilită, Curtea de Apel	137
24	Termenul de judecare a cauzei	71	40	Numirea primei ședințe, zile de la data repartizării cauzei, cauze	143
25	Numărul de ședințe de judecată după care a fost pronunțată hotărârea	71	41	Termenul de examinare a cauzelor în instanța de apel de la numirea primei ședințe	144

Cuvânt de mulțumire

Prezentul Raport a fost elaborat de către Centrul de Drept al Femeilor în cooperare cu Global Rights for Women cu suportul Secției justiție penală și aplicare a legii a Ambasadei SUA în Republica Moldova pentru a monitoriza răspunsul statului la cazurile de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane și a identifica măsura în care instituțiile statului asigură protecția victimelor și urmărirea în justiție a agresorilor.

Elaborarea raportului nu ar fi posibilă fără:

- Deschiderea Consiliului Superior al Magistraturii față de inițiativa de monitorizare a proceselor de judecată pe cauze de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane și cooperarea pe întreaga perioadă de desfășurare a monitorizării.
- Dedicția și observațiile obiective ale monitorilor implicați în monitorizarea proceselor de judecată: Barbăscumpă Aliona, Cernomorcenco Ecaterina, Croitoru Ludmila, Danilescu Tatiana, Ionașcu Vitalie, Lunca Ion, Lupașcu Vitalie, Savciuc Rodica, Șpac Elena, Șargarovschi Mariana.
- Susținerea Centrului de Investigații și Consultanță „Sociopolis” în persoana dnei Diana Cheianu, în definitivarea chestionarelor și elaborarea ghidurilor de interviu, precum și în desfășurarea interviurilor cu specialiștii în domeniu și victimele violenței în familie și prelucrarea datelor colectate de monitori.

Mulțumiri speciale le adresăm coordonatorului național și autorului raportului, dl Iurie Perevoznic, precum și expertelor din Statele Unite ale Americii, Cheryl Thomas și Helen Rubenstein, pentru îndrumarea la toate etapele proiectului și informația valoroasă prezentată la subiectul abordat.

În același timp, ne exprimăm recunoștința față de victimele violenței în familie, judecătorii, procurorii, avocații, agenții constataatori, expertul medico-legal, asistenții judiciari, grefierii, reprezentanții direcțiilor de evidență și documentare procesuală din cadrul instanțelor de judecată, pentru opiniile exprimate și contribuția esențială la conținutul prezentului Raport.

Echipa Centrului de Drept al Femeilor

Acronime

AAIJ	Agenția de administrare a instanțelor judecătorești
CDF	Centrul de Drept al Femeilor
CEDAW	Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor
CEDO	Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale
CNAJGS	Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat
CPC	Cod de procedură civilă
CP	Cod penal
CPP	Cod de procedură penală
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
ECAT	Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane
GRW	Global Rights for Women
OP	Ordonanța de protecție
PCCOCS	Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale
PIGD	Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor
PNIJ	Portalul național al instanțelor de judecată
TFU	Trafic de ființe umane
VF	Violența în familie
VS	Violența sexuală

Introducere

Violența în familie, violența sexuală și traficul de ființe umane figurează printre cele mai grave încălcări ale drepturilor omului cu care se confruntă societatea contemporană din întreaga lume. Republica Moldova, cu regret, nu este o excepție în acest sens. Aceste forme de violență și abuz, răspândite mai ales în rândul femeilor și fetelor, cauzează victimelor daune considerabile și, uneori, irecuperabile sub aspect fizic, psihologic, dar și economic, constituind adesea o piedică în a-și realiza pe deplin potențialul.

Rolul sistemului de justiție în răspunsul statului la cazurile de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane este crucial. Într-un stat democratic, sistemul de justiție este guvernat de principii democratice, cum ar fi supremația legii, independența sistemului judecătoresc, prioritatea respectării drepturilor individuale etc. Fără o justiție echitabilă, eficientă și transparentă nu este posibilă asigurarea unei democrații autentice. În multe state cu tradiție democratică îndelungată, cetățenii contribuie activ la îmbunătățirea, dar și menținerea calității procesului de exercitare a justiției.

O modalitate eficientă de a contribui la promovarea schimbărilor în sistemul judecătoresc o reprezintă monitorizarea proceselor de judecată. Monitorii din partea societății civile, prezenți la ședințele de judecată (cu excepția celor declarate închise, conform temeiurilor și modalității stabilite de legea națională, în strictă conformitate cu principiile dreptului internațional), evaluează cu „ochii proaspeți ai unui observator obiectiv” cum decurge procesul de examinare a unei cauze. Rapoartele de monitorizare servesc drept sursă utilă de informație, înainte de toate, cetățenilor, pentru a-și îmbogăți cunoștințele cu privire la practica judiciară și înțelegerea mai profundă a sistemului de justiție. Totodată, justițiarul beneficiază de oportunitatea de a cunoaște cum este apreciat lucrul de îndeplinire a justiției de către persoane din afara acestui sistem. Analiza cu bună credință a rezultatelor activității elucidate în rapoartele de monitorizare, descoperirea și înlăturarea

anumitor lacune cu caracter sistemic sau a unor cazuri izolate, inclusiv ce țin de etică profesională, pot contribui substanțial la edificarea în perspectivă a unui sistem judiciar funcțional, cu adevărat preocupat de protecția eficientă a drepturilor omului.

Transformările din sistemul judecătoresc, spre care aspiră Republica Moldova, nu pot fi obținute doar prin revizuirea cadrului legislativ și instituțional. Este necesar ca justițiarul să înțeleagă (să conștientizeze utilitatea lor) și să sprijine aceste transformări, pentru ca, în cele din urmă, societatea să simtă impactul benefic al reformelor. Trebuie menționat, în acest context, că la 17 martie 2017, s-a desfășurat un eveniment de importanță majoră cu genericul „Construirea podurilor de încredere dintre societatea civilă și sectorul justiției”, în cadrul căruia s-a discutat despre mersul și rezultatele implementării Strategiei de reformare a sectorului justiției pentru anii 2011-2016¹, relevându-se problemele apărute în procesul reformelor în sectorul justiției din Republica Moldova, precum și rolul societății civile în susținerea acestora². În cadrul dezbaterilor, a fost recunoscută necesitatea unirii eforturilor exponenților sectorului justiției cu cele ale societății civile în vederea intensificării activității de promovare a reformelor în proces de desfășurare.

Fiind preocupați de necesitatea dezvoltării unei colaborări eficiente dintre societatea civilă și actorii din sistemul justiției al Republicii Moldova, Centrul de Drept al Femeilor (CDF), în comun cu Global Rights for Women (GRW), având susținerea Ambasadei SUA în Republica Moldova, au inițiat proiectul „*Consolidarea răspunsului sistemului judiciar și al procurorilor la cazurile de violență în familie în Moldova*”. Proiectul

¹ Monitorul Oficial nr.1-6 din 06.01.2012, art.6.

² Evenimentul face parte dintr-o serie de reuniuni la nivel înalt dintre societatea civilă și reprezentanți ai autorităților din sectorul judecătoresc, organizat de către „Freedom House” în cadrul proiectului „Mobilizarea societății civile cu scopul de a susține integritatea în sistemul judecătoresc în Republica Moldova” și susținut de către Departamentul de Stat al SUA prin intermediul Ambasadei SUA.

își propune să analizeze răspunsul statului privitor la protecția victimelor în cazurile de violență în familie și trafic de ființe umane, dar și referitor la responsabilizarea făptașilor. Acest proiect, preconizat pentru mai multe etape, a inclus și un program de monitorizare a proceselor de judecată pe unele cauze civile, contravenționale și penale referitoare la violența împotriva femeilor și traficul de ființe umane, ale cărui rezultate sunt elucidate în prezentul raport. Având în vedere că programul de monitorizare a cuprins doar faza de examinare judiciară a cauzelor, conținutul raportului se referă la această etapă a procesului, fără dezvăluirea procedurii la faza urmăririi penale, a activității de constatare a contravenției sau circumstanțele detaliate care au anticipat punerea pe rol a cauzei în instanța de judecată, precum și a fazei de executare a actelor judiciare adoptate pe aceste cauze.

Informația sistematizată din analiza per ansamblu a chestionarelor de monitorizare a proceselor de judecată, a interviurilor individuale aprofundate, realizate separat cu victime ale violenței și traficului (Anexa 1),

cu profesioniști din diverse structuri și servicii implicate în proces (Anexa 2), precum și cu monitorii, reprezintă sursa principală din care autorii raportului au încercat să găsească răspuns la întrebarea: În ce măsură sistemul judecătoresc al Republicii Moldova îndeplinește condițiile caracteristice unui sistem de justiție democratic, care să asigure în mod practic participanților la proces respectarea drepturilor omului, în special ale victimelor actelor de violență în familie și ale cazurilor de trafic sau infracțiuni conexe. Or, acest deziderat este realizabil, exclusiv în condițiile înțelegerii profunde a specificului infracțiunilor respective, care se deosebesc evident de altele prin gradul incomparabil de vulnerabilitate a victimei, determinat de posibilitatea infimă de alegere și refugiu.

În special, raportul va servi drept sursă importantă în procesul de instruire a specialiștilor din sistemul de drept – instruire care contribuie la consolidarea cunoștințelor și capacității lor de a răspunde eficient la cazurile de violență împotriva femeilor. Drept urmare, acest lucru va avea impact asupra sporirii încrederii cetățenilor în sistemul judiciar din Republica Moldova.

Sumar executiv

Procesul de monitorizare a ședințelor de judecată, realizat în perioada mai 2017 – februarie 2018, a cuprins câteva categorii de cauze cu subiect sensibil, cărora le este caracteristic un grad sporit de vulnerabilitate a victimelor. Au fost monitorizate 158 de cauze, selectate aleatoriu, inclusiv 128 de cauze din cele aflate pe rol în Judecătoria Chișinău și 30 de cauze examinate în Curtea de Apel Chișinău.

Rezultatele programului de monitorizare a ședințelor de judecată, realizat timp de circa 9,5 luni, a relevat anumite progrese în relațiile justițiar – justițiabil, fiind vorba, în special, de victimele violenței bazate pe gen, inclusiv violența în familie și traficul de persoane. Specificul acestor categorii de crime/contravenții și impactul lor asupra victimelor și anturajului lor este mai bine înțeles de unii judecători și participanți la proces, iar în cazul violenței în familie – și impactul asupra institutului familiei ca element fundamental al unei societăți prospere. Totuși mai rămân actuale multe probleme care implică consolidarea eforturilor pentru îmbunătățirea stării de lucruri în procesul exercitării actului de justiție pe aceste cauze.

O problemă care influențează siguranța victimei pe toate categoriile de cauze monitorizate se referă la condițiile de exercitare a actului de justiție. În pofida reformelor aflate în proces de implementare în sistemul judecătoresc, instanțele de judecată continuă să activeze în condiții austere de finanțare a necesităților tehnico-materiale. Sediile judecătorești nu corespund cerințelor necesare pentru siguranța victimei și a martorului în proces. Niciun sediu al instanței de judecată, incluse în programul de monitorizare, nu are structura adecvată, iar condițiile tehnice sunt necorespunzătoare: lipsa unor intrări separate și a locurilor unde victima sau martorul să poată aștepta fără a fi văzuți de agresor/inculpat sau alte persoane din anturajul lor, încăperi mici, deseori fără mobilierul și echipamentul necesar, iluminare slabă, acustică necorespunzătoare, lipsa unor spații adiacente pentru

deliberări, aglomerație pe holurile unde așteaptă participanții la proces etc.

Monitorizarea cauzelor penale de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor

În lista victimelor infracțiunilor de violență în familie și violență sexuală majoritatea o constituie femeile cu vârsta sub 45 ani. Cel mai frecvent rolul de victimă, în cazul violenței în familie, le-a revenit foștilor soți, urmași de fiice/fii.

În procedura penală formală, victima infracțiunii mai rămâne încă marginalizată. Activitatea organelor de urmărire penală și de examinare judiciară a cauzei nu demonstrează o preocupare prioritară pentru asigurarea reprezentării victimei/părții vătămate în proces, a protecției și reabilitării ei în cauză. Posibilitățile victimei de a obține asistență de recuperare, precum și probatoriul necesar pentru revendicarea prejudiciilor rămân foarte limitate. Victima se confruntă cu multe dificultăți și în procesul aprecierii gravității vătămarilor corporale sau a sănătății, cauzate prin infracțiune.

Nu este asigurată în măsură corespunzătoare transparența procesului de judecată. Nu se respectă termenul legal de afișare a informației despre cauzele fixate spre judecare. Uneori această informație lipsește, alteori nu este actualizată. Nu se indică suficient de clar pentru publicul larg normele penale care formează obiectul examinării în cauză etc. Încălcarea orarului ședințelor este o practică frecventă în activitatea instanței de judecată, ceea ce afectează autoritatea sistemului de justiție. Chiar dacă numărul cauzelor examinate în ședință închisă este mic, de regulă, în afară de părți și reprezentanții lor, alte persoane nu asistă la ședințe. Astfel, examinarea cauzei în ședință publică rămâne a fi o noțiune teoretică. Accesul publicului la ședințele de judecată este limitat și de practica frecventă de desfășurare a ședințelor în biroul judecătorului.

Astfel, majoritatea ședințelor s-au desfășurat în biroul judecătorului, creând incomodități suplimentare participanților la proces.

Instanțele de judecată asigură, cu anumite excepții, înregistrarea audio a ședințelor de judecată, de cele mai multe ori cu reportofonul. Aceasta creează îngrijorare privitor la înregistrarea exhaustivă a procesului. Mecanismul de înregistrare a ședințelor de judecată trebuie să excludă la maximum factorul uman din acest proces.

Monitorii nu au menționat vreun caz în care victimelor infracțiunilor să li se ofere în ședință explicații clare despre dreptul de a cere asistență juridică garantată de stat și despre modalitatea de solicitare, prevăzută în lege. Astfel, facilitățile de ordin juridic, prevăzute pentru victimele violenței în familie, practic, nu le avantajează sub nicio formă în raport cu inculpații.

Mulți juriști conștientizează importanța aplicării principiului celerității la examinarea cauzelor de violență în familie. Totuși termenul de examinare a lor deseori este destul de mare, depășind un an de zile. Totodată, cauzele penale cu femei inculcate au fost examinate cu soluție în termen cu mult mai mic comparativ cu alte cauze similare cu bărbați inculpați. De multe ori, amânarea procesului a fost motivată prin lipsa confirmării citării legale a participanților absenți. Monitorii au constatat în repetate rânduri că participanții la proces erau invitați prin telefon sau prin alți participanți, nu prin citații.

Impunitatea în cazurile de violență bazată pe gen este un fenomen răspândit. Doar un număr neînsemnat de cauze s-a finalizat cu condamnare la închisoare cu executare. De obicei, inculpaților li se aplică munca neremunerată în folosul comunității sau închisoare cu suspendarea condiționată a executării. Nu s-a stabilit niciun caz de obligare a inculpaților la urmarea vreunui tratament de alcoolism sau narcomanie sau la participarea în programul special de tratament sau consiliere pentru reducerea comportamentului violent. Nu se respectă pe deplin nici prevederile regulamentului privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești.

Un număr semnificativ de cauze au fost judecate în procedură simplificată, în condiții care favorizează disproporționat inculpatul, atribuindu-i-se o pedeapsă sub

limita minimă a sancțiunii, fără vreo clauză care l-ar descuraja să aplice în continuare violența. Este subestimată importanța institutului acțiunii civile în procesul penal, suma prejudiciului încasat de instanța de judecată în temeiul acțiunii civile deseori fiind mult diminuată, iar mecanismul de executare – ineficient.

Monitorizarea cauzelor contravenționale de violență în familie

De regulă, materialele procedurii contravenționale elucidează circumstanțele unor episoade izolate de aplicare a violenței în privința unei victime adulte. Rămân în afara procesului de investigație faptele repetate de violență, inclusiv cele care nu au fost anterior sesizate, circumstanțele de aplicare a violenței în privința mai multor membri ai familiei, inclusiv în privința copiilor.

Cele mai multe victime ale violenței în familie în cauze contravenționale erau femei cu vârsta de până la 40 de ani.

Majoritatea procedurilor contravenționale au fost examinate în biroul judecătorului, de obicei, în spații neîncăpătoare și neasigurate cu mobilierul necesar. Asigurarea în proces a interpretului constituie uneori o problemă dificilă pentru juriști. S-a observat absența frecventă, mai ales la prima ședință, a participanților la procesul contravențional, fapt care se datorează, în multe cazuri, practicii de citare la proces prin telefon.

În condițiile absenței cronice a agenților constatați la ședințe, ale calității scăzute a materialelor de constatare a contravenției și în lipsa asistenței juridice din partea unui avocat, sarcina de a proba vinovăția agresorului familial îi revine, de multe ori, victimei violenței în familie.

Au fost constatate mai multe deficiențe privind posibilitatea victimei contravenției de a obține asistență juridică garantată de stat. O problemă pentru accesul efectiv al victimelor violenței în familie la serviciile de asistență juridică garantată de stat în procedura contravențională, constituie imperfecțiunile cadrului legislativ, dar și reticența instanței de judecată să le ofere informația necesară în această privință.

În pofida termenului fixat în lege pentru judecarea cauzei, doar un număr neînsemnat de cauze au fost examinate în termenul legal. În unele cazuri, instanța a continuat examinarea cauzei și peste termenul de prescripție de un an de zile. Deficiențele organizaționale stabilite în procesul monitorizării, inclusiv numirea primei ședințe cu mare întârziere, amânările multiple și perioadele mari de timp dintre ședințe capătă o semnificație deosebită, având în vedere specificul violenței în familie, și consolidează șirul de factori care compromit eficiența procedurii contravenționale pe aceste cazuri.

Impunitatea deseori este prezentă în cauzele contravenționale de violență în familie. Monitorizarea proceselor contravenționale a constatat mai multe cazuri de aplicare a celei mai ușoare pedepse prevăzute de sancțiunea normei, inclusiv agresorilor cu comportament violent stabil - munca neremunerată în folosul comunității, dar și aceasta la limita minimală. Nu a fost niciun caz de aplicare a măsurilor de consiliere în privința contravenientului. În hotărârile publicate au fost depersonalizate nu doar datele părților, ci și numele altor participanți, numărul și data întocmirii procesului-verbal cu privire la contravenție, circumstanțele faptei, elemente de probatoriu.

Autoritățile statului nu sunt pregătite să reacționeze cu măsuri capabile să-i descurajeze pe agresori să comită violență în familie, fapt care, în consecință, descurajează victimele.

Monitorizarea cauzelor civile de solicitare a măsurilor de protecție a victimei violenței în familie

Multe victime nu cunosc despre ordonanța de protecție, deși sunt supuse violenței mai mulți ani în șir. În instanțele de judecată nu este afișată informația necesară, expusă într-un limbaj accesibil potențialelor victime, cu privire la procesul de solicitare a ordonanței de protecție, care ar constitui un suport practic pentru victime, având în vedere rețeaua subdezvoltată de para-juriști în localități. Nu s-a constatat niciun caz când cererea în judecată în interesul victimelor să fie depusă de către organul de asistență socială sau de autoritatea tutelară.

Nu există o practică unică, bazată pe criterii clare, de recepționare a cererilor pentru eliberarea ordonanței de protecție. Reieșind din procedura diferită de examinare a cererilor, inclusiv termenul legal limitat de adoptare a soluției, sunt necesare reglementări în actele interne referitoare la procedura de înregistrare a acestor cereri, care să prevadă ora recepționării cererii, ora transmiterii judecătorului spre examinare, ora adoptării soluției în cauză etc. Majoritatea cererilor au fost examinate în ziua înregistrării sau în ziua următoare de la înregistrare. În unele ședințe s-a stabilit că cererea a fost înregistrată în ziua examinării, însă a fost depusă mai înainte, alteori cererea a fost înregistrată după ce instanța a adoptat soluția. Nu există un mecanism de control din afara structurii al timpului recepționării cererii.

Informația referitoare la orarul examinării cererilor de solicitare a ordonanței de protecție este publicată, de regulă, doar pe portalul instanțelor naționale de judecată și, de cele mai multe ori, în zilele următoare adoptării încheierii, iar în privința unor cauze a lipsit, în genere, orice informație pe pagina Web.

Practic, în toate cauzele de solicitare a ordonanței de protecție, cu rare excepții, a fost prezentă forma de violență psihologică – de una singură sau însoțită de alte forme de violență, însă practica actuală de aplicare a legislației nu oferă remedii eficiente contra violenței psihologice.

În cauzele civile de solicitare a ordonanței de protecție, victimele femei au constituit 100%, cele mai multe fiind cu vârsta cuprinsă între 30-40 ani. Totodată, în 56% din cauzele civile de solicitare a ordonanței de protecție a victimei violenței în familie, mai figurează, în calitate de victime, copiii minori sub vârsta de 15 ani.

Majoritatea ședințelor s-au desfășurat în biroul judecătorului. În asemenea cazuri petiționarul-victimă este nevoit să se afle alături sau în imediata apropiere de agresor, fiind despărțit de acesta, după caz, de avocat, angajatul poliției, traducător sau de alți participanți.

Instanțele de judecată se confruntă cu anumite probleme de asigurare cu interpret a participanților la proces. Au fost observate cazuri de examinare a cererii în lipsa translatorului pentru victimă, însă agresorii au

beneficiat de fiecare dată de serviciile interpretului. În majoritatea cauzelor, victimele nu au avut în genere ori au avut parte de asistență juridică în proces la nivel necorespunzător. Totodată, se constată că este foarte dificil de asigurat într-o perioadă limitată de timp prezența în ședința de judecată a unui avocat care ar acorda asistență garantată de stat, fără să mai vorbim de acordarea unui timp de pregătire pentru asistență juridică calificată la nivel corespunzător.

Nu există o practică judiciară clară de aplicare a măsurii de protecție ce prevede obligarea agresorului de a participa la un program de tratament sau de consiliere pentru reducerea violenței sau pentru renunțarea la ea. De regulă, instanțele invocă lipsa de probe care ar determina necesitatea de a obliga agresorul să participe la un program de tratament sau de consiliere pentru reducerea violenței. În unele cazuri, a fost indicată lipsa consimțământului agresorului pentru aplicarea acestei măsuri.

Instrucțiunile interne de evidență și documentare procesuală nu reglementează modalitatea de trimitere spre executare a ordonanței de protecție a victimelor violenței în familie. În multe cazuri, instanța de judecată remite ordonanța de protecție spre executare în ziua următoare – prin curier sau prin poștă. În aceste condiții, ordonanța de protecție se pune în executare în zilele ulterioare, perioadă în care victima rămâne în contact cu agresorul. Ordonanța de protecție, de cele mai multe ori, este privită nu atât ca o măsură de ocrotire a vieții și sănătății victimei violenței în familie, cât, mai degrabă, ca o măsură care restricționează drepturile agresorului.

Monitorizarea cauzelor penale privind traficul de ființe umane și infracțiuni conexe

În cauzele de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, cele mai multe victime erau femei, majoritatea având vârsta cuprinsă între 16-25 de ani. O parte din aceste femei figurează pe unele cauze ca inculpate, iar pe altele – ca parte vătămată.

Majoritatea cauzelor cuprinse de monitorizare au fost examinate în ședințe publice, deși, în afară de părți și

reprezentanții lor, alte persoane nu asistau la ședințe. În multe cazuri, lista cauzelor fixate pentru judecare era afișată pe panoul informativ din incinta instanței cu încălcarea termenului stabilit de legislație. Uneori în genere lipsea orice informație despre ședință, alteori era afișată o informație greșită sau neactualizată. În majoritatea cazurilor, ședințele de judecată începeau cu întârziere, de multe ori cauza fiind examinarea altor dosare.

De cele mai multe ori, cauzele penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe sunt examinate în lipsa părții vătămate. Nu se prezintă părțile vătămate, în mare parte, și în procesele de judecată pe cauzele de trafic de ființe umane/trafic de copii în scop de exploatare sexuală și pe cauzele de proxenetism, adică pe cauzele care rezultă din acțiuni de natură sexuală, acestea făcând parte din categoria infracțiunilor cu grad sporit de sensibilitate în societate. Instanța de judecată decide aducerea silită a părții vătămate în ședință, chiar dacă aceasta a fost audiată la faza urmăririi penale în condiții speciale, înregistrarea audierii fiind anexată la dosar.

Constatările referitoare la asigurarea serviciilor interpretului și a asistenței juridice a părților în proces, caracteristice pentru toate categoriile de cauze, scot în evidență preocuparea autorităților pentru asigurarea, în primul rând inculpaților, a tuturor garanțiilor procesuale corespunzătoare unui proces echitabil, în timp ce victimele sunt în continuare marginalizate în mare parte în cadrul procesului penal.

Termenul de examinare a cauzelor, în majoritatea cazurilor, este destul de mare, unele depășind limita de un an de zile. De multe ori, prima ședință a fost fixată peste termenul legal, în câteva cauze depășind de câteva ori termenul prevăzut de lege. Deseori, data următoarei ședințe de judecată depășea durata de 2-3 luni.

Impunitatea este caracteristică și pentru cauzele penale pe infracțiuni de trafic de ființe umane și conexe. Doar un număr neînsemnat de cauze – din cele cu soluție – s-au finalizat cu sentință de închisoare cu executare. În unele cauze inculpaților li s-a aplicat amendă, multe au fost examinate cu sentință de încetare a procesului pe motivul intervenirii actului de amnistie.

Monitorizarea procesului de judecare în apel a cauzelor penale

În instanța de apel situația nu diferă cu nimic de cea de la instanța de fond. Majoritatea părților vătămate sunt femei cu vârsta cuprinsă între 20-40 de ani.

Informația despre cauzele fixate pentru judecare a fost plasată, respectiv, pe pagina web a Curții de Apel și pe panourile din incinta instanței. Totuși au fost constatate cazuri de afișare a unei informații contradictorii, ceea ce a determinat, în unele situații, amânarea procesului.

Majoritatea cauzelor cuprinse de monitorizare au fost examinate în ședințe publice. Totodată, monitorii au menționat că modalitatea de pregătire a sălii pentru desfășurarea ședinței închise afectează integritatea psihologică a părții vătămate. Persoanele care părăsesc sala, la solicitarea instanței, oricum observă cine rămâne în sala de ședințe.

Procesul de judecare a apelului pe cauzele penale se desfășoară în săli de ședințe înzestrate cu mobilierul și echipamentul necesar. Sălile de ședințe sunt mari și accesibile publicului larg. În această privință, situația la Curtea de Apel Chișinău este mai favorabilă decât în instanța de fond. Totuși monitorii au constatat că, în majoritatea cazurilor, zgomotul din sală influențează audibilitatea și ordinea de desfășurare a procesului.

În instanța de apel, majoritatea ședințelor monitorizate au început cu o întârziere de peste 1 oră. Una din cauze o constituie modalitatea de numire spre judecare a mai multor cauze concomitent. Datorită practicii actuale de numire și examinare a cauzelor în apel, deseori participanții la proces sunt nevoiți să aștepte începerea procesului și decizia pe caz un timp îndelungat, uneori chiar o zi întreagă.

Nu au fost remarcate dificultăți de asigurare a serviciilor interpretului pentru părți în procesul examinării apelului. În această privință, monitorii au constatat o situație mai bună în instanța de apel, comparativ cu instanța de fond.

În majoritatea cauzelor monitorizate, părțile vătămate nu au beneficiat de asistență juridică în procesul examinării apelului. În același timp, inculpații s-au bucurat de serviciile avocatului în majoritatea absolută a cazurilor, iar în multe cazuri au beneficiat chiar de asistență juridică garantată de stat.

Termenul de examinare în apel a cauzei este, în general, destul de mare. De multe ori, ședințele sunt amânate în legătură cu absența părților. Uneori absența inculpatului a fost rezultatul neatenției escortei, alteori lipsa participanților a fost cauzată de informația incorectă despre ora ședinței, fapt ce a determinat amânarea procesului. Au fost constatate cazuri de numire a primei ședințe cu mare întârziere, precum și de stabilire a următoarelor ședințe de judecată după 2-3 luni.

Instanța de apel a adoptat, în mare parte, decizii de condamnare a inculpaților la închisoare cu executare, constatându-se doar câteva decizii în care s-a aplicat institutul suspendării condiționate a executării pedepsei. În același timp, instanța de apel, ca și instanța de fond, nu aplică condamnărilor măsuri privind obligarea de a urma tratament de alcoolism sau de a participa la programe speciale de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent.

Scopul și obiectivele programului de monitorizare

Monitorizarea proceselor de judecată are drept scop evaluarea răspunsului statului la cazurile de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane. Pentru realizarea scopului general au fost stabilite următoarele obiective specifice:

- monitorizarea proceselor de judecată în cauze penale de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane în instanța de fond și de apel, a cauzelor contravenționale de violență în familie, precum și a cauzelor civile, pornite la cererea de solicitare a ordonanței de protecție a victimei violenței în familie;
- analiza tratamentului aplicat față de victimele violenței și traficului de ființe umane în cadrul procesului de judecată privind examinarea cauzelor contravenționale și penale în instanța de fond și de apel, a cererilor de solicitare a ordonanței de protecție;
- formularea recomandărilor de îmbunătățire a situației, acolo unde este necesar, pentru a ridica nivelul de protecție a drepturilor omului și, în consecință, de a contribui la construirea în Republica Moldova a unei societăți mai informate și mai conștiente de pericolul real al faptelor de violență împotriva femeilor, inclusiv de violență în familie și trafic de ființe umane.

Pentru realizarea scopului și obiectivelor de mai sus au fost stabilite și executate sarcini specifice, inclusiv:

- colectarea imparțială a informației despre respectarea drepturilor victimei/părții vătămate în procesele penale și contravenționale de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane, în procesele civile de solicitare a măsurilor de protecție a victimei violenței în familie, precum și despre măsurile cu caracter punitiv și despre modalitățile de tratament al făptașilor;
- monitorizarea conduitei participanților la proces din perspectiva generării de situații care pot afecta securitatea și inviolabilitatea victimei;

- elucidarea obiectivă a deficiențelor și încălcărilor care pot aduce atingere principiilor ce guvernează realizarea unui proces echitabil;
- identificarea lacunelor existente în legislație și a dificultăților la aplicarea acestei legislații în procesul examinării cauzelor de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane, inclusiv a modificărilor și completărilor în legislația din domeniul combaterii violenței în familie, adoptate în ultima perioadă de către Parlamentul Republicii Moldova;
- utilizarea constatărilor monitorizării la formularea recomandărilor de perfecționare a legislației, îmbunătățirea politicilor și practicilor de aplicare, care încadrează răspunsul sistemului de justiție la actele de violență în familie și trafic de ființe umane.

Raportul de monitorizare a proceselor de judecată pe cazuri de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane urmează a fi utilizat în calitate de suport informațional în procesul de examinare și de adoptare a unor decizii asupra oportunității:

- revizuirii curriculumului de instruire a judecătorilor și procurorilor, a altor profesioniști, în vederea îmbunătățirii nivelului de pregătire profesională a acestora și, în consecință, a sporirii calității examinării judiciare a cauzelor, asigurând în acest fel respectarea angajamentelor statului în privința exercitării eficiente a dreptului la un proces echitabil;
- perfecționării cadrului legislativ și dezvoltării practicilor judiciare, contribuind astfel la consolidarea răspunsului sistemului justiției din Republica Moldova în procesul de prevenire și combatere a cazurilor de violență în familie și trafic de ființe umane.

Metodologia programului de monitorizare

În vederea realizării scopului și obiectivelor propuse, programul de monitorizare a proceselor de judecată a fost desfășurat în baza unei metodologii acceptate prin acordul comun al CDF și GRW.

La elaborarea metodologiei s-a ținut cont de experiența în domeniu a experților GRW și instrumentele aplicate de ei în procesul desfășurării unor asemenea activități, totodată fiind asigurată coroborarea lor cu standardele Comisiei europene pentru eficiență în justiție din cadrul Consiliului European³, adaptate la obiectul de monitorizare preconizat în acest proiect.

Având în vedere că un număr mai mare de cauze – din categoriile preconizate în proiect – sunt examinate, de regulă, în instanțele de judecată din mun. Chișinău, s-a decis desfășurarea monitorizării ședințelor de judecată în cele cinci sedii ale Judecătoriei Chișinău și, respectiv, în Curtea de Apel Chișinău.

În efortul de a asigura o cooperare eficientă cu instanțele judecătorești supuse procesului de monitorizare, reprezentanții CDF au avut întâlniri de lucru cu membrii Consiliului Superior al Magistraturii, cu președinții Judecătoriei mun. Chișinău și Curții de Apel Chișinău, în cadrul cărora au fost discutate aspectele practice de implementare a Programului de monitorizare. Conducătorilor instanțelor de judecată li s-a înmănat lista infracțiunilor, din categoria cărora urmau să fie selectate pentru monitorizare cauze aflate pe rol în instanțe, lista monitorilor și o broșură cu descrierea Programului de monitorizare a proceselor de judecată.

Acțiunile de coordonare prealabilă a activității de monitorizare cu autoritățile abilitate au avut drept rezultat adoptarea Hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii nr.245/12 din 28 martie 2017⁴, prin

care s-a acceptat demararea monitorizării proceselor de judecată conform condițiilor proiectului și s-a recomandat președinților instanțelor judecătorești să întreprindă măsurile necesare în vederea desfășurării monitorizării proceselor de examinare a cauzelor în judecată. Ulterior, în fiecare instanță a fost desemnată o persoană de contact, careia i s-a pus în sarcină să ofere informația, solicitată periodic de Coordonatorul național pe proiect, despre cauzele fixate pentru examinare din categoria celor cuprinse de monitorizare.

În procesul implementării proiectului, au fost supuse monitorizării cauze puse pe rol și examinate în perioada 15 mai 2017 – 01 martie 2018. Cauzele supuse monitorizării au fost selectate aleatoriu din cele comunicate, la solicitarea Coordonatorului național, de către Direcția evidență și documentare procesuală a instanțelor judecătorești sau, după caz, selectate nemijlocit de către Coordonatorul național din Agenda ședințelor, plasată pe portalul instanțelor naționale de judecată⁵.

Totodată, pentru a avea un tablou mai complet al problemei abordate, după analiza datelor obținute în rezultatul monitorizării, au fost realizate 18 interviuri individuale aprofundate cu diverși actori (Anexele 1 și 2): victime ale acțiunilor de violență în familie, reprezentanți ai direcțiilor evidență și documentare procesuală a instanțelor judecătorești, judecători, procurori, avocați ai victimelor violenței în familie și ai victimelor traficului de ființe umane, reprezentanți ai organizațiilor societății civile care activează în domeniul prevenirii și protecției drepturilor victimelor violenței și a traficului de ființe umane.

Monitorizarea a cuprins câteva categorii de cauze, în total fiind preconizat un număr de circa 100 de cauze din categoria infracțiunilor cu subiect sensibil, cărora le este caracteristic un grad sporit de vulnerabilitate a

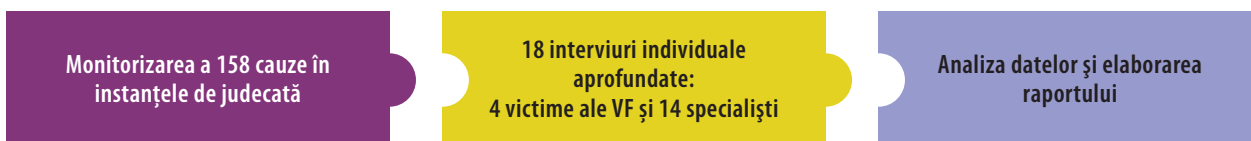
3 http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp.

4 <http://csm.md/files/Hotaririle/2017/12/245-12.pdf>.

5 <https://jc.instante.justice.md/ro/agenda-sedintelor>.

FIGURA 1

Metodologia programului de monitorizare

victimelor. Procesul de monitorizare a încadrat cauze aflate pe rol spre examinare în instanța de fond, urmând, pe cât e posibil, să fie observată examinarea în continuare a cauzei în instanța de apel. Au fost selectate pentru a fi supuse monitorizării următoarele categorii de infracțiuni:

1. Cauze care decurg din fapte de violență bazate pe apartenență de gen, în special referitoare la violența dintre membrii familiei și la infracțiuni privind viața sexuală a femeilor:

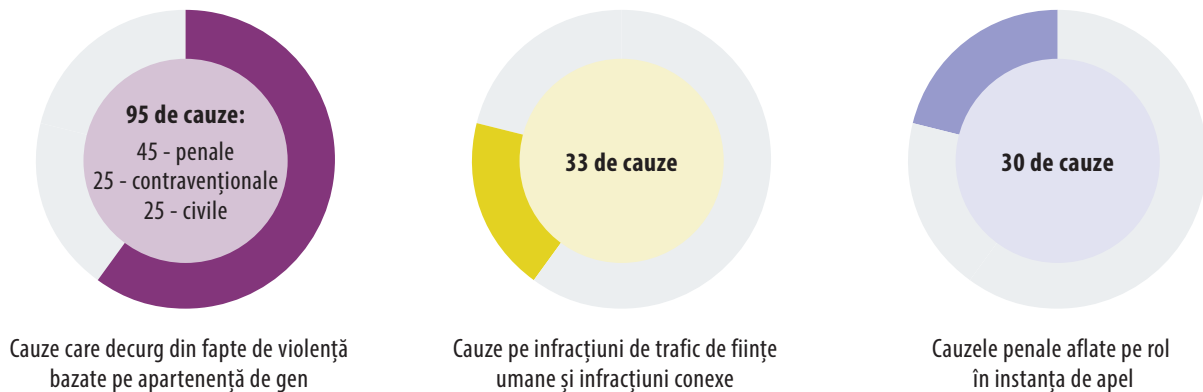
- **Cauze penale:** art.145 (Omorul intenționat) în cazul membrilor familiei; art.171 (Violul), inclusiv în cazul membrilor familiei; art.172 (Acțiuni violente cu caracter sexual) în cazul membrilor familiei și femeilor; art.173 (Hărțuirea sexuală) în cazul membrilor familiei și femeilor; art.201¹ (Violența în familie); art.320¹ (Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie). Au fost selectate spre monitorizare în total 45 cauze penale.
- **Cauze contravenționale:** Ultimele modificări în legislația din domeniul combaterii violenței în familie⁶ au prevăzut completarea Codului contravențional al Republicii Moldova cu norma art.78¹ (Violența în familie), care stabilește răspundere pentru violența soldată cu vătămări neînsemnate a integrității corporale a victimei. Prin urmare, a apărut necesitatea de a supune monitorizării și unele cauze contravenționale pornite în temeiul art.78¹ CC, pentru a analiza dacă s-a îndreptățit așteptarea care a stat la baza

amendamentului propus de completare a legii contravenționale - de a asigura un răspuns rapid și eficient, cu sancțiuni contravenționale descurajatoare pentru faptele de violență în familie. Au fost selectate spre monitorizare, în total, 25 de cauze contravenționale.

- **Cauze civile:** jurisprudența CtEDO, întemeiată și pe norme ale tratatelor internaționale referitoare la violența de gen împotriva femeilor, orientează spre înțelegerea că activitatea de prevenire și combatere a violenței este importantă nu doar prin măsurile cu caracter punitiv, ci și prin asigurarea unor măsuri de protecție a victimei, pentru a anticipa acțiunile violente. Din această perspectivă, s-a considerat că este imperios necesară elucidarea stării de lucruri pe dimensiunea civilă de protecție a victimelor violenței în familie, respectiv, monitorizarea ședințelor de judecare a cauzelor civile, pornite în temeiul cererilor pentru eliberarea ordonanței de protecție a victimelor violenței în familie. Au fost selectate spre monitorizare, în total, 25 de cauze civile pornite în temeiul cererilor pentru eliberarea ordonanței de protecție a victimelor violenței în familie.

2. Cauze pe infracțiuni de trafic de ființe umane și cauze care decurg din infracțiuni ce încadrează semne caracteristice asemănătoare TFU sau care pot facilita comiterea TFU sau pot degenera în TFU (în continuare infracțiuni conexe). Astfel, au fost supuse monitorizării cauze penale care includ infracțiuni calificate în temeiul următoarelor articole din Codul penal: art.165 (Traficul de ființe umane); art.206 (Traficul de copii); art.207 (Scoaterea ilegală a copiilor din țară); art.220 (Proxenetismul); art.362¹ (Organizarea migrației ilegale). Au fost selectate spre monitorizare, în total, 33 cauze penale.

⁶ Legea nr.196 din 28.07.2016 privind modificarea și completarea unor acte legislative în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, Monitorul Oficial Nr.306-313 din 16.09.2016// art.661.

FIGURA 2**Numărul de cauze monitorizate și categoria acestora**

3. Dintre cauzele penale aflate pe rol în instanța de apel, au fost selectate pentru monitorizare 18 cauze penale pe infracțiuni de violență bazate pe apartenență de gen, precum și 12 cauze penale pe infracțiuni de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe. În total, au fost supuse monitorizării 30 de cauze penale, care au fost examinate în ordine de apel.

Monitorizării a fost supus, în măsura posibilității, întreg procesul în derulare – de la ședința preliminară până la adoptarea soluției în cauză –, informația acumulată de monitorii fiind păstrată în condiții de confidențialitate. Procesul de monitorizare s-a axat pe evaluarea condițiilor de implementare a conceptului de proces echitabil, prin prisma respectării drepturilor procesuale ale părții vătămate la examinarea cauzelor penale, ale victimei la examinarea cauzelor contravenționale, precum și drepturile petiționarului în procesele civile de solicitare, de către victima violenței în familie, a ordonanței de protecție, în măsura în care a fost posibilă realizarea acestei evaluări în cadrul ședințelor de judecată.

Pentru realizarea programului de monitorizare a ședințelor de examinare judiciară a cauzelor, au fost contractați 10 monitorii cu studii juridice superioare, selectați de CDF prin concurs. O parte din monitorii selectați aveau licența de avocat. Monitorii au urmat un curs de instruire, de 3 zile, privind standardele internaționale ale unui proces echitabil pe cauze de violență în familie și trafic de ființe umane, aspectele relevante, în acest

domeniu, ale cadrului legislativ național, curs susținut de experți internaționali ai GRW și experți locali. Monitorii au fost instruiți să nu intervină în niciun caz și să nu încerce să influențeze procesul în niciun mod, să aibă grijă să nu se identifice cu partea acuzării sau cu cea a apărării, unul din principiile de desfășurare a monitorizării fiind respectul pentru independența procesului judiciar.

Rolul monitorilor era de a observa și de a nota cele observate până la începerea ședinței și în timpul procesului în derulare.

Sarcina monitorilor consta în urmărirea atentă și neutră și înregistrarea detaliată a tot ce se întâmplă în cursul și în legătură cu procesele de judecată. În acest sens, monitorilor li s-au pus la dispoziție chestionare de evaluare a proceselor de judecată, după cum urmează:

- chestionar de monitorizare a procesului penal (în instanța de fond);
- chestionar de monitorizare a procesului penal (în instanța de apel);
- chestionar de monitorizare a procesului contravențional;
- chestionar al victimei în proces;
- chestionar de monitorizare a procesului civil de solicitare a ordonanței de protecție;
- chestionar pentru monitorii către finalul procesului de monitorizare a cauzelor în judecată.

Conținutul chestionarelor de monitorizare era determinat de specificul categoriei de cauze sau al instanței. Totodată, toate chestionarele conțineau aceleași componente referitoare la modul de asigurare a protecției și respectării drepturilor victimei în procesul de judecată: statutul victimei prin prisma dimensiunii de gen; siguranța și tratamentul cu demnitate al victimei/petiționarului; condițiile de asistență juridică; termenul rezonabil de examinare a cauzei, măsurile de constrângere și pedeapsă aplicate făptașului etc., precum și întrebări privind acumularea informației de ordin statistic. De rând cu aceste informații, monitorilor li s-a solicitat să noteze orice situații care li se par neobișnuite sau nepotrivite, inclusiv replici ale participanților la proces, comportamentul amenințător al inculpatului etc. După procesul de judecată, monitorii urmau să chestioneze victimele infracțiunii pe cauzele monitorizate, cu acordul lor.

Examinarea unei cauze penale sau contravenționale poate avea loc în mai multe ședințe de judecată. Monitorii au fost pregătiți să completeze la fiecare ședință un chestionar de monitorizare corespunzător categoriei cauzei și instanței, asigurând, în măsura posibilităților, monitorizarea până la adoptarea unei hotărâri definitive în cauză, adică, după caz, până la decizia adoptată în instanța de apel. În cazurile de amânare a procesului, completarea chestionarului se făcea inclusiv cu descrierea faptică corespunzătoare privind motivul amânării ședinței. Pe cauzele nefinalizate cu soluție, către sfârșitul perioadei de monitorizare stabilite de proiect, chestionarul conținea descrierea circumstanțelor conform situației la ultima ședință monitorizată.

Limitări

După cum a fost menționat *supra*, monitorizarea proceselor de judecare a cauzelor de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane, ca parte componentă a proiectului „Consolidarea răspunsului sistemului judiciar și al procurorilor la cazurile de violență în familie în Moldova”, a fost preconizată spre desfășurare în judecătoriile din municipiul Chișinău și în Curtea de Apel Chișinău. Însă, în perioada pregătirilor pentru realizarea programului de monitorizare, judecătoriile sectoarelor Botanica, Buiucani, Centru, Ciocana și Râșcani ale municipiului Chișinău au fuzionat prin contopire, constituind, de la 01 ianuarie 2017, Judecătoria Chișinău. Prin urmare, procesul de monitorizare a fost inițiat cu întârziere și s-a desfășurat în Judecătoria Chișinău, care include sediul central (Botanica), Sediile Buiucani, Centru, Ciocana, Râșcani, precum și în Curtea de Apel Chișinău.

Pe parcursul primului trimestru al anului 2017, Portalul Național al Instanțelor de Judecată (PNIJ) a fost adaptat și ajustat la cerințele Legii nr.76, fiind creată pagina web a Judecătoriei Chișinău – o pagină unică cu informație comună pentru toate sediile care formează instanța judecătorească a mun. Chișinău.

Astfel, în momentul inițierii procesului de monitorizare, pe paginile web ale Judecătoriei Chișinău și Curții de Apel Chișinău de pe PNIJ, care au constituit o sursă importantă de informație pentru scopurile programului, putea fi accesată o anumită informație în privința dosarelor aflate pe rol⁷. Totuși, în procesul monitorizării în judecată a cauzelor, s-au constatat anumite dificultăți în utilizarea PNIJ, care au fost reflectate în comparimentele respective ale prezentului raport.

În cadrul programului de monitorizare a proceselor de judecată, monitorilor nu le-a fost oferit acces la documentele interne de evidență a dosarelor sau la materialele dosarelor. Prin urmare, pentru aprecierea unor aspecte, în special privind examinarea cauzelor în termen rezonabil, a trebuit de identificat alte surse de informație, pentru analiză și sinteză, inclusiv informație din Agenda ședințelor de judecată, pe portalul instanțelor de judecată, despre data de înregistrare a cauzei în instanța de judecată, etc.

Mai mult, în scopul stabilirii unui tablou cât mai complet, în procesul de evaluare a practicilor existente privind accesul la justiție, tratamentul în proces și modalitatea de realizare a drepturilor procesuale ale victimelor violenței în familie, violenței sexuale și ale traficului de ființe umane, instrumentele de monitorizare a proceselor de judecată au fost complementate cu chestionare, realizate la dorință, cu victimele infracțiunilor pe cauzele monitorizate, precum și cu informația sistematizată în rezultatul realizării unor interviuri individuale aprofundate cu victime ale violenței în familie și cu profesioniști din diverse domenii care au tangență cu procesul de examinare judecătorească a cauzelor (judecători, procurori, avocați, ofițeri de poliție, funcționari ai secretariatului instanțelor de judecată, grefieri, medici-legiști, etc.), și care și-au manifestat acordul de a se pronunța pe marginea întrebărilor adresate. Chestionarea monitorilor la finalul procesului de monitorizare, dar și realizarea interviurilor individuale aprofundate cu victimele violenței și profesioniștii din domeniu, a fost utilă pentru identificarea bunelor practici și a problemelor existente, constituind o sursă informațională prețioasă la formularea recomandărilor de consolidare a unui proces echitabil pentru victime.

⁷ Numărul dosarului, numele judecătorului (judecătorilor) care examinează cauza, data, ora și locul desfășurării ședinței, obiectul cauzei, precum și alte date referitoare la publicitatea ședinței de judecată.

CAPITOLUL I.

Monitorizarea proceselor de judecare a cauzelor de violență în familie și violență sexuală

Orice formă de violență sau abuz, inclusiv cele bazate pe apartenență de gen reprezintă un atentat la securitatea și demnitatea umană. Actele de violență afectează integritatea fizică, psihică, morală a persoanei, constituind o încălcare a dreptului la viață, la siguranță și libertate individuală, a dreptului de a fi tratat la egal - drepturi fundamentale, consacrate în Constituția Republicii Moldova și normele de drept internațional.

Violența în bază de gen, inclusiv violența în familie, este o problemă actuală pentru mai multe țări ale lumii. Cu regret, fenomenul violenței bazate pe gen și al violenței în familie este răspândit și în Republica Moldova. Potrivit unui studiu realizat în 2015⁸, circa 50% din bărbații intervievați au recunoscut existența violenței fizice în familie, iar 41% dintre bărbați consideră că sunt momente în care o femeie trebuie bătută.⁹ Referitor la violența sexuală, 20% din bărbați, potrivit statisticilor, au făcut sex cu o femeie fără consimțământul ei. 18% din cei intervievați au recunoscut că au utilizat forța pentru a face sex cu partenerul lor actual, iar 14 la sută dintre bărbați au utilizat forța pentru a face sex cu un fost partener.¹⁰

Programul de monitorizare a procesului de examinare judiciară a cauzelor penale de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, după cum s-a menționat mai sus, a avut ca obiectiv să cuprindă, în măsura posibilităților, observarea întregului proces în derulare – de la ședința preliminară până la adoptarea soluției în cauză. Pentru atingerea acestui obiectiv și asigurarea unui număr cât mai mare de cauze supuse

monitorizării pe întreg procesul, având în vedere că examinarea judiciară a cauzelor penale se desfășoară, în multe cazuri, timp de mai multe luni și chiar ani, s-a decis de a selecta pentru monitorizare cauze penale – după categoriile și în numărul admis de proiect – din cele puse pe rol în sediile Judecătoria Chișinău, preponderent, în perioada lunilor mai – septembrie 2017.

În acest fel, au fost selectate pentru monitorizare cauze aflate pe rol în instanță, care decurg din infracțiuni de violență în privința membrilor familiei și câteva cauze pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, inclusiv:

- 26 de cauze penale pornite în temeiul art.201¹ Cod penal (Violența în familie), din totalul de 63 cauze penale de această categorie, puse pe rol în Judecătoria Chișinău în anul 2017, conform informației preluate din Agenda ședințelor de judecată de pe PNIJ;
- 7 cauze penale pornite în temeiul art.145 Cod penal (Omorul intenționat)¹¹, din totalul de 34 cauze penale de această categorie, puse pe rol conform informației preluate din Agenda ședințelor de judecată de pe PNIJ;
- 8 cauze penale pornite în temeiul art.320¹ Cod penal (Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie), din totalul de 67

8 Centrul de Drept al Femeilor, Studiul de Percepție "Bărbații și Egalitatea de Gen în Moldova".

9 Ibidem.

10 Centrul de Drept al Femeilor, Studiul de Percepție "Bărbații și Egalitatea de Gen în Moldova".

11 În cadrul proiectului s-a preconizat selectarea pentru monitorizare și a unor cauze penale de omor comis asupra membrului familiei. Ulterior, în procesul monitorizării s-a stabilit că niciuna din cele 7 cauze selectate nu s-a referit la omorul comis asupra membrului familiei (situație determinată de omisiunile din informația afișată în agenda ședințelor de judecată, în special lipsa alineatului și literei normei penale ce formează obiectul de examinare judecătorească). Acest fapt a determinat încetarea monitorizării pe aceste cauze, îndată ce se constata, uneori după mai multe ședințe monitorizate, că părțile în cauză nu sunt membrii unei familii, deoarece monitorizarea în continuare a acestor cauze nu se încorporează în programul de monitorizare.

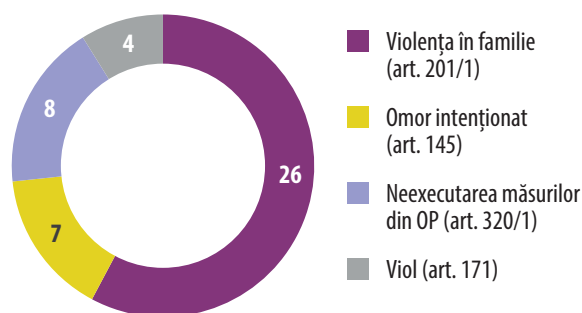
cauze penale puse pe rol în temeiul art.320 Cod penal conform informației preluate din Agenda ședințelor de judecată de pe PNIJ;

- 4 cauze penale pornite în temeiul art.171 Cod penal (Violul), din totalul de 14 cauze penale de această categorie, puse pe rol în Judecătoria Chișinău în anul 2017, conform informației preluate din Agenda ședințelor de judecată de pe PNIJ.

În total au fost preluate pentru monitorizare 45 de cauze penale. Nu au putut fi selectate cauze penale pornite în temeiul art.172 Cod penal (Acțiuni violente cu caracter sexual) și art.173 (Hărțuirea sexuală), deoarece în perioada indicată nu au fost puse pe rol în instanța de judecată cauze pornite pe aceste infracțiuni.

FIGURA 3

Cauze selectate pentru monitorizare – violența în familie și violența sexuală

Informația sistematizată din chestionarele de monitorizare a fost suplimentată cu informația obținută din chestionarea victimelor infracțiunilor (realizată după ședințele de monitorizare)¹². A mai fost realizată și informația obținută din interviurile individuale aprofundate realizate cu profesioniștii¹³ care au acceptat să împărtășească din experiența acumulată în procesul activității pe aceste categorii de infracțiuni.

12 Au dat acordul să fie chestionate 12 părți vătămate, inclusiv 8 femei și 4 bărbați. Persoanele chestionate au calitate de parte vătămată pe cauze pornite în temeiul art.171 CP – 4 persoane și în temeiul art.201¹ CP – 8 persoane.

13 Interviu cu procuror (IIA_5_P_VF), avocat (IIA_7_A_VF), expert medico-legal de la Centrul de Medicină Legală (IIA_4_E_ML).

1.1. Aspecte generale privind răspunderea penală pentru infracțiuni de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor

Cadrul juridic internațional¹⁴ recunoaște caracterul specific și deosebit al violenței în bază de gen împotriva femeilor, inclusiv în cadrul familiei, justificând necesitatea unei abordări distincte a raporturilor juridice privind prevenirea și combaterea violenței în acest domeniu. Normele internaționale relevante oferă oportunitatea și chiar recomandă cu insistență adoptarea, la nivel național, a măsurilor adecvate asigurării unei protecții eficiente a victimelor violenței de gen.

În ultima perioadă de timp, Republica Moldova a înregistrat anumite progrese în perfecționarea mecanismului juridic național de prevenire și combatere a violenței în familie, ceea ce a constituit un pas important în procesul de armonizare a cadrului legislativ național la Acquis-ul comunitar.

Astfel, la 18 septembrie 2008, a intrat în vigoare Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie (Legea nr.45)¹⁵. Potrivit exigențelor Legii nr.45, violență în familie reprezintă orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare a altei persoane, manifestată fizic sau verbal de un membru de familie contra altor membri ai aceleiași familii, inclusiv copii, precum și contra proprietății comune sau proprietății personale a victimei. Legea reglementează cinci forme de violență în familie - violența fizică, psihologică, sexuală, economică și spirituală¹⁶. Această lege a servit drept platformă pentru dezvoltarea relațiilor juridice necesare asigurării accesului la justiție al victimelor violenței în familie. În acest sens, prin Legea nr.167¹⁷ de perfecționare a mecanismului de implementare a Legii nr.45 a fost introdusă în Codul Penal al RM o normă nouă - articolul 201¹ CP, care califică violența în familie drept infracțiune.

14 Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW,1979); Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (Convenția de la Istanbul, 2011), etc..

15 Legea privind prevenirea și combaterea violenței în familie nr.45 din 01.03.2007// MO nr.55-56 din18.03.2008.

16 Ibidem, art.2.

17 Legea nr.167 din 09.07.2010 privind modificări și completări la acte legislative//MO nr.155-158 din 03.09.2010.

În data de 28 iulie 2016, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.196 privind modificarea și completarea unor acte legislative în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, în vigoare din data publicării¹⁸, în vederea armonizării legislației naționale cu prevederile CEDAW și ale Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (Convenția de la Istanbul). Au fost operate modificări în mai multe acte legislative, în vederea perfecționării mecanismului național de asistență și protecție a victimelor violenței în familie¹⁹.

CtEDO reamintește în mod constant statelor membre ale Consiliului Europei că, în virtutea CEDO, acestora le revine obligația nu doar de a adopta legi, dar și de a le aplica efectiv, pentru a respecta drepturile prevăzute de Convenție, deoarece „...vulnerabilitatea particulară a victimelor violenței în familie necesită implicarea activă a statului în protecția acestora...”²⁰. Jurisprudența CtEDO pe cauzele pornite împotriva Republicii Moldova (Hotărârile adoptate în perioada anilor 2012-2014) a scos în evidență deficiențe de ordin funcțional care compromit desfășurarea corespunzătoare a procesului de combatere a violenței în familie la nivel național.

În Declarația de la Interlaken²¹ din 19 februarie 2010, statele membre ale Consiliului Europei sunt invitate

18 Monitorul Oficial Nr.306-313 din 16.09.2016// art.661.

19 Modificările și completările din Codul penal al Republicii Moldova încadrează: revizuirea, în sensul lărgirii, a listei persoanelor care au calitatea de membri de familie; completarea art.145 (Omorul intenționat) cu agravanta – „e”) asupra unui membru de familie”; adoptarea în redacție nouă a articolului 201¹ Cod penal, în vederea stabilirii răspunderii penale și pentru alte forme de violență în familie, în afara violenței fizice, corespunzătoare spiritului Convenției de la Istanbul; completarea Codului penal cu articolul 320¹, care stabilește răspundere penală pentru neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie etc.

În vederea asigurării protecției femeii contra violenței sexuale, Codul penal stabilește răspundere penală pentru viol și pentru acțiuni violente cu caracter sexual, completate cu agravanta „săvârșite asupra unui membru de familie” etc.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova stabilește posibilitatea audierii, în lipsa agresorului, a minorilor victime/martori ai infracțiunilor de violență în familie și infracțiunilor cu caracter sexual, pentru neadmiterea revictimizării lor; prevede obligația organului de urmărire penală/procurorului să intervină neîntârziat din oficiu pentru asigurarea protecției victimei violenței în familie, dacă în cadrul procesului penal se constată că victima se află în pericolul de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale, inclusiv de distrugere a bunurilor sale; interzice posibilitatea aplicării institutului împăcării în cazul infracțiunii de violență în familie, iar în cazul infracțiunilor cu caracter sexual – doar pe cauzele cu victime minori.

20 CtEDO, *Affaire X et Y c. Țările de Jos* (1998); *Bevacqua c. Bulgariei* (2001).

21 <https://www.lhr.md/ro/curtea-europeana/declaratii/Interlaken>.

să continue consolidarea, dacă este cazul, în cooperare cu instituțiile naționale pentru drepturile omului sau cu alte organe, a sensibilizării autorităților naționale la standardele Convenției și asigurarea aplicării acestora; să execute integral hotărârile CtEDO, garantând luarea măsurilor necesare pentru prevenirea viitoarelor încălcări similare; să țină seama de evoluția jurisprudenței Curții, în special în vederea analizei consecințelor care se impun ca urmare a unei hotărâri ce stabilește o încălcare a Convenției de către un alt stat parte, atunci când ordinea lor juridică ridică aceleași probleme de principiu etc.

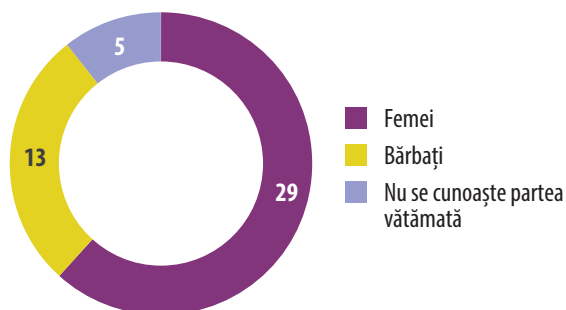
1.2. Profilul părții vătămate pe cauzele monitorizate

În procesul monitorizării cauzelor penale, care decurg din fapte de violență bazate pe apartenență de gen, în special cele referitoare la violența dintre membrii familiei și la infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, a fost posibilă identificarea părților vătămate în 33 de cauze penale. În aceste cauze, calitate de părți vătămate au 29 de femei, inclusiv 2 minore și 13 bărbați, inclusiv 3 minori.

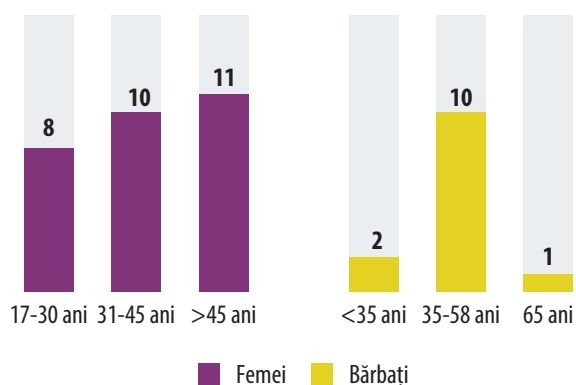
În 5 cauze nu a fost posibilă stabilirea părților vătămate din diverse motive, în special din cauza absenței acestora la ședințe²² și a refuzului din partea instanței și profesioniștilor participanți la proces de a oferi informația relevantă în acest sens²³. Cifrele menționate *supra* nu includ cele 7 cauze de omor intenționat, care au fost excluse din procesul monitorizării, după ce s-a constatat cu certitudine că nu este vorba de membrii unei familii, iar monitorizarea în continuare a acestor cauze nu se încorporează conceptual în programul de monitorizare.

22 Cauza M.O.nr.151/201¹ CP; Cauza P.S.nr.3133/201¹ CP; Cauza D.N.nr.37338/201¹ CP; Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ CP; C.A.nr.27390/320¹ CP.

23 Cauza C.A.nr.27390/320¹ CP, ...la adresarea monitorului către judecător pentru a afla informația referitoare la părțile pe dosar, justițiarul a răspuns iritat: „Sunt ocupată”, iar griefera a invocat scuza că trebuie să se pregătească pentru altă ședință....

FIGURA 4**Profilul gender al părții vătămate în rezultatul violenței în familie și/sau violenței sexuale**

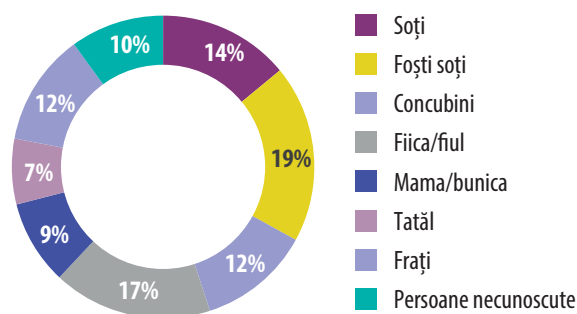
Vârsta persoanelor cu statut de parte vătămată pe cauzele de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor supuse monitorizării se încadrează: la femei – între 16-79 de ani, la bărbați – între 13-65 de ani. Totuși, din totalul de 29 de femei identificate ca părți vătămate pe aceste cauze, 8 femei au vârsta cuprinsă între 17-30 de ani, alte 10 femei au vârstă între 31-45 de ani, ceea ce constituie, în total, circa 62%. Celelalte victime au vârsta de peste 45 de ani. La bărbați, cel mai tânăr are vârsta de 13 ani, iar cel mai vârstnic – de 65 de ani. 10 bărbați cu statut de parte vătămată, sau circa 77% din numărul total, sunt persoane cu vârsta cuprinsă între 35-58 de ani, fiind vorba, în special, de soț/concubin, frate sau tată.

FIGURA 5**Vârsta părților vătămate în cauze penale de violență în familie și/sau violență sexuală**

Distribuite după categoria de cauze, s-a constatat că, în cauzele pornite în temeiul art.171 Cod penal (Viol), calitate de parte vătămată au 4 persoane de genul feminin cu vârsta cuprinsă între 17-52 de ani, în cauzele penale pornite în temeiul art.320¹ Cod penal (Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie), calitatea de parte vătămată o au 4 persoane de genul masculin, inclusiv 3 minori, și 7 femei. În cauzele pornite pe art.201¹ Cod penal (Violența în familie), calitate de parte vătămată au 18 femei, inclusiv o minoră, și 9 bărbați. Astfel, în cauzele de violență în familie, majoritatea covârșitoare a persoanelor cu statut de parte vătămată sunt femei (25 de persoane, inclusiv 1 minoră). În cauzele de viol, toate părțile vătămate sunt femei.

În cauzele monitorizate, în rândul părților vătămate, au fost constatate 5 persoane cu studii medii și 2 eleve în liceu, 5 persoane pensionate și 7 neangajate, 3 victime cu dizabilități, 4 persoane dependente de alcool.

Privitor la statutul părților vătămate în raport cu inculpații, monitorii au stabilit că, în 6 cazuri, rolul părții vătămate îi revine soților, în 8 cazuri, în calitate de parte vătămată figurează foști soți, în 5 cazuri – concubinii, în 7 cazuri – fiica/fiul, în 4 cazuri – mama/bunica, în 3 cazuri – tatăl, în 3 cazuri – fratele, în 2 cazuri – sora. În 4 cazuri, partea vătămată și inculpatul nu s-au cunoscut, în special fiind vorba de cazuri de agresiune sexuală a părții vătămate.

FIGURA 6**Statutul părților vătămate în raport cu inculpații**

O mare însemnătate în calificarea faptei penale de violență în familie sau agresiune sexuală și în atribuirea victimei infracțiunii a statutului procesual de parte vătămată în cauză, este acordată aprecierii corespunzătoare a vătămarilor corporale sau a sănătății, cauzate prin infracțiune. Despre condițiile de solicitare a examinării medico-legale și dificultățile cu care victimele se confruntă a comunicat, în timpul interviului, expertul medico-legal: „...de regulă, ...când victimele violenței în familie sunt informate de către expertul medico-legal despre obligația sa de a comunica inspectoratului de poliție despre efectuarea examenului medico-legal, se întâmplă ca victima să refuze examinarea... Uneori victimele se prezintă fără acte de identitate. Chiar dacă au îndreptare sau ordonanță, în lipsa actului de identitate este inadmisibil examenul medico-legal... Alteori victima se adresează peste programul de activitate al instituției, în aceste situații, iarăși, victima nu poate fi supusă examenului medico-legal...o parte din victime nu mai revin pentru a fi supuse examenului medico-legal. Influențează decizia victimei, inclusiv distanța pe care victima trebuie să o parcurgă pentru a fi supusă examenului medico-legal²⁴.... Sunt dificultăți atunci când victimele violenței în familie se adresează inițial la medicul legist, ulterior fiind necesare anumite consultații ale medicilor clinicieni de profil îngust pentru a scoate în evidență toate traumele suportate, atât cele vizibile pe corpul victimei, cât și cele care pot fi constatate prin examenul medical. Or, gravitatea vătămării corporale se apreciază la final, atunci când sunt scoase în evidență absolut toate leziunile, atât cele vizibile la examenul medico-legal, cât și cele constatate deja cu ocazia unor investigații medicale aprofundate... fiind îndreptată pentru consultație și la alți specialiști, se întâmplă că victima nu mai revine, deși lor li se explică foarte clar că examenul medico-legal poate să pună în evidență doar leziunile externe, adică acele leziuni care pot fi constatate cu ochiul liber neînmarmat...²⁵.

24 Sunt unități administrativ-teritoriale, precum Basarabasca, Ocnița, Șoldănești, Taraclia, Vulcănești, care niciodată nu au dispus de subdiviziuni medico-legale din cauza numărului redus al populației. În ultimii ani, datorită fluctuației de personal, au mai apărut câteva unități administrativ-teritoriale, în care, temporar, nu există subdiviziune medico-legală: Briceni, Glodeni, Rezina, Căușeni, Ceadăr-Lunga, acestea apelând la serviciile medico-legale din raioanele învecinate. ...există subdiviziuni medico-legale teritoriale cu câte doi medici legiști, cum sunt Bălți, Hâncești, Orhei, Cahul...”

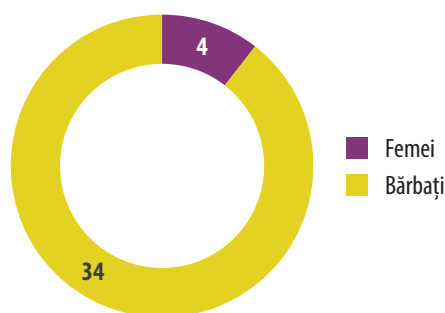
25 IIA_4_E_ML.

1.3. Profilul inculpatului

În cauzele penale pe violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, cuprinse de monitorizare, au statut procesual de inculpat 34 de bărbați și 4 femei.

FIGURA 7

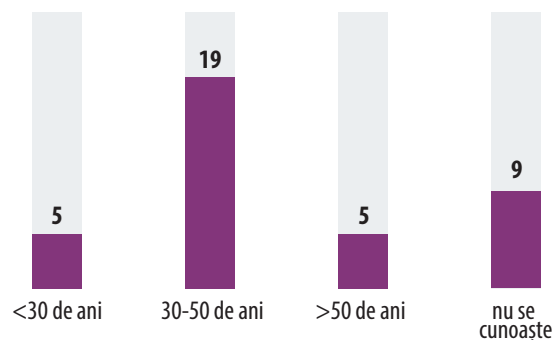
Profilul gender al inculpatului în cauze de violență în familie și /sau violență sexuală

Vârsta inculpaților pe cauzele monitorizate încadrează: la bărbați - 24-68 de ani, iar la femei - 30-50 de ani. În rândul bărbaților, 5 inculpați au vârsta până la 30 de ani, 16 persoane se încadrează în vârsta cuprinsă între 30-50 de ani, iar 5 persoane au vârsta de peste 50 de ani. Vârsta femeilor inculpate a fost de 30, 48 și, respectiv, 50 de ani. Referitor la 9 inculpați, inclusiv 8 bărbați și 1 femeie, nu a fost posibilă stabilirea vârstei și a altor date informative care îi caracterizează.

FIGURA 8

Vârsta inculpaților în cauze penale de violență în familie și/sau violență sexuală

În cauzele pornite în temeiul art.171 Cod penal (Violul), figurează ca inculpați 4 bărbați cu vârstă cuprinsă între 24-52 de ani, în cauzele penale pornite în temeiul art.320¹ Cod penal (Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie), sunt inculpați 7 bărbați și 1 femeie. În cauzele pornite pe art.201¹ Cod penal (Violența în familie), statut de inculpat au 23 de bărbați și 3 femei.

Printre inculpați, pe cauzele cuprinse de monitorizare, figurează 17 persoane neangajate, 3 persoane angajate, 10 persoane dependente de alcool și 1 persoană dependentă de droguri, 3 persoane cu dizabilități. 11 persoane au fost anterior condamnate.

Măsuri de constrângere aplicate agresorului

Monitorii au stabilit aplicarea măsurilor preventive în privința a 4 inculpați, inclusiv în privința a 3 inculpați - arestarea preventivă, iar unui inculpat i-a fost aplicată măsura preventivă – obligarea de a nu părăsi localitatea.

Arestarea preventivă a fost aplicată inculpaților: într-o cauză penală de viol²⁶, într-o cauză penală pornită pentru neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie²⁷ și într-o cauză penală de violență în familie²⁸. Măsura arestării preventive a rămas neschimbată 182 de zile pe cauza de viol, până la adoptarea sentinței de condamnare. În privința inculpatului pe cauza penală de neexecutare a măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie, arestarea preventivă a fost înlocuită după 63 de zile cu măsura de liberare provizorie sub control judiciar.

Pe cauza monitorizată de violență în familie²⁹, inculpatul era arestat pe alt dosar aflat în judecată, pornit în temeiul art.349 CP (Amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească). Acest caz demonstrează elocvent atitudinea autorităților în privința combaterii violenței în familie. Astfel, pe cauza pornită în temeiul art.349 Cod penal de comitere

26 Cauza C.V.nr.47472/171 CP.

27 Cauza R.V.nr.46497/320¹ CP.

28 Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP.

29 Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP.

a unei infracțiuni atribuite la categoria infracțiunilor ușoare, inculpatului i-a fost aplicat arestul preventiv. În același timp, nici pe o cauză de violență în familie, cuprinsă de monitorizare, inculpatul nu a fost arestat. Nu este vorba numai de art.201¹ alin.(1) Cod penal, care se referă la categoria infracțiunilor mai puțin grave. În privința inculpatului nu a fost aplicată măsura de arestare preventivă nici chiar pe cauzele pornite în temeiul alineatelor (2) sau (3) art.201¹ Cod penal³⁰, care se referă la categoria infracțiunilor grave.

Într-o cauză penală pornită pentru neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie³¹, inculpatului i-a fost aplicată măsura preventivă – obligarea de a nu părăsi localitatea. În procesul monitorizării acestei cauze, s-a constatat că inculpatul a încălcat în repetate rânduri (de 3 ori) măsurile prescise în ordonanța de protecție. În două cazuri, inculpatul a încălcat ordonanța de protecție, când cauza respectivă era deja în proces de examinare judiciară.

Pe fiecare din cazurile de neexecutare a măsurilor din ordonanța de protecție a fost pornită urmărire penală și, ulterior, în instanța de judecată, cauzele au fost comasate pentru examinare într-o procedură. De altfel, cauza a fost examinată în procedură simplificată, conform prevederilor art.364¹ Cod de procedură penală. Monitorul nu a stabilit însă aplicarea, în aceste cazuri, a prevederilor art.185 alin.(2) pct.3) din Codul de procedură penală, care stabilește că în privința învinutului, inculpatului poate fi aplicată arestarea preventivă, dacă acesta a încălcat ordonanța de protecție în cazul violenței în familie. Aceasta cu atât mai mult că, în procesul monitorizării cauzei, s-a constatat că inculpatul manifesta un comportament extrem de iresponsabil în fața instanței de judecată și, totodată, periculos pentru siguranța părții vătămate³² până la începerea ședinței.

30 Cauza P.D.nr.27386/201¹ alin.(3) CP; Cauza C.D.nr.48200/201¹ alin.(3) CP; Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ alin.(3) CP; Cauza C.A.nr.5107/201¹ alin.(2) CP; Cauza D.N.nr.4272/201¹ alin.(2) CP; Cauza M.O.nr.151/201¹ alin.(2) CP; G.A.nr.41138/201¹ alin.(2) CP etc..

31 Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP.

32 Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP. ...este prezent inculpatul și este vădit în stare de ebrietate. Pe hol așteptau părțile vătămate, fosta soție și fiul minor. Inculpatul se apropia periodic de ei și încerca să spună ceva, a încetat doar după ce a venit procurorul... la ședința următoare inculpatul iarăși încerca să discute pe hol cu părțile vătămate, până ce aceștia au fost nevoiți să treacă pe alt scaun mai departe.la o altă ședință, inculpatul iarăși este vădit în stare de ebrietate... Pe această cale, procurorul a menționat că prezența în judecată în stare de ebrietate este o

Potrivit art.321 al Codului de procedură penală, judecarea cauzei în primă instanță și în instanța de apel are loc cu participarea inculpatului. În caz de neprezentare a inculpatului în instanță, judecarea cauzei se amână. Instanța, în cazul neprezentării nemotivate a inculpatului la judecarea cauzei, este în drept să dispună aducerea silită a inculpatului și să-i aplice o măsură preventivă sau să o înlocuiască cu o altă măsură care va asigura prezența lui în instanță, iar, la demersul procurorului, să dispună anunțarea inculpatului în căutare.

În procesul monitorizării nu s-a constatat niciun caz de aplicare a măsurii preventive în privința inculpatului, pentru a asigura prezența lui în instanță, în vederea examinării cu celeritate a cauzei. N-au fost întreprinse astfel de măsuri nici când se tergiversa examinarea dosarului din cauza neprezentării nemotivate a inculpatului. Astfel, în cauza G.A.nr.41138/201¹ CP, pornită în temeiul art.201¹ alin.(2) lit.c) CP, pentru violență fizică, soldată cu vătămarea medie a integrității corporale a victimei (după divorț foștii soți continuau să locuiască în același apartament), la ședința din iulie 2017 nu s-a prezentat inculpatul la proces. Contactat la telefon, inculpatul s-a dovedit a fi în stare de ebrietate și a închis telefonul. La ședința următoare din luna august, procurorul a menționat că a vorbit cu inculpatul și acesta trebuia să fie prezent, însă el nu s-a prezentat. A fost iarăși amânată ședința și s-a dispus procurorului să asigure prezența inculpatului la ședința următoare. Nu a fost prezent inculpatul nici la ședințele din 01.11.2017, 06.12.17, 12.02.18. În luna mai 2018, cauza mai era în proces de examinare judiciară.

Nu a fost menționat de către monitori, de asemenea, niciun caz de aplicare, în procedura penală, a măsurilor de protecție a victimelor violenței în familie, deși motive pentru inițierea acestei proceduri au fost constatate în procesul de monitorizare a cauzelor. Spre exemplu, până a se începe una din ședințe în cauza

lipsă de respect față de instanță, pasibilă de pedeapsă. Cu toate acestea, nu au fost întreprinse măsuri de disciplinare a inculpatului. În aceste condiții de toleranță excesivă față de inculpat, ultimul și-a permis să vină în stare de ebrietate și la următoarele ședințe (și să încerce, de fiecare dată, să clarifice relațiile cu partea vătămată chiar în incinta judecătoriei), iar instanța, de fiecare dată, amână ședința pe motiv că inculpatul este în stare avansată de ebrietate, chiar dacă partea vătămată ruga să finalizeze mai repede examinarea cauzei. De fiecare dată, amânând ședința, instanța îl prevenea că, dacă la următoarea ședința va veni în stare de ebrietate, va decide examinarea cauzei în lipsa lui, însă acest lucru nu s-a întâmplat.

C.F.nr.1269/201¹ CP, procurorul a întrebat partea vătămată care este situația și ea a zis că e rea. A început să plângă, povestind că inculpatul continuă s-o terorizeze. Bunăoară, în ajun nu a dormit toată noaptea din cauza lui. Procurorul a întrebat-o dacă a apelat la poliție, ea a zis că nu. Procurorul s-a indignat că ea de fiecare dată se plânge pe inculpat, dar nu acționează și nu sunt documentate aceste fapte pentru solicitarea ordonanței de protecție. Inculpatul, care a auzit această discuție, nu a negat cele spuse de partea vătămată, dar încerca să plaseze vina pe partea vătămată. Aceasta a zis că cel mai mult își dorește să se termine mai degrabă acest proces.

Potrivit art.215¹ al Codului de procedură penală, dacă în cadrul procesului penal se constată că victima violenței în familie se află în pericol de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale, inclusiv de distrugere a bunurilor sale, organul de urmărire penală sau procurorul este obligat să intervină neîntârziat, pentru a asigura obținerea măsurilor de protecție. Demersul de obținere a măsurilor de protecție poate fi înaintat de către organul de urmărire penală sau de către procuror, precum și în baza cererii părții vătămate. Astfel, norma legală citată anterior oferă posibilitatea intervenirii din oficiu, chiar și în lipsa cererii părții vătămate, lucru care, de regulă, nu se întâmplă în practica de examinare a cauzelor de violență în familie.

1.4. Judecarea cauzei penale de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor

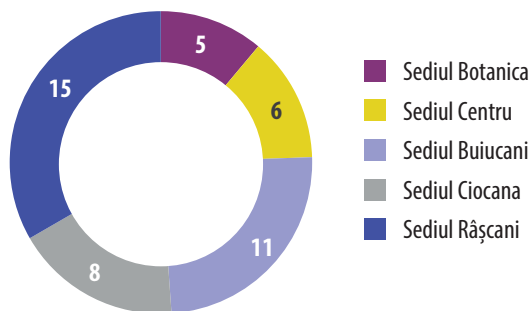
În cadrul programului de monitorizare a ședințelor judecătorești de examinare a cauzelor de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor au fost selectate următoarele cauze penale:

- 5 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Botanica, inclusiv 4 cauze pornite în temeiul art.201¹ Cod penal și 1 cauză pornită în temeiul art.320¹ Cod penal;
- 11 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, inclusiv 2 cauze pornite în temeiul art.171 Cod penal; 7 cauze pornite în temeiul art.201¹ Cod penal și 2 cauze pornite în temeiul art.320¹ Cod penal;

- 6 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Centru, inclusiv 3 cauze pornite în temeiul art.145 Cod penal și 3 cauze pornite în temeiul art.201¹ Cod penal;
- 8 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana, inclusiv 2 cauze pornite în temeiul art.145 Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.171 Cod penal; 3 cauze pornite în temeiul art.201¹ Cod penal și 2 cauze pornite în temeiul art.320¹ Cod penal;
- 15 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani, inclusiv 2 cauze pornite în temeiul art.145 Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.171 Cod penal; 9 cauze pornite în temeiul art.201¹ Cod penal și 3 cauze pornite în temeiul art.320¹ Cod penal.

FIGURA 9

Sediul judecătoriei în care au fost monitorizate cauzele privind violența în familie și /sau violență sexuală

În procesul exercitării activității de monitorizare a cauzelor penale de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor, monitorii s-au concentrat asupra observării acțiunilor participanților la proces în perioada de până la începerea ședinței și nemijlocit în timpul ședinței de examinare a cauzelor.

Transparența și publicitatea ședinței de judecată

Pentru asigurarea transparenței procesului de judecată, potrivit art.353 Cod de procedură penală, judecătorul sau, după caz, președintele completului de judecată are îndatorirea de a lua toate măsurile necesare și de a asigura ca lista cauzelor fixate pentru judecare să fie întocmită și afișată în instanță la un loc public cu cel puțin 3 zile înainte de termenul de judecată fixat, indicându-se numărul dosarului, numele și prenumele judecătorului (judecătorilor) care examinează cauza, data, ora și locul desfășurării ședinței, numele și prenumele inculpatului (inculpaților), infracțiunea care formează obiectul examinării³³, alte date.

În conformitate cu art.56² al Legii privind organizarea judecătorească nr.514-XIII din 06.07.1995³⁴, lista cauzelor fixate pentru judecare se plasează pe pagina web a instanței judecătorești, precum și pe un panou public, cu cel puțin 3 zile înainte de data ședinței de judecată.

În procesul monitorizării s-a stabilit publicarea informației despre cauzele fixate pentru examinare pe pagina web și în incinta instanței de judecată - pe panoul electronic și pe panoul informativ pe suport de hârtie.

Din totalul de 217 ședințe monitorizate pe aceste categorii de cauze penale, informația în privința la 191 de ședințe a fost afișată pe pagina web (portalul instanțelor naționale de judecată), informația în privința a 178 de ședințe a fost plasată pe panoul informativ din incinta instanței pe suport de hârtie, inclusiv în privința a 125 de ședințe informația a fost afișată în termen de până la 3 zile, iar privitor la 53 de ședințe – cu mai mult de 3 zile până la ședință. Pe panoul electronic din holul instanței a fost publicată informația referitoare la 90 de ședințe. Periodic, monitorii informau despre defectarea (nefuncționarea) panourilor electronice din incinta instanței, ceea ce explică și numărul mai mic de ședințe publicate pe panou.

³³ În conformitate cu art.325 CPP, judecarea cauzei se efectuează în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu, iar norma art.296 CPP, care se referă la conținutul rechizitoriului, menționează despre încadrarea juridică a acțiunilor învinuitului. Din cele menționate rezultă că textul „infracțiunea care formează obiectul examinării” din art.353 CPP, indică asupra faptului că trebuie să fie publicată informația concretă cu privire la încadrarea juridică a acțiunilor învinuitului, așa cum este menționat în rechizitoriu.

³⁴ Republicată în Monitorul Oficial al R.Moldova nr.15-17 din 22.01.2013, art.62.

Au fost identificate și cazuri de nepublicare a informației despre data unor ședințe de judecată, fiind menționate în total 17 asemenea ședințe nepublicate în 11 cauze penale³⁵ supuse monitorizării. Monitorii nu au menționat nicio cauză în privința căreia să nu fie afișată informația nici pentru una din ședințe.

Au fost constatate cazuri când informația publicată era greșită sau când informația publicată pe suport electronic, nefiind actualizată, nu corespundea cu informația afișată pe suport de hârtie pe panoul informativ³⁶.

Nu se respectau de fiecare dată cerințele legii referitoare la conținutul informației afișate. După cum a fost menționat mai sus, panoul electronic din incinta judecătoriei periodic era defectat, iar datele incluse pe suportul de hârtie de pe panoul informativ nu respectau un format unic de afișare a informației despre ședințe. Prin urmare, uneori lipsea informația despre locul desfășurării ședinței, numele tuturor inculpaților, infracțiunile care formează obiectul examinării etc.

Lipsa informației despre infracțiunile care formează obiectul examinării în cauză reprezintă o problemă deosebit de importantă. Astfel, din sensul normelor de procedură penală citate anterior pe marginea acestui subiect, rezultă necesitatea de a publica informația concretă, care se referă la încadrarea juridică a acțiunilor învinutului, așa cum este menționat în rechizitoriu, adică nu doar de a indica articolul, ci și alineatele și literele în temeiul cărora sunt calificate acțiunile făptașului. Totodată, având în vedere că această informație este destinată publicului larg, rezultă necesitatea descrierii succinte a semnelor calitative, caracteristice alineatului și literei respective. În acest fel va fi asigurată, în măsura corespunzătoare, cerința referitoare la transparența procesului judiciar. Omisiunile în această privință nu sunt binevenite, deoarece pot duce în eroare persoanele doritoare să asiste la examinarea anumitor categorii de infracțiuni.

35 Cauza E.S.nr.2859/171 CP; Cauza A.V.nr.31132/171 CP; Cauza C.A.nr.27390/320¹ CP; Cauza R.V.nr.46497/320¹ CP; Cauza P.D.nr.27386/201¹ CP; Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP; Cauza G.A.nr.8992/201¹ CP; Cauza C.D.nr.48200/201¹ CP; Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP; Cauza D.N.nr.4272/201¹ CP; Cauza D.N.nr.37338/201¹ CP.

36 Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP, ...pe pagina web și pe panoul informativ era indicată ora greșită, în loc de 15.00, era indicat 14.00...; Cauza G.A.nr.41138/201¹ CP, ...pe panoul electronic și pe panoul informativ erau indicate locuri diferite de desfășurare a ședinței, care a avut loc în sala indicată pe panoul informativ, fapt ce confirmă că locul desfășurării ședinței a fost schimbat în ultimul moment.

Trebuie de menționat că omisiunile de conținut din informația afișată, în special lipsa informației concrete despre alineatul și litera respectivă din articolul normei penale ce formează obiectul de examinare judecătorească la ședința indicată, au afectat, într-o anumită măsură, și procesul de monitorizare. Astfel, cele 7 cauze penale de omor intenționat, selectate pentru monitorizare, nu s-au referit la fapte de omor al unui membru de familie. Cu regret, monitorii aflau despre aceasta doar după câteva ședințe monitorizate (dată fiind reticența justițiarului de a oferi, la solicitarea monitorului, chiar și o informație elementară despre cauză).

În procesul monitorizării au fost menționate 4 cauze penale³⁷, care au fost examinate integral sau parțial în ședințe închise, inclusiv 3 cauze de viol și 1 cauză de violență în familie cu victimă minoră. Celelalte au fost examinate în ședință publică.

Judecarea cauzei în ședință publică este un element fundamental al procesului echitabil. Dreptul oricărei persoane de a beneficia de proces echitabil este proclamat în art.6 al Convenției europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale.

Publicitatea procesului de judecată, ca remediu important pentru creșterea încrederii societății în actul de justiție, este garantată, la nivel național, de Constituția Republicii Moldova, care stabilește în art.117 că în toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sunt publice, iar judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite de lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură.

În conformitate cu art.18 al Codului de procedură penală, ședința de judecată este publică. Accesul în sala de ședință poate fi interzis presei sau publicului, *prin încheiere motivată*, pe întreaga durată a procesului sau a unei părți din proces, în interesul respectării moralității, ordinii publice sau securității naționale, când o cer interesele minorilor sau protecția vieții private a părților în proces sau în măsura considerată strict necesară de către instanță când, datorită unor *impresjurări speciale*, publicitatea ar putea să prejudicieze interesele justiției.

37 Cauza A.M.nr.29382/171 CP; Cauza C.V.nr.47472/171 CP; Cauza E.S.nr.2859/171 CP; Cauza B.I.nr.44520/201¹ CP.

Norma indicată prescrie în continuare că, în procesul în care un minor este victimă sau martor, instanța de judecată va asculta declarațiile acestuia într-o ședință închisă. Judecarea cauzei în ședința închisă a instanței *trebuie argumentată* și efectuată cu respectarea tuturor regulilor procedurii judiciare.

Astfel, norma art.18 CPP este corespunzătoare spiritului normelor relevante ale CEDO și Constituției Republicii Moldova în ce privește cauzele și procedura de restricționare a publicului la întreg procesul sau numai la unele ședințe, iar marja de discreție lăsată în acest sens justițiarului, oricum, se întemeiază pe necesitatea emiterii unei încheieri argumentate.

Este necesar de reținut că, prevenirea și combaterea violenței în familie fac parte din politica națională de ocrotire și sprijinire a familiei și reprezintă o importanță problemă de sănătate publică³⁸. Prin urmare, pentru cazurile de violență asupra femeilor, inclusiv violență în familie, este important să se asigure examinarea cauzei în ședință publică, în condiții generale. Ședința publică oferă toate garanțiile unui proces echitabil și, totodată, constituie o oportunitate pentru alte potențiale victime de a urmări soluționarea unor astfel de cauze. Totodată, partea vătămată poate solicita, în condițiile legii, să fie examinată cauza, pe întreaga durată a procesului sau a unei părți din proces, în ședință închisă, invocând atingerea unor elemente ale vieții intime și private. Este important însă să se asigure că examinarea cauzei în ședință închisă constituie voința părții vătămate, dar nu consecința unei decizii discreționare a justițiarului.

În același timp, art.316 CPP stabilește că președintele ședinței de judecată poate limita accesul publicului la ședință, ținând seama de condițiile în care se judecă cauza. Această prevedere, care în esență lărgeste considerabil marja discreționară a justițiarului, în raport cu art.18 CPP și normele fundamentale citate *supra*, a fost „coroborată” cu prevederile art.18 CPP, prin modificările operate în textul acesteia din urmă³⁹. În consecință, norma alineatului (1) art.18 CPP stabilește actualmente că, în toate instanțele judecătorești, ședințele sunt pu-

blice, cu excepția cazurilor prevăzute de prezentul cod. În acest fel, având ca temei norma art.316 alin.(4) CPP, justițiarul nu mai este limitat la restricțiile și regulile de procedură prevăzute în art.18 CPP. Președintele ședinței poate să nu admită sau să îndepărteze din ședință alte persoane, decât participanții la proces, fără să se complice cu emiterea unei încheieri argumentate de declarare a ședinței închise. Confirmare în acest sens pot servi observațiile unuia din monitori, la ședința publică pe cauza P.A.nr.27776/145 CP, care a menționat că, „...*în biroul judecătorului, unde se desfășoară ședința, este puțin spațiu și o atmosferă apăsătoare. Probabil, din aceste considerente, judecătorul a refuzat să accepte în ședință câteva rude și prieteni ai inculpaților...*”

Astfel, dacă normele fundamentale, internaționale și constituționale pornesc de la prezumția desfășurării ședințelor de judecată în condiții de publicitate, iar restricțiile în această privință constituie măsuri excepționale, a căror aplicare este condiționată de un număr strict limitat de motive și de o procedură strictă de adoptare a deciziei pentru aplicarea acestor restricții, apoi legea națională de procedură penală, practic, a transmis dreptul de decizie asupra publicității ședinței de judecată la latitudinea justițiarilor, unii dintre ei manifestând o atitudine rezervată față de caracterul public al ședinței de judecată.

Din această perspectivă, dar și având în vedere caracterul extrem de vag al normei art.316 CPP, considerăm că ar fi binevenite instrucțiuni care să asigure modul univoc de înțelegere și aplicare a normelor legale relevante, în vederea neadmiterii unor acțiuni și dispoziții arbitrare, care ar aduce, în cele din urmă, atingere spiritului normelor internaționale și constituționale referitoare la caracterul public al ședinței de judecată.

Monitorii au menționat că, de regulă, în ședința de judecată nu asistă alte persoane, decât participanții la proces, prin urmare prezența monitorului de fiecare dată era imediat observată. Uneori participarea monitorului în ședință trezea curiozitate⁴⁰, alteori chiar suspiciuni. În

38 Preambulul Legii nr.45.

39 Prin legea nr.100 din 26 mai 2016 (în vigoare din 29.07.2016) au fost operate modificări în alin.(1) art.18 al CPP, fiind substituit cuvântul „articol” cu cuvântul „cod”.

40 Cauza C.A.nr.5107/2011 CP, ...așteptând în hol începerea ședinței, de monitor s-a apropiat inculpatul și l-a întrebat de ce monitorizează anume această cauză, părea stresat...

Cauza M.O.nr.151/2011 CP, ...până la începerea procesului procurorul l-a întrebat pe monitor care este rolul său în proces... a avut o reacție pozitivă....

confirmarea celor spuse, trebuie de menționat că, în cauza C.V.nr.47472/171 CP, până la începerea uneia din ședințe, grefiera s-a adresat către monitor, în prezența tuturor, pe un ton răspicat, întrebându-l ce interes are și de ce se prezintă la fiecare ședință. A zis că ea s-a interesat și știe că la alți judecători nu vin monitori. Ulterior, în timpul ședinței, avocatul apărării a făcut judecătorului un semn discret spre monitor și peste ceva timp instanța, brusc, a dispus continuarea examinării cauzei în ședință închisă. Deoarece nu a fost această dispoziție nici discutată cu părțile și nici argumentată cumva, atunci când judecătorul i-a propus monitorului să părăsească sala, acesta doar a întrebat din care motiv i se cere să părăsească ședința. Întrebarea l-a înfuriat pe justițiar.

În unele cazuri instanța și participanții la proces au manifestat atitudine neutră față de prezența în ședință a monitorului. În alte câteva cazuri judecătorul chiar a accentuat că ședința este publică și oricine este liber să asiste la proces.

Au fost însă și situații de altă natură. Monitorii au observat, în multe cazuri, o atitudine rezervată sau chiar opoziție din partea justițiarului referitor la prezența monitorului în proces.

În cauza C.G.nr.3037/320¹ CP, *...monitorul a menționat că, deși nu a dispus îndepărtarea monitorului din sală, judecătorul nu ascundea atitudinea negativă față de prezența în ședință a monitorului. Atunci când inculpatul a întrebat cu ce ocazie este prezent monitorul în ședință, judecătorul i-a răspuns „...mama fi atent că, știi acuma cum e cu Europa, dacă ai de a face cu femeile sau cu cei de „culoare albastră”, ei te pun repede la dubală...”*

În cauza C.A.nr.27390/320¹ CP, *...judecătorul este vădit nemulțumit de prezența monitorului în ședință, ... la ședința următoare judecătorul, vizibil iritat, a întrebat monitorul cât va mai dura monitorizarea...*

Cauza D.N.nr.4272/201¹ CP, ... judecătorul a întrebat de unde este monitorul și de ce, dacă este de la CDF asistă la acest proces, unde partea vătămată este un bărbat. Explicațiile monitorului nu au ridicat obiecții din partea justițiarului și a participanților la proces... în timpul procesului, judecătorul era foarte amabil cu partea vătămată, de aceea aceasta era destul de relaxată. Monitorul și-a exprimat speranța că atmosfera în timpul ședinței și în special comportamentul instanței nu are vreo legătură cu prezența monitorului în ședință....

În cauza A.M.nr.29382/171 CP, *...la una din ședințe, avocatul inculpatului a propus examinarea cauzei în ședință închisă, invocând că prezența în ședință a monitorului de la Centrul de Drept al Femeilor poate fi în detrimentul intereselor inculpatului...*

În cauza B.V.nr.195/320¹ CP, *...avocatul inculpatului și-a exprimat dezacordul cu participarea monitorului la proces, menționând că ...aceste organizații obștești, cu monitorizările lor, doar încurcă la buna desfășurare a procesului de judecată... Procurorul și partea vătămată nu au fost împotriva prezenței monitorului, de aceea instanța a decis admiterea în proces a monitorului.*

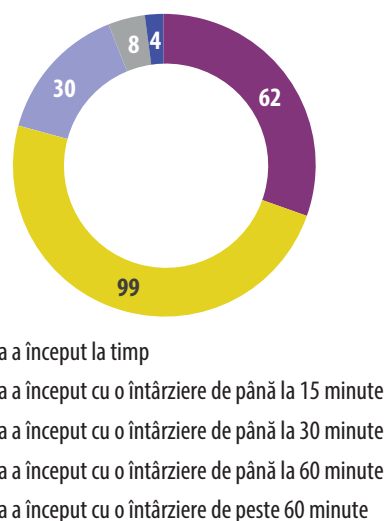
Astfel, se impune concluzia că unii judecători nu se simt prea confortabil la constatarea prezenței altor persoane în ședință, în afara participanților la proces, fără a mai vorbi de unii avocați ai apărării sau de inculpați.

Începerea ședinței la ora stabilită

Monitorii au confirmat începerea ședinței la ora stabilită, conform programului, în 62 de cazuri sau circa 28% din numărul total al ședințelor monitorizate.

FIGURA 10

Începerea ședinței la ora stabilită, cauze

Ședința a început cu întârziere în 141 de cazuri, inclusiv cu o întârziere de până la 15 min - în 99 de cazuri, cu o întârziere de până la 30 min - în 30 de cazuri, cu o întârziere de până la 1 oră - în 8 cazuri și cu o întârziere de peste 1 oră - în 4 cazuri.

Începerea ședinței cu întârziere a fost cauzată de judecător - în 85 de cazuri (de cele mai multe ori, din cauza examinării altei cauze⁴¹), de procuror - în 44 de cazuri, inclusiv din cauza participării în alt proces; de avocat - în 39 de cazuri, inclusiv din cauza participării în alt proces; de inculpat - în 34 de cazuri; de partea vătămată - în 26 de cazuri; de escortă - în 4 cazuri; de greșier - în 1 caz și de translator - în 4 cazuri. Deseori începerea ședinței cu întârziere era determinată, concomitent, de mai multe cauze.

În 14 cazuri, ședința nu a avut loc din diverse motive (judecătorul a plecat la seminar, lucra în alt complet de judecată sau se afla în concediu medical etc.)⁴².

Siguranța părții vătămate în sediul judecătoriei

Atunci când se prezentau la ședință, părțile vătămate așteptau, de obicei, începerea procesului în hol, în condiții care uneori nu răspund pe deplin cerințelor de siguranță. Condiții nefavorabile pentru siguranța victimelor au fost menționate cu referință la sediile Centru, Râșcani - puțin spațiu pe holurile unde așteptă participanții la proces, iluminare slabă, locuri greu de găsit. În asemenea situații, potrivit monitorilor, multe din părțile în proces așteaptă pe hol în imediată apropiere unele de altele. În cauza B.I.nr.44520/201¹ CP, *...în hol, lângă biroul judecătorului aștepta partea vătămată și reprezentantul legal. La 2-3 m aștepta inculpatul. Partea vătămată și reprezentantul ei nu priveau spre inculpat, partea vătămată avea o ținută încordată...*

De asemenea, în cauza C.S.nr.41839/320¹ CP, *...este prezent inculpatul și este vădit în stare de ebrietate.*

41 În cauza C.G.nr.3037/320¹ CP participanții au așteptat mai mult de 1 oră, însă judecătorul așa și nu a mai venit dintr-o altă ședință, greșierul a invitat participanții să stabilească data următoarei ședințe...

42 A nu se confunda cu cazurile de amânare a ședinței pentru altă dată din diferite motive, care se decideau în ședința începută la ora stabilită sau cu întârziere.

Pe hol așteptau părțile vătămate, fosta soție și fiul minor. Inculpatul se apropia periodic de ei și încerca să spună ceva, a încetat doar după ce a venit procurorul. ... la ședința următoare inculpatul iarăși încerca să discute pe hol cu părțile vătămate, până ce aceștia au fost nevoiți să treacă pe alt scaun mai departe.la o altă ședință, inculpatul iarăși este vădit în stare de ebrietate... În scop de siguranță, în unele cazuri⁴³, partea vătămată venea cu însoțitor.

Uneori, precum au observat monitorii, părțile vin împreună, stau în ședință alături, pleacă împreună⁴⁴. Cu referință la această situație, procurorul menționează că *„...în marea majoritate a cazurilor, victime pe cauzele penale de violență în familie sunt persoanele care au fost sistematic supuse violenței,... chiar și așa, de multe ori, în procesul urmăririi penale, părțile vătămate se împacă cu agresorul...”*⁴⁵.

Monitorii au stabilit și un alt gen de cazuri, care dezvăluie lipsă de siguranță a părții vătămate în incinta instanței de judecată și le creează o stare psihologică tensionată. Astfel, potrivit observațiilor monitorului în cauza A.M.nr.29382/171 CP, *...martorul, prieten de-al inculpatului, avea în hol un comportament agresiv, se exprima nerespectuos față de partea vătămată, care*

43 Cauza C.V.nr.47472/171 CP; Cauza C.G.nr.3037/320¹ CP; Cauza Ț.P.nr.38804/320¹ CP; Cauza S.O.nr.39522/201¹ CP.

44 Cauza P.D.nr.27386/201¹ CP, *...în hol partea vătămată și inculpatul stăteau alături, când a venit procurorul, partea vătămată l-a întrebat dacă poate face declarație să nu fie pedepsit inculpatul...*

Cauza S.G.nr.15946/201¹ CP, *...în hol și în ședința de judecată inculpatul și partea vătămată ședeau alături.*

Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP, *...partea vătămată se indignază de ce așa de mult durează examinarea cauzei în judecată, deoarece ea l-a iertat pe agresor...*

Cauza S.I.nr.34886/201¹ CP, *...în hol așteptau partea vătămată, procurorul și avocatul. A venit inculpatul și i-a transmis medicamente părții vătămate, care nu a mai putut aștepta începutul ședinței și a plecat...*

Cauza C.D.nr.48200/201¹ CP, *...partea vătămată a venit împreună cu inculpatul, au stat în ședință alături...*

Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP, *...pe hol așteaptă mama inculpatului și partea vătămată, așezate pe o bancă...*

Cauza M.S.nr.45259/201¹ CP, *...pe hol, partea vătămată stătea alături de inculpat, se deranja de cămașa inculpatului că era șifonată, deși acasă a călcat-o. În ședință victima de fiecare dată încerca să intervină când instanța se adresa către inculpat. Instanța a fost nevoită s-o prevină că dacă nu încetează va fi amendată...*

Cauza D.N.nr.4272/201¹ CP, *...partea vătămată se adresa, în pauză, periodic către monitor cu expresii de genul: „Doamnă nu mai scriți atâtea, am să vă iau pixul... Din cauza Dvs., țin așa mult judecata... laca, pentru că Dvs. scrieți nu știu ce acolo, nu-i dau drumul fratelui acasă..., mai bine i-ați găsi ceva de lucru...”*

45 IIA_5_P_VF.

încă nu era prezentă. Inculpatul i-a șoptit că este monitorul și atunci martorul s-a liniștit...

În cauza S.O.nr.39522/201¹ CP, *...pe hol, la câțiva metri de partea vătămată, stătea inculpata și-i adresa cuvinte ofensatoare, însă partea vătămată nu reacționa la comportamentul inculpatei. Partea vătămată era însoțită de o doamnă în vârstă, în privința căreia inculpata tot adresa cuvinte ofensatoare, însă acelea nu reacționau...*

În cauza Ț.P.nr.38804/320¹ CP, *...în timpul când judecătorul era în deliberare referitor la transmiterea cauzei pentru conexare, partea vătămată i-a spus procurorului că îi este frică să vină singură la ședință, frică de inculpat. Procurorul o liniștea că nu are de ce să-i fie frică, fiindcă sunt prezente aici mai multe persoane și el nu va îndrăzni s-o agrezeze...*

O soluție, în vederea scutirii părții vătămate de contactele vizuale și confruntările cu inculpatul în incinta instanței de judecată, ar constitui utilizarea pe larg în cauzele de violență în familie și agresiune sexuală a procedurii de audiere în condiții speciale a victimei la faza de urmărire penală, mai ales în cazurile când este evident că oricare contact cu agresorul cauzează victimei disconfort și chiar suferințe psihice pronunțate. În acest fel, va fi asigurată integritatea psihologică a victimei, după cum orientează standardele internaționale și, totodată, va fi obținut probatoriul necesar pentru reconstituirea adevărului obiectiv în cauză și aplicarea unor măsuri de pedeapsă descurajante pentru inculpat. Avocatul interviuat consideră binevenită utilizarea acestei proceduri: *„...cu certitudine este necesară audierea victimei în condiții speciale, în lipsa contactului vizual cu inculpatul...”*⁴⁶.

Procurorul în cadrul interviului a exprimat în această privință anumite rezerve: *„...legea procesual-penală conține prevederi referitoare la audierea în condiții speciale - art.art.109, 110¹, 111 CPP, în care martorii și victimele sunt audiate fără contactul vizual cu infractorul. În practică mai mult se aplică în cazurile cu minori victime sau martori, ori în privința persoanelor care pleacă peste hotare. Totuși, nu știu cât de*

⁴⁶ IIA_7_A_VF.

*rezonabil ar fi de aplicat această modalitate de audiere în situația când victima conlocuiește cu agresorul și oricum ea este în contact cu agresorul. Trebuie să reieșim din circumstanțele fiecărui caz, relațiile dintre ei etc...”*⁴⁷.

Datele chestionării victimelor infracțiunii atestă că 7 persoane din cele 12 chestionate au recunoscut că uneori aveau sentimente de îngrijorare pentru siguranța personală. Cu toate acestea, monitorii nu au menționat vreun incident, soldat cu atac asupra victimei, până la începerea sau în timpul ședinței de judecată.

Pe unele cauze penale partea vătămată a fost parțial sau în totalitate absentă la procesul de judecată. Din numărul total de 45 de cauze penale cuprinse de monitorizare, în 14 cauze ședințele au decurs în lipsa părților vătămate⁴⁸. Astfel, din numărul total de 217 ședințe monitorizate pe cauzele penale, părțile vătămate au fost prezente la 100 de ședințe sau, în mediu, în circa 47%. Mai frecvent nu se prezintă părțile vătămate în procesele de judecată pe cauzele de violență în familie (prezența fiind de circa 32%). Multe din aceste persoane nu se prezintă în ședință din considerente de siguranță, însă o parte din ele sunt afectate și de sentimentul de rușine⁴⁹. Avocatul interviuat consideră că *„...de cele mai multe ori, cauza absenței la ședința de judecată este vulnerabilitatea victimei, uneori examinarea cauzei se tergiversează și, de fiecare dată, contactul vizual cu agresorul o revictimizează pe victimă, în aceste cazuri victima preferă examinarea cauzei în lipsa ei...”*⁵⁰.

⁴⁷ IIA_5_P_VF.

⁴⁸ Cauza P.S.nr.3133/201¹ CP; Cauza D.N.nr.37338/201¹ CP; Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ CP; C.A.nr.27390/320¹ CP; Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP; Cauza G.A.nr.8992/201¹ CP; Cauza C.A.nr.5107/201¹ CP; Cauza A.V.nr.756/201¹ CP; Cauza C.A.nr.54195/201¹ CP; Cauza C.O.nr.2196/201¹ CP; Cauza M.O.nr.151/201¹ CP; Cauza J.P.nr.2092/201¹ CP; Cauza G.A.nr.41138/201¹ CP; Cauza S.V.nr.4701/201¹ CP, în acest caz partea vătămată s-a aflat mult timp internată în spital și nu a fost prezentă la ședințele de judecată.

⁴⁹ Cauza C.A.nr.27390/320¹ CP; Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ CP; Cauza C.A.nr.54195/201¹ CP, ... partea vătămată nu s-a prezentat la nici o ședință de judecată, deoarece îi este rușine, din spusele avocatului apărător...

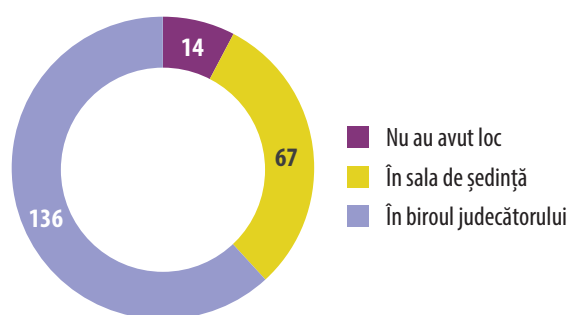
⁵⁰ IIA_7_A_VF.

Locul desfășurării ședinței. Înregistrarea audio a ședinței de judecată

Monitorii au constatat că, din totalul de 217 ședințe cuprinse de monitorizare pe cauzele penale de violență în familie și violența sexuală asupra femeilor, 67 de ședințe s-au desfășurat în sala de judecată, iar 136 de ședințe – în biroul judecătorului, 14 ședințe nu au avut loc.

FIGURA 11

Locul desfășurării ședințelor de judecată pe cauze penale de violență în familie și/sau violență sexuală

În 23 de cauze penale (Botanica - 4; Buiucani - 11; Centru - 4; Ciocana -1; Râșcani -3), toate ședințele s-au desfășurat în biroul judecătorului, inclusiv 19 ședințe – în birouri relativ spațioase și dotate cu mobilier necesar, iar celelalte 117 ședințe s-au desfășurat în birouri mici, creând incomodități suplimentare participanților la proces. Astfel, precum a menționat monitorul în cauza P.D.nr.27386/201¹ CP, „...biroul judecătorului este foarte mic și nu este dotat corespunzător. Pe mesele la care ședeau participanții se aflau dosare pentru alte cauze...”.

În 6 ședințe examinarea cauzei a fost efectuată de un complet de judecată⁵¹, în celelalte 211 ședințe - de un judecător. Examinarea cauzei de către completul de judecată avea loc tot în biroul unuia din judecătorii care făcea parte din completul de judecată. În acest sens, monitorul a observat pe cauza M.N.nr.37929/145 CP următoarele: „...cauza se examinează de un complet

51 Cauza M.N..nr.37929/145 CP; Cauza P.V..nr.4440/145 CP; Cauza C.G.nr.37117/145 CP; Cauza P.A.nr.45837/ 145 CP.

de judecată... nu a fost găsită nici o sală liberă, de aceea ședința s-a desfășurat în biroul unuia din judecători, care nu răspundea condițiilor elementare... translatorul nu se afla lângă inculpați și vorbea cu voce tare, concomitent cu judecătorul, ...era deschis geamul și venea un zgomot puternic de la circulația transportului... În timpul ședinței unul din judecători, translatorul și inculpații au stat în picioare, din lipsă de mobilier și spațiu suficient...”.

Trebuie de menționat că, de rând cu incomoditățile de ordin tehnic, examinarea cauzei în biroul judecătorului nu asigură condițiile necesare pentru menținerea solemnității și ordinii în ședință.

Procesul de examinare a cauzelor în ședința de judecată urmează a fi înregistrată prin utilizarea mijloacelor tehnice audio sau video. Potrivit Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată⁵², înregistrările audio digitale constituie părți oficiale ale ședințelor de judecată. Înregistrarea audio a ședințelor de judecată este obligatorie în toate cazurile când urmează a fi întocmit procesul-verbal al ședinței de judecată.

Înregistrarea audio a ședințelor de judecată este importantă pentru verificarea corectitudinii și plenitudinii proceselor-verbale scrise a ședințelor de judecată, pentru reproducerea înregistrărilor și eliberarea, la solicitare, a copiilor de pe acestea participanților la proces.

Înregistrarea audio a ședințelor de judecată în cauzele penale se efectuează în conformitate cu Codul de procedură penală⁵³. Conform art.317 al Codului de procedură penală, președintele ședinței de judecată este obligat să informeze părțile despre faptul că ședința de judecată se înregistrează audio.

În procesul de monitorizare s-a stabilit că în sălile amenajate pentru desfășurarea ședințelor de judecată, înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată se

52 Aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr.338/13 din 12 aprilie 2013, cu modificări și completări aprobate prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr.220/8 din 04.03.2014, în vigoare din 06.06.2014// Monitorul Oficial nr.87-91 din 11.04.2014, art.460.

53 Pct.pct.1.3, 1.4 ale Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată.

efectuează prin utilizarea Sistemului de înregistrare audio digitală „SRS Femida”. Deoarece numărul sălilor de ședințe este insuficient, iar multe ședințe se desfășoară în biroul judecătorului, pentru asigurarea înregistrării și a acestor ședințe de judecată, s-a dispus dotarea instanțelor judecătorești cu dispozitive de înregistrare audio portative (reportofoane).

Monitorii au menționat că, în general, instanțele de judecată asigură înregistrarea audio a ședințelor de judecată, care se efectuează de cele mai multe ori cu reportofonul. Participanții la proces sunt, de regulă, informați despre înregistrarea ședinței de judecată. În una din ședințe, judecătorul a dispus conectarea dispozitivului de înregistrare a ședinței, pronunțând ironic „Include muzica!”.

Totuși, au fost indicate 16 ședințe în 7 cauze penale⁵⁴, în care instanța nu a dispus înregistrarea ședinței, iar monitorul nu a putut constata cu certitudine dacă a avut loc înregistrarea procesului de examinare a cauzei penale.

În procesul monitorizării nu a fost constatat niciun caz de solicitare, de către participanții la proces, a copiei de pe înregistrările audio a ședințelor de judecată.

Limba de desfășurare a procesului și accesul părților la serviciile interpretului

De regulă, ședințele de judecată pe cauzele de violență în familie și violența sexuală asupra femeilor, cuprinse de monitorizare, se desfășurau în limba de stat. Participanții care nu cunoșteau limba de desfășurare a procesului erau în drept să solicite asistența interpretului.

Monitorii observau că pe cazurile penale în care cineva din părți nu cunoștea limba de stat, în partea neoficială a procesului, de obicei până a se dispune conectarea dispozitivului de înregistrare a ședinței, discuția în sală se desfășura în limba rusă sau judecătorul făcea singur traducere inculpatului⁵⁵. În limba rusă se discuta pe aceste

54 Cauza P.A..nr.27776/145 CP; Cauza L.I..nr.34143/145 CP; Cauza B.V.nr.195/320¹ CP; Cauza C.G.nr.3037/320¹ CP; Cauza P.D.nr.27386/201¹ CP; Cauza M.S.nr.45259/201¹ CP; Cauza C.A.nr.54195/201¹ CP.

55 Cauza A.M.nr.29382/171 CP.

cazuri și la coordonarea ședinței următoare, în cazul amânării procesului.

Totodată, monitorii au menționat situații când în ședință s-a discutat în română/rusă⁵⁶, iar la unele ședințe – doar în limba rusă⁵⁷. Partea vătămată a avut nevoie de interpret în 6 cazuri, într-un caz⁵⁸ nefiindu-i asigurat translator. La toate celelalte ședințe la care a fost prezentă, partea vătămată cunoștea limba de desfășurare a procesului și nu a avut nevoie de interpret.

Totodată, după cum au observat monitorii, în procesul examinării cauzelor cuprinse în programul de monitorizare, au avut nevoie de asistența interpretului 16 inculpați în 14 cauze penale. În toate aceste cazuri, solicitanții au beneficiat de serviciile interpretului în măsura posibilităților. Pe unele cauze, pentru a asigura participarea în proces a translatorului, a fost nevoie de a începe ședința cu întârziere de 15-20 minute⁵⁹ din lipsa, la acel moment, a vreunui translator disponibil. În alte cazuri⁶⁰, lipsa translatorului a determinat amânarea, chiar și repetată, a ședințelor de judecată. Au fost situații⁶¹ când sarcina translatorului a fost preluată de avocatul inculpatului sau chiar de judecător.

Procedura de examinare a cauzei penale

În conformitate cu art.318 al Codului de procedură penală, până la începerea ședinței, grefierul face apelul părților și al celorlalte persoane care vor participa la ședință.

În procesul monitorizării s-a constatat că, de regulă, grefierul verifica înainte de ședință prezența participanților

56 Cauza P.A..nr.27776/145 CP; Cauza P.D.nr.27386/201¹ CP; În aceste cazuri, după cum observa monitorul, nu era dispusă înregistrarea ședinței.

57 Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP,

58 Cauza S.I.nr.34886/201¹ CP.

59 Cauza R.V.nr.46497/320¹ CP; Cauza P.D.nr.27386/201¹ CP; Cauza D.V.nr.41294/201¹ CP.

60 Cauza A.M.nr.29382/171 CP; Cauza E.S.nr.2859/171 CP; Cauza P.A..nr.27776/145 CP; Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP.

61 Cauza R.V.nr.46497/320¹ CP, ...la pronunțarea sentinței în cauză a lipsit translatorul și judecătorul i-a explicat inculpatului în limba rusă esența sentinței.

Cauza P.D.nr.27386/201¹ CP, ...la pronunțarea încheierii pe marginea cererii inculpatului de examinare a cauzei în procedură simplificată, conform art.364¹ CPP, a lipsit translatorul și judecătorul împreună cu avocatul apărării au tradus inculpatului dispozitivul acestei încheieri.

la proces, după care îi invita în ședință, care, în majoritatea cazurilor, se desfășura în biroul judecătorului. Dacă la ora stabilită lipseau unii participanți la proces, cei prezenți continuau să aștepte în hol, până la verificarea repetată de către grefier. Monitorii au indicat câteva cazuri când grefierul nu a ieșit pentru verificarea prealabilă a participanților la proces. De regulă, aceasta se întâmpla când lipsea însăși grefierul și doar într-un caz⁶² când participanții, aflându-se în hol mult peste ora programată, nu au mai așteptat să fie invitați de grefier și au intrat în sală odată cu procurorul.

Desfășurarea ședinței de judecată, de cele mai multe ori, a avut loc în condiții satisfăcătoare de audibilitate. Unele deficiențe înregistrate de monitori în această privință au fost determinate de factori obiectivi, dar și subiectivi.

Astfel, în cauza P.A.nr.27776/145 CP, *...până în ultimul moment nu se știa unde va avea loc ședința, ... biroul judecătorului este foarte mic, ... din cauza spațiului limitat este mare înghesuală, ... judecătorul nu poate fi nici auzit și nici văzut, ... atmosferă stresantă, dezorganizată, lipsă de solemnitate. Ședința următoare a avut loc într-o sală de judecată, care inițial era ocupată, ... e gălăgie, căci alături se face reparație, ... lipsesc microfoane și pe alocuri nu se aude nimic...*

În cauza S.G.nr.15946/201¹ CP, *...cu toate că sala de judecată este dotată cu echipament audio, judecătorul vorbește încet, cu greu se deslușește ce spune, nu se aude clar nici numele părților...* O situație analogică se constată și în alte cazuri.⁶³

Monitorii au indicat că, din totalul de 34 de cauze penale de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor, cuprinse în programul de monitorizare, 18 cauze penale, sau circa 53%, au fost judecate în procedură simplificată, pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (aici nu sunt luate în considerare cele 7 cauze de omor, monitorizate parțial și 4 cauze penale examinate în ședință închisă).

Judecarea în procedură simplificată s-a desfășurat pe 1 cauză penală, pornită în temeiul art.171 CP (Violul), pe 3 cauze penale, pornite în temeiul art.320¹ CP (Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie), și pe 14 cauze penale, pornite în temeiul art.201¹ CP (Violența în familie). *„Avem o procedură simplificată de examinare a cauzelor, prevăzută de art.364¹ CPP - examinarea cauzei penale pe baza probelor acumulate în cadrul urmăririi penale. În aceste cazuri, examinarea cauzei penale în instanța de judecată decurge repede. Avem foarte multe cazuri penale examinate în procedură simplificată și nu vedem nicio problemă...”*⁶⁴.

Potrivit art.364¹ Cod de procedură penală, până la începerea cercetării judecătorești, inculpatul poate declara, *personal, prin înscris autentic*, că recunoaște săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și solicită ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. Instanța de judecată admite, prin încheiere, cererea, dacă din probele administrate rezultă că faptele inculpatului sunt stabilite și dacă sunt suficiente date cu privire la persoana sa, pentru a permite stabilirea unei pedepse, și procedează la audierea inculpatului potrivit regulilor de audiere a martorului. În caz de admitere a cererii, președintele ședinței explică persoanei vătămate dreptul de a deveni parte civilă și întreabă partea civilă, partea civilmente responsabilă dacă propun administrarea de probe, după care instanța procedează la dezbateri judiciare. Dacă în ședință participă partea vătămată, partea civilă și partea civilmente responsabilă, cuvânt în dezbateri li se oferă și acestora.

Procesul de monitorizare a constatat cazuri de aplicare mai simplistă a normei procesuale citate anterior. Într-un caz⁶⁵, instanța din proprie inițiativă a întrebat inculpatul dacă dorește examinarea cauzei în procedură simplificată. Avocatul i-a făcut semn inculpatului să zică – da. Atunci instanța i-a propus acestuia să relateze cele întâmplate. După cum a observat monitorul, *„... era evident că inculpatul nu a înțeles ce reprezintă această procedură simplificată...”*. În alt caz⁶⁶, avocatul a prezentat cererea, scrisă de inculpat, pentru

62 Cauza C.G.nr.3037/320¹ CP.

63 Cauza E.S.nr.2859/171 CP; Cauza C.A.nr.27390/320¹ CP; Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP; Cauza C.A.nr.54195/201¹ CP.

64 IIA_5_P_VF.

65 Cauza G.A.nr.8992/201¹ CP.

66 Cauza M.S.nr.45259/201¹ CP.

examinarea cauzei potrivit procedurii prevăzute de art.364¹ CPP. În procesul audierii, inculpatul a menționat că unicul vinovat de situația creată este victima, deoarece el, venind acasă, a văzut-o în stare de ebrietate și „...ca orice bărbat, m-am enervat și am luat-o la bătut...La aceste cuvinte, victima, care era alături de inculpat, a lăsat privirea în jos...

Astfel, aplicarea procedurii simplificate, care, în practică, atrage micșorarea pedepsei prevăzute de norma penală, implică și o căință sinceră a inculpatului în legătură cu cele comise (deși acest lucru nu este prevăzut expres în legislație, n.n.). Or, precum au observat monitorii, uneori aceasta nu se vedea din comportamentul și relațiile inculpatului.

În multe din cauzele examinate în procedură simplificată, părțile vătămate erau prezente în ședință, însă monitorii au stabilit doar 2 cazuri în care s-a dispus, în conformitate cu art.364¹ alin.(5) Cod de procedură penală, informarea părții vătămate despre dreptul de a deveni parte civilă în proces. În unul din aceste cazuri⁶⁷, partea vătămată a refuzat înaintarea acțiunii civile, spunând că nu are pretenții față de inculpat. În cel de-al doilea caz⁶⁸, partea vătămată a acceptat să depună cerere de intentare a acțiunii civile.

Asigurarea dreptului părților la serviciile de asistență juridică

În conformitate cu prevederile art.60 alin.(1) pct.18) al Codului de procedură penală, partea vătămată are dreptul să fie reprezentată în proces de un avocat ales, iar dacă nu are mijloace pentru a plăti avocatul, să fie asistată, *în condițiile legii*, de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat.

Cu referință la victimele violenței în familie, potrivit art.11 alin.(5) al Legii nr.45, victima are dreptul la asistență juridică calificată gratuită conform legislației cu privire la asistență juridică garantată de stat. Art.19 alin.(1¹), art.20 ale Legii cu privire la asistență juridică

garantată de stat nr.198-XVI din 26.07.2007 (Legea nr.198)⁶⁹, stabilesc victimelor violenței în familie dreptul la asistență juridică calificată, care se acordă indiferent de nivelul veniturilor. În acest scop, victima violenței în familie poate cere oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) sau nemijlocit instanței judecătorești să-i asigure asistență juridică calificată garantată de stat⁷⁰.

Trebuie de menționat că legislația națională nu stabilește asemenea condiții de obținere a asistenței juridice garantate de stat și pentru victimele infracțiunii privind viața sexuală, acestea urmând să beneficieze de ea în condiții generale, adică dacă demonstrează lipsa mijloacelor bănești pentru a avea un avocat ales.

Monitorii nu au menționat vreun caz în care victimelor infracțiunilor să li se ofere în ședință explicații clare despre dreptul de a cere asistență juridică garantată de stat și modalitatea de solicitare prevăzută în lege. Prin urmare, facilitățile de ordin juridic, prevăzute pentru victimele violenței în familie, nu le avantajează sub nicio formă, la modul practic, în raport cu victimele altor categorii de infracțiuni.

Procurorul interviuat susține că „...victimele sunt destul de informate referitor la drepturile și obligațiunile lor,... oricum accesul efectiv la asistența juridică este extrem de benefic pentru victimă...”⁷¹.

Procesul de monitorizare a cauzelor penale de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor a constatat că, din totalul de 45 de cauze penale din această categorie de infracțiuni, cuprinse de monitorizare, doar în 4 cauze⁷² partea vătămată a fost asistată în proces de avocat, inclusiv într-o cauză – de un avocat ales și în alte 3 cauze a beneficiat de asistență juridică garantată de stat. Pe cauzele în care părților vătămate le-a fost acordată asistență juridică garantată de stat, prestația avocatului a fost apreciată de monitorii ca fiind modestă.

67 Cauza Ț.P.nr.38804/320¹ CP.

68 Cauza C.V.nr.47127/320¹ CP, ...în cele din urmă, acțiunea civilă a părții vătămate a fost respinsă, ca nefondată.

69 Monitorul Oficial nr.157-160 art.614 din 05.10.2007.

70 Art.26 al Legii nr.198.

71 IIA_5_P_VF.

72 Cauza A.M.nr.29382/171 CP; Cauza A.V.nr.31132/171 CP; Cauza A.V.nr.756/201¹ CP; Cauza N.V.nr.33989/ 201¹ CP.

Datele colectate ca urmare a chestionării victimelor infracțiunilor de violență în familie (8 persoane chestionate) și ale infracțiunilor de viol (4 persoane chestionate) au relevat faptul că au beneficiat de avocat 2 persoane pe cauze de viol și 2 persoane pe cauze de violență în familie. Din acestea, 2 persoane au menționat că au fost satisfăcute de prestația avocatului, iar alte 2 – că nu.

Avocatul intervievat este de părerea că „...*victima ar accepta să fie asistată de un avocat în proces, ... multe persoane însă nu cunosc că pot să beneficieze gratuit de avocat din oficiu...*”⁷³.

Rezultatele monitorizării confirmă că asistența juridică în proces ar fi benefică pentru victima infracțiunii. De multe ori, precum au observat monitorii, partea vătămată nu înțelege prea multe lucruri care se desfășoară în ședința de judecată, se confruntă cu mari dificultăți și atunci când face declarații. În una din cauze⁷⁴, președintele ședinței, văzând că partea vătămată (tatăl inculpatului de 65 de ani) nu știa ce trebuie să facă în ședință, a dispus solicitarea asistenței juridice garantate de stat pentru partea vătămată. Cu toate acestea, nici la ședința următoare și nici la alte ședințe nu s-a prezentat vreun avocat pentru a acorda părții vătămate asistență juridică în proces.

Monitorii au relatat că inculpații pe cauzele penale cuprinse de monitorizare se află în altă situație, diferită de cea a victimei infracțiunii, în ceea ce privește accesul la serviciile de asistență juridică.

În procesul monitorizării s-a stabilit că, în majoritatea absolută a cauzelor supuse monitorizării, inculpații au beneficiat în proces de asistența juridică a avocatului. Monitorii au menționat doar 2 cauze⁷⁵ de violență în familie, în care inculpații nu erau asistați de avocat. Astfel, 10 inculpați au beneficiat de asistență juridică calificată din partea avocaților aleși, iar 35 de inculpați – de asistență juridică calificată garantată de stat. A fost indicat doar un caz⁷⁶ în care apărătorul a avut o prestație mai modestă.

73 IIA_7_A_VF.

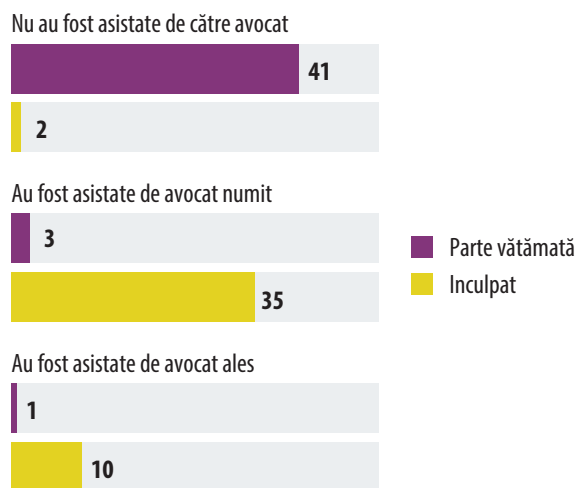
74 Cauza A.V.nr.756/201¹ CP, trebuie de menționat că, chiar dacă instanța a dispus acordarea asistenței juridice garantate de stat părții vătămate, nu a fost prezent nici la o ședință vreun avocat din oficiu.

75 Cauza A.V.nr.756/201¹ CP; Cauza J.P.nr.2092/201¹ CP.

76 Cauza C.F.nr.1269/201¹ CP.

FIGURA 12

Numărul părților vătămate vs numărul inculpaților, asistați de avocat

Monitorii au observat uneori un comportament necorespunzător, în special din partea avocaților apărării față de părțile vătămate⁷⁷. Au fost înregistrate și situații când avocatul apărării a fost cauza începerii cu întârziere a ședinței sau a amânării ședințelor de judecată⁷⁸. Monitorii au indicat că 16 ședințe au început cu întârziere din cauza avocatului apărării, inclusiv într-un caz – cu 10 min., în 9 cazuri – cu 15 min., în 6 cazuri – cu 25 min. Din cauza lipsei avocatului a fost dispusă amânarea pentru altă zi a ședinței în 31 de cazuri. Practica vizată afectează siguranța victimelor și răspunderea agresorilor.

77 Cauza B.V.nr.195/320¹ CP, ...în procesul audierii avocatul face presiuni, încât a fost nevoit să intervină procurorul, dar instanța a făcut gest că, da ...dar ce pot să fac... Totuși, ulterior i-a făcut de câteva ori observație avocatului să pună corect întrebările...; Cauza A.M.nr.29382/171 CP, ... partea vătămată nu s-a prezentat la una din ședințe. Avocatul apărării, din lipsa căruia ședința precedentă a fost amânată, se indigna, adresându-se către monitor: „...vedeți cât e de serioasă, nu a venit și nici nu a spus numănui nimic, lipsește fără motiv, iar noi trebuie să umblăm ca proștii...”.

78 Cauza P.A.nr.27776/145 CP, ... procesul a fost amânat pentru că avocatul apărării a înaintat recuzare avocatului părții vătămate, pe motiv că la ședința precedentă ultimul a participat în calitate de avocat numit al inculpatului la examinarea demersului de prelungire a arestului... la ședința următoare avocatul inculpatului a solicitat amânare deoarece se grăbea la altă ședință; Cauza C.G.nr.3037/320¹ CP, ...la una din ședințe în luna august partea vătămată se arată revoltată de faptul că „...dosarul „se întinde” nemotivat din luna martie, iar ea nu poate de fiecare dată să lase lucrul și să stea sub ușa judecătorului, ca apoi să fie din nou amânată ședința”. Totuși, în acea zi ședința a fost amânată pentru luna octombrie, iar la această următoare ședință avocatul apărării iarăși a solicitat amânare deoarece are deplasare peste hotare, fapt care a stârnit nemulțumirea părții vătămate.

Procurorul a menționat, în cadrul interviului, că „...de cele mai multe ori amânările au loc din cauza avocaților părților,... se tergiversează anume pe cauze penale, unde sunt implicați avocați în bază de contract. Avocatul încearcă să facă tot posibilul ca inculpatul să evite răspunderea penală...”⁷⁹.

În timpul monitorizării au fost înregistrate câteva cazuri de sancționare cu amendă a avocatului în legătură cu absența nemotivată la ședințe. Astfel, în cauza A.M. nr.29382/171 CP, *...avocații părților au lipsit în repetate rânduri la ședințe, pentru care fapt instanța le-a aplicat amendă în mărime de 20 u.c.* Analogic, în cauza B.I. nr.44520/201¹ CP, *...avocatul apărării deseori întârzia sau nu se prezenta la proces. Pentru absență la proces, fiind citat legal, instanța i-a aplicat avocatului amendă de 20 u.c. (1000 lei) și, concomitent, a anunțat CNAJGS, solicitând numirea altui avocat.*

Asigurarea dreptului părții vătămate la tratament cu respect

Rezultatele procesului de monitorizare constată că, de regulă, ședințele de judecată se desfășoară în condiții de tratament imparțial al participanților la proces. În unele cazuri, instanța era foarte amabilă cu partea vătămată, îi asigura condițiile necesare de ordin procedural, pentru a participa la cercetarea probelor în cauză. Astfel, în cauza D.N. nr.4272/201¹ CP, *... judecătorul este foarte amabil cu partea vătămată, de aceea aceasta este relaxată și sociabilă.*

În cauza C.A. nr.54195/201¹ CP, *...după audierea martorului, la solicitarea părții vătămate, care a motivat că este obosită, deoarece nu a dormit toată noaptea din cauza acțiunilor agresive ale inculpatului, instanța i-a permis să plece înainte de finalizarea ședinței....*

În cauza D.V.nr.41294/201¹ CP, *...la una din ședințe nu s-a prezentat partea vătămată. Procurorul a pledat pentru examinare în lipsa ei, deoarece a fost audiată și să nu se tergiverseze procesul. Avocatul a spus că, în acest fel, va fi încălcat dreptul părții vătămate de a pune întrebări martorilor. Judecătorul a decis amânarea...*

79 IIA_5_P_VF.

Totuși, monitorii au sesizat și unele cazuri de tratament nerescuțos al părții vătămate sau chiar părtinitor, în defavoarea părții vătămate.

La începerea procesului, după cum au indicat mai mulți monitori, instanța nu explică clar părții vătămate drepturile procesuale, inclusiv dreptul și condițiile legale de solicitare a asistenței din partea unui avocat. Instanța intervine doar când constată că partea vătămată se află în dificultate⁸⁰.

Tratament lipsit de respect al părții vătămate poate fi considerată și practica care a existat anterior, constatată în procesul monitorizării, de atragere în calitate de martor în proces a persoanei prejudiciate prin infracțiune⁸¹. Având calitatea procesuală de martor, victima infracțiunii era nevoită, până la audiere, să aștepte în coridor, neavând acces în sala de judecată.

Audierea în ședință a părții vătămate pe marginea circumstanțelor cauzei, mai ales în cauze sensibile, precum violul sau violența în familie, de asemenea, afectează în mare măsură echilibrul ei psihologic. În cauza A.M.nr.29382/171 CP monitorul a menționat că „...în timpul audierii, partea vătămată se simțea foarte incomod și se jena să povestească cele întâmplate, mai ales că majoritatea celor prezenți erau bărbați (ambii avocați, judecătorul, grefierul, procurorul, inculpatul). Partea vătămată era vizibil emoționată, i-au dat lacrimile când povestea și a ieșit din ședință cu ochii în lacrimi...”

Uneori declarațiile părții vătămate erau însoțite de comentarii ironice din partea justițiarului. În cauza P.D.nr.27386/201¹ CP de violență în familie, soldată cu

80 Cauza A.V.nr.756/201¹ CP. Vezi nota de subsol nr.89.

81 Cauza R.V.nr.46497/320¹ CP. Monitorul a menționat că mama inculpatului, care a suferit de agresiune din partea fiului, a fost atrasă în proces în calitate de martor. La primele ședințe de judecată, aceasta era nevoită să aștepte în coridor, neavând acces în sala de ședințe până la audiere. Femeia s-a revoltat, menționând că nu dorește să fie audiată în calitate de martor „... nu înțeleg, de ce eu sunt martor în acest caz...”. Instanța, ulterior, a atras-o în proces ca parte vătămată, însă nu a audiat-o în această calitate, deoarece, între timp, s-a dispus examinarea cauzei în procedură simplificată. Această situație se explică prin faptul că, o perioadă de timp, după completarea Codului penal cu norma art.320¹ Cod penal (Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie), organului de urmărire penală era pe poziția că nu poate fi atrasă o persoană fizică în calitate de parte vătămată pe o normă penală din categoria infracțiunilor contra justiției. Mai apoi, la faza de examinare judiciară a cauzei, persoana prejudiciată prin infracțiune era recunoscută în calitate de parte vătămată. Aceasta a determinat organul de urmărire penală să renunțe la practica anterioară.

vătămarea gravă a integrității corporale, victimei fiindu-i rupte 8 coaste, afectați plămânii, judecătorul i-a solicitat victimei să-și amintească circumstanțele cauzei, deoarece „...se creează impresia că s-a trecut cu tractorul...”. Inculpatul i-a „reamintit” părții vătămate că, cu câteva zile în urmă până a fi maltratată, a căzut de pe o scară, ea preluând îndată că da, într-adevăr a căzut acum câteva zile de pe scară. Inculpatul a continuat, în locul părții vătămate, spunând că el și partea vătămată locuiesc în continuare împreună și nu au nicio pretenție unul față de celălalt. Judecătorul i-a răspuns, folosind expresiile „liubovi do groba” și „liubliu kak dușu, tresu kak grușu”.

Au fost menționate de monitori și situații de comportament de-a dreptul inexplicabil, cu atât mai mult, cu cât era vorba de o victimă minoră a abuzului sexual. Astfel, în cauza C.V.nr.47472/171 CP, monitorul a descris că „...judecătorul era furios că partea vătămată minoră nu se prezenta în ședință. Justițiarul folosea orice ocazie să-și manifeste indignarea față de reprezentantul legal. Când, în cele din urmă, minoră s-a prezentat în ședință, judecătorul vorbea pe un ton răstit cu aceasta și cu reprezentantul ei legal, de fiecare dată întreba dacă nu intenționează să plece undeva. Partea vătămată minoră a dorit să facă declarații în lipsa inculpatului, deoarece, precum a menționat, se simte intimidată de prezența lui, dar solicitarea ei nu a fost admisă...”. După ședință, reprezentantul părții vătămate i-a spus monitorului că „...se simt, împreună cu fiica, discriminate de judecător. Nu pot să-și explice de ce el nu acceptă să depună declarații în lipsa inculpatului, iar depozitiile înregistrate să i se prezinte pentru a lua cunoștință, așa cum se procedează în alte țări. Și-au exprimat nedumerirea că, de fiecare dată, sunt amenințate cu amenda pentru neprezentare la ședință, iar inculpatului, pentru că nu se prezintă la ședință, nu-i zice niciodată nimic, în timp ce ele din cauza absenței lui repetate au pierdut timpul și resursele pentru că se prezentau la ședințe...”.

Ca o lipsă de respect pentru victima infracțiunii pot fi calificate și amânările frecvente pe cauze, inclusiv din cauza absenței nemotivate la ședințele de judecată a avocatului părții vătămate.

Monitorii au sesizat și alt gen de situații, care ar putea fi considerate drept o formă mai voalată de tratament

nerespectuos al părții vătămate în ședința de judecată. Este vorba despre practica de coordonare a zilei următoarei ședințe, în special cu procurorul și partea apărării, inclusiv inculpatul, iar părții vătămate, de cele mai multe ori, nu i se solicită opinia privind disponibilitatea în ziua stabilită. Într-un caz⁸², partea vătămată a propus să fie numită ședința după orele 15.00, dar i s-a refuzat din motiv că va fi dificil pentru polițistul de sector să vină la acea oră.

Au fost menționate doar 5 cazuri când instanța s-a preocupat de disponibilitatea părții vătămate la data stabilită pentru următoarea ședință.

În cadrul interviurilor individuale aprofundate cu victimele infracțiunilor de violență în familie și agresiune sexuală a femeii, 8 victime au apreciat ca fiind binevoitoare atitudinea față de sine în cadrul procesului de judecată, iar 4 victime – ca fiind tratate cu indiferență. Totodată, 5 părți vătămate au recunoscut că asupra lor s-au făcut presiuni de către inculpat.

1.5. Judecarea cauzei în termeni rezonabili. Amânarea ședinței de judecată

Cauza penală ajunsă în instanță se repartizează, în termen de o zi, judecătorului sau, după caz, completului de judecată⁸³. În termen de cel mult 3 zile de la data la care cauza a fost repartizată pentru judecare, judecătorul sau, după caz, completul de judecată, studiind materialele dosarului, fixează termenul pentru ședința preliminară, care va începe în cel mult 20 de zile de la data repartizării cauzei. Data ședinței de judecare a cauzei, potrivit art.351 al Codului de procedură penală, nu poate depăși termenul de 30 de zile de la data desfășurării ședinței preliminare.

Astfel, din sensul legii rezultă necesitatea numirii ședinței preliminare, practic, pe fiecare cauză, cu excepția cazurilor de judecare a cauzei în procedură de urgență. Respectiv, are caracter obligatoriu și termenul de numire a primei ședințe „în cel mult 20 de zile de la data repartizării cauzei”.

82 Cauza C.G.nr.3037/320¹ CP.

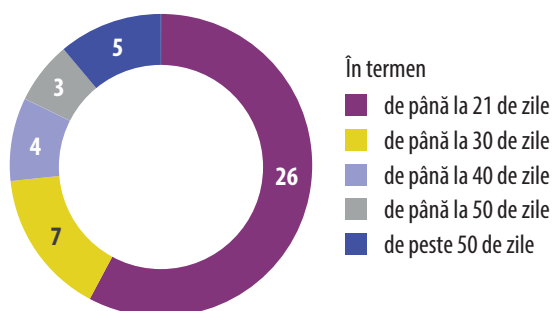
83 Art.344 Cod de procedură penală al Republicii Moldova.

Pentru analiza respectării termenelor de numire a primei ședințe, s-a luat ca bază data de înregistrare a intrării cauzei în instanța de judecată (care este publicată în Agenda ședințelor de judecată), la care s-a adăugat termenul de 1 zi de repartizare aleatorie a cauzei. Astfel, în condițiile legii, numirea primei ședințe trebuie efectuată în cel mult 21 de zile de la data intrării cauzei în instanța de judecată.

În procesul monitorizării cauzelor penale de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor, examinate în Judecătoria mun. Chișinău, s-a constatat că, în majoritatea din cele 45 de cauze penale cuprinse de monitorizare, prima ședință a fost numită în termen de până la 21 zile de la data înregistrării în instanță a cauzei⁸⁴. În 7 cazuri, prima ședință a fost numită în termen de până la 30 de zile de la data înregistrării cauzei în judecată, în 4 cazuri, prima ședință a fost numită în termen de până la 40 de zile, în 3 cazuri, prima ședință a fost numită în termen de până la 50 de zile, iar în 3 cauze⁸⁵, prima ședință a fost numită în perioada cuprinsă între 73-78 de zile. Au fost constatate cauze în care prima ședință a fost numită în a 90-a zi⁸⁶ sau chiar în a 111-a zi⁸⁷ de la data înregistrării cauzei în instanța de judecată.

FIGURA 13

Numirea primei ședințe de la data înregistrării cauzei în judecată în cauzele penale de violență în familie și/sau violență sexuală

84 În termen de până la 21 zile a fost numită prima ședință în 26 de cauze, inclusiv 4 cauze – în termen de până la 10 zile.

85 Cauza M.O.nr.151/201¹ CP; Cauza P.S.nr.3133/201¹ CP; Cauza S.V.nr.46411/320¹ CP.

86 Cauza S.G.nr.15946/201¹ CP.

87 Cauza S.G.nr.15946/201¹ CP, ... la prima ședință s-a decis trimiterea dosarului spre comasare cu altă cauză.

Cuantumul timpului lucrat efectiv în cauză constituie, de regulă, câteva ore. Cu toate acestea, termenul de examinare a unei cauze, în majoritatea cazurilor, este destul de mare. Astfel, s-a stabilit că din 38 de cauze penale luate în calcul⁸⁸, au fost examinate în termen de până la 30 de zile o cauză⁸⁹, în termen de până la 60 de zile au fost examinate 3 cauze, în termen de până la 90 de zile au fost examinate 6 cauze, în termen de până la 120 de zile au fost examinate 2 cauze, în termen de până la 200 de zile au fost examinate 8 cauze, alte 3 cauze au fost examinate peste 200 de zile⁹⁰, iar 3 cauze⁹¹ - mai mult de 300 de zile.

Totodată, urmează de reținut că, la momentul finalizării programului de monitorizare, 12 cauze au rămas în proces de examinare, inclusiv 2 cauze aflate pe rol peste 8 luni de zile, 2 cauze aflate pe rol peste 9 luni, 3 cauze aflate pe rol o perioadă ce depășește 10 luni, 1 cauză aflată pe rol peste 11 luni și 4 cauze aflate pe rol mult peste 12 luni de zile⁹².

Precum s-a menționat mai sus, în 3 cauze penale de violență în familie, statutul procesual de inculpat revine femeilor. Monitorii au observat că, pe aceste cauze cu femei inculpate, examinarea cu soluție a cazului s-a efectuat în termen mult mai mic⁹³, comparativ cu alte cauze din această categorie cu inculpați bărbați.

Niciuna din cauzele supuse monitorizării nu a fost examinată cu soluție într-o ședință. S-a constatat că 1 cauză a fost soluționată cu emiterea sentinței în 2 ședințe, 4 cauze - în 3 ședințe, 5 cauze - în 4 ședințe, 4 cauze - în 5 ședințe, 2 cauze - în 6 ședințe, 2 cauze - în 7 ședințe, 1 cauză - în 8 ședințe, 3 cauze - în 9 ședințe, 2 cauze - în 10 ședințe și câte 1 cauză, respectiv în 11 și 15 ședințe. Alte cauze au rămas în proces de examinare, monitorii

88 Nu au fost luate în considerare 7 cauze penale, pornite în temeiul art.145 Cod penal, pe care monitorizarea a încetat la primele ședințe, când s-a stabilit că victimele nu sunt membri de familie.

89 Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ CP.

90 Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP; Cauza C.V.nr.47127/320¹ CP; Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP.

91 Cauza B.V.nr.195/320¹ CP; Cauza S.G.nr.15946/201¹ CP; Cauza G.A.nr.8992/201¹ CP.

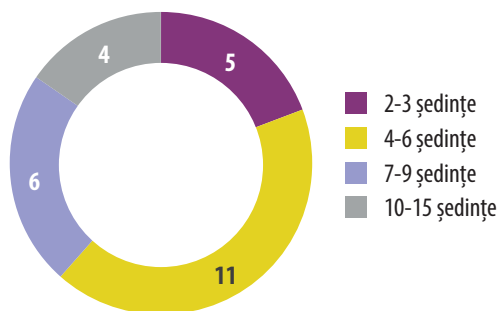
92 Cauza E.S.nr.2859/171 CP; Cauza C.G.nr.3037/320¹ CP; Cauza A.V.nr.756/201¹ CP; Cauza M.O.nr.151/201¹ CP.

93 Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ CP a fost examinată cu sentință de condamnare în termen de circa 22 zile; Cauza S.O. nr.39522/201¹ CP a fost examinată cu sentință de condamnare în termen de circa 58 zile; Cauza C.A.nr.54195/201¹ CP a fost examinată cu sentință de condamnare în termen de circa 100 zile.

participând într-o cauză la 15 ședințe, în alte 2 cauze – la 14 ședințe, în 4 cauze – la 7-9 ședințe, 3 cauze – la 5-6 ședințe, 2 cauze – 3-4 ședințe etc.

FIGURA 14

Numărul ședințelor după care instanța de judecată a pronunțat hotărârea

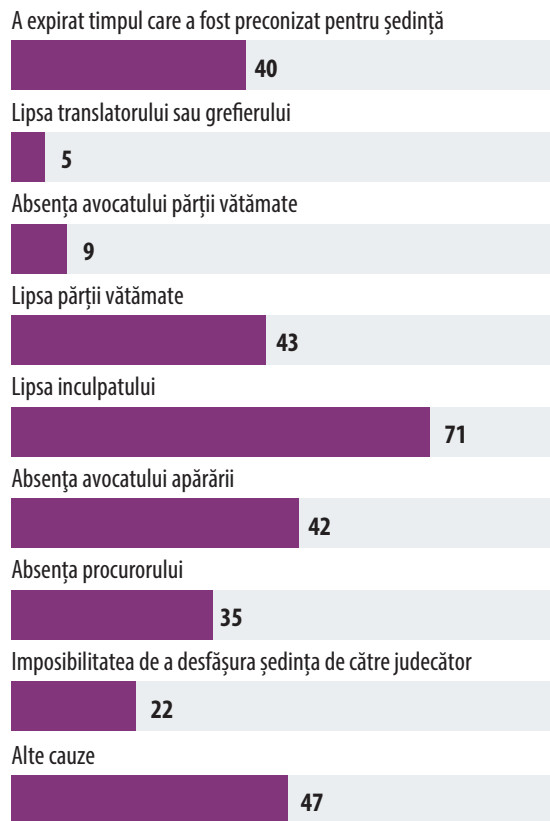

Amânarea ședințelor de judecată a fost determinată: de absența judecătorului sau de imposibilitatea lui de a desfășura ședința – în 22 de cazuri; de absența procurorului – în 35 de cazuri; a avocatului apărării – în 42 de cazuri; de lipsa inculpatului – în 71 de cazuri, inclusiv în 2 cazuri nu l-a adus escorta; de lipsa părții vătămate – în 43 de cazuri; de absența avocatului părții vătămate – în 9 cazuri; de lipsa translatorului sau a grefierului – în 5 cazuri; de expirarea timpului preconizat pentru ședință – în 40 de cazuri; din alte cauze (recuzarea judecătorului sau a avocatului părții vătămate; înmânarea rechizitoriului; necesitatea prezentării unor probe noi; inculpatului i s-a oferit timp să se gândească dacă acceptă examinarea cauzei în procedură simplificată; starea de ebrietate a inculpatului; negocierea tranzacției de împăcare pe cazuri de viol; pregătirea de ședință sau de dezbateri a părților; pronunțarea sentinței; judecătorul are mult de lucru etc.) – în 47 de cazuri. Monitorii au menționat că, în unele cazuri, ședința de judecată era mai scurtă decât timpul cu cât a întârziat începerea ședinței⁹⁴.

⁹⁴ Cauza A.M.nr.29382/171 CP; Cauza A.V.nr.31132/171 CP, ...ședința a început cu întârziere de 30 min., a durat 10 min., fiind amânată pentru negocierea tranzacției de împăcare...; Cauza P.A.nr.27776/145 CP, ...ședința a început cu întârziere 50 min, a durat 15 min...; Cauza B.V.nr.195/320¹ CP, ...în perioada 03.11-13.12 a fost amânată de 4 ori ședința de pronunțare a sentinței. Părțile de fiecare dată așteptau începerea ședinței 30-60 min., iar ședința dura 3 min., atât cât să fie numită data ședinței următoare, din cauza că judecătorul încă nu a scris sentința; în mod

FIGURA 15

Motivele amânării ședinței de judecată

Procesul de monitorizare a constatat că unii justițiarî conștientizează caracterul specific al infracțiunilor de violență în familie și importanța aplicării principiului celerității la examinarea lor. Acest fapt este confirmat și de observațiile monitorilor pe unele cauze⁹⁵.

analogic, Cauza S.G.nr.15946/201¹ CP, ...în perioada 26.10-22.12 a fost amânată de 5 ori ședința de pronunțare a sentinței. Părțile, de fiecare dată, așteptau începerea ședinței 15-30 min., iar ședința dura 3 min., atât cât să fie numită data ședinței următoare, din cauza că judecătorul are mult de lucru și încă nu a scris sentința; Cauza D.V.nr.41294/201¹ CP, ...a fost așteptată începerea ședinței 2 ore 45 min., pentru ca judecătorul să numească ziua ședinței următoare etc..

⁹⁵ Cauza Ț.P.nr.38804/320¹ CP, ... avocatul apărării a depus cerere de amânare a ședinței, deoarece se află în concediu, indicând și perioada când deja va fi disponibil. Judecătorul a solicitat procurorului și părții vătămate, prezenți la ședință, să se expună dacă poate fi examinată cauza în lipsa avocatului și inculpatului. Procurorul a menționat că nu e posibil, iar partea vătămată nu știa ce să spună. Atunci judecătorul i-a explicat situația și partea vătămată a zis că, de fapt, ea dorește cât mai repede să fie finalizată examinarea cauzei. Fixând data următoarei ședințe, judecătorul a luat în considerare perioada propusă de avocat, însă procurorul a zis că, în perioada indicată, el nu va fi disponibil, deoarece

Trebuie de menționat că legislația națională oferă instrumente de disciplinare a participanților la proces și asigurarea examinării cauzelor penale în termen rezonabil. Problema este că, de cele mai multe ori, justițiarul nu aplică aceste pârghii legale, preferând doar să dispună amânarea ședinței, fără „...a lua la timp toate măsurile necesare, pentru ca la termenul de judecată fixat, judecarea cauzei să nu fie amânată”⁹⁶.

De cele mai multe ori, justițiarul motivează necesitatea amânării ședinței, în legătură cu absența participanților la proces, prin lipsa confirmării citării legale a participanților. Din această cauză justițiarul nu aplică nici instrumentele prevăzute de lege pentru a impune respectarea de către participanți a agendei ședințelor de judecată.

În același timp, monitorii au menționat, în repetate rânduri, situații care confirmă că participanții la proces nu primesc citații⁹⁷ pentru a se prezenta în ședință, ci sunt invitați la proces prin telefon sau prin intermediul altor participanți⁹⁸. În atare situații, poate fi dificilă aplicarea măsurilor cu caracter coercitiv în privința par-

ticipanților nedisciplinați, din lipsa confirmării respectării procedurii legale de citare a lor în proces. Impactul negativ al acestei situații, până la urmă, se răsfrânge asupra victimei infracțiunii. Or, precum indică monitorii, victima infracțiunii cel mai des pledează pentru soluționarea mai urgentă a cazului. Tergiversările, care de cele mai multe ori ar putea fi prevenite, dacă s-ar aplica la timp și în modul corespunzător instrumentarul prevăzut de lege pentru asemenea situații, descurajează partea vătămată să acționeze în vederea urmăririi în justiție a infracțiunii care a prejudiciat-o și, dimpotrivă, oferă speranță inculpatului de eschivare de la pedeapsă.

Monitorii au menționat și unele cazuri care indică asupra faptului că examinarea în perioade îndelungate a cauzelor penale este, uneori, determinată de deficiențe în organizarea activității instanței.

Astfel, în cauza P.D.nr.27386/201¹ CP monitorul a observat că „...judecătorul. în repetate rânduri, numea data următoarei ședințe, fără a coordona cu participanții la proces disponibilitatea lor pentru data/ora preconizată, iar drept consecință, în ziua respectivă, iarăși dispunea amânarea ședinței... procesul se amâna, deja de 7 luni, din cauza judecătorului...”

În cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP, „...la ședința preliminară, care a avut loc în luna iunie, procurorul a propus conexarea cauzei, urmând a fi distribuită altui judecător. Câteva săptămâni la rând, monitorul verifica zilnic, pe portalul web al instanțelor de judecată, numirea cauzei pentru examinare, însă fără vreun rezultat. Atunci a decis să apeleze după ajutor către judecătorul care a dispus remiterea cauzei pentru conexare, însă greșierul a menționat doar că această cauză a fost conexată cu o cauză aflată în procedură la alt judecător. Monitorul a mers la celălalt judecător, acolo a aflat de la greșier că, în realitate, cauza nu a fost conexată, fiind restituită primului judecător. Conform programului, cauza figura ca fiind conexată, dar, de facto, nu a fost nici conexată și nici restituită primului judecător. Dacă nu era insistența monitorului, această cauză avea să rămână în continuare fără examinare. Astfel, după 6 luni de căutări, în luna decembrie, greșierul celui de-al doilea judecător a promis că va pregăti actele necesare pentru restituirea dosarului primului judecător. Ulterior, ședința de

pleacă în concediu. Judecătorul a zis că acesta nu e motiv, poate să-l înlocuiască alt procuror, iar asemenea categorii de cauze trebuie examinate în termen restrâns...; Cauza D.V.nr.41294/201¹ CP, ...ședința s-a amânat în legătură cu absența procurorului. Judecătorul a spus că va sesiza procurorul ierarhic superior în privința lipsei nemotivate a procurorului la proces; Cauza B.I.nr.44520/201¹ CP, ...la ședința din iulie nu s-a prezentat procurorul și inculpatul, fapt care a determinat amânarea ședinței. Concomitent, instanța a aplicat procurorului amendă de 20 u.c. (1000 lei) pentru absență nemotivată în proces. La ședința următoare, numită pentru luna septembrie, iarăși nu s-a prezentat procurorul și avocatul apărării. Instanța a dispus iarăși aplicarea amenzi de 1000 lei procurorului, pentru că nu s-a prezentat în mod repetat la ședință, fiind citat legal. De asemenea, s-a dispus informarea, pe marginea acestui caz, a procurorului ierarhic superior, cu solicitarea altui procuror în proces. Avocatului apărării, care nu s-a prezentat la proces, i-a fost stabilită o amendă de 1000 lei, pentru că nu s-a prezentat la ședință, fiind citat legal, și s-a dispus informarea CNAJGS, cu solicitarea altui avocat în proces....

96 Art.353 al Codului de procedură penală.

97 Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP, ...până la începerea procesului, partea vătămată se indigna: „...ce fel de judecată este asta, dacă nu am primit nici o scrisoare cu care să fiu chemată la judecată...”

98 Cauza G.A.nr.41138/201¹ CP, ...la ședința din iulie nu s-a prezentat nici un participant la proces. Instanța menționează că lipsesc date care ar confirma citarea legală a părților. Au fost efectuate apeluri telefonice, însă telefonul procurorului, al avocatului și al părții vătămate erau deconectate. A răspuns la telefon doar inculpatul, care era în stare de ebrietate și nu a fost posibil de clarificat situația cu el... La ședința următoare, peste 2 săptămâni, era prezent doar procurorul, care a menționat că a vorbit cu inculpatul să se prezinte la proces, însă acesta așa și nu s-a prezentat. S-a convenit că procurorul va asigura prezența inculpatului la ședința următoare, numită pentru luna noiembrie... Absența inculpatului însă a determinat amânarea ședinței din noiembrie, a ședinței din decembrie, a ședinței din februarie. De fiecare dată era invocată lipsa datelor care confirmă citarea legală a părților. Următoarea ședință a fost numită pentru luna aprilie, după finalizarea procesului de monitorizare....

examinare a acestei cauze a fost numită pentru data de 10.01.2018, iar la 14.02.18 pe această cauză a fost pronunțată sentință de condamnare...

Situația, practic, se repetă în cauza D.N. nr.37338/201¹ CP: *...la ședința din luna septembrie s-a propus conexarea cauzei. Monitorul nu a putut urmări de sine stătător pe pagina web a instanțelor de judecată numirea cauzei spre examinare. În luna decembrie a apelat la cancelaria instanței, însă specialiștii de acolo nu au putut oferi nicio informație, menționând că nu au primit de la judecător încheierea despre conexare, respectiv, nu au informație despre redistribuirea cauzei. După mai multe eforturi, monitorul a aflat despre conexarea cauzei la dosarul nr.464/2016, următoarea ședință fiind numită pentru data de 28.02.2018, dar ea nu a avut loc, fiind amânată pentru aprilie. La momentul finalizării procesului de monitorizare, cauza era fără soluție...*

Monitorizarea ședințelor de judecare a cauzelor penale a constatat cazuri de numire a următoarelor ședințe de judecată după perioade mari de timp. Astfel, în unele cauze⁹⁹, termenul de amânare a examinării cauzei ajungea practic la 2 luni, în alte cazuri, ședința următoare era numită și peste 3 luni¹⁰⁰ sau chiar peste 4 luni¹⁰¹.

Conștientizând volumul mare de lucru al justițiarului, aceste constatări, totodată, conduc spre concluzia despre o marjă destul de mare de discreție, de care se bucură judecătorii în procesul numirii spre examinare a cauzei primite în procedură și în amânarea ședințelor. Instanța nu se grăbește să aplice, atunci când este cazul, măsurile legale de influență, care se impun în raport cu participanții iresponsabili, din vina cărora de multe ori ședințele se amână. De exemplu, după cum s-a menționat mai sus, monitorii au semnalat despre circa 70 de cazuri de amânare a ședinței în legătură cu absența inculpatului la proces și doar 11 cazuri, când instanța a dispus, concomitent, aducerea lui silită, după cum

99 Cauza E.S.nr.2859/171 CP; Cauza P.V.nr.4440/145 CP; Cauza R.V.nr.46497/320¹ CP; Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP; Cauza S.I.nr.34886/201¹ CP; Cauza B.I.nr.44520/201¹ CP.

100 Cauza P.S.nr.3133/201¹ CP; Cauza M.O.nr.151/201¹ CP; Cauza A.V.nr.756/201¹ CP; Cauza C.D.nr.48200/201¹ CP; Cauza C.A.nr.5107/201¹ CP; Cauza G.A.nr.8992/201¹ CP; Cauza P.D.nr.27386/201¹ CP; Cauza C.V.nr.47127/320¹ CP; Cauza B.V.nr.195/320¹ CP; Cauza C.A.nr.27390/320¹ CP.

101 Cauza E.S.nr.2859/171 CP; Cauza M.O.nr.151/201¹ CP; Cauza A.V.nr.756/201¹ CP; Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP; Cauza D.N.nr.37338/201¹ CP.

prescrie art.321 CPP. În alte cazuri¹⁰², instanța a dispus, în repetate rânduri pe aceeași cauză, aducerea silită a inculpatului, fapt ce indică asupra ineficienței acestei măsuri în privința anumitor inculpați, dar și asupra reticenței instanței (acuzatorului) de a aplica (solicita) alte instrumente mai eficiente, prevăzute de aceeași normă a art.321 CPP – aplicarea sau înlocuirea măsurii preventive, capabile să asigure prezența inculpatului în proces.

Situațiile descrise constituie fațete ale aceleiași probleme, despre care s-a menționat *supra* și pot să rezulte, inclusiv din redacția confuză a normelor procesuale, care se referă la termene în procedura penală. Art.230 CPP stabilește că termene în procesul penal sunt intervale de timp în cadrul cărora sau după expirarea cărora pot fi efectuate acțiuni procesuale. În cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen.

Este dificilă înțelegerea și, mai ales, aplicarea acestei norme în cazurile de încălcare a termenului de punere în examinare a cauzei, precum și aprecierea consecințelor nerespectării cerințelor normei procesuale referitoare la acest termen. Remarcăm că nu este vorba de *termenul de examinare* a cauzei, ci doar de termene clare de *punere în examinare* a cauzei și a termenelor *dintre* ședințe. Între timp, în Recomandarea nr.99 din 14 aprilie 2017¹⁰³, Curtea Supremă de Justiție a accentuat importanța termenelor procedurale (chiar dacă Recomandarea se referă la procedura civilă, cu atât mai relevantă este în contextul procedurii penale), pentru că stabilesc regimul temporal optim pentru realizarea justiției, mobilizează cercetarea cauzei și asigură celeritatea înfăptuirii actului de justiție.

102 Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP; Cauza S.I.nr.34886/201¹ CP; Cauza C.A.nr.5107/201¹ CP; Cauza M.O.nr.151/201¹ CP, ...la ședințele precedente (din iunie și octombrie) s-a dispus repetat aducerea silită a inculpatului. Deoarece și la ședința din decembrie inculpatul era absent, procurorul a solicitat să fie dispusă anunțarea inculpatului în căutare. Avocatul apărării a cerut respingerea demersului procurorului, deoarece acesta nu a întreprins măsuri de aducere silită a inculpatului. Instanța a dispus, prin încheiere, aducerea silită a inculpatului, ședința a fost amânată peste 3 luni, la o dată după finalizarea programului de monitorizare; o situație asemănătoare s-a constatat și în Cauza P.S.nr.3133/201¹ CP; Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP;...în această cauză inculpatul sau nu se prezenta în ședință sau se prezenta în stare avansată de ebrietate, din care motiv instanța, de fiecare dată, era nevoită să amâne ședința.

103 <http://jurisprudenta.csj.md>.

Considerăm că ar fi necesară o reglementare mai clară în legea de procedură penală a limitelor temporale, atunci când vorba de punerea în examinare a cauzei, dar și a consecințelor nerespectării prevederilor legale. De asemenea, se impune necesitatea examinării oportunității revizuirii unor aspecte referitoare la condițiile de examinare a cauzei, atunci când participanții lipsesc nemotivat. Aceste probleme necesită o analiză obiectivă și o soluționare, deoarece contribuie direct la examinarea cauzei în termen rezonabil, iar termenul rezonabil de examinare a cauzei constituie un element esențial al procesului echitabil.

1.6. Sentința pronunțată pe cauzele de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor

La data finalizării procesului de monitorizare a ședințelor de judecată, din totalul de 45 de cauze penale, cuprinse de monitorizare, pe infracțiuni de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, doar 26 de cauze penale au fost examinate cu soluție, după cum urmează:

- 3 cauze de viol, inclusiv o cauză de tentativă de viol asupra unei minore (art.171 alin.(1) CP și art.art.27, 171 alin.(1) CP);
- 5 cauze pornite pentru neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie (art.320¹ alin.(1) CP);
- 18 cauze de violență în familie (art.201¹ CP).

În 2 cauze penale, pornite pe viol, au fost adoptate sentințe de încetare a procesului penal: într-o cauză¹⁰⁴, pe motivul intervenirii actului de amnistie în legătură cu Aniversarea a 25-a de la proclamarea Independenței Republicii Moldova, iar în altă cauză¹⁰⁵ - în legătură cu împăcarea părților. Cauza pornită pentru tentativă de viol asupra unei persoane minore s-a finalizat cu adoptarea sentinței de condamnare a inculpatului la 3 ani de închisoare cu executare în penitenciar de tip

104 Cauza E.S.nr.2859/171 CP.

105 Cauza A.V.nr.31132/171 CP.

semiînchis¹⁰⁶. În această cauză a fost înaintată o acțiune civilă în sumă de 100 000 de lei, fiind admisă în sumă de 50 000 lei.

În 5 cauze penale de neexecutare a măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie, s-au adoptat următoarele soluții:

- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 1 an de închisoare cu executare în penitenciar de tip semiînchis¹⁰⁷;
- 2 cauze s-au finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 1 an închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 1 an¹⁰⁸;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 2 ani închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe 2 ani¹⁰⁹;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 110 ore de muncă neremunerată în folosul comunității, iar acțiunea civilă înaintată la suma de 15 000 de euro a fost respinsă ca nefondată¹¹⁰.

Instanța de fond a examinat cu sentință 18 cauze penale de violență în familie, toate referindu-se la violența fizică, inclusiv 13 cauze de violență, soldată cu vătămare ușoară a integrității corporale, 2 cauze de violență, soldată cu vătămare medie a integrității corporale, 2 cauze de violență, soldată cu vătămare gravă a integrității corporale și 1 cauză de violență, care a determinat victima la tentativă de sinucidere.

106 Cauza C.V.nr.47472/171 CP, ...monitorul nu a fost admis la ultimele ședințe, care au fost declarate închise. După adoptarea sentinței, potrivit monitorului, partea vătămată și reprezentantul legal au ieșit din sală vădit bulversate. Inculpatul cu antecedente penale nestinse și recidivă periculoasă s-a arătat, în schimb, foarte mulțumit de sentință.

107 Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP.

108 Cauza B.V.nr.195/320¹ CP; Cauza T.P.nr.38804/320¹ CP.

109 Cauza R.V.nr.46497/320¹ CP.

110 Cauza C.V.nr.47127/320¹ CP.

În rezultatul examinării celor 13 cauze penale de violență în familie, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale, instanța a aplicat următoarele pedepse:

- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 1 an de închisoare cu executare în penitenciar de tip semiînchis¹¹¹;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 1 an de închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe termen de 1 an, obligându-l, în temeiul art.90 alin.(6) lit.g), să presteze 80 ore de muncă neremunerată în folosul comunității¹¹²;
- 2 cauze s-au finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 1 an de închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe termene, respectiv, de 1 an și de 2 ani¹¹³;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 2 ani de închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe termen de 2 ani¹¹⁴;
- 7 cauze s-au finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la muncă neremunerată în folosul comunității, în quantum care variază între 100-160 ore¹¹⁵;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de încetare a procesului penal pe motiv de intervenire a decesului inculpatului¹¹⁶.

În rezultatul examinării celor 2 cauze de violență în familie, soldate cu vătămare medie a integrității corporale, instanța a aplicat următoarele pedepse:

- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 3 ani de închisoare cu executare în penitenciar de tip închis¹¹⁷;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 160 ore de muncă neremunerată în folosul comunității¹¹⁸.

111 Cauza N.V.nr.33989/201¹ CP.

112 Cauza C.F.nr.1269/201¹ CP.

113 Cauza S.O.nr.39522/201¹ CP; Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP.

114 Cauza D.V.nr.41294/201¹ CP.

115 Cauza S.G.nr.15946/201¹ CP; Cauza G.A.nr.8992/201¹ CP; Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP; Cauza M.S.nr.45259/201¹ CP; Cauza C.A.nr.54195/201¹ CP; Cauza C.O.nr.2196/201¹ CP; Cauza J.P.nr.2092/201¹ CP.

116 Cauza Ț.N.nr.2866/201¹ CP.

117 Cauza C.A.nr.5107/201¹ CP.

118 Cauza D.N.nr.4272/201¹ CP.

Examinarea cauzelor de violență în familie, soldate cu vătămare gravă a integrității corporale, s-a finalizat, într-un caz¹¹⁹ cu sentință de condamnare a inculpatului la 5 ani de închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe termen de 3 ani, în celălalt caz¹²⁰, a fost emisă sentința de încetare a procesului penal pe motiv de intervenire a decesului inculpatului. Cauza de violență în familie, care a determinat victima la tentativă de sinucidere¹²¹, s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 4 ani și 6 luni de închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe termen de 5 ani.

Astfel, măsurile aplicate de instanța de judecată pe cauzele cuprinse de monitorizare, pornite pentru infracțiuni de violență în familie și privind viața sexuală a femeilor, includ:

- în 4 cauze penale procesul penal a fost încetat;
- în 4 cauze a fost emisă sentință de condamnare a inculpatului la 1-3 ani de închisoare cu executare;
- în 9 cauze a fost emisă sentință de condamnare a inculpatului la 1-5 ani de închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei;
- în 9 cauze a fost emisă sentință de condamnare a inculpatului la 100-160 ore de muncă neremunerată în folosul comunității.

După cum au menționat monitorii, atunci când partea vătămată nu are în ședință o ținută timidă, inhibată, ci dezmente activ declarațiile inculpatului, comportamentul ei combativ în proces este mai degrabă perceput de unii justițiar și participanți în proces ca o confirmare că anume ea l-a provocat pe inculpat să comită fapta. Acest fel de a interpreta lucrurile deseori are drept consecință atitudinea tendențioasă față de victimă și, respectiv, influențează măsura de pedeapsă aplicată infractorului. Deși, chiar și fără asta, impunitatea pe cazurile de violență bazată pe gen este un fenomen foarte răspândit.

*„În cauzele de violență în familie, una din probleme este aplicarea unor măsuri prea blânde de pedeapsă...”*¹²², a menționat avocatul în cadrul interviului.

119 Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ CP.

120 Cauza S.V.nr.4701/201¹ CP.

121 Cauza C.D.nr.48200/201¹ CP.

122 IIA_7_A_VF.

Referindu-se la pedeapsa penală pe aceste categorii de cauze, procurorul intervievat a ținut să evidențieze: „... eu văd descurajarea agresorului prin aplicarea măsurii de pedeapsă sub formă de închisoare. Nu amendă, nu închisoare cu suspendarea condiționată a executării, dar anume închisoare cu executare. Aceasta va ajuta inculpatul să înțeleagă gravitatea faptei săvârșite... judecătorii stabilesc pedepse cu închisoare când văd că fapta are caracter sistematic și inculpatul e periculos... Totodată, judecătorii au toate pârghiile necesare pentru a aplica odată cu sancțiunea penală și obligarea de a participa la consiliere și tratament, mai ales dacă constată că infracțiunile sunt săvârșite de către agresori dependenți sau care fac abuz de alcool, substanțe narcotice, ceea ce, la fel, poate duce la o iradiere a acestui flagel...”¹²³.

Chestionarea victimelor infracțiunii relevă că 6 persoane din cele 12 chestionate au menționat că sunt satisfăcute de felul cum a decurs procesul de judecată, 4 și-au exprimat insatisfacția de rezultatele procesului și 2 persoane nu au putut să formuleze o poziție clară în această privință.

Precum s-a menționat *supra*, un număr însemnat de cauze s-au finalizat cu aplicarea în privința inculpatului a măsurii de suspendare condiționată a executării pedepsei cu închisoarea, prevăzute de art.90 Cod penal. Asta în situația când, potrivit art.89 Cod penal, suspendarea condiționată a executării pedepsei constituie o măsură de liberare de pedeapsă penală. Astfel, în privința agresorului familial care, de regulă, comite acte repetate de violență în privința membrilor familiei și care, chiar și în timpul derulării procesului penal, nu renunță la acest comportament, instanța decide să-l libereze de pedeapsă penală.

Mai putea fi explicată această impunitate în privința infractorului, dacă aplicarea institutului suspendării condiționate a executării pedepsei era însoțită de stabilirea anumitor condiții din cele stipulate expres în legea penală. Or, este necesar de reținut că, potrivit art.90 alin. (6) al Codului penal, aplicând condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat, inclusiv să urmeze

un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică; îl poate obliga să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent etc.

Monitorii nu au stabilit niciun caz de aplicare, în privința inculpaților, a obligațiilor prevăzute la alin.(6) art.90 al Codului penal, ce țin de necesitatea de a urma un tratament în caz de alcoolism sau narcomanie; de a participa la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent etc. Cu atât mai inexplicabilă este această omisiune din partea instanței în cazurile în care instanța descria în sentință despre consumul abuziv de alcool sau substanțe narcotice de către inculpat și refuzul intenționat al acestuia de a urma tratament, ori despre comportamentul stabil-agresiv al inculpatului în raport cu membrii familiei, dar și cu alte persoane (vecini, cunoscuți). Astfel, în cauza Ț.P.nr.38804/320¹ CP, ... *partea vătămată a cerut să-i fie aplicată o pedeapsă mai severă, căci ei locuiesc într-o casă și, când el este beat, caută ceartă și ea se teme, dar el permanent este în stare de ebrietate. La întrebarea instanței ce pedeapsă ar prefera, inculpatul a zis că mai bine să-i aplice „uslovna”, decât să muncească gratis...* În sentință se menționează că „...în scopul individualizării pedepsei, instanța va face referire la personalitatea inculpatului care, potrivit caracteristicii eliberate de IP Ciocana, la locul de trai se caracterizează negativ. Nu este angajat în câmpul muncii, este agresiv cu membrii familiei și uneori cu vecinii. Este consumător de alcool și este observat în locuri publice ca fiind o persoană agresivă, având devieri de comportament. La răspundere penală și contravențională nu a fost atras, însă la sectorul de poliție nr.7 al IP Ciocana în privința acestuia au parvenit de mai multe ori materiale spre examinare (este și aici un semn de întrebare: nu a fost niciodată tras la răspundere, deși poliția a fost sesizată în repetate rânduri, n.n.). Se află la evidența profilactică în calitate de agresor familial. Au fost duse mai multe discuții cu caracter profilactic, însă ultimul nu a făcut careva concluzii (!). A fost observat în locuri publice în cercuri de persoane din contingent special...”. În pofida acestei caracterizări a inculpatului, în continuare, instanța menționează „...Ținând cont atât de condițiile generale, cât și de cele speciale de individualizare a pedepsei, instanța de judecată consideră că scopul acesteia poate fi atins și fără executare, dar cu stabilirea unui termen de

123 IIA_5_P_VF.

probă, conform art.90 Cod penal...”. Aplicând art.90 CP, instanța de judecată s-a limitat la obligarea inculpatului „...să nu-și schimbe domiciliul și/sau reședința, fără consimțământul organului competent și, prin comportare exemplară, să îndreptățască încrederea ce i s-a acordat.”.

Cu regret, este o situație întâlnită frecvent în cauzele de violență în familie. În pofida faptului că se menționează consumul abuziv de alcool, comportamentul violent stabil, instanța nu consideră necesar să aplice, concomitent cu pedeapsa, măsuri legale în vederea înlăturării cauzelor care influențează comportamentul agresorului. Atunci când el nu acceptă benevol să frecventeze cursuri de reabilitare, prevederile legii penale constituie o oportunitate pentru a-l obliga s-o facă, sub amenințarea survenirii unor consecințe nefavorabile pentru el.

În conformitate cu art.75 al Codului penal, persoanei recunoscute vinovate de săvârșirea unei infracțiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea specială a codului și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții lui generale. La stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată ține cont de gravitatea infracțiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, *de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea*, de influența pedepsei aplicate asupra corectării... și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia.

De cele mai multe ori, instanța de judecată nu ia în considerare, în calitate de circumstanțe agravante, prevederile art.77 alin.(1) lit g) din Cod penal – *săvârșirea infracțiunii în prezența minorilor*¹²⁴, precum și prevederile art.77 alin.(1) lit j) din Cod penal – *săvârșirea infracțiunii de către o persoană în stare de ebrietate, provocată de consumarea substanțelor menționate la art.24 Cod penal*¹²⁵. Totodată, instanța nu explică în aceste cazuri nici de ce nu consideră aceasta ca o circumstanță agravantă,

124 Cauza Ț.P.nr.38804/320¹ CP; Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP; Cauza M.S.nr.45259/201¹ CP.

125 Cauza C.A.nr.54195/201¹ CP, ...instanța menționează în sentință (analogic și în alte sentințe) că, „...din probele administrate la faza de urmărire penală și acceptate de inculpat, rezultă cu certitudine că XXX, fiind în stare de ebrietate alcoolică, aflându-se la domiciliu,....”. În continuare se indică: „...Instanța nu poate reține în calitate de circumstanță agravantă starea de ebrietate a inculpatului, or la materialele cauzei penale lipsesc probele care ar demonstra că inculpatul s-ar fi aflat în stare de ebrietate și care ar fi fost gradul...”.

În mod analogic, în Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ CP; Cauza S.O.nr.39522/201¹ CP; Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP; Cauza G.A. nr.8992/201¹ CP; etc..

cu atât mai mult că în speță starea de ebrietate este unul din factorii care amplifică comportamentul violent al infractorului.

Într-o singură cauză¹²⁶, în sentință a fost menționată, în calitate de circumstanță agravantă, săvârșirea infracțiunii în stare de ebrietate. În același timp, în mai multe sentințe, instanța de judecată indică în calitate de circumstanțe atenuante: *recunoașterea vinovăției și căința sinceră* a inculpatului, deși legea penală nu prevede expres o atare circumstanță atenuantă (desigur, nici nu o interzice).

Dar și în această privință nu a fost constatată o practică unică. În unele cazuri¹²⁷, instanța acceptă *recunoașterea vinovăției și căința sinceră* ca circumstanțe atenuante, iar în alte cazuri¹²⁸ - nu, motivând, de regulă, prin faptul că inculpatul are un comportament necorespunzător, iar recunoașterea vinovăției nu poate fi reținută ca circumstanță atenuantă, în condițiile în care cauza penală este examinată în ordinea procedurii simplificate și inculpatul, în sensul normei art.364¹ Cod procedură penală, beneficiază de dreptul de reducere a pedepsei prevăzute de legea penală.

Monitorii au constatat că din cele 26 de cauze în care a fost adoptată soluție, 18 cauze, ce constituie 70%, au fost examinate în procedură simplificată, potrivit prevederilor art.364¹ Cod de procedură penală, pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, inclusiv 1 cauză pornită în temeiul art.art.27, 171 alin. (1) CP, 3 cauze pornite în temeiul art.320¹ alin.(1) CP și 14 cauze pornite în temeiul art.201¹ CP.

126 Cauza J.P.nr.2092/201¹ CP.

127 Cauza Ș.A.nr.41556/201¹ CP; Cauza C.O.nr.2196/201¹ CP; Cauza S.V.nr.4862/201¹ CP; Cauza D.N.nr.4272/201¹ CP; Cauza C.V.nr.47127/320¹ CP; S.O.nr.39522/201¹ CP, ...în această cauză instanța tot a acceptat în sentință *căința sinceră* a inculpatei ca circumstanță atenuantă, deși, după cum a observat monitorul, în repetate rânduri, așteptând pe holul instanței începerea ședinței, inculpata adresa periodic părții vătămate și persoanei care o însoțea, cuvinte ofensatoare, însă acelea nu reacționau, iar în ședință inculpata stătea mai într-o parte și de fiecare dată privea cu răutate la partea vătămată, care era bunica sa... etc..

128 Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP, ...precum a indicat instanța în sentință „...inculpatul XXX în mod repetat s-a prezentat în ședința de judecată cu semne vizibile ale consumului de alcool, circumstanță recunoscută de către inculpat, în condițiile în care însuși faptele incriminate și constatate ca fiind comise de acesta în speță au fost comise sub influența alcoolului... în mod conștient și intenționat a trezit puternice sentimente de frică și nesiguranță pentru membrii familiei sale...”; Cauza C.D.nr.48200/ 201¹ CP; Cauza C.A.nr.54195/201¹ CP; Cauza M.S.nr.45259/ 201¹ CP; Cauza N.V.nr.33989/201¹ CP etc..

În conformitate cu art.364¹ alin.(8) al Codului de procedură penală, inculpatul care a solicitat judecarea cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală beneficiază de reducerea cu o treime a limitelor de pedeapsă, prevăzute de lege în cazul pedepsei cu închisoare și cu muncă neremunerată în folosul comunității.

După cum s-a menționat *supra*, în conformitate cu art.75 al Codului penal, persoanei recunoscute vinovate de săvârșirea unei infracțiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea specială și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a prezentului cod (Codului penal, n.n.).

Partea generală a Codului penal prevede, la acest subiect, norma art.80 (Aplicarea pedepsei în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției), al cărui mecanism procesual de aplicare este reglementat în Titlul III, Capitolul III (Procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției) din Codul de procedură penală.

Codul penal nu conține nicio normă care ar reglementa pedeapsa aplicabilă în cazul judecării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, procedură prevăzută de art.364¹ al Codului de procedură penală. Astfel, considerăm că, sub aspect juridic, norma art.364¹ alin.(8) al Codului de procedură penală, ce stabilește limitele pedepsei penale pentru inculpații care au solicitat ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, contravine normei art.72 alin.(3) lit.n) al Constituției Republicii Moldova, în coroborare cu prevederile art.1 al Codului penal al Republicii Moldova, în care Codul penal este definit drept unica lege penală a Republicii Moldova, care cuprinde normele de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, determină faptele ce constituie infracțiuni și prevede pedepsele ce se aplică infractorilor¹²⁹.

129 Orice încercare de a interpreta că art.80 Cod penal este aplicabil, în egală măsură, pentru Capitolul referitor la procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției din Codul de procedură penală și pentru norma art.364¹ din Codul de procedură penală referitor la procedura de judecare și aplicare a pedepsei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, nu este relevantă, deoarece este vorba de institute diferite, care se desfășoară în condiții și după proceduri diferite. Că aceste institute nu sunt identice, se confirmă, inclusiv prin coexistența lor în legea procesual-penală. Iar asta înseamnă că și criteriile de calculare a măsurii

S-a constatat că instanța de judecată în sentință aplică direct norma procesuală și stabilește mărimea pedepsei penale, ajustată în condițiile art.364¹ alin.(8) din Codul de procedură penală. În acest fel, instanța încalcă norma imperativă a art.75 al Codului penal, care stabilește criteriile exclusive, aplicabile la individualizarea pedepsei penale. Cu alte cuvinte, instanța stabilește pedeapsă penală în baza legii de procedură penală, arogându-i ultimei prerogativele legii penale materiale.

Pentru confirmarea celor menționate este relevantă referința la unele secvențe din sentințele pe cauzele cuprinse de monitorizare, în care, de rând cu altele, este indicat: „...la individualizarea judiciară a pedepsei ce se va aplica inculpatului, instanța va avea în vedere, în primul rând, dispozițiile art.364/1 Cod procedură penală, care prevăd că, în cazul judecării inculpatului potrivit procedurii simplificate, limitele de pedeapsă, prevăzute de textul de lege sancționator, se reduc cu 1/3, în cazul pedepsei cu închisoarea, cu muncă neremunerată în folosul comunității, și de reducerea cu 1/4 a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege, în cazul pedepsei cu amendă..., precum și criteriile enumerate de art.7, 75 Cod Penal și anume, dispozițiile părții generale a Codului penal, gradul de pericol social al faptei săvârșite, reflectat de împrejurările săvârșirii sale, poziția procesuală a inculpatului în cadrul procesului penal, dar și personalitatea acestuia. Din examinarea textului de lege invocat, rezultă că aceste criterii sunt obligatorii și trebuie avute în vedere în procesul de stabilire și aplicare a pedepsei...”, sau „...în baza regulii instituite în baza art.364/1 din Codul de procedură penală, pedeapsa care urmează a fi aplicată lui XXX pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.320/1 din Codul penal, se încadrează în următoarele limite: muncă neremunerată în folosul comunității de la 106 la 133 de ore sau închisoare de până la 2 ani...”¹³⁰ etc.

Examinarea în procedura prevăzută de art.346¹ CPP a cauzelor penale de violență în familie și pe infracțiuni

de pedeapsă, aplicate în condițiile procedurii specificate în art.364¹ din Codul de procedură penală, trebuie să-și afle reglementare în legea penală materială, exact așa cum prevede art.80 al Codului penal pentru procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, *tertium non datur*. Or, actualmente norma art.364¹ alin.(8) din Codul de procedură penală, stabilește de sine stătător pedeapsa penală, conform unei formule distincte (reducerea cu o treime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege), diferite de cea de la art.80 al Codului penal (se reduce cu o treime din pedeapsa maximă prevăzută pentru această infracțiune).

130 Cauza N.V.nr.33989/201¹ CP; Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP; Cauza C.V.nr.47472/171 CP; Cauza C.A.nr.54195/ 201¹ CP; Cauza C.D.nr.48200/201¹ CP.

privind viața sexuală a femeilor o considerăm irelevantă și din perspectiva asigurării condițiilor necesare pentru un proces echitabil. Această procedură simplificată favorizează doar pe inculpat, care beneficiază de o reducere substanțială a pedepsei prevăzute de sancțiunea normei penale, fără a oferi ceva în schimb. În esență, procedura prevăzută de art.346¹ CPP constituie o modalitate pentru inculpat de a primi, fără niciun efort, o pedeapsă penală sub limita minimă a sancțiunii prevăzute de articolul penal respectiv. Examinarea cauzei în procedură simplificată nu impune nimic inculpatului ce l-ar descuraja să aplice în continuare violența. Prin urmare, atunci când procesul este exercitat în baza normei imperative care favorizează disproportionat și fără temeii doar pe una din părți, care nu este cea vulnerabilă, în acest caz nu poate fi vorba despre un proces echitabil.

Cu atât mai descurajant pentru partea vătămată este să constate că examinarea cauzei în procedură simplificată este favorabilă și pentru autorități, deoarece reduce volumul de lucru în procesul examinării judiciare a cauzei și, totodată, micșorează cheltuielile judiciare. Așa că, în unele cazuri, după cum observau monitorii, inițiativa examinării cauzei în procedură simplificată venea nu de la inculpat sau reprezentantul său, cum stabilește norma legii procesuale, ci de la judecător, iar în alte cazuri examinarea în procedură simplificată continua chiar și atunci când comportamentul inculpatului nu confirma recunoașterea faptei și căință sinceră¹³¹.

Monitorii au semnalat despre înaintarea acțiunilor civile în 3 cauze, inclusiv în 2 cauze¹³² - la inițiativa părții vătămate și într-un caz - după ce părții vătămate i-a fost explicat dreptul de a depune cerere de recuperare a prejudiciului cauzat prin infracțiune, în legătură cu acceptarea, de către instanță, a examinării cauzei în procedura stabilită de art.364¹ Cod de procedură penală. Prin sentința adoptată pe cea din urmă cauză, instanța de judecată a respins, ca neîntemeiată, acțiunea civilă a

părții vătămate¹³³. În acest fel, instanța de judecată, care inițial părea bine intenționată, explicându-i părții vătămate dreptul legal de a înainta acțiune civilă în cauză, odată cu sentința prin care a respins acțiunea ca neîntemeiată, a lipsit efectiv partea vătămată de dreptul de a intenta acțiune civilă în ordinea procedurii civile. Or, potrivit art.226 al Codului de procedură penală, hotărârea instanței de judecată cu privire la acțiunea civilă în procesul penal împiedică intentarea ulterioară a unei noi acțiuni pe aceleași temeii¹³⁴.

Astfel, în baza motivelor de respingere a acțiunii civile pe care le-a invocat în sentință, instanța de judecată din start putea să adopte încheiere de refuz în recunoașterea ei ca parte civilă. În acest fel, partea vătămată măcar păstra dreptul, prevăzut de alin.(3) art.222 al Codului de procedură penală, de a intenta acțiunea civilă în ordinea procedurii civile.

În unul din cazurile¹³⁵ în care partea vătămată a manifestat inițiativă să depună cerere de înaintare a acțiunii civile, în procesul examinării judiciare a cauzei, după ce reprezentantul legal (mama minorei) a dat citire cererii de intentare a acțiunii civile, după cum a menționat monitorul, **„...judecătorul a avut un comportament intimidant față de acestea, astfel încât la un moment ele erau gata să renunțe la acțiunea civilă și chiar să plece din ședință...”**

131 Cauza G.A.nr.8992/201¹ CP; Cauza M.S.nr.45259/201¹ CP; Cauza S.O.nr.39522/201¹ CP; Cauza C.S.nr.41839/320¹ CP; etc.

132 Cauza C.V.nr.47472/171 CP; Cauza N.V.nr.33989/201¹ CP: ... în această cauză, partea vătămată, inițial, a revendicat prejudiciu material și moral, pe urmă a modificat cerințele, limitându-se la prejudiciul moral. A motivat recuperarea prejudiciului moral prin faptul că traumele psihologice se resimt și acum, ori amenințarea cu moartea din partea propriului fecior, strângerea de gât, bătăile cu pumnii pe toată suprafața corpului, strângerea degetelor în ușă o vor face să sufere încă mult timp înainte, poate chiar tot restul vieții....

133 Cauza C.V.nr.47127/320¹ CP, ...până la urmă, acțiunea civilă a părții vătămate a fost respinsă, ca neîntemeiată. Instanța a motivat respingerea acțiunii civile prin faptul că „...învinuirea adusă lui XXX de săvârșire a infracțiunii prevăzute de art.320/1 CP RM, face parte din Capitolul Infracțiuni contra justiției. La înaintarea învinuirii, procurorul nu a dedus cauzarea vreunui prejudiciu părții XXX în urma acțiunilor lui XXX Alexandru. Instanța reține și faptul că partea vătămată XXX, prin însăși plângerea din 19.04.2017(f.d.6) de tragere la răspundere penală a lui XXX și cererea privind recunoașterea în calitate de parte vătămată (f.d.35), nu a indicat faptul cauzării vreunui prejudiciu. În ordonanța de recunoaștere în calitate de partea vătămată a lui XXX din 19.04.2017, procurorul nu a stabilit cauzarea vreunui prejudiciu părții vătămate....

134 În conformitate cu art.222 al Codului de procedură penală, persoana care a intentat acțiunea civilă, este recunoscută, prin încheierea instanței de judecată, în calitate de parte civilă. În cazul în care lipsesc temeiurile pentru intentarea acțiunii civile, instanța de judecată refuză motivat să recunoască în calitate de parte civilă persoana care a depus cererea de intentare a acțiunii civile.

135 Cauza C.V.nr.47472/171 CP.

În conformitate cu art.10 din Legea privind organizarea judecătorească nr.514-XIII din 06.07.1995¹³⁶, hotărârile judecătorilor, ale curților de apel și ale Curții Supreme de Justiție se publică pe pagina web. Modalitatea de publicare a hotărârilor judecătorești este stabilită în Regulamentul privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești, aprobat de către Consiliul Superior al Magistraturii.

Prin Hotărârea Plenului Consiliului Superior al Magistraturii nr.432/19 din 21 iunie 2016, a fost aprobat Regulamentul privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe portalul unic al instanțelor judecătorești¹³⁷, care a fost ulterior abrogat, odată cu adoptarea în altă redacție a Regulamentului privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe portalul național al instanțelor de judecată și pe pagina web a Curții Supreme de Justiție¹³⁸, care a intrat în vigoare din 24.11.2017 (în continuare Regulamentul nr.658/30).

136 Republicată în Monitorul Oficial al R.Moldova nr.15-17 din 22.01.2013, art.62.

137 Conform acestui Regulament, pe portalul unic al instanțelor de judecată nu se publică hotărârile judecătorești emise în cauzele în care sunt implicați minorii, în care se conțin informații ce constituie secret de stat, taină comercială sau informații a căror divulgare este interzisă prin lege, hotărârile privind adopția, precum și sentințele privind infracțiunile sexuale. Instanța de judecată, reieșind din caracterul informației din textul hotărârii ce vizează patrimoniul părților, dreptul succesoral, viața intimă, familială și privată, precum și alte informații care necesită a fi protejate, dispune depersonalizarea hotărârilor și încheierilor la publicarea acestora pe portalul unic. În celelalte cazuri, părțile și alți participanți la proces pot depune oricând cererea privind depersonalizarea hotărârii sau încheierii judecătorești, dar nu mai târziu de data pronunțării și transmiterii acestora pentru publicare pe portalul unic al instanțelor.

138 Aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr.658/30 din 10 octombrie 2017// Monitorul Oficial nr. 411-420 din 24.11.2017, art.2068.

În conformitate cu prevederile Regulamentului nr.658/30:

10. Toate hotărârile judecătorilor și ale Curților de Apel se publică pe portalul național al instanțelor de judecată după introducerea acestora în Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor.

14. La nivel de instanțe, sunt responsabili de publicarea hotărârilor judecătorești judecătorii și asistenții judiciari. Aceștia din urmă au calitatea de registrator de sistem și acționează sub supravegherea judecătorilor.

18. Hotărârile judecătorești pronunțate în cauzele examinate în camera de consiliu (ședință „închisă”) sau în ședință secretă se plasează integral în Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor, dar se publică pe portalul național al instanțelor de judecată sau pe pagina web a Curții Supreme de Justiție în modul următor:

a) dacă este vorba de cauze penale, contravenționale, civile sau de alt tip, judecate astfel în vederea protejării interesului moralității, a minorilor sau a vieții private a părților la proces, numele celor afectați prin prisma acestor valori și interese va fi anonimizat întotdeauna.

b) dacă este vorba de cauze penale sau contravenționale judecate astfel în vederea protejării interesului moralității, a minorilor sau a vieții private a părților la proces, numele autorilor, al instigatorilor sau al complicilor nu va fi anonimizat în nici un caz, chiar dacă autorii, instigatorii sau complicii sunt minori;...

19. Încheierile judecătorești, care se publică pe portalul național al instanțelor de judecată sau, după caz, pe pagina web a Curții Supreme de Justiție, sunt supuse aceleiași regim, stabilit de prezentul Regulament pentru hotărârile judecătorești.

Textul Regulamentului nr.658/30 asigură o mai mare claritate a condițiilor și limitelor de anonimizare a informației în procesul publicării pe pagina web a hotărârilor judecătorești. Potrivit Regulamentului nr.658/30, publicarea hotărârilor judecătorești urmărește asigurarea accesului liber la informație al cetățenilor și a transparenței activității instanțelor de judecată.

În cadrul monitorizării, s-au stabilit unele deficiențe privind anonimizarea informației în procesul publicării sentințelor de judecată. Din 26 de cauze penale care au fost examinate cu soluție, în 23 de cauze sentințele au fost publicate pe pagina web a instanței. Nu a fost publicată sentința în 3 cauze¹³⁹. Cerințele Regulamentului nr.658/30 au fost respectate pe deplin în 5 cauze¹⁴⁰.

În 18 cauze a fost anonimizat numele inculpatului, inclusiv în sentințele¹⁴¹ emise după punerea în aplicare a Regulamentului nr.658/30. Numele părții vătămate a fost anonimizat în sentințele pe 8 cauze, în 2 sentințe numele părții vătămate era anonimizat în unele alineate, iar în altele nu. A fost anonimizat numele procurorului în 12 sentințe, numele avocatului – în 11 sentințe. În 6 sentințe a fost anonimizată chiar și informația referitoare la data emiterii ordonanței de protecție, data săvârșirii faptei, data întocmirii rapoartelor de expertiză sau a eliberării unor certificate utilizate ca probe în proces etc.

Adoptarea de către Consiliul Superior al Magistraturii a Regulamentului nr.658/30 constituie o măsură

20. În hotărârile judecătorești publicate pe portalul național al instanțelor de judecată sau pe pagina web a Curții Supreme de Justiție, **numele părților la proces nu va fi anonimizat în nici un caz, cu excepția situațiilor prevăzute de punctul 18 al prezentului Regulament. Vor fi ascunse întotdeauna următoarele categorii de date cu caracter personal: locul și data nașterii persoanelor, domiciliul și/sau reședința acestora, numărul lor de telefon, codul lor personal (IDNP), datele despre starea lor de sănătate (indiferent de maladia pe care o au), datele lor bancare, numărul de înmatriculare a automobilului, codul personal de asigurare medicală, codul personal de asigurare socială, precum și alte date, în conformitate cu Legea nr.133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.**

21. Nu vor fi anonimizate/ascunse în nici un caz informațiile despre instanță sau completul de judecată, grefier, procuror, agentul constatator, mediator, executorul judecătoresc, notar și avocat. Nu va fi ascunsă în nici un caz denumirea persoanelor juridice.

139 Cauza E.S.nr.2859/171 CP; Cauza Ț.P.nr.38804/320¹ CP; Cauza S.G.nr.15946/201¹ CP.

140 Cauza C.A.nr.5107/201¹ CP; Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP; Cauza D.N.nr.4272/201¹ CP; Cauza C.O.nr.2196/201¹ CP; Cauza S.O.nr.39522/201¹ CP.

141 Cauza Ș.A.nr.35835/201¹ CP; Cauza B.V.nr.195/320¹ CP; Cauza C.V.nr.47127/320¹ CP; Cauza D.V.nr.41294/201¹ CP; Cauza G.A.nr.8992/201¹ CP; Cauza C.D.nr.48200/201¹ CP.

salutabilă și un pas important în procesul de asigurare a accesului liber la informație și a transparenței activității instanțelor de judecată. Urmează ca aceste prevederi să fie aplicate în modul corespunzător la exercitarea actului de justiție.

Concluzii la capitol

■ Programul de monitorizare a cauzelor penale, care decurg din fapte de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor, a cuprins cauze penale, selectate aleatoriu, ce reprezintă circa 25% din numărul total al cauzelor penale din aceste categorii de infracțiuni, puse pe rol în Judecătoria Chișinău în anul 2017. Potrivit rezultatelor procesului de monitorizare, în lista persoanelor cu statut de parte vătămată femeile constituie circa 70%. Majoritatea femeilor victime ale violenței în familie și ale violenței sexuale din dosarele monitorizate nu au atins vârsta de 45 ani.

■ Cel mai frecvent, rolul de victimă în cazul violenței în familie le-a revenit foștilor soți, urmași de fiice/fii. Această constatare confirmă următoarele:

- Pericolul de violență nu dispare odată cu desfacerea căsătoriei. Respectiv, acțiunile în sine întreprinse de victimă/potențiala victimă de a se distanța de agresor, nu înlătură pericolul de violență. Nu vor avea efectul scontat măsurile întârziate, chiar dacă în final va fi pedepsă penală. Specificul violenței în familie impune necesitatea implicării active și timpurii a autorităților statului, la primele semnale. Măsurile punitive discursive trebuie să fie neapărat suplimentate cu servicii de consiliere a agresorilor pentru eliminarea comportamentului violent.
- Violența în familie nu se limitează, de obicei, la manifestări violente în privința unei persoane. Acțiunile violente afectează nu doar victima adultă, ci și descendenții. Prin urmare, este necesară cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă a circumstanțelor cazului sesizat. Acest lucru înseamnă că investigațiile trebuie să cuprindă cercetarea impactului acțiunilor agresorului asupra tuturor, inclusiv asupra celor agresati indirect (prezenți).

■ Monitorizarea cauzelor penale pe infracțiuni de violență în familie și violență sexuală confirmă că în procedura penală formală victima infracțiunii mai rămâne încă marginalizată. Activitatea organelor de urmărire penală și de examinare judiciară a cauzei nu demonstrează preocupare prioritară pentru asigurarea reprezentării victimei/părții vătămate în proces, a protecției și reabilitării ei în cauză. În unele cauze, victima infracțiunii avea calitate procesuală de martor. Respectiv, la primele ședințe de judecată, până a fi audiată, aceasta era nevoită să aștepte în coridor, neavând acces la procesul de examinare a cauzei.

■ Un rol primordial în calificarea faptei de violență în familie, îi revine procedurii de apreciere a gravității vătămarilor corporale sau a sănătății victimei, proces care, de multe ori, decurge cu anumite dificultăți:

- distanța pe care victimele trebuie să o parcurgă pentru examenul medico-legal, este, de multe ori, considerabilă, deplasarea nefiindu-le asigurată victimelor nici când acestea sunt trimise de organele abilitate.
- reticența victimelor violenței de a accepta examenul medico-legal din frica de agresor (deseori având experiența răspunsului neadecvat al statului la manifestări violente, cu repercusiuni defavorabile pentru sine) sau după ce este informată că trebuie să achite expertiza extrajudiciară;
- în procesul examinării corporale, medicul-legist fixează doar leziunile externe pe corpul persoanei, care nu întotdeauna sunt vizibile. Pentru aprecierea corespunzătoare a gravității vătămării corporale sau a sănătății, mai ales, în cazul violenței în familie și al agresiunii sexuale, deseori sunt necesare rezultatele consultațiilor medicilor clinicieni și ale unor investigații medicale mai aprofundate. Acest lucru, de regulă, nu se realizează. Lipsesc instrucțiuni clare în acest sens, care să atribuie caracter obligatoriu investigațiilor medicale profunde, parte componentă indispensabilă a examenului medico-legal a victimei infracțiunii, cu elucidarea rezultatelor în raportul de examinare/expertiza medico-legală.
- Investigațiile medicale în privința victimei infracțiunii, care sunt necesare pentru stabilirea

circumstanțelor cazului și calificarea corectă a faptei, aceasta fiind obligațiunea primordială a autorităților statului, nu sunt prevăzute în pachetul de servicii finanțate din buget sau, cel puțin, din mijloacele fondului de asigurare medicală obligatorie. Nu sunt elaborate instrucțiuni în cadrul sistemului de ocrotire a sănătății, care să asigure condiții de examinare medicală – prioritară și în regim de urgență – a victimelor infracțiunilor, nu este reglementată clar modalitatea de coordonare a activității medicilor clinicieni și a medicilor-legiști pentru a asigura, printr-un efort comun, un act de expertiză medico-legală în termen rezonabil și cu implicarea minimală, doar în limita necesităților de investigare, a victimei infracțiunii.

- În prezent toate procedurile sunt puse pe seama victimei. Chiar dacă medicul-legișt explică victimei ce trebuie să prezinte, pentru a obține un raport de expertiză calitativ, cheltuielile financiare și de timp la care este expusă victima, o determină, în cele din urmă, să renunțe.

■ Monitorii au observat reticența autorităților în asigurarea unei protecții eficiente victimelor împotriva inculpaților care încercau să facă presiuni sau, în pofida examinării cauzelor în judecată, continuau să manifeste un comportament violent. Astfel, în cazurile de violență sexuală, inculpatul a fost arestat doar într-o cauză. În cauzele penale de violență în familie, cuprinse de monitorizare, nu a fost stabilit niciun caz de aplicare a măsurii de arestare preventivă, nici chiar în cauzele pornite în temeiul alineatelor (2) sau (3) art.201¹ Cod penal, care se atribuie la categoria infracțiunilor grave. Într-o cauză de neexecutare a ordonanței de protecție, inculpatul care avea obligația de a nu părăsi localitatea, a încălcat, în repetate rânduri, măsurile prescrise în ordonanța de protecție, însă nu au fost aplicate, în aceste cazuri, prevederile art.185 alin.(2) pct.3) din Codul de procedură penală. Monitorii nu au stabilit niciun caz de aplicare, în procedură penală, a măsurilor de protecție a victimelor violenței în familie, deși în unele cauze a existat temei pentru inițierea acestei proceduri. De asemenea, nu s-a constatat niciun caz de aplicare/înlocuire a măsurii preventive în privința inculpatului care tergiversa examinarea dosarului prin absența nemotivată, pentru a asigura examinarea cu celeritate a cauzei, deși legislația procesuală atribuie instanței acest drept.

■ Nu este asigurată în măsură corespunzătoare transparența procesului de judecată. Monitorii au constatat că, în multe cazuri, nu se respecta termenul legal de afișare pe panoul informativ din incinta instanței a informației despre cauzele fixate pentru judecare. Uneori, în genere lipsea orice informație despre ședință, alteori era afișată o informație greșită sau neactualizată. Panoul electronic din incinta sediilor judecătorei periodic nu funcționa. Informația cu privire la orarul ședințelor de pe panoul informativ din sediile judecătorei nu are un format unic ca structură și conținut. De multe ori, lipsea informația despre locul desfășurării ședinței, alteori informația afișată nu reflecta corespunzător tipul ședinței. Nu se indicau mai detaliat normele penale care formează obiectul examinării etc. Având în vedere că informația este destinată publicului larg, este necesară descrierea succintă a semnelor calificative, caracteristice alineatului și literei din norma penală respectivă. Toate aceste deficiențe și omisiuni aduc atingere procesului de asigurare a dreptului la un proces public și afectează dreptul la examinarea cauzei în termen rezonabil.

■ Monitorii au constatat că majoritatea cauzelor cuprinse de monitorizare au fost examinate în ședințe publice. A fost declarată examinarea totală sau parțială în ședință închisă în circa 21% din cauze, în special cu persoane minore și pe fapte de viol. Totodată, monitorii au menționat că, de regulă, în afară de părți și reprezentanții lor, alte persoane nu asistă la ședințe. Cazurile semnificate asupra modului cum au reacționat unii judecători la prezența monitorului în ședință lasă impresia că o parte din judecători nu se simt confortabil în prezența altor persoane în ședință, în afara participanților la proces. Un impediment pentru accesul publicului la ședințele de judecată o constituie practica frecventă de desfășurare a ședințelor în biroul judecătorului, dar și modificările recente în legislația procesual-penală care, în esență, permite președintelui ședinței să nu admită sau să îndepărteze din sală/birou alte persoane, decât participanții la proces, fără să se complice cu emiterea unei încheieri argumentate de declarare a ședinței închise.

■ Începerea cu întârziere a circa 70% din ședințe, în unele cazuri cu întârziere de până la 1 oră și mai mult, este percepută de către justițiabili ca un mesaj că lipsa de punctualitate este o practică obișnuită în activitatea instanței de judecată, fapt care afectează autoritatea

sistemului de justiție. Încălcarea orarului ședințelor a fost cauzată, în majoritatea cazurilor, de examinarea altor dosare, dar și de întârzierea unor participanți, a procurorului sau a avocatului, inclusiv numit de oficiul teritorial CNAJGS. Au fost constatate cazuri în care participanții la proces trebuiau să aștepte să fie găsit vreun traducător disponibil sau judecătorul era nevoit să caute un grefier. Începerea ședinței mai târziu de ora programată își lasă amprenta și asupra termenului de examinare a cauzei.

- Sediile judecătorești nu răspund cerințelor necesare pentru siguranța victimei și a martorului în proces. Niciun sediu de judecată nu are structură adecvată, iar condițiile tehnice sunt defavorabile – puțin spațiu pe holurile unde așteaptă participanții la proces, iluminare slabă, locuri lăturalnice, lipsa unor intrări separate și a locurilor unde victima sau martorul să poată aștepta fără a fi văzuți de agresor/inculpat sau persoane din anturajul lor, încăperi mici, deseori fără mobilierul și echipamentul necesar, acustică necorespunzătoare, lipsa unor spații adiacente pentru deliberări etc.

- În procesul monitorizării au fost observate cazuri de manifestare, din partea agresorului, a unui comportament amenințător și ofensator în privința victimei. Instanța de judecată intervenea cu avertizări de sancționare. Totuși, aceste măsuri nu erau în stare să restabilească echilibrul psihologic al victimei în cadrul procesului.

- Monitorii au semnalat absența frecventă a părților la proces, în unele cazuri fiind dispusă aducerea lor silită. Instanța a dispus aducerea silită a părții vătămate în ședință, chiar și atunci când aceasta a fost audiată la faza urmăririi penale în condiții speciale, înregistrarea audierii fiind anexată la dosar. Monitorii nu au constatat, în astfel de cazuri, să fi fost pusă în discuție și argumentată necesitatea audierii repetate în ședința de judecată a părții vătămate. De obicei, mai ales pe cazuri de violență sexuală, victimele nu sunt predispuse să ofere detalii în fața judecătorilor și participanților la proces, care, în mare parte, sunt bărbați. În atare situații, rezultatele audierii nu contribuie substanțial la stabilirea adevărului în cauză, mai degrabă este un procedeu de revictimizare a părții vătămate.

- Circa 70% din ședințe pe cauzele cuprinse de monitorizare s-au desfășurat în biroul judecătorului. În afară

de incomodități de ordin tehnic, examinarea cauzei în biroul judecătorului nu asigură nici condițiile necesare de solemnitate a procesului.

- Cu anumite excepții, instanțele de judecată asigură înregistrarea audio a ședințelor de judecată, de cele mai multe ori cu reportofonul, deoarece majoritatea ședințelor se desfășoară în biroul judecătorului. Participanții la proces sunt, de obicei, informați despre înregistrarea ședinței de judecată. Totuși, monitorii au remarcat cazuri în care instanța nu a dispus înregistrarea ședinței și nici nu au observat să fi avut loc înregistrarea procesului. Uneori persoana audiată era oprită sau rugată să repete cele spuse, ca să dovedească grefierul să scrie. Una din victime a semnalat oprirea înregistrării în timpul ședinței. Aceasta trezește îngrijorare privitor la înregistrarea exhaustivă a procesului. Respectiv, pot apărea dubii în privința utilizării înregistrărilor pentru verificarea corectitudinii și plenitudinii proceselor-verbale scrise ale ședințelor de judecată. Mecanismul de înregistrare a ședințelor de judecată trebuie să excludă la maximum factorul uman din acest proces.

- Monitorii nu au menționat vreun caz în care victimelor infracțiunilor să li se ofere, în ședință, explicații clare despre dreptul de a cere asistență juridică garantată de stat și modalitatea de solicitare prevăzută în lege. Drept urmare, doar în 6.6% din cauze partea vătămată a fost asistată în proces de avocat, în timp ce 96% din inculpați au beneficiat de asistența avocatului, inclusiv 77% de asistență juridică calificată garantată de stat.

- Procesul de monitorizare a confirmat că mulți justițieri conștientizează caracterul specific al infracțiunilor de violență în familie și importanța aplicării principiului celerității la examinarea lor. Totuși, termenul de examinare a cauzelor penale, în majoritatea cazurilor, este destul de mare, uneori depășind un an de zile.

- Deseori amânarea procesului în legătură cu absența unor participanți era motivată prin lipsa confirmării citării legale a participanților. Monitorii au indicat, în repetate rânduri, situații care confirmă că participanții la proces sunt invitați la ședințe prin telefon sau prin intermediul altor participanți, nu prin citații, fapt care face dificilă aplicarea măsurilor coercitive în privința participanților nedisciplinați, deoarece nu există

posibilitatea de a confirma respectarea procedurii legale de citare în proces. Examinarea îndelungată a cauzelor penale determinată, inclusiv, de astfel de deficiențe operaționale, descurajează partea vătămată să acționeze în vederea urmăririi în justiție a agresorului și, dimpotrivă, oferă inculpatului speranța eschivării de la pedeapsă.

- Impunitatea în cazurile de violență bazată pe gen este un fenomen foarte răspândit. Doar în 15% din numărul de cauze examinate cu soluție a fost aplicată sentința de condamnare a inculpatului la închisoare cu executare. De regulă, inculpaților li se aplică munca neremunerată în folosul comunității (35%) sau închisoare cu suspendarea condiționată a executării (35%).

- Monitorii au menționat, în unele cazuri, o atitudine tendențioasă față de victimă, mai ales, dacă aceasta nu are în ședință o ținută timidă, inhibată și dezmințe activ declarațiile inculpatului. Comportamentul combativ al părții vătămate în proces este perceput de unii justițieri și participanți în proces drept confirmare că anume ea l-a provocat pe inculpat la violență. Uneori aceasta influențează măsura de pedeapsă aplicată infractorului.

- Un număr însemnat de cauze, din cele monitorizate, s-a finalizat cu aplicarea în privința inculpatului a măsurii de suspendare condiționată a executării pedepsei cu închisoarea. Monitorii nu au stabilit niciun caz de aplicare în privința inculpaților a obligațiilor ce țin de necesitatea de a urma un tratament în caz de alcoolism sau narcomanie; de a participa la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent etc.

- Monitorii au constatat că 70% din cauzele penale de violență în familie și violență sexuală asupra femeilor, în care a fost adoptată soluție, au fost judecate în procedură simplificată, pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. Examinarea în procedura simplificată a cauzelor penale de violență în familie și pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor dezavantajează victimele infracțiunii din perspectiva asigurării condițiilor unui proces echitabil. Norma favorizează disproporționat doar pe una din părți, care nu este cea vulnerabilă. Procedura simplificată avantajează doar inculpatul, care primește o pedeapsă penală sub limita minimă a sancțiunii prevăzute de articolul penal, fără

niciun efort și fără vreo condiție care l-ar descuraja să aplice în continuare violența.

- Relevăm, în același timp, că instanța de judecată stabilește pedeapsa penală, aplicând direct norma de procedură penală, arogându-i acesteia prerogativele legii penale materiale. În acest fel, instanța încalcă norma imperativă a art.75 al Codului penal, care stabilește criteriile exclusive, aplicabile la individualizarea pedepsei penale. Totodată, considerăm că norma art.364¹ alin. (8) al Codului de procedură penală, care stabilește limitele pedepsei penale pentru inculpați, contravine normei art.72 alin.(3) lit.n) al Constituției Republicii Moldova în coroborare cu prevederile Codului penal, care este unica lege penală a Republicii Moldova ce stabilește pedeapsa penală aplicabilă infractorilor.

- Este subestimată importanța institutului acțiunii civile în procesul penal. Nefiind asistată în proces de un avocat, partea vătămată, de cele mai multe ori, nu cunoaște modalitatea de recuperare a prejudiciului. Totodată, suma prejudiciului încasat de instanța de judecată în temeiul acțiunii civile deseori este diminuată esențial, iar mecanismul de executare este inefficient. Aceste circumstanțe explică, într-un fel, reticența victimelor de a solicita recuperarea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

- Adoptarea Regulamentului privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe portalul național al instanțelor de judecată și pe pagina web a Curții Supreme de Justiție constituie o măsură salutară și un pas important în procesul de asigurare a accesului liber la informație a justițiabililor și a transparenței activității instanțelor de judecată. Prevederile regulamentului au fost respectate pe deplin doar în 19% din cauzele cu soluție monitorizate. Este necesară aplicarea regulamentului în modul corespunzător în procesul exercitării actului de justiție.

CAPITOLUL II.

Monitorizarea în judecătoria a proceselor de judecare a cauzelor contravenționale de violență în familie

Legiitorul a acceptat motivația în favoarea completării Codului contravențional cu norma care stabilește răspundere contravențională pentru violență în familie, precum că legea contravențională constituie un instrument de intervenție mai rapidă a autorităților statului cu măsuri coercitive în privința făptașului, în comparație cu legea penală. S-a mizat pe o eventuală posibilitate de a asigura, în termeni restrânși, în condițiile legislației contravenționale, sancționarea celor mai frecvente cazuri de violență în familie, soldate cu vătămări neînsemnate. S-a pretins că intervenția autorităților cu măsuri urgente va descuraja agresorii să manifeste violență, iar potențialele victime vor beneficia de condiții sigure de viață fără violență¹⁴².

Astfel, monitorizarea procesului de examinare a cauzelor contravenționale de violență în familie a urmărit și scopul de a elucida în ce măsură sunt îndreptățite așteptările legiitorului.

În procesul desfășurării proiectului de monitorizare a ședințelor de judecată au fost selectate aleatoriu 25 de cauze contravenționale, pornite în temeiul art.78¹ Cod contravențional pe fapte de comitere a violenței în familie, din cele aflate pe rol în Sediile Judecătoriai Chișinău în perioada lunilor mai – iunie 2017.

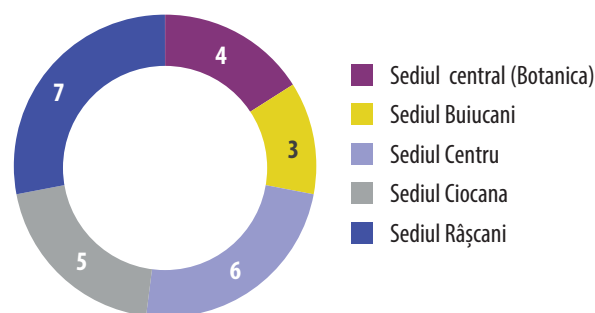
142 Din interviul individual și aprofundat cu agentul constator (IIA_8_AC): „... în mun. Chișinău majoritatea cazurilor semnalate se atribuie la violență psihică. Violență fizică este constatată în circa 30% de chemări, iar violență psihică ajunge la 70-80%. În unele situații, agresorul nu lasă multe semne pe suprafața corpului, dar pot fi leziuni interne. Actul de expertiză însă indică vătămări neînsemnate. Alteori, agresorul se limitează să o îmbrânțească, adică nu atât este vorba de violență fizică, cât mai gravă este violență psihică la care este supusă victima, de multe ori în prezența copiilor. Cu toate acestea, cazurile de violență psihică de regulă se înregistrează în registrul de evidență a altor informații cu privire la infracțiuni și incidente, iar cu agresorul doar se desfășoară discuție profilactică. Chiar dacă cazul sesizat se înregistrează în Registrul nr. 1 de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni, examinarea cazului se finalizează la procuratură cu adoptarea ordonanței de refuz în pornirea urmăririi penale, în judecată nu se ajunge...”.

Astfel, au fost supuse monitorizării:

- 4 cauze contravenționale din cele numite spre examinare în sediul Central (Botanica),
- 3 cauze contravenționale din cele numite spre examinare în sediul Buiucani,
- 6 cauze contravenționale din cele numite spre examinare în sediul Centru,
- 5 cauze contravenționale din cele numite spre examinare în sediul Ciocana,
- 7 cauze contravenționale din cele numite spre examinare în sediul Râșcani al Judecătoriai Chișinău.

FIGURA 16

Sediul judecătoriai în care a avut loc monitorizarea cauzelor contravenționale

Drept sursă pentru prezentul capitol a servit informația din chestionarele de monitorizare a proceselor contravenționale, care elucidează observațiile monitorilor până la începerea și nemijlocit din cadrul ședințelor de judecată, complinită cu informația disponibilă pe Portalul instanțelor naționale de judecată. Concomitent, ca și în celelalte compartimente ale raportului, a fost utilizată

informația obținută din interviuri individuale aprofundate, realizate cu victime¹⁴³ ale violenței în familie și cu profesioniști¹⁴⁴ implicați în procesele contravenționale.

2.1. Aspecte generale privind răspunderea contravențională pentru violență în familie. Particularitățile procedurii contravenționale

Prin Legea nr.196 din 28 iulie 2016 privind modificarea și completarea unor acte legislative în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, în vigoare din data publicării¹⁴⁵, Codul contravențional a fost completat cu o normă care prevede răspundere contravențională pentru violență în familie¹⁴⁶, limitând aplicabilitatea acestei norme (stabilește răspundere contravențională) doar la una din cele 5 forme de violență prevăzută de lege – violența fizică¹⁴⁷. Elementul principal la calificare, care delimitează contravenția „Violența în familie” de infracțiunea „Violența în familie”, este gravitatea vătămării integrității corporale.

Răspunderea contravențională pentru fapta de violență în familie, prevăzută de art.78¹ Cod contravențional, potrivit art.16 alin.(1) din Codul contravențional, survine în privința persoanei fizice responsabile care, în

momentul săvârșirii contravenției, are vârsta de 18 ani împlinită¹⁴⁸.

Termenul de prescripție a răspunderii contravenționale pentru violența în familie este, potrivit condițiilor generale, de un an din data comiterii faptei¹⁴⁹.

Cauza contravențională se judecă în termen de 30 de zile de la data intrării dosarului în instanță. Dacă există temeiuri rezonabile, judecătorul, prin încheiere motivată, poate prelungi termenul de judecare a cauzei cu 15 zile¹⁵⁰.

După cum s-a menționat *supra*, legea contravențională constituie un instrument de intervenție mai rapidă a autorităților statului în vederea combaterii cazurilor de violență în familie. În același timp, anumite particularități ale procesului contravențional pot implica riscuri pentru combaterea eficientă a manifestărilor violente în familie.

Printre aceste particularități necesită a fi evidențiat termenul de prescripție a răspunderii contravenționale de un an¹⁵¹, care începe de la data săvârșirii contravenției. După cum se știe, cazurile de violență în familie fac parte din categoria celor sensibile, de cele mai multe ori ascunse de ochii lumii și autorităților, cu un nivel mai scăzut de raportare, dar și cu posibilități mai limitate pentru autosesizare: „...sunt, oarecum, specifice contravențiile acestea de violență în familie. Rare sunt cazurile când victima nemijlocit sesizează organele de poliție, de regulă, vin înștiințări de la spitalul de urgență. În ședința de judecată, victimele, de regulă, spun că nu ar

143 Victima violenței în familie (IIA_4_VVF).

144 Judecător (IIA_6_J), agent constator (IIA_8_AC), avocat (IIA_7_A_VF), care au participat în ultima perioadă la examinarea cauzelor contravenționale de violență în familie.

145 Monitorul Oficial nr.306-313 din 16.09.2016, art.661.

146 Codul contravențional, art.78¹ (Violența în familie). Maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale, se sancționează cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore sau cu arest contravențional de la 7 la 15 zile.

147 Conform DEX, termenul *a maltrata* înseamnă „a bate, a lovi, a trata pe cineva cu violență, a chinui, a brutaliza.” La rândul său, termenul *violență* înseamnă „nestăpânire de sine; brutalitate, siluire fizică, orice constrângere a liberei voințe”. Termenul *a chinui* – „a produce sau a îndura suferințe fizice sau morale intense”. Chiar și termenul *a vătăma* înseamnă „a supune unei leziuni corporale, a îndurera printr-o traumă psihică, a traumatiza”. Deci, dispoziția art.78¹ Cod contravențional ar fi fost aplicabilă și altor forme de violență prevăzute de lege (psihologică, economică, spirituală). Doar că sintagma „vătămarea integrității corporale” din dispoziția acestei norme contravenționale (conform DEX, *corporal* „fizic, trupesc”), fără includerea alternativei „sau vătămarea sănătății”, îngustează semnificația cuvântului „maltratare” exclusiv la acțiuni cu impact fizic – „a bate, a lovi”. Analogic, sintagma „alte acțiuni violente care au provocat vătămarea integrității corporale” din dispoziția acestei norme contravenționale, atribuie importanță pentru calificare doar acțiunilor din noțiunea *violență fizică* la art.2 al Legii nr.45- îmbrâncirea, trântirea, tragerea de păr, înțeparea, tăierea, arderea, strangularea, mușcarea în orice formă, care produc schimbări de natură fizică asupra corpului victimei.

148 Codul contravențional, art.16 alin.(1) Este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 18 ani. (2) Cod contravențional, persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art.69 alin.(1), art.78, 85, 87, art.88 alin.(1), art.89, art.91 alin.(1), art.104, 105, 203, art.204 alin.(1), (2) și (3), art.228–245, 336, 342, 352–357, 363, 365, art.366 alin.(1), art.367, 368, 370, art.372 alin.(2).

În același timp, potrivit art.14 al Codului familiei (Vârsta matrimonială).

(1) Vârsta matrimonială minimă este de 18 ani. (2) Pentru motive temeinice, se poate încuviința încheierea căsătoriei cu reducerea vârstei matrimoniale, dar nu mai mult decât cu doi ani. Reducerea vârstei matrimoniale va fi încuviințată de autoritatea tutelară locală în a cărei rază teritorială își au domiciliul persoanele care doresc să se căsătorească, în baza cererii acestora și acordului părinților minorului./ Codul familiei nr.1316-XIV din 26.10.2000/ MO nr.47-48 art.210 din 26.04.2001/. Totodată, Biroul Național de Statistică nu oferă posibilitatea calculării numărului persoanelor care au înregistrat căsătorii sub vârsta de 18 ani, deoarece pe site-ul www.statistica.md, la capitolul menționat, grupele de vârstă încep cu valoarea „sub 20 ani”, care, teoretic, cuprinde și persoanele căsătorite până la vârsta de 18 ani.

149 Codul contravențional, art.30.

150 Ibidem, art.454.

151 Ibidem, art.30.

fi sesizat cazul: „mi-e rușine, doar e soțul... e tata...”¹⁵². Expertul medico-legal constată la acest subiect: „victimele violenței în familie se adresează mai rar în baza solicitării proprii..., se întâmplă ca victima să refuze examinarea, ...încercăm să convingem victima că, în primul rând, ea are nevoie de acest examen în calitate de dovadă, se întâmplă să eșuăm...”¹⁵³.

O altă particularitate a procesului contravențional constă în posibilitatea examinării cauzei contravenționale în absența agentului constatator. Astfel, potrivit art.455 din Codul contravențional, absența – fără motiv întemeiat și fără înștiințarea prealabilă a instanței – a agentului constatator, citat în conformitate cu legislația, nu împiedică judecarea cauzei contravenționale.

În procesul penal, potrivit art.320 din Codul de procedură penală, participarea procurorului la judecarea cauzei este obligatorie. Dacă se constată că procurorul este în imposibilitate de a participa la ședință, el poate fi înlocuit cu alt procuror.

Neprezentarea în ședință, fără motive întemeiate, a contravenientului sau a victimei, legal citați, nu împiedică judecarea cauzei contravenționale. În cazul în care se solicită aplicarea sancțiunii arestului contravențional, participarea făptuitorului la ședința de judecare a cauzei contravenționale este obligatorie. Neprezentarea cu rea-voință a contravenientului permite aplicarea sancțiunii cu arest contravențional în absența acestuia¹⁵⁴.

2.2. Profilul victimei contravenției de violență în familie

Monitorizarea cauzelor contravenționale de violență în familie a confirmat situația bine cunoscută, elucidată în studii și sondaje, că majoritatea actelor de violență în familie sunt comise de bărbați.

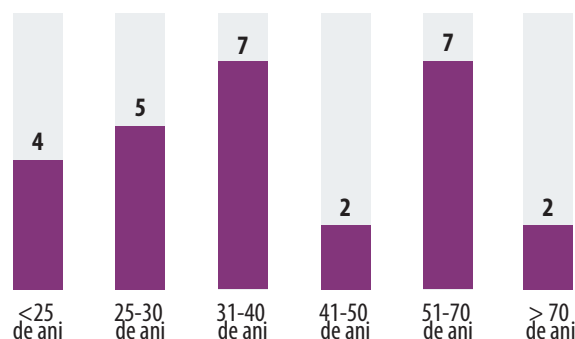
Analiza profilului victimelor în toate cele 25 de cauze contravenționale, cuprinse de monitorizare, constată că

în 22 de cazuri victimele erau femei și în 4 cazuri - bărbați¹⁵⁵. Deci în cauzele contravenționale monitorizate au figurat în calitate de victimă a actelor de violență în familie - 22 de femei și fete, precum și 4 persoane de genul masculin, inclusiv 3 adulți și un minor. Este relevantă, în acest context, observația unui profesionist, expusă în cadrul interviului individual și aprofundat: „...în majoritatea dosarelor se investighează doar circumstanțele care se referă la victima adultă, deși ar trebui investigate și faptele în privința altor membri din familie. Bunăoară, victima declară că are cu agresorul 3 copii minori și el o bate nu doar pe dânsa. Pe fiu l-a bătut, că nu știu ce a făcut la școală, pe fată a lovit-o mai ieri, doar pentru că s-a trezit din somn speriată și plângea. De regulă, aceste situații nu sunt luate în calcul...”¹⁵⁶.

Ca și în alte categorii de cauze monitorizate, vârsta victimelor este variată, încadrând: 4 persoane cu vârsta până la 25 de ani; 5 persoane cu vârsta între 25-30 de ani; 7 persoane cu vârsta între 30-40 de ani; 2 persoane cu vârsta între 41-50 de ani; 7 persoane cu vârsta peste 50 de ani, și 2 persoane – peste 70 de ani. După cum se vede, majoritatea victimelor pe cauzele contravenționale cuprinse de monitorizare sunt persoane cu vârsta până la 40 de ani. Astfel, cu regret, violența în familie este destul de răspândită în familiile tinere. Respectiv, un număr considerabil de copii sunt nevoiți să urmărească sau să fie implicați în scene de violență în familie încă de la o vârstă fragedă.

FIGURA 17

Profilul de vârstă al victimei contravenției de violență în familie

152 IIA_6_J.

153 IIA_4_E_ML.

154 Codul contravențional, art.455.

155 Cauza L.E. nr.4-4657, calitate de victimă este atribuită fiicei și ginerelui.

156 IIA_7_A_VF.

Nu a figurat în cauzele cuprinse de monitorizare nicio victimă cu dizabilități. Într-o cauză, victima era dependentă de alcool (concubina, 29 de ani).

Cu referință la statutul victimei în raport cu agresorul, monitorii au stabilit o situație asemănătoare cu cea constatată în procesul monitorizării cauzelor civile de solicitare a măsurilor de protecție a victimelor violenței în familie. Astfel, în 8 cauze contravenționale, victima este unul din soți, în 5 cauze – fostul soț. Concubinii/foștii concubini au avut calitatea de victimă în 4 proceduri. Celelalte 8 cauze contravenționale monitorizate au avut în calitate de victimă alți membri ai familiei, inclusiv în 4 cazuri victima era părintele agresat de fecior/ginere, în alte 4 cauze victima era fiica, feciorul, fiica cu ginerele.

În 8 cauze din cele supuse monitorizării victimele violenței în familie sunt persoane angajate, în alte 2 cauze victimele frecventează școala și în 4 cauze victimele sunt pensionate. În celelalte cauze nu a fost posibil de constatat ocupația victimelor.

2.3. Profilul contravenientului

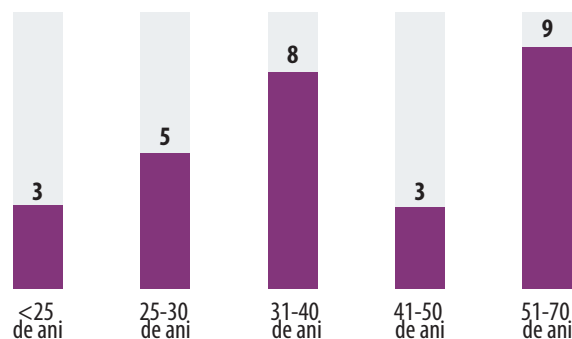
Analiza profilului persoanelor în privința cărora au fost pornite procedurile contravenționale cuprinse de monitorizare constată că din totalul de 25 de cauze contravenționale, în 23 de cauze agresorii sunt de genul masculin și în 2 cazuri sunt de genul feminin¹⁵⁷.

Vârsta contravenienților din aceste cauze, de asemenea, variază, incluzând: 3 persoane cu vârsta până la 25 de ani; 5 persoane cu vârsta între 25-30 de ani; 8 persoane cu vârsta între 30-40 de ani; 3 persoane cu vârsta între 40-50 de ani; 6 persoane cu vârsta peste 50 de ani, inclusiv 3 persoane – peste 65 de ani. După cum se vede, ca și în cazul victimelor, majoritatea contravenienților sunt persoane cu vârsta până la 40 de ani.

¹⁵⁷ Este vorba de cauza C.V. nr.4-34940 între soți, care s-a finalizat cu încetarea procesului din lipsa faptului contravenției și cauza C.E. nr.4-2312, mama a comis violență în privința fiului de 9 ani, care s-a finalizat cu încetarea procesului pe motiv de declarare a nulității procesului-verbal cu privire la contravenție.

FIGURA 18

Profilul de vârstă al contravenientului

Printre contravenienții implicați în procedurile monitorizate nu figurează nicio persoană cu dizabilități. În 8 cauze a fost invocată dependența de alcool a contravenientului, starea de ebrietate a acestuia fiind unul din factorii care ar fi determinat comportamentul violent. Astfel, din cauzele cuprinse de monitorizare rezultă că doar în circa 30% din cazuri agresorii familiali fac abuz de alcool și au comis violența în familie în stare de ebrietate. Alt punct de vedere, în acest sens, împărtășește în cadrul interviului agentul constator: „...cazurile de violență în familie se comit, de regulă, în stare de ebrietate...”¹⁵⁸, precum și judecătorul: „...agresorii, practic, sunt din aceeași pătură socială, toți sunt din familii vulnerabile, toți sunt consumatori de alcool. Pe contravențional ajung familiile vulnerabile în care se consumă alcool...”¹⁵⁹. Concluzia acestor profesioniști că alcoolul este cauza principală a violenței în familie, care rezultă, probabil, din exemplul cazurilor pe care le-au avut în examinare, este infirmată chiar de rezultatele monitorizării, care indică doar circa 30% din cauze în care faptele de violență în familie au fost comise de contravenient sub influența alcoolului. Mai mult, consumul de alcool deseori însoțește violența în familie, însă nu este cauza acesteia.

Privitor la statutul contravenientului în raport cu victima violenței, monitorii au menționat că în 8 cauze contravenționale agresorul este unul din soți, în 5 cauze – fostul soț. Concubinii/foștii concubini au avut

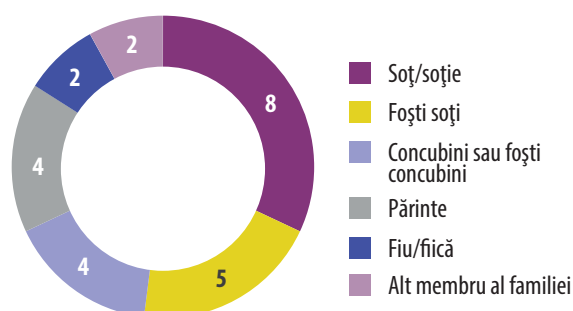
¹⁵⁸ IIA_8_AC.

¹⁵⁹ IIA_6_J.

calitatea de contravenient în 4 proceduri. În celelalte 8 cauze contravenționale monitorizate, au avut calitate de contravenient alți membri ai familiei, inclusiv în 4 cazuri – părintele, în 2 cazuri – feciorul, într-un caz – ginerele și 1 caz – fratele victimei: „...de cele mai multe ori agresorul este soțul sau feciorul care agrează pe mama sau pe tatăl său...”¹⁶⁰.

FIGURA 19

Statutul contravenientului în raport cu victima violenței

În 8 din cauzele monitorizate, contravenienții nu sunt persoane angajate, în alte 6 cazuri, agresorii lucrează și în 4 cazuri, sunt de vârstă pensionară. În celelalte cauze nu a fost posibil a se constata ocupația sau sursele de venit ale persoanelor în privința cărora au fost pornite proceduri contravenționale.

La ședințele de examinare, în 12 cauze contravenționale monitorii au constatat că contravenientul a mai comis anterior acte de violență în familie, care s-au soldat fie cu eliberarea ordonanței de protecție a victimelor violenței în familie, fie cu pornirea procedurii contravenționale pentru violență în familie sau a procesului penal pentru neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție. În unele cazuri, potrivit relatărilor victimelor, acțiunile violente ale agresorului nu erau comunicate de fiecare dată organelor de drept: „...*violența în familia noastră durează peste 30 de ani, încă de când copiii erau mici, dar nicidecum agresorul nu a fost pedepsit, de fiecare dată a ieșit basma curată. Când mă adresam, poliția era de partea lui, legea bărbătească. Violența a urmat, însă eu mult timp nu m-am adresat. Vă spun*

¹⁶⁰ IIA_6_J.

foarte sincer, nu mai cred că cel vinovat va fi pedepsit, pentru că la noi totul se influențează, cu cine trebuie se vorbește...”¹⁶¹.

Numărul contravenienților care ar fi comis anterior acte repetate de violență în familie ar putea fi mai mare, însă acest lucru nu a putut fi constatat în cadrul altor procese din cauza absenței în ședință a agentului constatator sau a părților.

2.4. Judecarea cauzei contravenționale de violență în familie

Monitorizarea cauzelor contravenționale s-a concentrat, în măsura posibilităților, pe observarea integrală a procesului de examinare a cauzelor: de la ședința preliminară și până la adoptarea soluției. Monitorii au apreciat în ce măsură scenariul desfășurării procesului contravențional și soluțiile adoptate corespund cerințelor unui proces echitabil, din perspectiva satisfacerii necesităților victimei, precum și dacă procesul în derulare și soluțiile pe caz promovează condiții de siguranță, întemeiate pe dreptul proclamat la viață și la integritate fizică și psihologică a victimei violenței în familie.

Publicitatea ședinței de judecată

În conformitate cu art.10 al Legii nr.514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească¹⁶², ședințele de judecată sunt publice. Judecarea cauzelor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea procedurii¹⁶³.

În procesul monitorizării s-a stabilit că toate cele 25 de cauze contravenționale au fost examinate în ședințe publice. După cum au menționat monitorii, de regulă, în afară de părți și reprezentanții lor, alte persoane nu asistau la ședințe. De aceea prezența în proces a

¹⁶¹ IIA_4_VVF.

¹⁶² Republicată: MO nr.15-17 din 22.01.2013, art.62.

¹⁶³ Cauza contravențională, potrivit art.452 din Codul contravențional, se judecă de instanța de judecată în ședință publică. Prin derogare de la prevederile sus-menționate, cauza contravențională poate fi examinată în ședință închisă în condițiile și în modul stabilit de art.18 din Codul de procedură penală..

monitorului nu rămânea neobservată. Numai într-un caz¹⁶⁴, după cum a indicat monitorul, nu s-a pus în discuție posibilitatea asistării lui în proces, fiind doar menționată prezența monitorului pentru procesul-verbal al ședinței.

În toate cazurile monitorii au avut acces la ședințe. De regulă, participanții la proces manifestau indiferență (poziție neutră) în această privință, cu excepția victimelor, care de fiecare dată și-au manifestat clar dorința să fie prezent monitorul în ședință.

Pentru asigurarea transparenței procesului de judecată, de regulă, informația despre numirea cauzei spre examinare era afișată cu cel puțin 2-3 zile înainte de ședință. În 2 cazuri, din totalul ședințelor monitorizate, informația nu a fost afișată. Este vorba de 2 cauze, aflate pe rol în sediile Ciocana și Râșcani: una a fost examinată în două ședințe¹⁶⁵, informația despre a doua ședință nefiind publicată, iar altă cauză – examinată în 4 ședințe¹⁶⁶, informația despre a doua ședință nefiind publicată.

Monitorii au atenționat și asupra unor cazuri de abordare formală a problemei privind afișarea altor date referitoare la ședința de judecată. Au fost constatate situații¹⁶⁷ când în informația publicată, la rubrica „Tipul ședinței”, era indicat „de examinare a cauzei”, în timp ce, în realitate, ședința era fixată doar pentru pronunțarea hotărârii.

În 11 cazuri în informația publică era indicată ca locul desfășurării procesului sala de ședințe, în celelalte cazuri – biroul judecătorului. În sediile Centru și Buiucani nu a fost semnalat niciun caz de desfășurare a procesului în sala de ședințe.

Locul desfășurării ședinței

În cadrul procesului de monitorizare s-a constatat că majoritatea cauzelor contravenționale se examinează în birourile judecătorilor, care, chiar dacă unele sunt mai spațioase, nu sunt asigurate cu încăperi pentru

deliberare, participanții fiind nevoiți în acest timp (când instanța rămâne în deliberare) să aștepte pe coridor.

Monitorii au indicat că din totalul de 25 de cauze contravenționale monitorizate, în 17 cauze (Centru – 6; Râșcani - 4; Buiucani -3; Ciocana -2; Botanica - 2) toate ședințele de judecată s-au desfășurat în biroul judecătorului, inclusiv în 5 cazuri¹⁶⁸, biroul era relativ spațios și asigurat cu mobilierul necesar (Râșcani -3; Ciocana -2), iar în 12 cauze¹⁶⁹ (44 ședințe) au fost examinate în condițiile unor birouri neîncăpătoare, creând incomodități suplimentare participanților la proces (Centru –6; Buiucani -3; Botanica -2; Râșcani -1). Trebuie de menționat că, în afară de incomodități de ordin tehnic, examinarea cauzei contravenționale în biroul judecătorului nu răspunde cerințelor legii¹⁷⁰ de asigurare a solemnității ședinței.

În sala de ședințe au fost examinate 4 cauze¹⁷¹ (Râșcani - 3; Botanica -1). În una din aceste cauze¹⁷² (Botanica), judecătorul a început ședința cu o întârziere de 20 min., când s-a eliberat sala unde era preconizată desfășurarea ședinței de examinare a cauzei. În 3 cauze¹⁷³ (Ciocana - 2; Botanica -1), ședințele de examinare a dosarelor contravenționale s-au desfășurat, parțial, în sala de ședințe și în biroul judecătorului. În două cazuri (Ciocana, Botanica), primele ședințe s-au desfășurat în biroul judecătorului, iar următoarele – în sala de ședințe, iar într-o cauză examinarea dosarului a început în sala de ședințe, apoi ședința următoare s-a desfășurat în biroul judecătorului (Ciocana). A fost constatat un caz¹⁷⁴ (Ciocana) în care informația publică indica desfășurarea procesului în sala de ședințe, iar în realitate toate 3 ședințele s-au desfășurat în biroul judecătorului.

164 Cauza P.T. nr.4-2147.

165 Cauza B.M. nr.4-33383.

166 Cauza J.V. nr.4-4245.

167 Cauza L.E. nr.4-4657; Cauza B.Gh. nr.4-8895.

168 Cauza B.V. nr.4-15242; Cauza U.S. nr.4-29792; Cauza T.Gr. nr.4-29810; Cauza C.I. nr.4-14949; Cauza C.I. nr.4-14173.

169 Cauza L.C. nr.4-25; Cauza F.S. nr.4-3090; Cauza R.O. nr.4-496; Cauza I.N. nr.4-2089; Cauza G.D. nr.4-3869; Cauza B.N. nr.4-28534; Cauza L.E. nr.4-4657; Cauza C.V. nr.4-34940; Cauza B.Gh. nr.4-8895; Cauza N.V. nr.4-2523; Cauza B.E. nr.4-9374; Cauza O.S. nr.4-7420.

170 Codul contravențional, art.456.

171 Cauza C.Gh. nr.4-4572; Cauza C.E. nr.4-2312; Cauza J.V. nr.4-4245; Cauza M.N. nr.4-30328.

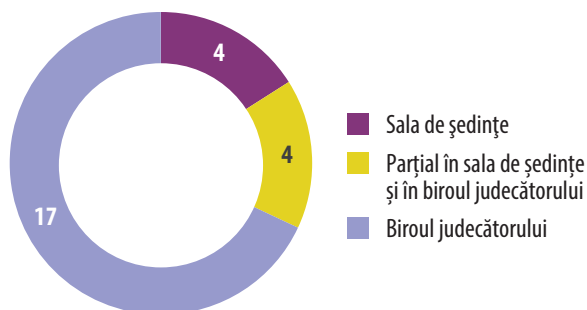
172 Cauza C.E. nr.4-2312.

173 Cauza R.A. nr.4-28490; Cauza C.R. nr.4-2101; Cauza B.M. nr.4-33383.

174 Cauza P.T. nr.4-2147.

FIGURA 20

Locul desfășurării ședințelor de judecare a cauzelor contravenționale

Având în vedere faptul că, în procesul monitorizării, nu a fost stabilit vreun caz de desfășurare a ședinței în biroul judecătorului în timp ce sălile de ședințe erau libere, înclinăm spre a considera că desfășurarea ședințelor în birourile judecătorilor constituia o soluție impusă de lipsa numărului necesar de săli de ședințe, care ar asigura desfășurarea procesului de îndeplinire a justiției în mod solemn și în condiții decente, corespunzător așteptărilor justițiabililor.

Înregistrarea audio a ședinței de judecată

Ședințele de judecată se înregistrează prin utilizarea mijloacelor tehnice video sau audio. Înregistrarea audio și/sau video a ședințelor de judecată se realizează în modul stabilit de Consiliul Superior al Magistraturii¹⁷⁵.

Potrivit Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată, înregistrarea audio a ședințelor de judecată în cauzele contravenționale se efectuează în conformitate cu Codul contravențional¹⁷⁶. Trebuie de menționat că în Codul contravențional lipsesc reglementări exprese referitoare la înregistrările audio digitale ale ședințelor de judecată. Totodată, despre acest fapt nu se menționează nimic nici în norma care reglementează modul de desfășurare a ședinței de

judecare a cauzei contravenționale și sarcinile judecătorului în cadrul procesului¹⁷⁷, precum și în norma care se referă la conținutul procesului-verbal al ședinței de judecare a cauzei contravenționale¹⁷⁸.

Cu toate acestea, monitorii au menționat că, în general, instanțele de judecată asigură înregistrarea audio a ședințelor de judecată, care se efectuează, de regulă, cu reportofonul. Au fost indicate 5 cazuri¹⁷⁹ în care instanța nu a dispus înregistrarea ședinței și nu a putut fi observată înregistrarea procesului de examinare a cauzei contravenționale. Despre deficiențele la înregistrarea ședinței de judecată în procesul examinării procedurii contravenționale a menționat și victima interviuată: „...în ședință tot timpul nu lucrează microfonul... judecătorul mi-a zis, cu microfonul închis...etc.”¹⁸⁰.

Totuși, în condițiile lipsei reglementărilor de rigoare în legislația contravențională, nu poate fi invocată această situație drept o abatere de la cerințele de procedură stabilite prin lege. Mai degrabă este vorba de un caz de omisiune din partea Legistratorului, care nu a asigurat corelarea cadrului normativ relevant.

Limba de desfășurare a procesului și accesul părților la serviciile interpretului

În toate cauzele contravenționale supuse monitorizării, fapt confirmat de monitori, procesul s-a desfășurat în limba de stat. Astfel, este asigurată cerința normei legale¹⁸¹, potrivit căreia, procesul contravențional se desfășoară în limba de stat. Persoana care nu posedă sau nu vorbește limba de stat are dreptul de a lua cunoștință de toate actele și materialele dosarului și de a vorbi, în fața autorității competente să soluționeze cauza contravențională, prin interpret.

În procesul monitorizării s-a constatat că au avut nevoie de interpret 4 victime¹⁸² și în fiecare caz le-a fost

175 Art.14 din Legea privind organizarea judecătorească nr.514-XIII din 06.07.1995// Republicată: MO nr.15-17 din 22.01.2013, art.62.

176 Pct.pct.1.3, 1.4 ale Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată.

177 Codul contravențional, art.456.

178 Ibidem, art.459.

179 Sediul Râșcani -3 cazuri, Sediul Ciocana – 2 cazuri.

180 IIA_4_VVF.

181 Codul contravențional, art.379.

182 Cauza M.N. nr.4-30328; Cauza B.M. nr.4-33383; Cauza G.D. nr.4-3869.

oferit interpret. În celelalte cazuri victimele n-au avut nevoie de interpret sau au lipsit la ședință.

Contravenientul a avut necesitate să fie asistat de un interpret în 3 cauze¹⁸³. Într-un caz, pentru a asigura prezența în ședință a interpretului, a fost nevoie de întreruperea procesului pentru circa 15 min. În alt caz, lipsa interpretului pentru contravenient a determinat amânarea procesului contravențional de două ori¹⁸⁴, soluționarea cazului întârziind cu mai mult de 4 luni (131 zile).

Aceste împrejurări confirmă că instanțele nu sunt asigurate cu interpreți conform necesităților, din care cauză asigurarea prezenței în proces a interpretului constituie uneori o problemă dificilă pentru justițiar.

Procedura de examinare a cauzei contravenționale

Monitorii au constatat cazuri frecvente de nerespectare a agendei ședințelor de judecată în procesele contravenționale. Din numărul total de 69 de ședințe pe 25 de cauze monitorizate, la ora programată a început ședința în 46 de cazuri (Râșcani -19; Centru – 9; Ciocana – 7; Botanica – 7; Buiucani - 4). Alte 23 de ședințe au început cu întârziere (Centru – 10; Râșcani -5; Botanica – 5; Ciocana – 3), inclusiv cu o întârziere de până la 30 minute – 19 ședințe și cu întârziere de 30-60 min. – 4 ședințe. Astfel, o treime din numărul ședințelor supuse monitorizării au început cu întârziere, situație care își lasă amprenta și asupra termenelor de examinare a cauzei. Or, în unele cazuri amânarea ședinței pentru altă dată a avut drept motiv expirarea timpului planificat pentru această ședință¹⁸⁵.

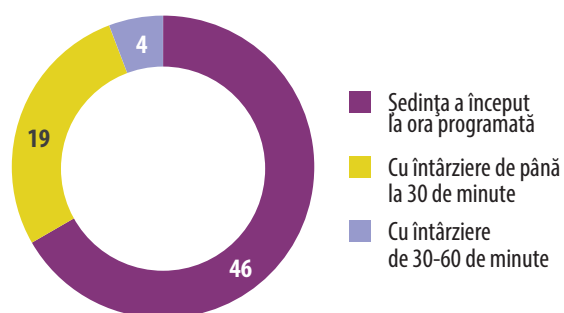
183 Cauza J.V. nr.4-4245; Cauza M.N. nr.4-30328; Cauza T.Gr. nr.4-29810.

184 În cauza J.V. nr.4-4245, contravenientul avea necesitate să fie asistat de traducător. La ședința din 22.06.17 instanța nu a putut să asigure prezența unui interpret în proces, fapt care a determinat amânarea examinării cauzei într-o altă ședință, care a fost stabilită pentru data de 04.09.2017, adică peste 2,5 luni. La ședința din 04.09.2017 iarăși nu a fost asigurată prezența interpretului în proces, iar cauza a fost amânată pentru 02.10.2017. Astfel, în legătură cu imposibilitatea asigurării unui interpret contravenientului, nu s-a desfășurat examinarea efectivă a cauzei în perioada 25.05.2017 - 02.10.2017.

185 Cauza N.V. nr.4-2523; Cauza B.E. nr.4-9374; Cauza C.E. nr.4-2312; Cauza R.O. nr.4-28490.

FIGURA 21

Începerea ședințelor de judecată la ora stabilită

În altă ordine de idei, începerea cu întârziere a ședinței de judecată, după cum s-a mai menționat și în privința altor categorii de cauze, în condițiile când victima așteaptă ședința, avându-l în preajmă pe contravenient, este deseori un exercițiu stresant pentru ea, fapt remarcat și de monitorii¹⁸⁶. În cauza N.V. nr.4-2523 monitorul a indicat: „...ședința începe cu întârziere de 1 oră, deoarece au fost la aceeași oră numite ședințe pe 3 cauze. Agresorul pare calm, iar victima este vădit stresată, ... a comunicat monitorului că se teme și pentru situația copilului de 7 ani care a rămas la agresor...”.

Potrivit constatărilor monitorilor, de regulă, grefierul verifică prezența participanților la proces și anunță despre începerea ședinței de judecată a cauzei. Au fost menționate doar 4 cazuri (Centru -2 și Râșcani -2), în care grefierul nu a efectuat verificarea prealabilă și invitarea participanților în ședință. În aceste cazuri, la ora programată, cineva din participanți întreba de grefier sau judecător dacă o să aibă loc ședința, apoi îi invita să intre și pe ceilalți participanți la proces care așteptau în hol.

În procesul monitorizării cauzelor contravenționale, s-a constatat absența frecventă în ședință a participanților la proces, mai ales la prima ședință. Monitorii au semnalat 12 cazuri de acest fel (Râșcani -6; Centru – 2; Botanica – 2; Buiucani - 2). Situația se datorează, inclusiv, practicii de citare a participanților la proces, care

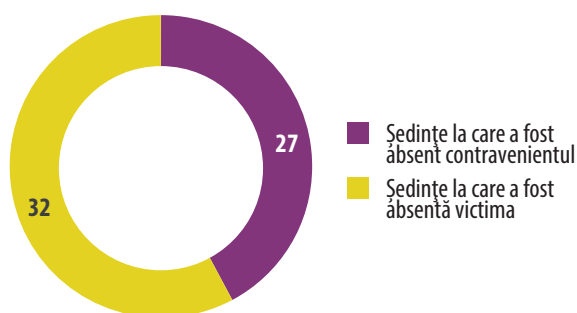
186 Cauza C. V. nr.4-34940 etc..

uneori are loc prin telefon¹⁸⁷. În acest context, urmează a fi menționate deciziile instanței de citare repetată a participanților¹⁸⁸, precum și observările profesioniștilor în cadrul interviurilor individuale: „...de regulă, primim citații scrise. Am avut unul sau două cazuri doar, când citația a ajuns după ședința de judecată sau în aceeași zi. Dar, de obicei, vin în termen. Există și excepții, unii judecători pot să telefoneze...”¹⁸⁹,

„...despre ședințe noi suntem anunțați deseori prin telefon, chiar la telefonul personal. Dar dacă primim citație, putem să fim implicați în orice măsură, nu are importanță, când e vorba de judecată, suntem obligați să ne prezentăm... Când am citație, cu o zi înainte o pun pe masă, ca să o văd dimineața când vin la serviciu...”¹⁹⁰.

FIGURA 22

Neprezentarea părților la ședința de judecată, din totalul ședințelor monitorizate

În conformitate cu art.455 al Codului contravențional, neprezentarea în ședință, fără motive întemeiate, a făptuitorului sau a victimei, legal citate, nu împiedică judecarea cauzei contravenționale. În cazul în care se

187 Cauza F.S. nr.4-3090; Cauza U.S. nr.4-29792; Este important de reținut că, potrivit art.382, 455 ale Codului contravențional, ședința de judecare a cauzei contravenționale are loc cu citarea părților. Citarea se face prin invitație scrisă, ce se înmânează personal celui citat, care va semna dovada de primire, sau se expediază prin poștă. Citarea se poate face și prin notă telefonică sau telegrafică, prin telefax, poștă electronică ori prin orice alt sistem de mesagerie electronică în cazul în care autoritatea dispune de mijloacele tehnice necesare pentru a dovedi că citația a fost primită. Citarea se face în așa fel ca persoana chemată să primească invitația cu cel puțin 5 zile înainte de data când ea trebuie să se prezinte în fața autorității respective. Persoana este obligată să se prezinte la data, ora și în locul indicate în citație.

188 Cauza C. V. nr.4-34940; Cauza N.V. nr.4-2523; Cauza C.Gr. nr.4-4572 etc..

189 IIA_7_A_VF.

190 IIA_8_AC.

solicită aplicarea sancțiunii arestului contravențional, participarea făptuitorului la ședința de judecare a cauzei contravenționale este obligatorie. Neprezentarea cu rea-voință a făptuitorului permite aplicarea sancțiunii arestului contravențional în absența acestuia.

Monitorii au constatat absența victimei la 32 ședințe. În unele cauze victima a lipsit la majoritatea ședințelor¹⁹¹, iar în 5 cauze victima nu a participat nici la o ședință¹⁹². În privința motivelor absenței victimei la ședințe persoanele intervievate au păreri diferite, uneori contradictorii: „...unul din motivele că victima nu se prezintă în ședințele contravenționale este frica de agresor, nu vrea să se întâlnească cu el..., ...în momentul comiterii actului de violență, victima are curaj să sune la poliție, dar peste un timp începe deja să analizeze urmările și curajul mai scade în intensitate, în alte cazuri se fac asupra ei presiuni, respectiv, devine mai dificilă colaborarea cu autoritățile. Agenții constatatori, în asemenea situații, își fac concluziile lor, în defavoarea victimei...”¹⁹³.

„...cred că victima nu se prezintă la procesul de judecată pentru că ea a vrut doar să-l sperie pe agresor...”¹⁹⁴.

„...sentimentul de rușine este, de cele mai multe ori, cauza că victima lipsește la ședințe. Chiar recent am avut un dosar în procedură, contravenientul e feciorul și victima e mama. Victima se căină în ședință că din cauza feciorului a ajuns prin judecări... e mare rușine. A venit doar la o ședință și după asta a spus: „Nu vă supărați, dar nu am să pot veni, îmi este tare rușine”. Deseori aud de la victime întrebarea: „Da fără mine nu se poate? hai, cumva, fără mine...”¹⁹⁵.

Astfel, în cadrul interviurilor profesioniștii explică uneori diferit absența victimei la ședințele de judecată, în același timp, toții cei intervievați au fost de acord că pentru victima violenței în familie este extrem de dificilă decizia de a participa la proces alături de agresor.

191 Cauza N.V. nr.4-2523; Cauza U.S. nr.4-29792; Cauza P.T. nr.4-2147; Cauza C. I. nr.4-14949.

192 Cauza B.Gh. nr.4-8895; Cauza B.V. nr.4-15242; Cauza C.E. nr.4-2312; Cauza F.S. nr.4-3090; Cauza I.N. nr.4-2089.

193 IIA_7_A_VF.

194 IIA_8_AC.

195 IIA_6_J.

Contravenientul a fost absent la 27 de ședințe. 5 cauze au fost examinate, după un șir de amânări, în lipsa contravenientului, într-o cauză fiind dispusă aducerea silită¹⁹⁶: „...agresorii sunt prezenți mai des în instanță, nu văd la ei să regrete faptele. Un caz chiar m-a marcat. Feciorul o întreabă pe maică-sa: „Ce, chiar ai să spui cum a fost?” Dâșii sunt în ședință mai încrezuți, fac victimele de rușine...”¹⁹⁷.

Prezența agentului constator la ședința de judecare a cauzei contravenționale, în cazul în care el este parte în cauza contravențională, este extrem de necesară. Despre acest lucru menționează și profesioniștii intervievați: „...pentru mine contează poziția agentului constator pe cazurile de violență în familie, de aceea insist asupra prezenței agentului constator. Cu toate că legea permite ca agentul să nu fie prezent în ședința de judecată, eu, cel puțin la prima ședință de judecată, vreau să ascult opinia agentului constator...”¹⁹⁸.

„...participarea în ședință a agentului constator este importantă pentru că este cel care nemijlocit a fost la fața locului, a acumulat materialele, știe care este situația până acum și poate să dea explicații importante...”¹⁹⁹.

„...are importanță foarte mare prezența în judecată a agentului constator, el a acumulat probele pe dosar, se expune pe marginea circumstanțelor pe care le cunoaște..., ...sunt cazuri când agentul constator nu este prezent în ședință, dar eu nu știu cum se poate de lămurit această situație, poate că a uitat să se prezinte. Judecata e pe primul loc. Nu știu ce situație excepțională poate să fie, ca să nu te prezinți la judecată...”²⁰⁰.

Din cele 25 de cauze supuse monitorizării, în 12 cauze²⁰¹, agenții constatori nu au participat în proces, pentru a susține învinuirea agresorului de comitere a contravenției de violență în familie.

196 Cauza B.Gh. nr.4-8895; Cauza C.I. nr.4-14949; Cauza G.D. nr.4-3869; Cauza I.N. nr.4-2089; Cauza F.S. nr.4-3090. În Cauza J.V. nr.4-4245 contravenientul a refuzat să se prezinte și a fost adus silit.

197 IIA_6_J.

198 IIA_6_J.

199 IIA_7_A_VF.

200 IIA_8_AC.

201 Cauza O.S. nr.4-7420; Cauza C. I. nr.4-14173; Cauza C.V. nr.4-34940; Cauza B.Gh. nr.4-8895; În Cauza N.V. nr.4-2523; În Cauza P.T. nr.4-2147; Cauza C.R. nr.4-2101; Cauza U.S. nr.4-29792; Cauza F.S. nr.4-3090; Cauza L.C. nr.4-25; Cauza B.V. nr.4-15242; Cauza C.Gh. nr.4-4572.

Cu toate acestea, după cum au indicat monitorii, instanța de judecată amână ședințele sau examinează cauzele în lipsa agentului constator, dar nicidecum nu aplică față de acesta măsurile de constrângere, în condițiile legislației contravenționale, pentru absența nemo-tivată la ședință.

Monitorii au menționat că deseori, în ședință, agenții constatori invocă drept motiv al neprezentării la proces sau al plecării lor înainte de a se termina ședința faptul că sunt suprasolicitați și au un volum mare de lucru. Între timp, a fost constatat un caz când agentul constator a uitat, pur și simplu, că are proces de judecată în acea zi.²⁰² La ședințele ulterioare acest agent constator a avut o prestație foarte joasă, manifestând o totală indiferență față de rezultatul final în cauză. Această atitudine, în cele din urmă, influențează negativ calitatea dosarului și prestația în proces a agentului constator, dar, nu în ultimul rând, și termenul de examinare a cauzei.

În general, monitorii au apreciat prestația bună a agentului constator doar în 8 cauze. Pe cauza B.Gh. nr.4-8895, care s-a finalizat cu hotărâre de încetare a procesului din lipsa faptului contravenției, după ședință, judecătorul, privind spre monitor, a sugerat că ar fi bine să fie organizate seminare de instruire cu agenții constatori în privința instrumentării cauzelor contravenționale de violență în familie. Să fie instruiți în privința probatoriului necesar, în special, de constatare a vătă-mărilor, evaluării psihologice, etc.

După cum s-a menționat mai sus, din totalul de 25 de cauze contravenționale monitorizate, în 17 cauze, procesul de examinare a procedurii contravenționale s-a desfășurat în biroul judecătorului, în majoritatea covârșitoare a cazurilor cu spații neîncăpătoare. Monitorii au indicat că, de cele mai multe ori, în timpul procesului victima și contravenientul se aflau la distanța de până la 1 metru, față în față sau fiind despărțite de alt participant la proces (avocat, traducător), fapt care, în unele cazuri, determina comportamentul inhibat al victimei, mai ales în cazurile (Buiucani, Ciocana) când agresorul a avut în proces un comportament mai degajat.

202 Cauza R.O. nr.4-496.

Profesioniștii confirmă această stare de fapt: „...*acolo victima trebuie să povestească cum a fost, ce s-a făcut...*, ...*însă sunt multe situații când lor le este tare frică în prezența agresorilor, fie se blochează și nu se pot concentra, încep să plângă și nu sunt în stare să spună nimic, poate ar fi bine de practicat audierea separată a victimei...*”²⁰³.

„...*sunt multe cazuri când victima nu vrea să vorbească față de contravenient. Ei bine, noi îi explicăm că poate semna o solicitare de a da declarații fără participarea lui. Nu consider că este necesitate de a fi schimbată modalitatea de audiere pe așa gen de contravenție...*”²⁰⁴.

Situația era mai puțin tensionată când lipsea la ședință cineva din părți (victima sau contravenientul) sau când, după mai mult timp de examinare a procedurii contravenționale, părțile deja se împăcau între ele și solicitau în ședință încetarea procesului.

Practic, în toate cauzele audibilitatea în proces a fost apreciată de monitori ca fiind corespunzătoare, excepție fiind un caz²⁰⁵ menționat de monitor, în care contravenientul deseori nu auzea sau nu înțelegea ce îi explică judecătorul, iar acesta (judecătorul) încerca să vorbească mai tare și mai explicit, pentru ca participanții în proces să-l audă și să-l înțeleagă.

Asigurarea dreptului victimei la tratament cu respect

Monitorii nu au menționat cazuri de tratament părtinitor al participanților în proces, judecătorii, de regulă, manifestând imparțialitate și lipsă de prejudecăți. Rarele cazuri în care unii participanți formulau întrebări ce atingeau demnitatea victimei, erau de fiecare dată respinse de instanță. Pe cazurile²⁰⁶ de manifestare, din partea contravenientului, a unui comportament amenințător și ofensator față de victimă, instanța de judecată intervenea prompt, cu avertizări despre o eventuală îndepărtare din sală sau de sancționare pentru încălcarea ordinii în ședința de judecată.

203 IIA_7_A_VF.

204 IIA_6_J.

205 Cauza C.V. nr.4-34940.

206 Cauza B.N. nr.4-28534; Cauza T.Gr. nr.4-29810.

La începerea procesului, după cum au indicat unii monitori, instanța a explicat tuturor participanților drepturile procesuale. Sesizând că victima se confruntă cu anumite neclarități, judecătorul a imprimat și transmis victimei drepturile procesuale în formă scrisă, după care a concretizat dacă-i sunt clare²⁰⁷. Totuși, în timpul interviului cu victima violenței în familie pe cauza N.V. 4-2523, ea a avut o altă explicație la acest subiect: „...*nouă în judecată ni se explică ce va urma dacă nu vom spune adevărul, dar despre drepturile noastre nu aflăm practic nimic...*”.

În același timp, monitorii au sesizat și alt gen de situații, care ar putea fi considerate drept o formă mai voalată de tratament nerespectuos al victimelor în procedurile contravenționale. Este vorba despre practica de coordonare a zilei pentru următoarea ședință în special cu contravenientul, victimei nefiindu-i solicitată opinia privind disponibilitatea pentru acea zi²⁰⁸.

Ca o lipsă de respect pentru victima violenței în familie poate fi calificată și prestația necorespunzătoare a agentului constator, exprimată prin lipsă de sărghuință în activitatea de constatare a contravenției²⁰⁹, absență nemotivată la ședințele de examinare a cauzei contravenționale²¹⁰, manifestare a indiferenței față de rezultatele examinării și soluția pe caz²¹¹.

Lipsa de respect pentru persoana care are calitate de victimă în proces este și examinarea neîndreptățit de îndelungată a cauzei contravenționale (deși legislația prevede examinarea cauzei în termen rezonabil), cu emiteră, în final, a hotărârii de încetare a procesului în

207 Cauza J.V. 4-4245; Cauza T.Gr. nr.4-29810.

208 Cauza N.V. 4-2523; Cauza C.I. nr.4-14949; Cauza J.V. 4-4245, Cauza O.S. nr.4-7420; Cauza B.V. nr.4-15242.

209 În cauza B.Gh. nr.4-8895, agentul constator nu a acumulat probe pertinente pe caz, inclusiv nu a obținut raportul de constatare a vătămarilor, etc. În consecință examinarea cauzei s-a finalizat cu hotărâre de încetare a procesului din lipsa faptului contravenției.

210 Cauza N.V. nr.4-2523 s-a examinat în 5 ședințe. Agentul constator s-a prezentat doar la ședința finală, manifestând o vădită lipsă de interes pentru rezultatul examinării cauzei. Cu atât mai mult, cu cât agresorul era fost polițist și mult mai bine pregătit pentru proces decât victima. Comportamentul agitat al agresorului în proces era deosebit de stresant pentru victimă.

211 Pe cauza R.O. 4-496 agentul constator a uitat că are proces și nu s-a prezentat la ședință, fapt ce a determinat amânarea procesului pentru altă zi. În ședința următoare a manifestat o indiferență vădită față de cauză, era nepregătit pentru proces. În consecință, examinarea cauzei s-a finalizat cu hotărârea de încetare a procesului, pe motivul admiterii erorilor de către agentul constator la întocmirea procesului-verbal cu privire la contravenție.

legătură cu prescripția răspunderii contravenționale. Un exemplu de acest fel servește cauza C.I. nr.4-14949, pe un caz de violență în familie, comisă de fiul cu vârsta de 36 de ani asupra mamei. Potrivit circumstanțelor cauzei, în perioada din 24.09.2016 până la o dată pe care judecătorul, în textul hotărârii a depersonalizat-o (xxxxx), agresorul în mod sistematic, aflându-se deseori în stare de ebrietate, o agresa fizic și verbal pe mama sa, aplicându-i numeroase lovituri cu pumnii și picioarele în regiunea feței și a corpului, cauzându-i dureri fizice și vătămări, calificate în raportul de expertiză medico-legală din 05.10.2016 ca vătămări neînsemnate. În baza ordonanței procurorului, acțiunile contravenientului au fost încadrate în dispoziția art.78¹ Cod contravențional, cauza fiind înregistrată în Judecătoria Chișinău la 16.11.2016. Prima ședință a fost numită la 06.02.2017, adică în a 83-a zi de la data intrării dosarului în judecată. S-a examinat cauză în 8 ședințe, hotărârea fiind adoptată la 08.12.17. Contravenientul a lipsit de la toate ședințele, sub pretext de boală, dar monitorul nu a stabilit să fi prezentat avocatul acestuia în ședință vreun certificat medical sau o altă confirmare a imposibilității de a participa la ședințe, deci absența contravenientului mai degrabă era o manifestare de rea-voință. La ședința din 18.07.2017 a fost numită următoarea ședință tocmai pentru 04.10.2017. Chiar dacă în această zi au fost prezenți toți participanții, în afară de contravenient, însă acesta era reprezentat de avocat (la 04.10.2017, se pare că era ultima zi până la intervenirea prescripției răspunderii contravenționale, deci putea fi încă aplicată sancțiunea contravenientului, n.n.), instanța nu a examinat cauza, dar a acceptat demersul avocatului contravenientului de amânare a ședinței, fixând următoarea ședință la 14.11.17, adică pentru o dată care indica mai mult de 1 an de la comiterea faptei imputate. La data indicată (14.11.17), deși a fost o situație analogică cu cea din 04.10.2017, adică erau prezenți toți participanții, în afară de contravenient, instanța totuși a desfășurat ședința de examinare a cauzei. În dezbaterile judiciare, agentul constator a solicitat să fie sancționat contravenientul cu muncă neremunerată în folosul comunității, deoarece în dosar există suficiente probe care confirmă vinovăția lui. Procurorul a solicitat să fie recunoscut contravenientul vinovat de comiterea contravenției prevăzute de art.78¹ Cod contravențional, solicitând, totodată, încetarea procedurii contravenționale pe motivul intervenirii termenului de prescripție.

Avocatul contravenientului a solicitat să nu fie sancționat, deoarece el regretă faptele și se angajează să nu le mai repete. Victima a participat la ședințe, având un comportament retras, timid, nu era predispusă să facă declarații, iar în dezbateri a spus încet doar câteva cuvinte. Instanța a mai amânat o dată ședința pentru data de 08.12.2017, când a pronunțat hotărârea de încetare a procesului în legătură cu prescripția răspunderii contravenționale. Acest caz este tot un răspuns al statului, însă nu din cele care descurajează agresorul să mai comită violență, mai degrabă din cele care descurajează victimele să mai sesizeze autorităților cazurile de violență.

Accesul victimei la serviciile de asistență juridică în procedura contravențională

„...Ședința s-a desfășurat cu respectarea normelor de procedură. Totuși, se simțea acut lipsa unui avocat pentru a acorda asistență juridică necesară victimei în proces. Fiind o persoană obișnuită, fără cunoștințe juridice, victima avea în ședință un comportament oarecum inhibat, fie că era intimidată, fie că se rușina. Starea de disconfort pe care o avea se simțea foarte bine, mai ales în timpul audierii. Judecătorul încerca să folosească un limbaj mai pe înțelesul ei, însă se vedea că victima nu înțelegea sensul multor întrebări. La unele întrebări victima răspundea „da”..., cu o intonație în voce, care trăda nehotărâre...”, așa a descris unul din monitori impresiile din ședință într-o cauză²¹² supusă monitorizării.

În procesul de monitorizare s-a stabilit că din totalul de 25 de cauze contravenționale monitorizate, doar în 3 cauze²¹³ victima a fost asistată în proces de un avocat. În toate aceste 3 cazuri avocatul a fost ales, adică contractat de victimă. Pe un caz din acestea prestația avocatului a fost apreciată de monitor ca fiind foarte pasivă.

La subiectul menționat, agentul constator a relatat în cadrul interviului următoarele: *„...din toate cazurile pe care le-am avut pe violență în familie în judecată, în circa 10% victimele au avut în proces avocați, care și-au făcut lucrul bine. Au fost momente când lucrăm cu ei înainte ca dosarul să ajungă în judecată, ne*

²¹² Cauza T.Gr. nr.4-29810.

²¹³ Cauza R.A. nr.4-28490; Cauza C.I. nr.4-14949; Cauza C.R. nr.4-2101.

*ajutau să înlăturăm unele scăpări, iar în consecință dosarul era documentat mai calitativ...*²¹⁴. La rândul său, avocatul a menționat în cadrul interviului: „...*există situații când agenții constatatori fac erori în procesul-verbal cu privire la contravenție – fie că au uitat să indice exact domiciliul, fie că au scris data greșită, calificarea incorectă, iar acestea, de regulă, duc la nulitatea procesului-verbal și la încetarea procesului contravențional. Atunci agresorul în genere rămâne nepedepsit...*”²¹⁵.

Nu a fost constatat niciun caz în care victima violenței în familie să beneficieze în procesul contravențional de asistență juridică garantată de stat, deși, după cum s-a indicat mai sus, legislația oferă victimelor violenței în familie această oportunitate: „...*instanța e obligată să aducă la cunoștință drepturile victimei. Victima beneficiază de asistență juridică gratuită în cazul când o solicită. Victimele nu insistă la prezența avocatului. Nu am avut victime care să fie reprezentate de avocați...*”²¹⁶.

Considerăm că problema principală în privința accesului efectiv al victimelor violenței în familie la serviciile de asistență juridică garantată de stat în procedura contravențională constă în modalitatea de informare a victimelor cu privire la drepturile procesuale.

Astfel, la deschiderea procesului de examinare a cauzei contravenționale, victimelor li se aduc la cunoștință drepturile și obligațiile lor, prevăzute în art.387 din Codul contravențional. Însă această normă indică doar despre *dreptul* victimei să fie asistată în procesul contravențional de un apărător ales, nu și despre obligația altcuiva de a-i asigura realizarea acestui drept.

Monitorii nu au indicat vreun caz de informare a victimei despre alte drepturi ale sale, decât cele care se conțin în Codul contravențional. Respectiv, victimele, practic, nu cunosc oportunitățile pe care i le oferă Legea nr.198, iar justițiarul, din câte se vede, nu-i predispus să-și asume obligația de a informa participantul la proces despre alte drepturi, decât cele indicate în legea contravențională, de care poate beneficia conform legislației

214 IIA_8_AC.

215 IIA_7_A_VF.

216 IIA_6_J.

naționale, deși art.456 alin.(2) lit.h) din Codul contravențional permite instanței să facă acest lucru.

Pentru a depăși această situație și a oferi victimelor posibilitatea de a beneficia efectiv de asistența juridică garantată de stat în procesul contravențional, o soluție ar putea fi, considerăm, completarea art.387 din Codul contravențional cu prevederi care să stipuleze expres dreptul victimei de a cere să i se asigure asistență juridică, conform legislației cu privire la asistența juridică garantată de stat.

Procesul de monitorizare confirmă necesitatea de a asigura victimelor, în modul corespunzător, asistență juridică calificată în procesul contravențional pe cauze de violență în familie. Actualitatea acestui deziderat rezultă, nu în ultimul rând, și din calitatea activității de constatare a contravenției de violență în familie, precum și din absența cronică a agenților constatatori la ședințele judecătorești pe această categorie de cauze.

Asistența juridică a contravenientului în proces

Monitorii au relatat o situație puțin mai bună la contravenienți, în comparație cu victimele violenței în familie, în privința asistenței juridice în procesele contravenționale.

În procesul monitorizării s-a stabilit că, în 5 cauze contravenționale²¹⁷, agresorii au beneficiat de asistență juridică calificată din partea avocaților aleși, iar în 8 cauze²¹⁸ - de asistență juridică calificată garantată de stat. Adică, în mai mult de jumătate din numărul total de 25 de cauze contravenționale supuse monitorizării, contravenienții au beneficiat în proces de asistență juridică din partea unui avocat: „...*în cazul agresorilor, noi suntem obligați să le asigurăm prezența avocatului, deoarece sancțiunea prevede ore de muncă neremunerată, iar ei nu refuză asistența juridică, zicând: „Lasă să fie, mai ales că e pe degeaba...*”²¹⁹.

217 Cauza C.V. nr.4-34949; Cauza R.A. nr.4-28490; Cauza R.O. nr.4-496; Cauza C.R. nr.4-2101; Cauza B.E. nr.4-3869.

218 Cauza C.I. nr.4-14949; Cauza P.T. nr.4-2147; Cauza L.E. nr.4-4657; Cauza B.V. nr.4-15242; Cauza C.I. nr.4-14173; Cauza B.M. nr.4-33383; Cauza B.N. nr.4-28534; Cauza G.D. nr.4-3869.

219 IIA_6_J.

FIGURA 23**Asistența juridică a victimei și a contravenientului acordată de avocat**

În majoritatea cazurilor, asistența juridică a fost oferită calitativ. Au fost indicate doar două cazuri în care avocații au avut prestație necorespunzătoare în proces, inclusiv pe unul – cu avocat ales și în altul – cu avocat garantat de stat²²⁰.

Totodată, au fost menționate cazuri în care avocatul este cauza amânării ședințelor, aceste situații având repercusiuni nefavorabile asupra victimelor. De exemplu, în cauza R.A. nr.4-28490, care a fost examinată în perioada 12.05.17-13.09.17, câteva ședințe au fost amânate la solicitarea avocatului, inclusiv pe motiv că are alt proces. Fiecare amânare crea dificultăți victimei, care locuiește și lucrează în mun.Bălți, iar cauza se examina la Chișinău. De fiecare dată, victima trebuia să lipsească de la serviciu (activează în domeniul învățământului), trebuia să suporte cheltuieli de deplasare tur-retur spre Chișinău, iar aceasta îi afecta considerabil bugetul familial, având la întreținere doi copii minori.

Despre astfel de situații a menționat și una din victimele intervievate: „...*în timpul procesului de judecată, s-a decis că lui îi trebuie avocat. La data următoare, avocatul nu a venit, ședința s-a amânat. Și tot așa s-au amânat ședințele de mai multe ori, pentru că nu se prezenta ba agentul constatator, ba avocatul..., ...acum, în luna mai, se încheie anul de când a avut loc cazul. Participanților care lipsesc la ședințe judecătorești nu le cere să-și motiveze absența...*”²²¹.

220 Cauza C.R. nr.4-2101; Cauza P.T. nr.4-2147.

221 IIA_4_VVF.

Monitorii au atenționat asupra unei practici neuniforme de atragere din oficiu a avocatului în proces pentru asistența juridică a contravenientului, constatând că, în 8 cauze, contravenientul a beneficiat în proces de asistență juridică gratuită garantată de stat, iar în 12 cauze acestuia nu i-a fost oferit avocat.

Nici într-o cauză contravenientul nu a fost supus reținerii, fiecare contravenient (din cei care au fost în ședință) se prezenta la proces de sine stătător, nu era adus de poliție. Totodată, potrivit art.384 alin.(2) lit.c) al Codului contravențional, persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional are dreptul să fie asigurată, în cel mult 3 ore *de la reținere*, cu un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, dacă fapta este pasibilă de sancțiunea arestului contravențional. În mod similar, art.art.19-20 ale Legii nr.198 stabilește dreptul la asistență juridică calificată, indiferent de nivelul veniturilor, persoanelor care au nevoie de asistență juridică de urgență *în cazul reținerii* în cadrul unei proceduri contravenționale, pentru care se prevede sancțiunea arestului contravențional.

Prin urmare, persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional în temeiul art.78¹ Cod contravențional, ar fi putut beneficia de dreptul la asistență juridică garantată de stat, dacă nu are avocat ales, numai în caz de reținere. Pentru aceste cazuri, art.26 al Legii nr.198, prevede că persoana care a efectuat reținerea solicită în termen de o oră oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) numirea unui avocat de serviciu²²².

Este adevărat că art.20 lit.b) al Legii nr.198 prevede că persoanelor suspectate de săvârșirea unei contravenții pentru care se prevede sancțiunea arestului contravențional li se acordă asistență juridică calificată, indiferent de nivelul veniturilor. Or, nici art.26 sau alte norme ale Legii nr.198 și nici normele legii contravenționale nu stabilesc vreun mecanism de asigurare a contravenientului care nu a fost reținut în cadrul procesului cu avocat din oficiu la inițiativa justițiarului sau a agentului constatator.

222 Art.26 alin.(2) al Legii nr.198.

Între timp, monitorii au stabilit că, în unele cazuri²²³, instanța a examinat cauza contravențională și a dispus aplicarea arestului contravențional unor contravenienți, care nu aveau avocat în proces și, dimpotrivă, în alte cazuri²²⁴, instanța a dispus solicitarea avocatului din oficiu, aplicând mai apoi pedeapsa minimă cu muncă neremunerată în folosul comunității sau încetarea procesului. În același timp, nici în cadrul ședinței și nici ulterior, în hotărârea emisă în cauză, nu au fost explicate motivele unei atare poziții referitoare la oferirea asistenței juridice din oficiu contravenientului în proces.

Obligația legală de a asigura avocat, în regim de urgență, agresorului reținut și incomoditățile pentru agentul constator, care rezultă din această situație, explică, în opinia noastră, lipsa cazurilor de reținere a agresorului familial, odată cu pornirea procedurii de constatare a contravenției de violență în familie. După cum a comunicat avocatul în timpul interviului, „...*poliștii spun că se confruntă cu multe dificultăți la reținerea agresorului, termenul reținerii este foarte scurt, sunt anumite proceduri care trebuie respectate...*”²²⁵.

Omissionile, în această privință, ale agentului constator, defavorizează victima, care rămâne în continuare vulnerabilă la acțiunile violente ale agresorului, cât timp se desfășoară procedura de constatare a contravenției. Mai apoi, în timpul procesului judiciar, cu concursul judecătorului, de multe ori contravenientul obține în ședință asistență juridică gratuită. În consecință, agresorul familial se află în situație privilegiată, în raport cu victima violenței în familie, pe parcursul întregului proces contravențional.

2.5. Termenul de judecare a cauzei contravenționale. Amânarea ședinței de judecată

Cauza contravențională se judecă în termen de 30 de zile de la data intrării dosarului în instanță. Dacă există temeiuri rezonabile, judecătorul, prin încheiere

223 Cauza T.G. nr.4-29810; Cauza G.D. nr.4-3869.

224 Cauza B.V. nr.4-15242; Cauza B.M. nr.4-33383; Cauza C.I. nr.4-14949 etc..

225 IIA_7_A_VF.

motivată, poate prelungi termenul de judecare a cauzei cu 15 zile²²⁶.

Prevederile cu caracter imperativ, referitoare la termenul concret de examinare a cauzei, vin să alimenteze prezumția Legiitorului precum că legea contravențională constituie un instrument de intervenție mai rapidă a autorităților statului cu măsuri coercitive în privința făptașului, în comparație cu legea penală. Aceasta explică logica redacției actuale a normei din Codul contravențional²²⁷, care oferă posibilitatea examinării cauzei în absența, fără motive întemeiate, a agentului constator, a contravenientului, a victimei, legal citați (pentru a nu amâna mereu ședința de judecată).

Profesioniștii intervievați au avut o poziție comună pe marginea acestei situații: „...*propriu-zis, examinarea procedurii contravenționale ar trebui să dureze mult mai puțin decât un caz penal, dar uneori se târăgănează prea mult, mereu se amână ședințele. Bunăoară, un caz la Chișinău: la 17 iunie 2017 a fost comis actul de violență. Procesul-verbal cu privire la contravenție a fost înregistrat la judecătorie pe 6 iulie 2017. Suntem la sfârșit de februarie 2018, iar în cauza contravențională nu este încă vreo decizie...*”²²⁸.

„...*e o mare problemă când unele cauze sunt examinate jumătate de an și mai mult, ba chiar sunt cazuri pe rol din 2016. Părțile, poate, nici nu mai locuiesc în municipiu...*”²²⁹.

„...*nu pot să spun că anume aceste cauze de violență în familie se examinează mai lung. Noi ne străduim în 3-5 ședințe de judecată să soluționăm cauza. Dar 5 ședințe asta este jumătate de an, deoarece cu așa volum de lucru nu putem mai des decât peste o lună să fixăm altă ședință ... avem procedura de solicitare a ordonanței de protecție a victimei violenței în familie care se examinează de urgență. Nu este exclus să se impună și examinarea de urgență a contravențiilor de violență în familie...*”²³⁰.

226 Codul contravențional, art.454.

227 Art.455 al Codului contravențional, modificat prin Legea nr.208 din 17.11.2016/MO nr.441-451/2016, art.879.

228 IIA_7_A_VF.

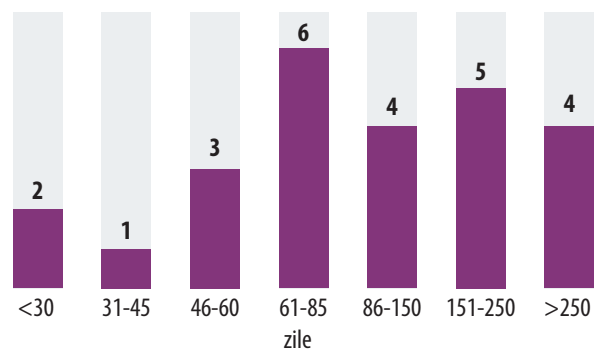
229 IIA_8_AC.

230 IIA_6_J.

Deși legea contravențională stabilește termenul de judecare a cauzei de 30 de zile, iar în cazuri excepționale, termenul maximal admis de lege este de 45 de zile, în procesul monitorizării s-a constatat că, în termen de până la 30 de zile au fost examinate doar 2 cauze contravenționale, iar până la 45 de zile – încă o cauză. Celelalte au fost examinate peste termenul stabilit de lege, inclusiv: până la 60 de zile – 3 cauze, 60-85 de zile – 6 cauze, 120-150 de zile – 4 cauze, 160-250 de zile – 5 cauze, peste 250 de zile – 1 cauză, peste 300 de zile – 2 cauze, peste 400 de zile – 1 cauză. În unele cazuri²³¹, instanța a numit următoarea ședință de examinare a cauzei peste termenul de prescripție de un an de zile. Totodată, trebuie de menționat că timpul de lucru efectiv în cauză a constituit: în 9 cauze - până la 30 de minute, în 8 cauze – până la 1 oră, în 6 cauze – până la 2 ore și în 2 cauze – peste 2 ore.

FIGURA 24

Termenul de judecare a cauzei

Asupra termenului de examinare a cauzelor contravenționale a influențat și data numirii primei ședințe (data ședinței preliminare). Cel mai scurt termen de numire a ședinței preliminare a constituit 19 zile de la data înregistrării dosarului în instanța de judecată, fapt constatat în 3 cauze²³². Numirea ședinței preliminare până la expirarea termenului de 30 de zile de la data înregistrării dosarului în instanța de judecată a fost constatată în alte 8 cazuri, iar până la expirarea termenului de 35 de

231 Cauza C.I. nr.4-14949; Cauza C.I. nr.4-14173.

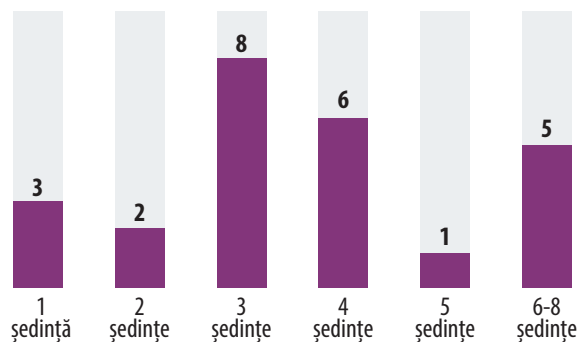
232 Cauza I.N. nr.4-2089; Cauza B.M. nr.4-33383; Cauza G.D. nr.4-3869.

zile - în 4 cazuri. În celelalte cazuri, ședința preliminară a fost numită peste termenul de 45 de zile. A fost numită ședința preliminară și în a 66-69 zi²³³, și în a 74-76 zi²³⁴, și în a 83-a zi²³⁵, chiar și în a 98-a zi²³⁶ de la data înregistrării dosarului în instanța de judecată.

Din totalul de 25 de cauze contravenționale, 3 cauze au fost finalizate într-o singură ședință; 2 cauze – în 2 ședințe; 8 cauze au fost examinate în 3 ședințe; 6 cauze – în 4 ședințe; 1 cauză – în 5 ședințe; celelalte 5 cauze - în 6-8 ședințe.

FIGURA 25

Numărul de ședințe de judecată după care a fost pronunțată hotărârea

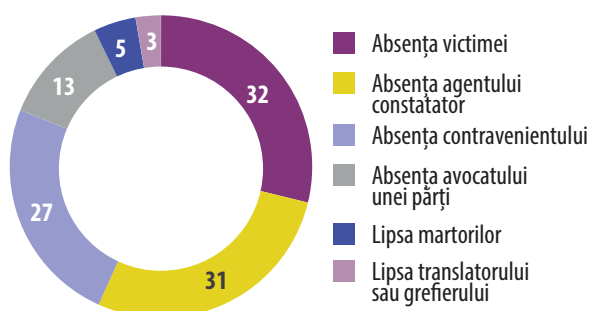
Motivele amânării examinării cauzei pentru altă ședință au fost: absența agentului constatator – în 31 de ședințe; absența avocatului unei părți (al victimei sau al contravenientului) – în 13 de ședințe; absența contravenientului – în 27 de ședințe; absența victimei – în 32 de ședințe; lipsa martorilor – în 5 ședințe; lipsa translatorului sau a grefierului – în 3 ședințe. În câteva cazuri, procesul a fost amânat, deoarece erau programate, concomitent mai multe ședințe.

233 Cauza C.Gh. nr.4-4572; Cauza L.C. nr.4-25; Cauza C.E. nr.4-2312.

234 Cauza B.V. nr.4-15242; Cauza O.S. nr.4-7420.

235 Cauza C.I. nr.4-14949.

236 Cauza C.I. nr.4-14173.

FIGURA 26**Motivele amânării ședințelor de judecată**

Deseori următoarea ședință se fixa peste mult timp. Astfel, în unele cazuri, termenul de amânare a examinării cauzei depășea 2 luni²³⁷, în alte cazuri, ședința se numea chiar și peste 3 luni²³⁸. De exemplu, cauza C.I. nr.4-14173 a fost examinată timp de peste un an în 7 ședințe și, în consecință, s-a soldat cu încetarea procesului în legătură cu intervenirea termenului de prescripție. Examinarea îndelungată a cauzei, de regulă, determină părțile să solicite încetarea procesului sau ele, pur și simplu, refuză să vină la ședințe²³⁹.

Pornind de la specificul acestei categorii de cauze, numirea cu mare întârziere a ședinței preliminare, amânările multiple și perioada mare de timp dintre ședințe, constituie factori care periclitează eficiența procesului de combatere a violenței în familie și, în general, capacitatea de realizare a scopului legii contravenționale – de a apăra drepturile și libertățile legitime ale persoanei (victimei) și de a preveni săvârșirea de noi contravenții. „...cazurile de violență în familie trebuie să fie pe primul plan. Examinarea acestei categorii de cauze trebuie să aibă loc în termen cât mai scurt posibil, 1-2 săptămâni. Îndată ce a fost înregistrată cauza, să fie deja citați participanții în judecată pentru examinare. În caz contrar,

237 Cauza C.Gh. nr.4-4572; Cauza L.C. nr.4-25; Cauza J.V. nr.4-4245; Cauza N.V. nr.4-2523; Cauza C.I. nr.4-14949.

238 Cauza C.V. nr.4-34940; Cauza C.I. nr.4-14173; Cauza O.S. nr.4-7420. Bunăoară cauza C.I. nr.4-14173 a fost examinată timp de peste un an în 7 ședințe și, în cele din urmă, s-a soldat cu încetarea procesului în legătură cu intervenirea termenului de prescripție.

239 Cauza L.C. nr.4-25; Cauza F.S. nr.4-3090; Cauza I.N. nr.4-2089; Cauza B.Gh. nr.4-8895; Cauza B.E. nr.4-9374; Cauza C.I. nr.4-14949.

*faptele se uită, peste o perioadă de timp, agresorul nu mai știe pentru ce este tras la răspundere...*²⁴⁰,

*„...este imperios necesar ca asemenea categorii de dosare să fie examinate cât mai urgent, deoarece cu timpul ele își pierd din însemnătate. Abuzatorul, dar și victima uită ...”*²⁴¹.

Instanța de judecată ar putea să rezerveze în agenda zilnică loc (timp) pentru cazuri extraordinare, utilizându-l pentru ședințele în cauze de violență în familie și asigurând astfel consecutivitate și condiții de examinare, în termen rezonabil, a acestei categorii specifice de cauze²⁴². După cum s-a pronunțat și justițiarul: „...nu văd alte probleme în metoda de administrare a dosarelor de violență în familie, decât doar că trebuie de scurtat perioada de examinare pentru că pierzi dosarul, dacă întinzi examinarea mai mult de jumătate de an, deja nu e ceea ce trebuie să fie...”²⁴³.

2.6. Pronunțarea hotărârii pe cauza contravențională. Măsura de pedeapsă

După cum s-a menționat mai sus, au fost selectate pentru monitorizare 25 de cauze contravenționale. 23 de cauze au fost monitorizate până la adoptarea soluției. La momentul finalizării programului de monitorizare (01.03.2018), mai rămâneau în proces de examinare încă 2 cauze, în ambele fiind deja depășit termenul de 1 an de la momentul comiterii faptei.

Este vorba de cauza O.S.nr.4-7420, care în data de 01.03.2018 se afla în examinare deja de 350 de zile, iar contravenientul nu s-a prezentat nici la o ședință. În timp ce această cauză era pe rol în instanță, la 23.05.17, a fost eliberată o Ordonanță de protecție în privința fostei concubine și a copilului lor minor pe termen maximal de 90 zile. Măsurile de protecție au fost aplicate, deoarece din 2015 O.S. agresează victimele atât fizic,

240 IIA_8_AC.

241 IIA_6_J.

242 „Judecătoria trebuie să acorde atenție sporită acestor contravenții. Este vorba de acte de violență în familie care se fac după uși închise. Omul vrea să fie acasă în siguranță, să nu fugă pe drumuri. Examinarea cauzei în termen restrâns ar fi una din soluții pentru descurajarea agresorilor familiali...” //IIA_7_A_VF.

243 IIA_6_J.

cât și verbal, inclusiv în locuri publice. Pentru neexecutarea cerințelor ordonanței de protecție din 23.05.17, în privința lui O.S. a fost pornită procedură contravențională în temeiul art.318 Cod contravențional. Acea cauză înregistrată cu nr.55490 s-a aflat pe rol în instanță peste 2,5 luni și la 30.10.17 a fost adoptată hotărârea de încetare a procesului, pe motivul declarării nulității procesului-verbal și, respectiv, din lipsa faptei contravenționale. Neaplicarea unor măsuri de constrângere adecvate față de agresor l-a încurajat să comită violență cu urmări mai grave, care au determinat deja pornirea urmăririi penale pentru fapte de violență în familie, cauza aflându-se în prezent pe rol în instanța de judecată.

De asemenea, în cauza C.I. nr.4-14173, care la data indicată (01.03.2018) se află în examinare deja de 484 de zile, contravenientul nu s-a prezentat nici la o ședință. De menționat că anterior în privința lui C.I. a fost pornită procedură contravențională în temeiul art.318 Cod contravențional, pentru neexecutarea cerințelor ordonanței de protecție. Cauza s-a aflat pe rol în instanță 2 luni de zile și la 03.10.16 a fost adoptată hotărârea de încetare a procesului, pe motivul neprezentării în proces a agentului constatator. Și în acest proces contravenientul nu s-a prezentat nici la o ședință. Până la aceasta, pe rol în instanța de judecată s-a aflat și cauza 4-12640, pornită în temeiul art.318 din Codul contravențional, în care la 18.11.15 a fost pronunțată hotărârea de declarare a nulității procesului-verbal cu privire la contravenție seria MAI 03, respectiv, procesul contravențional pornit în privința lui C.I. a fost încetat pe motiv că nu există faptul contravenției.

În cauzele finalizate cu soluție, instanțele de judecată au dispus:

- în 4 cauze, aplicarea arestului contravențional, inclusiv: în două cazuri – pe termen de 15 zile²⁴⁴ și în alte două cazuri – pe termen de 10 zile²⁴⁵;
- în 11 cauze, aplicarea sancțiunii cu muncă neremunerată în folosul comunității, inclusiv în 9 cauze - 40 de ore (pedeapsă minimală de ore de muncă, prevăzută

244 Cauza G.D. nr.4-3869, pe caz de violență comisă de frate asupra surorii; Cauza B.N. nr.4-28534, pe caz de violență comisă de tată asupra fiicei.

245 Cauza T.G. nr.4-29810, pe caz de violență între foști soți; Cauza L.E. nr.4-4657, pe caz de violență comisă de tată asupra fiicei.

pentru această contravenție), iar în 2 cauze - 50 de ore²⁴⁶. Nu a fost niciun caz de aplicare a numărului maximal de 60 de ore, prevăzut la această normă.

- în 8 cauze contravenționale, instanța de judecată a dispus încetarea procesului, inclusiv: într-un caz – în legătură cu intervenirea termenului de prescripție²⁴⁷, în alte 4 cazuri²⁴⁸ - ca urmare a declarării nulității procesului-verbal cu privire la contravenție și în 3 cauze²⁴⁹ - din lipsa faptului contravenției.

Este relevantă elucidarea rezultatului examinării uneia din aceste 8 cauze încetate (bunăoară, cauza F.S.nr.4-3090) și cum au evoluat lucrurile în acest caz, deoarece în mare parte reflectă o situație obișnuită în această privință. Considerăm că acest exemplu va oferi un răspuns, cu grad înalt de probabilitate, cu privire la eficiența procedurii contravenționale, ca instrument de prevenire și combatere a violenței în familie.

Deci, după adoptarea la 29.05.17, în cauza F.S.nr.4-3090, a hotărârii de încetare a procesului din lipsa faptului contravenției, la 15.08.17, în instanța de judecată este înregistrată cu nr.4-55874 o altă procedură contravențională, pornită pe faptul comiterii actelor de violență în familie de către același agresor și, prin hotărârea din 14.09.17, instanța judiciară dispune încetarea procesului, fiindcă nu au fost respectate prevederile art.443 alin. (1) lit.e) al Codului contravențional: în procesul-verbal cu privire la contravenție nu au fost menționați indicii calificativi ai contravenției.

Concomitent, în privința aceluiași agresor, pe rol în instanță se mai afla în examinare cauza nr.4-55869, înregistrată tot la 15.08.17. Instanța de judecată a emis, la 25.01.2018, și în această cauză, hotărâre de încetare a procesului²⁵⁰. Fiind preocupată de respectarea

246 Cauza J.V. nr.4-4245, pe caz de violență între concubini; Cauza B.E. nr.4-9374 pe caz de violență între soți.

247 Cauza C.I. nr.4-14949 care s-a examinat în 378 zile, contravenientul nu s-a prezentat nici la o ședință.

248 Cauza R.O. nr.4-496; Cauza C.E. nr.4-2312; Cauza I.N.nr.4-2089; Cauza M.N.nr.4-30328.

249 Cauza C.V. nr.4-34940; Cauza B.Gh. nr.4-8895; Cauza F.S. nr.4-3090.

250 Din textul hotărârii judiciare din 25.01.2018: „...Sub aspectul legalității procesului-verbal, instanța de judecată constată că motivele de nulitate absolută a actului procesual pot fi constatate de instanța de judecată din oficiu, pentru asigurarea respectării principiului legalității și dreptății, stabilite de art.art. 5 și 7 Cod contravențional. Legea contravențională prevede redactarea procesului-verbal cu

principiilor *legalității și dreptății*, instanța a decis eliberarea de răspundere a agresorului familial, folosind pentru aceasta drept temei lipsa semnăturii victimei în procesul-verbal cu privire la contravenție. Deci a pledat pentru respectarea drepturilor agresorului în detrimentul drepturilor și intereselor victimei.

Suntem de părerea că instanța urma să ia în considerație că norma art.443 alin.(5) Cod contravențional nu indică în mod imperativ obligativitatea semnării procesului-verbal de către victimă, sub imperiul nulității ultimului. Or, legiuitorul a pledat pentru o formulă permisivă în acest caz, utilizând sintagma „*când există*”, cu care finalizează alineatul. Totodată, instanța nu a ținut cont de specificul contravenției de violență în familie și de cerințele art.374 din Codul contravențional privind aplicarea legislației contravenționale în corespundere cu norma și spiritul dreptului internațional în domeniu. Din această perspectivă, standardele internaționale promovează principiul priorității intereselor victimelor, dar și procedura *ex-parte* (!) în cazul de violență bazată pe gen, inclusiv violență în familie, aceasta din urmă însemnând că nu poate fi pusă condiția pornirii sau continuării desfășurării procedurii pe cazul de violență bazată pe gen, inclusiv violență în familie, în dependență de dorința/nedorința victimei să inițieze sau să participe în acest proces.

Cu o asemenea abordare a problemei din partea autorităților, nu e de mirare că agresorul familial nu a participat nici la o ședință în toate aceste 3 proceduri contravenționale (nu a considerat necesar să piardă timpul prin judecăți), el preferând să acționeze în continuare nestingherit, de o manieră violentă, în raport cu membrii familiei.

privire la contravenție într-o anumită formă, „ad validitatem”, cu respectarea tuturor prescripțiilor legale de fond și de formă, pentru încheierea sa valabilă, în scopul producerii efectelor juridice, pentru care a fost întocmit. În acest context, respectarea exigențelor legale, prevăzute la art.443 Codul contravențional, sunt impuse agentului constator la întocmirea procesului-verbal cu privire la contravenție prin prisma art.445 al Codului contravențional. Astfel, deoarece în caz procesul-verbal cu privire la contravenție nu corespunde cerințelor indicate la art.443 Cod contravențional, prin prisma art.461, coroborat cu prevederile art.art. 448, 445 și 443 Cod contravențional, atrage nulitatea acestuia. Instanța reține că procesul-verbal cu privire la contravenție nu este semnat de victima XXX, fapt care, prin prisma normei sus-citate, duce la nulitatea acestuia. Din considerentele relevate, procesul-verbal cu privire la contravenție nr. MAI 03 XXX din XXX întocmit în privința lui XXX în comiterea contravenției prevăzute de art.78¹ Cod contravențional, urmează a fi anulat cu încetarea procesului contravențional în privința acestuia...

Pe marginea încetării procesului contravențional pe motiv de declarare a nulității procesului-verbal cu privire la contravenție, au fost exprimate nedumeriri, în cadrul interviului, și de către victima violenței în familie, dar și de unii profesioniști: „*...după vreo 40 de minute de deliberare, aflu că polițistul nu a scris nu știu care alineat în procesul-verbal. Deci soțului nu i-a fost aplicată nicio pedeapsă. Am rămas fără cuvinte, eu agresată și înjosită, în prezența martorului și, până la urmă, din cauza greșelii comise de poliție.... Cred că greșeala nu e făcută din neatenție, dar e bine gândită, să zic așa...*”²⁵¹.

„...nu vreau să învinuiesc pe nimeni, însă uneori se creează impresia că sunt făcute intenționat greșeli în procesul-verbal, ca să nu fie tras la răspundere agresorul. Nici victima în acest caz nu poate să spună nimic. De exemplu, un caz din Chișinău: la 16 august este comis actul de violență, iar la 28 septembrie, peste circa 1,5 luni este întocmit procesul-verbal²⁵². La 25 ianuarie 2018, instanța adoptă hotărârea de încetare a procesului contravențional, ca urmare a declarării nulității procesului-verbal cu privire la contravenție, el fiind întocmit cu încălcarea cerințelor legale...”²⁵³.

Unele cauze, care până la urmă se finalizează cu hotărâre de încetare a procesului contravențional pe motiv de declarare a nulității procesului-verbal cu privire la contravenție, se află în procedură perioade îndelungate de timp - uneori 4-5 luni. O cauză a rămas pe rol chiar 11 luni de zile. Suntem de părerea că evaluarea calității materialelor dosarului și adoptarea soluției ce decurge din erori de drept poate fi efectuată în termen rezonabil.

Un factor important pentru eficiența procesului de prevenire și combatere a violenței în familie îl constituie aplicarea unor măsuri de pedeapsă adecvate circumstanțelor fiecărui caz individual. În această privință Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în jurisprudența sa pe cauzele contra Moldovei referitoare la violența în familie, a atenționat asupra necesității de a se asigura că violența față de femei este urmărită și sancționată cu

251 IIA_4_VVF.

252 Expertul medico-legal indică în interviu că „*expertiza medico-legală se execută în maxim 7-10 zile, interval de timp determinat de gradul de solicitare la un moment anume al subdiviziunilor medico-legale...*”

253 IIA_7_A_VF.

seriozitate și celeritate, și că sunt aplicate măsuri de pedeapsă cu efect descurajant²⁵⁴.

Monitorizarea proceselor contravenționale a constatat mai multe cazuri de aplicare a celei mai ușoare forme de pedeapsă din cele prevăzute de sancțiunea normei - munca neremunerată în folosul comunității, dar și asta la limita minimală, fapt care, în lipsa unei motivații clare în hotărârea judecătorească, trezește nedumerire, mai ales când este aplicată în privința persoanelor cu un comportament violent stabil. În consecință, în timp ce instanțele de judecată examinează procedurile contravenționale sau au pronunțat deja soluțiile în cauze, agresorii familiali continuă să manifeste intenționat un comportament violent. Drept confirmare a celor menționate servesc următoarele cazuri.

Cauza R.A. nr.4-28490: Actele de violență asupra victimei au determinat-o pe aceasta să solicite, la 14.03.17, ordonanță de protecție, iar la 04.04.17, când cauza în speță era pe rol în instanță, a fost prelungit termenul de aplicare a măsurilor de protecție victimei violenței în familie. Cu toate acestea, la 13.09.17, instanța de judecată a aplicat în procedura contravențională măsura de pedeapsă minimă, prevăzută de sancțiunea normei contravenționale – 40 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității.

Cauza N.V. nr.4-2523: În timp ce pe rol în judecată se afla procedura contravențională, la 08.06.17 a fost eliberată ordonanță de protecție în privința soției și copilului. Agresorul manifesta intenționat un comportament violent, în pofida procesului contravențional în derulare. Mai mult ca atât, manifestările violente ale agresorului erau cu grad de intensitate în creștere (a folosit deja fierul de călcat). Instanța a aplicat sancțiunea minimală - 40 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității.

Cauza P.T. nr.4-2147, care a fost întoarsă la reexaminare. Anterior, la 26.01.2017, contravenientul a fost sancționat cu 7 zile de arest contravențional, după care, la 25.05.17, i-a fost aplicată pedeapsa - 40 de ore muncă neremunerată în folosul comunității.

254 Cauza Mudric V. Republica Moldova; Cauza B v. Republica Moldova, etc..

În timpul interviului, judecătorul a menționat că „... orele de muncă sunt foarte benefice, asta e o pedeapsă adecvată pentru așa gen de contravenții...însă, în cazuri contravenționale arestul nu e bun, categoric. Contravenienții din astfel de dosare stau împreună cu inculpații. Poate ar trebui un izolator special. Cred că munca neremunerată în folosul comunității e suficientă, numai nu arest...”²⁵⁵.

Acest punct de vedere nu este împărtășit de avocat, care crede că „partea proastă e că sancțiunea e prea blândă, totuși, în procedura contravențională... foarte des auzim de la victime reproșuri: am făcut atâtea umblături pe drumuri, iar el, dacă nu a fost, în genere, încetat procesul, este pedepsit, în cel mai bun caz, peste jumătate de an, deja a și uitat pentru ce i s-a aplicat pedeapsa asta, dar și ce mai pedeapsă... M-am săturat și nu mai vreau nimic, dacă e așa, data viitoare nu văd rostul să mă plâng, căci el în permanență este în preajmă și mai rău îmi fac mie...”²⁵⁶.

Deci, se impune concluzia că autoritățile statului nu sunt pregătite să reacționeze cu măsuri potrivite fiecărui caz individual, pedepsele nu sunt adecvate pericolului social al faptei, prin urmare, chiar și când se aplică, oricum nu sunt capabile să descurajeze agresorii de a mai comite violență în familie, mai degrabă descurajează victimele.

Cadrul legislativ național, în special, după adoptarea modificărilor în vederea îmbunătățirii mecanismului de prevenire și combatere a violenței în familie, pune un accent deosebit pe necesitatea de obligare a contravenientului să participe la programe de probațiune²⁵⁷.

Monitorii nu au constatat niciun caz de aplicare a măsurilor de consiliere în privința contravenientului. A fost menționat un singur caz²⁵⁸ când procurorul a solicitat pedeapsă contravenientului - 60 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității, cu obligarea de a participa, după ispășirea pedepsei, la un program de probațiune pentru agresorii familiali și un curs de dezalcoolizare. Instanța a dispus în

255 IIA_6_J.

256 IIA_7_A_VF.

257 Codul contravențional, art.41.

258 Cauza B.N. nr.4-28534.

hotărâre aplicarea arestului contravențional, fără a se pronunța și asupra măsurilor de consiliere în privința contravenientului.

După cum s-a menționat în privința cauzelor penale, și în multe cauze contravenționale instanțele de judecată, la adoptarea hotărârii, deviază de la cerințele Regulamentului privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe portalul național al instanțelor de judecată și pe pagina web a Curții Supreme de Justiție, în procesul anonimizării informației. În multe cazuri, în hotărâre sunt depersonalizate nu doar numele și alte date despre părți, ci și numele participanților (agent constator, avocat, traducător, grefier), numărul sau data întocmirii procesului-verbal cu privire la contravenție, circumstanțele faptei, elemente de probatoriu. În unele hotărâri este depersonalizată până și data ședințelor de examinare a cauzei sau chiar data adoptării actului legislativ la care se face trimitere etc.

În aceste situații, publicarea actului judecătoresc nu aduce plusvaloare, în calitate de sursă de informare a publicului și, respectiv, de instrument pentru prevenirea comiterii contravențiilor. Practica instituită nu promovează mediul favorabil pentru accesul liber al justițiabililor la informația despre rezultatele activității judecătorești și, în consecință, afectează grav nivelul de transparență a procesului de desfășurare a justiției în aceste categorii de cauze.

Concluzii la capitol

- Materialele procedurii contravenționale elucidează, de obicei, episoade izolate de violență în privința unei victime adulte. Rămân în afara procesului de investigație faptele repetate de violență, inclusiv cele care nu au fost anterior sesizate, circumstanțele aplicării violenței în privința mai multor membri ai familiei, inclusiv în privința copiilor.

- În sala de judecată au fost examinate doar 16% din cauze, celelalte s-au desfășurat în biroul judecătorului, de cele mai multe ori în spații neîncăpătoare și fără mobilierul necesar, creând incomodități participanților la proces.

- Normele de reglementare a înregistrării audio a ședințelor de judecată fac trimitere la prevederile legii contravenționale privind înregistrarea ședințelor de judecare a contravențiilor, însă în Codul contravențional lipsesc reglementările referitoare la înregistrările audio digitale ale ședințelor de judecată.

- Monitorii au remarcat unele dificultăți de asigurare cu interpret a contravenientului. Lipsa interpretului disponibil a determinat amânarea repetată a procesului contravențional, soluționarea cazului întârziind cu mai mult de 4 luni. Alteori, aceasta era cauza începerii cu întârziere a ședințelor. Împrejurările menționate confirmă că asigurarea prezenței în proces a interpretului constituie uneori o problemă dificilă pentru justițiar.

- Monitorii au observat absența frecventă, mai ales la prima ședință, a participanților la proces în cauzele contravenționale, fapt care se datorează, în multe cazuri, practicii de citare la proces prin telefon. Instanța este nevoită să dispună citarea repetată a participanților absenți.

- Circa 50% din cauzele monitorizate au fost examinate în lipsa agentului constator. În condițiile absenței cronice a agenților constatori la ședințe și în lipsa asistenței juridice din partea unui avocat, sarcina de a proba vinovăția agresorului familial îi revine victimei violenței în familie.

- Monitorii au menționat mai multe deficiențe în procesul de asigurare a dreptului victimei contravenției de a cere și de a obține asistență juridică garantată de stat în procesele contravenționale. Drept urmare, doar în 12% din cauze partea vătămată a fost asistată în proces de avocat, de fiecare dată fiind vorba de avocat ales. Nu a fost constatat niciun caz în care victima violenței în familie să beneficieze, în procesul contravențional, de asistență juridică garantată de stat, deși legislația îi oferă această oportunitate. O problemă pentru accesul efectiv al victimelor violenței în familie la serviciile de asistență juridică garantată de stat în procedura contravențională o constituie faptul că victimelor li se aduc la cunoștință drepturile și obligațiile, prevăzute în art.387 din Codul contravențional. Această normă indică doar despre dreptul victimei de a fi asistată, în procesul

contravențional, de un apărător ales. Respectiv, victimele, practic, nu cunosc oportunitățile oferite de Legea nr.198, iar justițiarul, din câte se pare, nu-i predispus să-și asume obligația de a o informa în această privință, deși art.456 alin.(2) lit.h) din Codul contravențional permite instanței să facă acest lucru.

- În circa 52% din cauze, contravenienții au beneficiat de asistența avocatului, în 61% din ele – de asistență juridică calificată garantată de stat. Monitorii au atenționat asupra unei practici neuniforme de atragere din oficiu a avocatului în proces, pentru asistența juridică a contravenientului. În condiții similare, unii contravenienți au beneficiat în proces de asistență juridică gratuită garantată de stat, iar alora nu le-a fost oferit avocat. Această situație este determinată și de unele neclarități în legislație. Astfel, art.20 lit.b) al Legii nr.198 prevede că persoanelor suspectate de săvârșirea unei contravenții pentru care se prevede sancțiunea arestului contravențional li se acordă asistență juridică calificată, indiferent de nivelul veniturilor. Totodată, nici art.26 sau alte norme ale Legii nr.198 și nici normele legii contravenționale nu stabilesc modalitatea de acordare a asistenței juridice gratuite garantate de stat contravenientului care nu a fost reținut în cadrul procedurii contravenționale.

- În cauzele contravenționale monitorizate de violență în familie, nu a fost stabilit niciun caz de reținere a contravenientului. Acest fapt defavorizează victima care, fiind lipsită de posibilități pentru refugiu, rămâne cu agresorul violent după plecarea agentului constatator. Omisiunile agentului constatator în această privință sunt determinate de prevederile legale care-l obligă să asigure agresorul reținut, în regim de urgență, un avocat, dar și de incomoditățile care rezultă din această situație, inclusiv imposibilitatea reținerii agresorului pe un termen de mai mult de 3 ore, fără autorizația judecătorului de instrucție, chiar și în cazul comiterii violenței în familie pe timp de noapte și în afara orelor de muncă ale judecătorului de instrucție. Cadrul legislativ contravențional în vigoare nu ia în considerare specificul violenței în familie, statutul deosebit al subiecților acestei contravenții, punând în situație privilegiată contravenientul, în raport cu victima violenței în familie.

- Monitorii au constatat că, în pofida termenului fixat în lege de judecare a cauzei în 30 de zile, iar în cazuri excepționale, termenul maximal admis de lege pentru adoptarea soluției fiind de 45 de zile, doar 12% din cauze au fost examinate în termenul legal. În unele cauze, instanța a numit ședințe de examinare a cauzei și peste termenul de prescripție de un an de zile. În 32% din cauze termenul de amânare a ședinței depășea 2-3 luni. Deficiențele organizaționale, stabilite în procesul monitorizării, inclusiv numirea primei ședințe cu mare întârziere, amânările multiple și perioadele mari de timp dintre ședințe, capătă o semnificație deosebită, în virtutea specificului violenței în familie și, de fapt, compromit eficiența procedurii contravenționale în astfel de cazuri.

- Impunitatea este prezentă frecvent în cauzele contravenționale de violență în familie. Doar în 16% din numărul de cauze examinate cu soluție a fost aplicat arestul contravențional. 44% de cauze s-au finalizat cu aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității, fiind stabilit, de regulă, numărul minimal de ore, iar în 40% din cauze procesul a fost încetat. Monitorizarea proceselor contravenționale a constatat mai multe cazuri de aplicare a celei mai ușoare forme de pedeapsă din cele prevăzute de sancțiunea normei - munca neremunerată în folosul comunității, dar și asta la limita minimală, inclusiv în privința persoanelor cu un comportament violent stabil. Autoritățile statului nu sunt pregătite să reacționeze cu măsuri capabile să descurajeze agresorii de a mai comite violență în familie, fapt care, în consecință, descurajează victimele să mai sesizeze cazurile de violență.

- Monitorii nu au observat niciun caz de aplicare a măsurilor de consiliere în privința contravenientului, deși cadrul legislativ de prevenire și combatere a violenței în familie, în special, după modificările recente, pune accent pe necesitatea obligării contravenientului de a participa la programe probaționale. A fost un singur caz de solicitare de a fi obligat contravenientul, după ispășirea pedepsei, să participe la programul probațional pentru agresorii familiari și la un curs de dezalcoolizare, însă instanța nu s-a expus în această privință.

- În unele hotărâri publicate au fost depersonalizate nu doar datele despre părți, ci și numele participanților (agent constatator, avocat, traducător, grefier), numărul sau data întocmirii procesului-verbal cu privire la contravenție, circumstanțele faptei, elemente de probatoriu. Alteori, este depersonalizată până și data ședințelor de examinare a cauzei sau data adoptării actului legislativ, la care se face trimitere. Practica instituită afectează grav nivelul de transparență a procesului de înfăptuire a justiției.
- Rezultatele monitorizării cauzelor contravenționale de violență în familie au identificat deficiențe operaționale care, analizate în coroborare cu soluțiile adoptate în aceste cauze și cu omisiunile din legislația contravențională, impun concluzia generală despre randamentul extrem de scăzut al procesului contravențional în prevenirea și combaterea violenței în familie. Nu s-au confirmat așteptările Legiuitorului că măsurile contravenționale vor fi aplicate rapid și eficient și vor descuraja agresorii familiali să mai comită acțiuni de violență, iar potențialelor victime le vor asigura condiții sigure de viață.

CAPITOLUL III.

Monitorizarea judecării cauzelor civile de solicitare a măsurilor de protecție a victimei violenței în familie

Preocuparea pentru siguranța victimei, care trebuie să fie mobilul primordial al intervenției statului, inclusiv cu ajutorul sistemului judecătoresc, în fenomenul violenței în familie, impune o abordare în simbioză a elementului punitiv în privința agresorului pentru faptele consumate și a elementului coercitiv de anticipare a pericolului de agresiune, inclusiv a repetării manifestărilor violente.

Jurisprudența CtEDO în cauzele pornite împotriva Republicii Moldova (hotărâri adoptate în perioada 2012-2014) a scos în evidență deficiențe de ordin funcțional, care compromit desfășurarea corespunzătoare a procesului de combatere a violenței în familie la nivel național, orientând spre măsuri practice ferme. Bunăoară, în cauza *T.M. și C.M. v. Republica Moldova*, adoptată în 2014, Curtea a constatat că, după solicitarea ordonanței de protecție, a fost nevoie de mai multe zile, pentru ca judecătoria să examineze cererea, în pofida termenului de 24 ore stabilit de lege, ca mai apoi ordonanța respectivă să nu fie expediată de îndată pentru executare, expunând astfel reclamantele la un risc suplimentar de maltratare.

Precedentele judiciare, la acest subiect, ale Curții Europene a Drepturilor Omului, având la bază și normele tratatelor internaționale referitoare la violența de gen împotriva femeilor, orientează spre înțelegerea că activitatea de prevenire și combatere a violenței este importantă nu doar prin eforturile de sancționare a manifestărilor de violență ale agresorului, ci și, poate chiar în primul rând, prin asigurarea aplicării măsurilor de protecție a victimei, adecvate cazului individual, în vederea diminuării până la excludere a pericolului de violență din partea agresorului.

Dat fiind faptul că ordonanțele de protecție reprezintă una din cele mai eficiente remedii în cazuri de violență în familie în lume, monitorizarea acestor cauze a reprezentat o prioritate și o componentă esențială a programului.

Au fost supuse monitorizării 25 de cauze civile, puse pe rol și examinate în cele 5 Sedii ale Judecătoriei Chișinău în perioada 15 mai 2017 – 01 august 2017. Cauzele supuse monitorizării au fost selectate aleatoriu din cele comunicate, la solicitarea Coordonatorului național pe proiect, de către direcția evidență și documentare procesuală a Sediilor Judecătoriei Chișinău (în cea mai mare parte), precum și, într-un număr mai mic, selectate nemijlocit din Agenda ședințelor, plasată pe portalul instanțelor naționale de judecată²⁵⁹.

Totodată, pentru a avea un tablou mai complet al problemei abordate, după analiza datelor obținute în rezultatul monitorizării, au fost realizate 3 interviuri individuale aprofundate cu victime ale acțiunilor de violență în familie²⁶⁰ (pe dimensiunea civilă) și 2 interviuri individuale aprofundate cu reprezentanți ai direcțiilor evidență și documentare procesuală a instanțelor judecătorești, inclusiv un specialist care recepționează cererile pentru eliberarea ordonanței de protecție²⁶¹ și un grefier²⁶² care a participat în ultima perioadă la examinarea mai multor cereri în cazuri de violență în familie. Victimele acțiunilor de violență în familie au fost selectate aleatoriu din rândul beneficiarilor organizațiilor

259 <https://jc.instante.justice.md/ro/agenda-sedintelor>.

260 Însemnate convențional IIA_1_VVF; IIA_2_VVF; IIA_3_VVF.

261 IIA_1_DD.

262 IIA_3_G.

obștești prestatoare de asemenea servicii²⁶³, la fel au fost selectați reprezentanții direcțiilor evidență și documentare procesuală din cadrul unor instanțe judecătorești²⁶⁴.

3.1. Prezentarea generală a cadrului normativ privind ordonanța de protecție

Până la adoptarea Legii nr. 45, victima supusă actelor de violență în familie era nevoită să-și găsească un refugiu în afara domiciliului, ca să rămână inaccesibilă pentru agresor. Doar în cazul comiterii unor acte de violență cu urmări grave, agresorul putea fi reținut și pus în custodia statului, domiciliul rămânând la dispoziția victimei și a altor membri ai familiei.

Odată cu adoptarea Legii nr.45, statul a recunoscut că fenomenul violenței domestice este o gravă problemă socială, care impune necesitatea implicării active a autorităților în vederea ocrotirii drepturilor victimelor la viață fără violență în cadrul familiei. Actul legislativ menționat identifică cinci forme de violență în familie, inclusiv violența fizică, psihologică, sexuală, economică și spirituală, și stabilește posibilitatea aplicării măsurilor de protecție a victimei supuse oricărei din aceste forme de violență²⁶⁵.

Potrivit spiritului legii, procesul de aplicare a măsurilor de protecție nu constituie o procedură de soluționare a cazului consumat de violență în familie. Scopul și importanța ordonanței de protecție constă în asigurarea

protecției victimei în regim de urgență, prevenind riscul unui pericol imediat²⁶⁶ pentru viața și sănătatea victimei, inclusiv a repetării actelor de violență asupra victimei și/sau asupra altor membri ai familiei, prevenirea distrugerii bunurilor victimei, a averii comune a familiei.

Legea nr.167 din 09.07.2010 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative²⁶⁷ a instituit o platformă practică în vederea punerii în aplicare a mecanismului de protecție a victimelor, prevăzut în Legea nr.45, inclusiv prin dezvoltarea cadrului normativ de aplicare a institutului Ordonanței de protecție în legislația de procedură penală²⁶⁸ și procedură civilă²⁶⁹.

În cererea pentru eliberarea ordonanței de protecție se indică circumstanțele actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție²⁷⁰.

În termen de 24 de ore de la primirea cererii, instanța de judecată adoptă soluția stabilită de lege²⁷¹. Încheierea privind admiterea sau respingerea cererii de aplicare a măsurilor de protecție poate fi atacată cu recurs, de către participanții la proces, în termen de 15 zile de la comunicarea încheierii. Recursul se examinează în termen de 3 luni într-un complet din 3 judecători, pe baza dosarului și a materialelor anexate la recurs, fără examinarea admisibilității și fără participarea părților. Contestarea încheierii privind aplicarea ordonanței de protecție nu suspendă executarea măsurilor aplicate²⁷².

263 O victimă și copilul acesteia erau beneficiari ai Centrului de Asistență și Protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane din Chișinău, fiind asistată în instanța de judecată de un avocat din partea Centrului Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada” (IIA_1_VVF), altă victimă – beneficiară a Centrului Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada” (IIA_2_VVF) și a treia victimă – beneficiară a Asociației Promo-Lex (IIA_3_VVF).

264 Reprezentanți ai Judecătoriei Chișinău, Sediul Botanica și Sediul Ciocana.

265 Legea nr.45: *violență în familie* – acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral (art.2); *ordonanță de protecție* – act legal prin care instanța de judecată aplică măsuri de protecție a victimei (art.2); *aplicarea măsurilor de protecție* nu împiedică inițierea procedurii de divorț, partajării averii comune, decăderii din drepturile părintești, luării copilului fără decădere din drepturile părintești și altor acțiuni prevăzute de legislația în vigoare (art.15); *în caz de comitere a actelor de violență* în familie care întrunesc elementele constitutive de infracțiune, survine răspunderea în condițiile legii, *indiferent de stabilirea măsurilor de protecție* (art.17).

266 Termenul „*pericol imediat*”, în înțelesul Grupului de Acțiune al Consiliului Europei pentru combaterea violenței împotriva femeilor, inclusiv a violenței în familie, formulat în Raportul Final de Activitate (EG-TFV (2008)6, https://www.coe.int/t/dg2/equality/.../Source/Final_Activity_Report) se referă la orice situații de violență în familie în care pericolul este iminent sau s-a materializat deja și este posibil să apară din nou.

267 Monitorul Oficial nr.155-158 din 03.09.2010.

268 Art.215¹ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003//republicat în Monitorul Oficial, 2013, nr.248–251, art.699.

269 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225-XV din 30 mai 2003//republicat în MO, 2013, nr.130–134, art.415// Prin Legea nr.17 din 05.04.2018 a fost modificată legea de procedură civilă. Astfel, începând cu data de 01.06.2018, procedura de aplicare a măsurilor de protecție în cazul violenței în familie este reglementată de art.278³-278⁹ CPC.

270 Ibidem, art.318².

271 Ibidem, art.318⁴.

272 Codul de procedură civilă, art.art.318⁶, 423- 426.

Supravegherea executării măsurilor de protecție a victimei violenței în familie este exercitată de poliție²⁷³. Refuzul sau eschivarea agresorului de la executarea cerințelor ordonanței de protecție atrage răspundere conform legii. În data de 28 iulie 2016, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.196 privind modificarea și completarea unor acte legislative în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie²⁷⁴, pusă în aplicare din data de 16.09.2016, care, de rând cu altele, stabilește sancționarea penală mai dură a agresorilor pentru încălcarea ordonanței de protecție²⁷⁵.

3.2. Înregistrarea cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție

În procesul monitorizării a 25 de cauze civile de solicitare a măsurilor de protecție victimelor violenței în familie, s-a stabilit că 23 de cereri au fost depuse nemijlocit de petiționari-victime, iar 2 cereri au fost înaintate, în interesul victimelor, de organele de poliție. Această situație este confirmată și de reprezentanții direcțiilor evidență și documentare procesuală a instanțelor judecătorești: *„Cel mai frecvent se adresează victimele cu cereri pentru eliberarea ordonanței de protecție, uneori acestea vin împreună cu avocatul sau cu reprezentantul Inspectoratului de poliție. Mai rar, cererile se depun de reprezentanții poliției sau avocați. Nu demult am avut un caz. A venit victima bătută, cu mâna fracturată, era toată în sânge...”*²⁷⁶.

Totuși, interviurile individuale aprofundate cu victimele violenței în familie²⁷⁷ relevă necesitatea unor acțiuni mai active de mediatizare a modalităților de protecție a victimelor violenței în familie și a serviciilor oferite. O

mare parte a victimelor violenței în familie nu cunosc despre institutul Ordonanței de protecție, deși sunt supuse violenței mai mulți ani în șir (una din cele 3 victime intervievate a fost supusă violenței în familie pe parcursul a 16 ani). Acestea au necesitate de asistență pentru a acționa: *„victimelor nu le ajunge putere și tărie de caracter, pentru a apela la organele de poliție”*²⁷⁸.

Multe din victime, doar apelând la poliție, află despre posibilitatea solicitării ordonanței de protecție. *„Polițistul mi-a spus. A vrut să emită ordin de restricție de urgență”*²⁷⁹. Victimele sunt direcționate, de regulă, spre organizații care oferă asistență acestei categorii de persoane și sunt ajutate frecvent de avocații acestora să scrie cerere de solicitare a măsurilor de protecție, deoarece multe din ele nici nu cunosc termenul „ordonanță de protecție”.

Alte victime caută informații on-line și identifică organizațiile care oferă servicii victimelor violenței în familie, de la care află informația necesară. *„Căutam informație despre violența în familie pe Internet, pentru că avem o situație complicată. Am găsit telefonul de la Casa Mărioarei și mi-am luat curaj și am sunat încolo. Le-am explicat în câteva propoziții situația și ei m-au invitat să vin și să discutăm... Mi-au spus că, atunci când mă hotărâsc să acționez, ei îmi vor oferi cazare și suport juridic...”*²⁸⁰.

În procesul monitorizării, nu s-a constatat niciun caz de depunere a cererii în interesul victimelor de către organul de asistență socială sau autoritatea tutelară. Una din victimele violenței în familie a menționat în interviu că a fost nevoită să fugă din locuința comună, pentru a scăpa de violența fizică, iar copilul cu vârsta de 2,8 ani a rămas cu agresorul. Victima a solicitat ajutor de la structura teritorială de asistență socială și protecție a familiei. Reprezentantul acestei instituții i-a comunicat că n-o poate ajuta cu nimic și i-a recomandat: *„Mai dă nasul în jos... Iertați-l... Mai mergi la biserică...”*²⁸¹.

273 Art.15³ al Legii nr.45, pct.pct.146-161 ale Instrucțiunii metodice privind intervenția organelor afacerilor interne în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie, aprobate prin Ordinul nr.134 din 15.03.2017 al Inspectoratului General al Poliției.

274 Monitorul Oficial nr.306-313 din 16.09.2016, art.661.

275 Articolul 320¹: Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie. Neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executarea măsurilor stabilite de instanța de judecată în ordonanța de protecție a victimei violenței în familie se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 160 la 200 de ore sau cu închisoare de până la 3 ani..

276 IIA_1_DD.

277 Două victime sunt din mun.Chișinău, iar una dintr-o unitate administrativ-teritorială din regiunea de sud a Republicii Moldova.

278 IIA_2_VVF.

279 IIA_2_VVF.

280 IIA_3_VVF.

281 IIA_1_VVF.

La instanța de judecată de la locul de domiciliu al victimei au fost depuse 23 de cereri, 1 cerere – la domiciliul agresorului, iar 1 cerere – la reședința victimei (locul de aflare a victimei).

Reprezentanții direcțiilor evidență și documentare procesuală relatează că, la înregistrarea cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție, se menționează, jos, data și ora depunerii cererii, fără a concretiza procedura ulterioară de punere în examinare a cererii, „**înregistrarea are loc imediat, specialistul care recepționează cererea cunoaște că astfel de cazuri se examinează în 24 ore**”²⁸². Monitorii însă au putut constata ora depunerii cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție doar în 7 cauze, din declarațiile participanților la proces în cadrul ședințelor de judecată. În celelalte cauze nu a fost posibil a se stabili acest lucru. Este o situație care dezvăluie lipsa unui mecanism de control din afara sistemului²⁸³ asupra timpului recepționării cererii, aceasta având importanță, în virtutea prevederilor legislației, care stabilește un termen calculat în ore, din momentul primirii cererii, pentru adoptarea soluției pe caz.

Potrivit informației constatate în cadrul ședințelor de judecată și consultate pe portalul instanțelor naționale de judecată, majoritatea cauzelor sunt examinate în ziua înregistrării sau în ziua următoare de la înregistrare.

Monitorii au stabilit și cazuri când instanța a adoptat soluția până a fi înregistrată cererea în modul corespunzător. Astfel, în cauza G.T. vs. G.O. cererea a fost înregistrată în PIGD la 26.05.2017, după ce a fost examinată de instanța de judecată și adoptată încheierea din 25.05.2017. În alte cazuri, cererea a fost înregistrată în ziua examinării, care a avut loc peste 2 zile de la data depunerii cererii²⁸⁴. În una din cauze²⁸⁵, petiționara a comunicat monitorului că, inițial, a venit la judecătoria în ziua de vineri, 12.05.2017, să depună cererea de

282 IIA_1_DD.

283 De la unul din sediile Judecătoriei Chișinău a parvenit un apel telefonic, în jurul orelor 16.45, referitor la recepționarea cererii de solicitare a OP și distribuirea cauzei spre examinare judecătorului S.V. Imediat i s-a telefonat grefierului, pentru a afla timpul începerii ședinței și a asigura monitorizarea cauzei. În acea zi nu a răspuns nimeni la apelurile telefonice repetate, timpul fiind deja către sfârșitul zilei de muncă. A doua zi dimineața, la 8.30, grefierul a comunicat că cererea a parvenit la judecător în ajun dimineața și tot în acea zi spre seară instanța a examinat-o.

284 În cauza G.A. vs A.A., a fost depusă cererea la 15.05.2017, dar a fost înregistrată la 17.05.2017.

285 Cauza G.A. vs A.A..

eliberare a ordonanței de protecție, însă în cancelarie au refuzat să i-o primească, motivând că nu este corect îndeplinită (cererea era scrisă de mână). A trebuit să vină să depună cererea luni, la 15.05.2017, însă cererea a fost examinată pe 17.05.2017. În ziua depunerii cererii la judecătoria, victima a fost nevoită să solicite ajutorul poliției, care a eliberat Ordin de restricție de urgență tot atunci, la 15.05.2017.

În același timp, reprezentanții direcțiilor evidență și documentare procesuală a instanțelor judecătorești menționează, în interviu, că la înregistrarea cererii pentru ordonanța de protecție nu are importanță forma cererii depusă de victima violenței în familie – dacă e scrisă de mână sau la calculator: „**chiar dacă este scrisă pe o foaie mică, noi suntem obligați să primim cererea**”²⁸⁶, „**am avut cereri pe hârtie obișnuită, dar și pe hârtie mai galbenă, chiar și pe hârtie roșie**”²⁸⁷. Totuși, grefierul interviuat a semnalat necesitatea ca cererea să fie scrisă citeț „**văd diferite cereri, sunt cereri cu scris ilizibil**”²⁸⁸.

Cele constatate indică lipsa unei practici unice în procesul recepționării cererilor pentru eliberarea ordonanței de protecție. Aceste inconsecvențe au la bază nu doar factorul uman, dar pot fi determinate și de unele reglementări incerte în actele regulatorii departamentale²⁸⁹.

Urmează de reținut că Instrucțiunea nr.142, care reglementează procedura internă de recepționare, înregistrare și evidență a dosarelor judiciare, în scopul eficientizării activității instanțelor judecătorești, stabilește o

286 IIA_1_DD.

287 IIA_3_G.

288 Ibidem.

289 Urmează de menționat că, potrivit prevederilor Instrucțiunii nr.142, cererile prezentate instanței de judecată spre soluționare se înregistrează în Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD) în decurs de 24 ore din ziua recepționării de către persoana responsabilă de înregistrare. Zilele de odihnă se exclud din termenul de 24 ore. Înregistrarea cererilor se face și manual, în aceeași zi (pct. pct.42, 43 ale Instrucțiunii), în Registrul unic de intrare a corespondenței (anexa nr.1 la Instrucțiune) și în Fișa de evidență (anexa nr.6 la Instrucțiune). Cauzele judecate în ordinea procedurii ordonanțiale, inclusiv cauzele prevăzute în Capitolul XXX¹ CPC (Aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie, n.n.) se înregistrează cu indicele 2p/o (pct.55 al Instrucțiunii). Fiecărei cauze înregistrate în PIGD i se atribuie automat un număr care constă din identificatorul instanței de judecată, indicele respectiv, numărul de ordine generat pe măsura înregistrării dosarelor, data, luna și anul de primire a dosarului (pct.59 al Instrucțiunii). După înregistrarea în PIGD, cauza se repartizează judecătorului în conformitate cu prevederile art.168 din Codul de procedură civilă (pct.65 al Instrucțiunii). La primirea dosarului, în baza încheierii judecătorului, grefierul înregistrează în PIGD data ședinței de judecată, specificând data, tipul, sala de judecare a cauzei (pct.72 al Instrucțiunii).

modalitate unică a lucrului de evidență și documentare pentru toate categoriile de cauze civile, luând ca bază procedura contencioasă de examinare a pricinilor²⁹⁰.

În virtutea specificului cererilor privind aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie și având în vedere termenul legal, limitat la 24 ore din momentul recepționării cererii, pentru examinarea și adoptarea încheierii, considerăm că Instrucțiunea nr.142 ar trebui să includă norme distincte (însoțite de Anexe) referitoare la procedura de înregistrare a cererilor pentru eliberarea ordonanței de protecție a victimei violenței în familie. Aceste norme trebuie să conțină prevederi clare cu privire la forma cererii depuse de victima violenței în familie (că poate fi scrisă de mână), ora recepționării cererii, transmiterea imediată, prin repartizare aleatorie, judecătorului spre examinare, ora adoptării soluției pe cauză etc.

O altă problemă constatată, care rezultă din cele menționate *supra*, se referă la transparența sistemului judecătoresc. Este vorba de accesul justițiabililor la informația despre examinarea cauzei în instanța de judecată. Cerința de a afișa public data și ora ședințelor de judecată este prevăzută expres în articolul 193 al Codului de procedură civilă²⁹¹ și în alte norme indicate mai sus. Sursele menționate de acces la informația despre activitatea instanțelor de judecată, constituie un mijloc important de comunicare între cetățeni și instanțele de judecată. Instrucțiunea nr.142 pune în responsabilitatea

grefierului afișarea informației despre cauzele fixate pentru judecare cu cel puțin 3 zile înainte de termenul de judecată stabilit (pct.86, 97 ale Instrucțiunii).

Totodată, respectarea condițiilor de publicare a informației despre ședințele de judecată de examinare a cererilor pentru eliberarea ordonanței de protecție victimelor violenței în familie este relevantă și din perspectiva că poate fi un factor important de mobilizare a altor victime și a potențialelor victime să se hotărască a prelua exemplul de solicitare a protecției în modul prevăzut de lege. Astfel, transparența în procesul de înfăptuire a justiției poate juca un rol crucial în educarea publicului.

Monitorii au constatat afișarea publică a informației despre timpul și locul examinării cauzei până la începerea ședinței în 6 cazuri, inclusiv în 3 cazuri informația era afișată pe panoul electronic/portalul național al instanțelor de judecată²⁹² și în 3 cazuri - pe panoul informativ amplasat în sediul instanței²⁹³. Într-un caz, informația a fost afișată pe panoul informativ cu 2 ore înaintea ședinței²⁹⁴. În alte 15 cazuri, informația a fost publicată doar pe portalul instanțelor naționale de judecată în zilele care au urmat după adoptarea încheierii, iar în privința a 4 cazuri²⁹⁵ care au fost supuse monitorizării lipsește, în genere, orice informație pe pagina Web a instanțelor de judecată despre examinarea acestor cauze. În procesul examinării unei cereri de eliberare a ordonanței de protecție²⁹⁶, judecătorul a menționat că, deoarece cererea se examinează în regim de urgență, nu s-a reușit, până la începerea examinării cauzei, să fie publicată informația despre timpul și locul ședinței, iar participanții au fost citați.

Potrivit constatărilor, agenda ședințelor de judecată pe portalul instanțelor naționale de judecată, cu mici excepții, nu conține informația despre ședințele de examinare a cererilor pentru eliberarea ordonanțelor de protecție, care să fie plasată până la începerea ședinței. Informația despre aceste cauze apare pe site, de regulă,

290 În condițiile actuale, cererea pentru eliberarea ordonanței de protecție a victimei violenței în familie poate să ajungă pe biroul judecătorului în termen de 96 ore (4 zile) și nu se va considera că au fost încălcate prevederile Instrucțiunii. Astfel, conform pct.42 al Instrucțiunii, cererile prezentate instanței de judecată spre soluționare se înregistrează în PIGD în decurs de 24 ore din ziua recepționării, iar zilele de odihnă (adică alte 48 ore) se exclud din calcularea termenului de 24 ore. În continuare, conform pct.65 al Instrucțiunii, după înregistrarea în PIGD, cauza se repartizează judecătorului în conformitate cu art.168 din Codul de procedură civilă, care stabilește că cererea de chemare în judecată introdusă în instanță se repartizează, în termen de 24 de ore, judecătorului prin intermediul PIGD. Deci, potrivit prevederilor actuale ale Instrucțiunii, cererea poate să ajungă la judecător, în strictă corespundere cu procedura stabilită, în intervalul de timp de 24-96 ore, judecătorul mai având la dispoziție termenul de 24 ore, stabilit de lege, să pronunțe încheierea în cauză.

291 Articolul 193 CPC: Ședința de judecată. (1) Judecarea pricinilor civile are loc în ședință de judecată cu înștiințarea obligatorie a participanților la proces despre locul, data și ora ședinței. (2) Președintele ședinței dispune ca lista cauzelor fixate pentru judecare să fie afișată, în incinta instanței, în loc public, cu cel puțin 3 zile înaintea termenului de judecată, indicându-se numărul dosarului, numele judecătorului (judecătorilor) care examinează cauza, data, ora și locul desfășurării ședinței, numele sau denumirea părților, esența cauzei civile, stadiul procesual, precum și alte date referitoare la publicitatea ședinței de judecată.

292 Cauza D.A. vs.Z.M.; Cauza S.O. vs.D.N.; Cauza G.S. vs G.M...

293 Cauza G.A. vs G.V.; Romanov V vs Romanov V.; Cauza C.L. vs C.V..

294 Cauza D.M. vs.D.A., examinată în ședința din 28.07.2017.

295 Cauza D.A. vs Z.M., examinată în ședința din 16.05.2017; Cauza U.E. vs U.A., examinată în ședința din 19.05.2017; Cauza Ș.O. vs Ș.A., examinată în ședința din 24.07.2017; Cauza T.A. vs M.I., examinată în ședința din 01.08.2017.

296 Cauza G.A. vs A.A., care a fost examinată 17.05.2017.

cel mai degrabă a două zi după ce a avut loc procesul, în multe cazuri – și mai târziu sau deloc.

Ținând cont de specificul și termenul limitat de examinare a cererilor pentru eliberarea ordonanțelor de protecție, se impune necesitatea prevederii unui regim prioritar de înregistrare a lor și de publicare a informației despre timpul examinării cauzei, până la începerea ședinței. Includerea post-factum a acestor cauze în agenda ședințelor de pe portalul instanțelor naționale de judecată, pentru care se consumă efort uman și resurse financiare, este, practic, inutil pentru participanții la proces, dar și pentru public.

Monitorii au mai atenționat că în instanțele de judecată nu este afișată informația, într-un limbaj accesibil potențialelor victime, cu privire la procesul de solicitare a ordonanței de protecție, care ar constitui un suport practic pentru victime să inițieze de sine stătător proces de solicitare a măsurilor de protecție în procedură civilă. Faptul că victimele violenței în familie nu întotdeauna cunosc cum să întocmească și să depună în judecată o cerere de solicitare a măsurilor de protecție, este menționat în interviuri și de către reprezentanții direcțiilor evidență și documentare procesuală ale instanțelor judecătorești. În opiniile acestora, victimele necesită asistență, deoarece „*nu cunosc cum să scrie, trebuie să apeleze la un avocat, dar asta durează și mai costă și bani*”²⁹⁷. Totodată, personalul administrativ al instanțelor de judecată ar trebui să manifeste înțelegere și să trateze cu răbdare victimele la recepționarea cererilor.

3.3. Formele de violență care au constituit obiectul cererii

După cum s-a menționat mai sus, Legea nr.45 stabilește cinci forme de violență în familie, inclusiv violența fizică, psihologică, sexuală, economică și spirituală. Victima supusă oricărei din aceste forme de violență este în drept să solicite, în condițiile legii, aplicarea măsurilor de protecție.

297 IIA_1_DD.

Cauzele civile de solicitare a ordonanței de protecție a victimelor violenței în familie, supuse monitorizării, au avut ca obiect de examinare doar 4 forme de violență. Nu a fost constatată nicio cauză de solicitare a măsurilor de protecție împotriva violenței spirituale.

Din numărul total de cauze supuse monitorizării:

- 1 cauză a avut ca obiect de examinare doar acțiuni de violență fizică²⁹⁸ asupra soției;
- 2 cauze făceau referință la violența sexuală²⁹⁹ asupra soției. În una din aceste cauze, violența sexuală asupra soției era însoțită de violența fizică și psihologică asupra soției și a 2 copii minori;
- 12 cauze cuprinse de procesul monitorizării dezvăluiau acțiuni de violență fizică și psihologică³⁰⁰;
- 3 cauze de solicitare a ordonanței de protecție indicau comiterea concomitentă a violenței fizice, psihologice și economice³⁰¹;
- 4 cauze au fost pornite în vederea obținerii ordonanței de protecție exclusiv pentru fapte de violență psihologică³⁰²;
- 3 cauze au avut ca obiect de examinare acțiuni invocate de violență psihologică și economică³⁰³.

298 Cauza P.V. vs P.I..

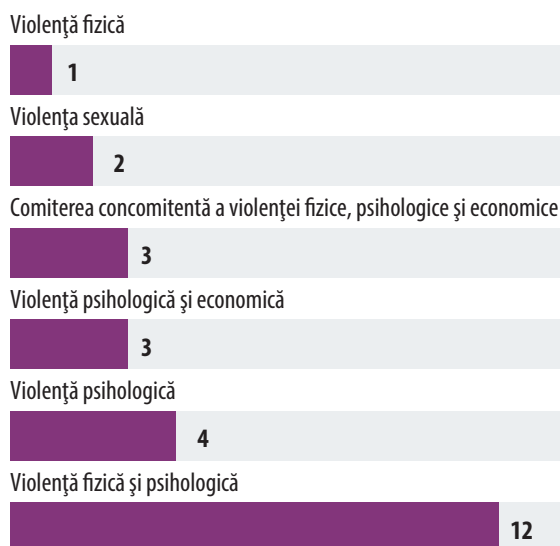
299 Cauza Ș.O. vs Ș.A.; Cauza C.L. vs C.V..

300 Cauza D.A. vs Z.M.; Cauza L.L. vs T.M.; Cauza D.M. vs D.A.; Cauza T.A. vs M.I.; Cauza C.R. vs C.T.; Cauza R.V. vs R.V.; Cauza C.E. vs R.I.; Cauza C.E. vs R.I.; Cauza G.A. vs A.A.; Cauza T.V. vs T.I.; Cauza I.A. vs I.I. Din ele, 9 cereri au fost admise integral, iar în 3 cauze cererea a fost admisă parțial – a fost stabilit un termen mai mic de aplicare a măsurilor de protecție, decât cel solicitat sau respinsă solicitarea în privința unor măsuri de protecție.

301 Cauza G.T. vs G.O.; Cauza P.E. vs L.V.; Cauza G.S. vs G.M. În toate aceste cauze instanța de judecată a admis integral cererile petiționarilor.

302 Cauza D.V. vs D.V.; Cauza U.E. vs. U.A.; Cauza M.I. vs. C.M.; Cauza B.R.și B.S. vs B.E. Într-o cauză, cererea a fost admisă, în altă cauză, cererea a fost admisă parțial – a fost respinsă solicitarea în privința unor anumite măsuri de protecție. În celelalte 2 cauze, instanța a respins cererile, într-un caz din lipsă de probe, iar în celălalt caz – din lipsa faptului violenței.

303 Cauza G.A. vs G.V.; Cauza A.S. vs. C.V.; Cauza S.O. vs D.N. Într-o cauză, cererea a fost respinsă. În altă cauză, cererea a fost admisă integral în instanța de fond, însă Curtea de Apel a micșorat termenul de aplicare a măsurilor de protecție, în cealaltă cauză, instanța de fond a aplicat măsuri de protecție pe un termen mai mic decât cel solicitat.

FIGURA 27**Formele violenței invocate în cererea pentru eliberarea OP**

După cum se vede, practic, în toate cauzele, cu mici excepții, este prezentă forma de violență psihologică, de una singură sau însoțită de alte forme de violență, împotriva cărora victimele solicită măsuri de protecție.

După părerea monitorilor, practica judiciară dezvăluie o apreciere diferită a pericolului social al celor 5 forme de violență în familie, prevăzute de lege. Unii justițieri, după cum se observă, sunt rezervați să accepte că violența psihologică, economică, cu adevărat este capabilă să producă grave suferințe și să afecteze profund integritatea psihologică și fizică a victimei, dar și a persoanelor din anturajul ei. Așa cum au menționat și victimele intervievate „... să te afli alături de el este un calvar, o frică imensă³⁰⁴”, invocând, totodată, necesitatea acordării asistenței psihologice victimelor violenței în familie: „*victimelor (oricăror forme de violență, n.n.) nu le ajunge putere și tărie de caracter să apeleze la organele de poliție*³⁰⁵”.

Este oportună, considerăm, referința, în această situație, și la Rezoluția 1852(2011) privind violența

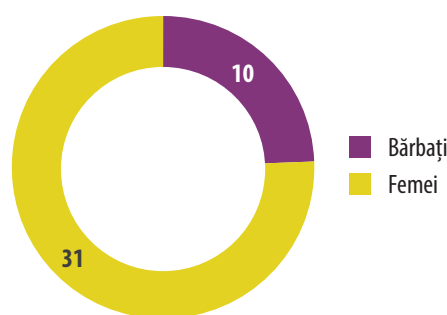
304 IIA_2_VVF.

305 Ibidem.

psihologică, adoptată de Adunarea Parlamentară a CE la 25 noiembrie 2011³⁰⁶, în care se constată că violența psihologică afectează grav victima, variind în abuz verbal, amenințări, hărțuire, izolare, descurajare să acționeze independent și o plasează (pe victima) spre poziția de subordonare. Adunarea Parlamentară recunoaște violența psihologică ca fiind o formă gravă de violență, care trebuie combătută eficient, nu numai pentru că lasă urme profunde și de durată asupra victimelor, dar și pentru că, nefiind contracarată, aceasta, de regulă, escaladează în violență fizică, sexuală.

3.4. Profilul victimei în cauze civile

Monitorii au analizat profilul victimelor în 25 de cauze civile de solicitare a măsurilor de protecție. S-a constatat că în 24 de cauze, victima-petiționară este de gen feminin, iar într-un caz victime sunt ambii părinți (femeie și bărbat). Deci în toate cele 25 de cauze supuse monitorizării figurează în calitate de victime adulte 25 de femei și un bărbat. Totodată, în 14 cauze, în calitate de victime mai figurează și copiii minori - 6 fete și 9 băieți. Prin urmare, cauzele civile de solicitare a măsurilor de protecție care au fost monitorizate, aveau în calitate de victime ale violenței în familie 31 de persoane de genul feminin și 10 persoane de genul masculin.

FIGURA 28**Profilul gender al victimelor violenței în familie**

306 <http://assembly.coe.int>.

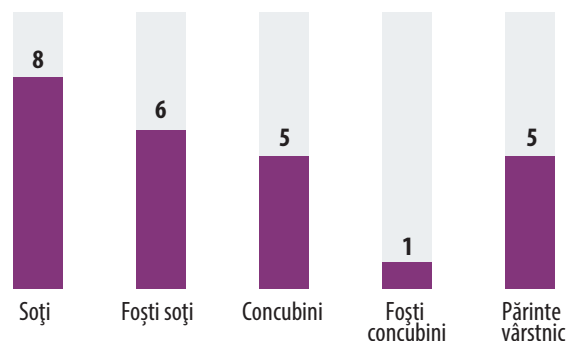
Analizat de pe poziția de vârstă, tabloul elucidat de monitorii demonstrează că persoanele cu statut de victime ale violenței în familie reprezintă un spectru variat de vârste. Astfel, în afară de copiii victime, cu vârste cuprinse între 2 ani și 15 ani, monitorii au identificat 1 victimă cu vârsta de 25 de ani, 2 victime cu vârsta cuprinsă între 25-30 de ani, 8 victime cu vârsta cuprinsă între 30-40 de ani, 5 victime cu vârsta cuprinsă între 40-50 de ani, 2 victime cu vârsta cuprinsă între 50-60 de ani, 3 victime cu vârsta cuprinsă între 60-75 de ani, 2 victime cu vârsta peste 75 de ani. În alte 3 cauze victimele nu au participat la ședință, fiind asistate de reprezentanți, iar în procesul examinării cauzei nu s-a menționat nimic despre vârsta victimei. După cum se vede, cel mai mare număr de victime în cauzele supuse monitorizării fac parte din grupul de persoane cu vârstă cuprinsă între 30-40 de ani, urmat de cele cu vârsta cuprinsă între 40-50 de ani.

Este deosebit de grav că în 14 cauze civile de solicitare a ordonanței de protecție a victimei violenței în familie, figurează în calitate de victime 15 copii cu vârsta sub 15 ani, majoritatea fiind băieți, iar cele 3 victime intervievate au menționat despre 5 copii ai lor, toți aceștia fiind **potențiale** persoane care vor perpetua în viitor starea de violență în familiile lor.

Calitatea de victimă a violenței în familie nu este în legătură directă cu statutul matrimonial al acesteia în raport cu agresorul. Monitorii au constatat că în 8 cazuri victima a fost supusă violenței de către soț, în 6 cazuri violența în familie s-a produs între foști soți, 5 cazuri de violență în familie au avut loc între concubini și 1 caz între foști concubini, iar 5 cazuri s-au referit la violența comisă în privința părinților vârstnici. Privitor la victimele minore, în 13 cazuri violența a fost cauzată de părintele biologic și în 2 cazuri de părintele adoptiv. Practic, aceeași corelație poate fi urmărită și în cazul victimelor intervievate. Astfel, în 2 cazuri este vorba de violența între soți, la care au asistat și copiii lor, iar cererile de solicitare a măsurilor de protecție au fost urmate de cereri de desfacere a căsătoriei. În cel de-al treilea caz, este vorba de violența între concubini.

FIGURA 29

Statutul victimei în raport cu agresorul

Violența în familie reprezintă, de cele mai multe ori, o manifestare a abuzului de putere în scop de impunere a voinței sau a controlului asupra membrilor familiei, care au mai puțină putere sau dețin mai puține resurse. În cauzele supuse monitorizării, 10 victime sunt angajate, 5 victime sunt neangajate, 4 victime sunt de vârstă pensionară, iar în privința a 6 victime nu s-a putut constata ocupația acestora sau sursele de venit. Astfel, în cauzele monitorizate, mai multe victime (din cele constatate) sunt persoane angajate. Cu regret, nu s-a constatat ocupația victimelor angajate, pentru a aprecia nivelul venitului personal.

De obicei, lipsa unui loc de muncă sau nivelul scăzut de venituri al femeilor, le face extrem de vulnerabile în fața agresorilor, constituind și un factor important care inhibă intenția de solicitare a protecției contra manifestărilor violente ale agresorului. Precum s-a exprimat și una din victimele intervievate, „*el asigură material familia și, dacă rămâi fără acest ajutor, ești pierdută*”³⁰⁷. Asta, deoarece, în cazul violenței în familie, de regulă, copiii rămân în custodia victimei, ei revenindu-i realmente povara întreținerii de una singură a copiilor, deoarece agresorul, de cele mai multe ori, în asemenea cazuri, se eschivează de la exercitarea obligațiilor față de copii. Această situație poate fi urmărită și pe perioada aplicării măsurilor de protecție. Atunci când agresorul nu este obligat să contribuie la întreținerea copiilor, ca

307 IIA_2_VVF.

măsură de protecție aplicată concomitent, izolarea de familie constituie pentru el un motiv perfect de a se eschiva de la obligațiile părintești. În acest fel, agresorul se răzbună și „învață minte” victima, pentru că a îndrăznit să solicite ajutor autorităților statului.

3.5. Profilul agresorului în cauze civile

În Hotărârea adoptată în 2014 în cauza *T.M. și C.M. vs Republica Moldova*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a observat că omisiunile autorităților de a întreprinde măsuri eficiente în privința agresorului reflectă o atitudine discriminatorie față de victimă, bazată pe apartenența de gen.

Monitorii au analizat profilul agresorului în cauzele civile supuse monitorizării și au constatat că în toate cele 25 de cauze de solicitare a măsurilor de protecție victimelor violenței în familie, agresorii sunt bărbați. În același timp, acțiunile de violență ale agresorilor erau îndreptate în cea mai mare parte asupra femeilor, deși, în unele cazuri, desigur în număr mai mic, manifestări violente au fost adresate și altor persoane de gen masculin – ascendenți sau descendenți.

În procesul monitorizării s-a constatat că vârsta persoanelor cu statut de agresor familial este destul de variată, ca și în cazul victimelor violenței în familie. Monitorii au menționat despre 1 agresor cu vârsta de 25 de ani, 2 persoane cu vârsta cuprinsă între 25-30 de ani, 11 persoane cu vârsta cuprinsă între 30-40 de ani, 10 agresori cu vârsta cuprinsă între 40-50 de ani, 1 agresor cu vârsta cuprinsă între 50-60 de ani. Astfel, majoritatea covârșitoare a agresorilor familiali (16 persoane) au vârsta cuprinsă între 30-45 de ani.

Monitorii au comunicat despre 7 agresori familiali că sunt angajați, 1 agresor este liber profesionist, 6 sunt neangajați, 1 agresor este cu dizabilitate severă, iar în privința a 10 agresori familiali nu s-a putut constata ocupația lor sau sursele de venit.

În cadrul ședințelor de examinare a cererilor pentru eliberarea ordonanței de protecție, așa cum au constatat monitorii, atât victimele, cât și agenții constatatori

(angajați ai Poliției), au declarat, în privința a 10 agresori familiali, că abuzează de alcool/droguri, aceasta fiind una din cauzele principale ale comportamentului violent.

Deși Legea nr.45 și Codul de procedură civilă al Republicii Moldova stabilesc, printre măsurile de protecție, obligarea agresorului de a participa la un program special de tratament, în vederea diminuării comportamentului violent, nu a fost identificat niciun caz de aplicare a acestei măsuri de protecție, precum nu s-a constatat niciun caz, în care victimei să i se explice procedura legală de trimitere la examenul medical în comisia narcologică și, ulterior, de obligare la tratament a agresorului dependent de alcool, de droguri și de alte substanțe psihotrope.

Monitorii au indicat că în 20 de cazuri din cele 25 de cauze supuse monitorizării, agresorii au mai comis anterior acte de violență, însă, de cele mai multe ori, precum au recunoscut victimele, manifestările violente ale agresorilor nu sunt sesizate autorităților abilitate.

Temerile pe care le au victimele violenței în familie de a apela la poliție sau la instanța de judecată să obțină protecție sunt, de cele mai multe ori:

- să nu afle agresorul și să fie izolate: „putea să ne încuie în casă și să nu ne permită să ieșim³⁰⁸”;
- creșterea agresivității: „nu știam la ce pot să mă aștept de la el³⁰⁹”;
- să nu facă probleme la locul de muncă al victimei: „el își permitea să vină și să mă învinuiască în fața administrației³¹⁰”;
- lipsa siguranței financiare: „el asigură material familia și, dacă rămâi fără acest ajutor, ești pierdută³¹¹”.

Uneori, actele repetate de violență se comit în perioada de acțiune a ordonanțelor de protecție, constituind temei pentru înaintarea cererii de prelungire a acțiunii ordonanței de protecție. În procesul de monitorizare, au fost constatate 3 cazuri de solicitare a prelungirii termenului ordonanței de protecție.

308 IIA_3_VVF.

309 IIA_2_VVF.

310 IIA_3_VVF.

311 IIA_2_VVF.

3.6. Pregătirea pricinii pentru examinare

După primirea spre examinare a cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție, instanța de judecată, în conformitate cu normele de procedură civilă³¹², poate solicita, după caz, organului de asistență socială sau poliției prezentarea unui raport de caracterizare a familiei vizate și a agresorului, poate solicita și alte acte necesare pentru examinarea cererii. Dacă examinează cererea victimei violenței în familie privind aplicarea măsurilor de protecție, instanța de judecată solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea neîntârziată a unui avocat pentru apărarea intereselor victimei.

În procesul monitorizării cauzelor civile de solicitare a ordonanței de protecție, monitorii nu au constatat niciun caz de participare a organului de asistență socială sau a autorității tutelare cu vreun raport de caracterizare a familiei victimei și/sau a agresorului.

În majoritatea cazurilor, instanța de judecată solicită participarea angajaților poliției, pentru a oferi material informațional și caracteristica personalității agresorului familial. Potrivit încheierii emise la 24.05.2017 în cauza R.V. vs R.V, instanța de judecată menționează: „...*Respectiva circumstanță se confirmă, inclusiv prin declarațiile/caracteristica prezentată de către Agentul constator în ședința de judecată, care a reiterat asupra comportamentului inadecvat, violent manifestat de către R.V. ...*”. Reprezentanții direcției evidență și documentare procesuală au confirmat, în cadrul interviului, că este foarte importantă participarea polițistului în ședința de judecată și probele pe care le prezintă acesta. Probele prezentate de agentul constator, în special, despre adresarea anterioară a victimei la organul poliției, ajută foarte mult instanța în luarea deciziei privind aplicarea măsurilor de protecție: „*instanța nu merge doar pe intima convingere, dar are și probe*³¹³”. În același timp, aceștia au subliniat că deseori fluctuația de cadre în organele de poliție și necunoașterea situației de către persoana nou angajată impune necesitatea ca aceasta să se documenteze în 2-3 ore pe marginea cazului, fapt ce

afectează mersul procesului. Monitorii au menționat cazuri, în care petiționarul, alți participanți la proces trebuiau să aștepte un timp îndelungat, ca să se prezinte la ședința polițistul, traducătorul, avocatul numit de oficiul teritorial CNAJGS. Astfel, în cauza D.M. vs D.A., examinată la 28.07.2017, ședința a început cu 1 oră și 10 minute mai târziu, din lipsa polițistului și a avocatului solicitat să ofere asistență garantată de stat. Victima a așteptat, în tot acest timp, pe coridorul instanței de judecată.

În cauza B.R. și B.S. vs B.E., examinată la 11.07.2017 între orele 12.20-13.40, judecătorul a menționat în ședință că a solicitat oficiului teritorial CNAJGS să numească un avocat pentru victime, dar nu știe de ce nu s-a prezentat nimeni. În timpul când instanța era în deliberare, de victime s-a apropiat un avocat și le-a spus că, din păcate, a fost anunțat abia la ora 12:00 că ar trebui să vină la un proces, de aceea a ajuns când procesul, practic, s-a terminat.

Participarea colaboratorului poliției la examinarea cauzei de eliberare a ordonanței de protecție este considerată de victimele intervievate drept foarte importantă. În opinia lor, „*nu îmi inchipui cum avea să fie, să nu fi fost polițistul. Alături de el, eu mă simțeam în siguranță. În afară de aceasta, el a prezentat dovezile solicitate...*³¹⁴”.

Totuși, s-a constatat că nu de fiecare dată instanța decide să solicite poliției prezentarea materialelor relevante despre familia victimei și despre agresor, a altor acte necesare pentru examinarea cererii etc. Despre aceasta vorbește absența agentului constator la multe ședințe de judecată³¹⁵, dar și lipsa oricăror acțiuni, în legătură cu aceasta, din partea instanței de judecată, inclusiv de aplicare a măsurilor de constrângere, în condițiile legislației de procedură civilă³¹⁶.

314 IIA_2_VVF.

315 Cauza D.V. vs D.V., examinată la 22.06.2017.; Cauza S.N. vs O.S., examinată la 23.05.2017.; Cauza T.A. vs M.L., examinată la 01.08.2017.; Cauza G.S. vs G.M., examinată la 07.07.2017.; Cauza B.R. și B.S. vs B.E., examinată la 11.07.2017.; Cauza P.V. vs P.I. examinată la 25.05.2017 etc.

316 Articolul 161. Amenzile judiciare: (1) Amenzile judiciare se aplică de către instanța judecătorească, în cazurile și în proporțiile stabilite de prezentul cod, persoanelor care au săvârșit încălcări procedurale. Odată cu aplicarea sancțiunii, se va constata încălcarea.

Articolul 207. Efectele neprezentării în ședință de judecată a martorului, expertului, specialistului și interpretului: (1) În cazul neprezentării în ședință de judecată a

312 Articolul 318³ din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

313 IIA_1_DD.

În procesul monitorizării s-a stabilit că, uneori, instanța de judecată se limitează doar la probele care sunt anexate la cerere și nu solicită material suplimentar în timpul pregătirii cauzei pentru examinare, iar mai apoi respinge cererea, motivând cu lipsa probelor care ar confirma temeinicia revendicărilor petiționarului sau că în speță în genere lipsește violența. Astfel, în cauza B.R. și B.S. vs B.E., instanța de judecată s-a limitat la materialele anexate la cerere, nu a solicitat nimic suplimentar și a respins cererea pe motiv că lipsește violența, deși petiționarii au elucidat cu lux de amănunte circumstanțele cazului. Victimele (este vorba de părinți-victime și fiul-agresor) au declarat că fiul are un comportament violent. Este consumator de droguri și vinde toate obiectele din casă, amenință părinții cu răfuială, le spune că dorește ca ei să moară, deoarece îi consideră vinovați de starea lui. Ei stau permanent cu frică să nu-i omoare. De 2 zile fiul nu-i primește în casă, s-a folosit de moment că ei au ieșit în oraș și el a încuiat ușa metalică. Victimele au chemat polițistul de sector să-i ajute, acesta spunând că nu are dreptul să intre în casă și e de competența celor de la Direcția Situații Excepționale să spargă ușile. Polițistul le-a recomandat ca unică soluție să solicite ordonanță de protecție. Victimele au cerut obligarea agresorului de a părăsi temporar locuința comună și obligarea de a sta departe de locuința victimelor. Instanța a respins cererea, invocând lipsa violenței. La întrebarea victimelor „Ce să facem acum, stăm pe drumuri”, judecătorul a răspuns: „Solicitați-i numărul de telefon (referindu-se la monitor), ca să vă ofere ei consultanță, chiar și să atacați încheierea dată...”.

Analogic, în cauza G.A. vs G.V., examinată la 15.05.2017, potrivit circumstanțelor cazului, agresorul are vârstă de 48 de ani și este fiul victimei de 77 de ani. Agresorul și victima locuiesc în același domiciliu. Din cauza consumului excesiv de băuturi alcoolice, agresorul manifestă în permanență un comportament agresiv. Amenință victima cu răfuială, distruge bunurile materiale din casă. În acest fel, manifestă violență psihologică și economică împotriva victimei. În ședința de judecată

martorului, expertului, specialistului sau interpretului, instanța judecătorească, după ce ascultă opiniile participanților la proces despre posibilitatea examinării pricinii în absența părților enumerate, pronunță o încheiere privind prelungirea dezbaterilor judiciare sau amânarea procesului. (2) Dacă nu s-au prezentat în ședință de judecată din motive considerate de instanță ca fiind neîntemeiate, martorul, expertul, specialistul și interpretul, citați legal, pot fi supuși unei amenzi de la 20 la 50 de unități convenționale.

nu a fost prezent agentul constatator, agresorul, din spusele victimei, nu a fost anunțat. Instanța a respins cererea victimei, pe motiv că ultima nu a prezentat probe, materiale, documente în susținerea celor invocate.

Specialiștii intervievați din cadrul direcțiilor evidență și documentare procesuală ale instanțelor de judecată nu văd o mare problemă pentru victime în respingerea cererilor, atâta timp cât legislația oferă victimelor posibilitatea de recurs la Curtea de Apel. Totuși ei sunt nevoiți să recunoască că există o problemă: cererea de solicitare a măsurilor de protecție se examinează în 24 ore, iar recursul la instanța de apel se examinează într-o perioadă de până la 3 luni de zile.

Monitorii au sesizat situații³¹⁷ în care instanța de judecată nu a considerat necesar să solicite, în condițiile legii, materiale și caracteristici referitoare la familia victimei și la agresor, pentru a putea să se pronunțe în cunoștință de cauză pe marginea cererii. Dimpotrivă, înainte de începerea ședinței, grefierul le-a înmănat avocatului din oficiu și agentului constatator copia cererii depuse de petiționară, pentru a face cunoștință. Astfel, agentul constatator a intrat în proces, cunoscând despre caz doar ceea ce a prezentat victima.

În asemenea condiții, fără întreprinderea măsurilor prevăzute de lege privind pregătirea cauzei spre examinare, este extrem de dificilă adoptarea unei soluții temeinice cu măsuri adecvate circumstanțelor cazului examinat. Cu atât mai mult că, de regulă, prezența în sală a agresorului împiedică victima să dezvăluie întregul spectru de probleme cu care se confruntă în relațiile cu agresorul. Nu este favorabilă victimei nici persistența, în mare parte, a valorilor patriarhale la nivel instituțional, fiind încă însemnată ponderea profesioniștilor dominați de stereotipuri în ce privește rolul femeii și al bărbatului în familie și tentați să bănuiască mai degrabă victima de rea-credință și interes ascuns în caz.

Potrivit legislației³¹⁸, cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se depune la instanța judecătorească competentă de la domiciliul sau locul de aflare a victimei sau a agresorului, de la locul unde victima a soli-

317 Cauza G.A. vs A.A., examinată la 17.05.2017..

318 Art.318¹ din Codul de procedură civilă.

citat asistență sau de la locul unde a avut loc actul de violență. Totuși, uneori, instanța, în cadrul pregătirii cauzei pentru examinare, adoptă și soluții de trimitere a cererii după competență teritorială. Unul din monitorii a comunicat că, atunci când a primit informația despre distribuția către judecătorul T.P. a cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție, a mers să afle data numirii cauzei spre examinare, pentru a monitoriza ședința. Judecătorul i-a comunicat că, la demersul petiționarei A., a dispus strămutarea cauzei la judecătoria H., la domiciliul acesteia. Decizia instanței trezește dubii, nu doar pentru faptul că legislația nu prevede necesitatea strămutării cauzei, dar și pentru că ar fi lipsite de logică acțiunile victimei care, inițial, a depus cererea la această instanță, iar când cererea a ajuns pe masa judecătorului, se prezintă cu demers de strămutare a cauzei la instanța de la domiciliu, în acest fel acționând vădit contrar intereselor proprii de a obține mai urgent aplicarea măsurilor de protecție.

Înștiințarea victimei despre locul și timpul examinării cererii

Grefierul înștiințează prin citație participanții la proces privitor la locul, data și ora ședinței de judecată. În cazurile de urgență, participanții la proces pot fi înștiințați sau chemați în judecată prin telegramă sau prin alte mijloace, care să ateste înmânarea și primirea înștiințării sau citației (pct.pct.71, 73 ale Instrucțiunii nr.142).

Monitorii au constatat că victimelor li se comunică, de regulă, prin telefon despre locul și timpul examinării cauzei. Grefierul a indicat la interviu că informează victimele prin telefon despre locul și timpul examinării cererii, pentru că prin telegramă ia mai mult timp. Despre această procedură menționa și judecătorul în timpul ședinței³¹⁹, invocând că, deoarece cererea pentru eliberarea ordonanței de protecție se examinează în regim de urgență, nu se reușește nici publicarea informației despre timpul și locul ședinței până la începerea examinării pricinii și nici să fie expediate citații participanților.

³¹⁹ Cauza G.A. vs A.A. ș.a.

Victimele intervievate au confirmat acest fapt: „*Când am depus cererea, am lăsat telefonul meu și al poliștului de sector. Îmi era tare frică când mi s-a spus la judecată că o să telefoneze să mă anunțe când trebuie să vin, poate să fie azi sau mâine, poate să mă sune și seara ori dimineața. Eu mă temeam să nu afle el, că poate să mă omoare. Nu știam ce să mă fac. ...slavă Domnului, am fost contactată de inspectorul de sector și el nu a auzit...*”³²⁰. Totodată, victimele au semnalat că ar putea exista situații când victima este deposedată de telefon de către agresor. În aceste circumstanțe, în opinia lor, victima ar trebui să fie înștiințată despre locul și timpul examinării cererii, prin intermediul ofițerului de sector.

În procesul monitorizării, au fost menționate două cazuri de amânare a examinării cauzei pentru următoarea zi³²¹, deoarece nu s-a prezentat niciun participant la ședință, în ziua distribuirii cauzei spre examinare.

Organizarea participării agresorului la proces

Potrivit legislației³²², după primirea cererii, instanța de judecată contactează imediat poliția de sector de la locul aflării agresorului și solicită informarea acestuia despre procedura inițiată.

În procesul monitorizării, s-a constatat că, de regulă, despre procesul aflat pe rol în instanță agresorii sunt înștiințați de către poliție prin telefonogramă, fapt menționat uneori și în încheierea judecătorească³²³. Totuși monitorilor li s-a creat impresia că unele instanțe de judecată consideră prezența agresorului în ședința de judecată drept o obligație a acestuia³²⁴, de aceea depun efort sporit pentru a-l avea prezent în ședință. Acestea mai întâi recurg la modalitatea de informare nemijlocită a agresorului, prin telefon, de către angajații instanței, iar dacă nu reușesc să facă legătura, solicită poliției să informeze agresorul despre proces. Insistența instanței în această privință ar fi salutabilă, doar că, după cum se știe, prezența în ședință a agresorului, alături de victimă, este pentru aceasta o „oportunitate” suplimentară de revictimizare.

³²⁰ IIA_2_VVF.

³²¹ Cauza D.A. vs Z.M., examinată la 17.05.2017.

³²² Art.318³ din Codul de procedură civilă.

³²³ Cauza D.M. vs D.A., examinată la 28.07.2017.

³²⁴ Cauza D.V. vs D.V. examinată la 22.06.2017.

Sunt relevante, în acest sens, însemnările unui monitor pe o cauză, în care victima și agresorul sunt foști soți: „... în așteptarea începerii procesului, victima s-a izolat într-un colț al coridorului, mai departe de agresor, fiind foarte emoționată și speriată. Agresorul se apropia periodic și intenționat privea la ea îndelung, amenințător, dar nu spunea nimic. A venit avocatul victimei (avocatul era din oficiu, n.n.), a întrebat-o „de ce tremură”, ... victima a declarat că fostul soț este polițist și, după cum spune el, totul este sub controlul lui și doar ea va avea de suferit ... În timpul procesului, agresorul pune întrebări de intimidare, însă, la solicitarea avocatului victimei, instanța le-a respins. În timpul când victima depunea mărturia în fața judecății, comportamentul agresorului exercita o presiune enormă asupra victimei, care se sufoca în timp ce vorbea, manifestând o stare profundă de neliniște. Avocatul victimei a solicitat instanței să-i ceară agresorului să nu se uite în partea victimei, ci doar spre instanță. Asta, oricum, nu a schimbat starea victimei. ... după ședință, când participării la proces plecau din sală, agresorul a încercat să se apropie de victimă...”

Interviurile individuale aprofundate cu victimele violenței în familie confirmă starea profundă de stres, determinată de prezența alături a agresorului în ședința de judecată: „Când aud vocea lui, mă trec fiori prin tot corpul”³²⁵. Dacă agresorul lipsește, ele își înving un pic frica: „Eu m-am simțit mai liber, deși eram oricum emoționată și blocată”³²⁶.

Din cele 25 de cauze supuse monitorizării, monitorii au confirmat prezența agresorilor în ședință în 11 procese de examinare a cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție, însă doar într-un caz victima a comunicat că agresorul nu a fost anunțat oficial despre ședință³²⁷.

Norma art.318³ din Codul de procedură civilă prevede că neprezentarea agresorului la ședința de judecată nu împiedică instanța să examineze cererea. Prevederea despre posibilitatea examinării cererii în lipsa agresorului familial corespunde normei și spiritului Convenției

CEDAW și Convenției de la Istanbul³²⁸, care orientează înaltele Părți să asigure posibilitate victimelor să facă declarații fără prezența pretinsului agresor. Acolo unde este necesar, măsurile de protecție pot fi emise, fără a fi necesară prezența părții vizate.

Este adevărat că și în legislația națională de procedură civilă este stipulat că declarația independentă a victimei este suficientă pentru emiterea ordonanței de protecție în caz de pericol iminent de comitere a violenței fizice. Această normă însă limitează posibilitatea de aplicare doar pentru cazul de pericol de violență fizică. Totodată, din constatările monitorilor referitoare la comportamentul victimelor și agresorilor în proces, pare a fi extrem de dificil pentru victima violenței în familie să facă declarații independente în prezența agresorului.

De aceea principala preocupare a autorităților abilitate, atât în procesul de construcție legislativă, cât și la punerea în aplicare a normelor juridice adoptate, trebuie să fie promovarea, la nivel național, a spiritului standardelor internaționale care promovează prioritatea siguranței victimelor, a sprijinului acordat victimelor și a respectării drepturilor omului în privința victimelor.

Cu toate acestea, reprezentanții intervievați ai direcțiilor evidență și documentare procesuală au insistat că, din punctul lor de vedere, prezența agresorului la proces trebuie să fie obligatorie în toate cazurile: „toate părțile au dreptul la apărare... și prezența ambelor părți face mult mai ușoară pentru judecător emiterea ordonanței de protecție”³²⁹. Ei au semnalat situații când, datorită prezenței agresorului în ședința de judecată, a fost posibilă respingerea cererii de solicitare a ordonanței de protecție: „Agresorul s-a apărut, a adus documente prin care a arătat că nu a supus victima violenței”³³⁰. Totuși specialistul nu a putut să precizeze ce documente ar proba neaplicarea violenței.

325 IIA_3_VVF.

326 IIA_2_VVF.

327 Cauza G.A. vs G.V., examinată la 15.05.2017.

328 Art.56 din Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (Convenția de la Istanbul).

329 IIA_3_G.

330 Ibidem.

Este extrem de relevant să se țină cont că, la examinarea cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție, sarcina instanței nu este să stabilească cine și câtă dreptate are, ci să constate circumstanțele care indică asupra prezenței sau lipsei pericolului de declanșare sau de repetare a violenței. Pentru realizarea acestui obiectiv, instanța studiază informația despre situația în familie, ascultă mărturiile victimei, ale membrilor de familie sau ale altor persoane aflate în contact cu familia, examinează caracteristica persoanei victimei și a agresorului etc.

După cum menționează monitorii, instanța nu afla de la agresori, în ședință, prea multe lucruri despre circumstanțele violenței. Aceștia, de regulă, negau existența violenței, iar dacă victima avea urme vizibile de violență, încercau să pună responsabilitatea pe seama victimei, invocând că i-a provocat. Astfel, participarea la proces a agresorului, alături de victimă, nu aduce, în fond, plusvaloare procesului judiciar ca atare și scopului de a stabili necesitatea și, respectiv, de a identifica măsurile de protecție optime pentru siguranța victimei, în schimb constituie un factor dovedit și incontestabil de presiune asupra victimei.

Din perspectiva promovării standardelor internaționale în domeniu, despre care s-a menționat *supra*, cadrul legislativ național ar trebui să asigure înțelegerea că agresorul nu este (și nici nu poate fi) implicat în calitate de parte în proces, ci este solicitat doar să ofere informația care ar prezenta interes pentru instanță pentru a clarifica situația. După depunerea declarațiilor, agresorul ar trebui să părăsească ședința, în același timp, el poate să fie reprezentat în proces de un avocat și păstrează dreptul de a contesta ulterior încheierea adoptată³³¹. Punerea în aplicare a acestei proceduri, în opinia noastră, nu aduce atingere drepturilor apărării și cerințelor unui proces corect și echitabil, conform art.6 din CEDO, în același timp promovează standardele specificate în art.56 din Convenția de la Istanbul, care

331 Practica actuală de atragere a agresorului în proces, în calitate de persoană interesată, *volens nolens* transformă procedura specială de examinare a cererii în procedură contencioasă, lucru absolut inadmisibil. În calitate de parte interesată în proces, pornind de la sarcina pe care o are instanța la examinarea acestei categorii de cauze – constatarea prezenței sau lipsei pericolului de declanșare sau de repetare a violenței și identificarea măsurilor optime pentru siguranța victimei, urmează a fi atrase autoritățile relevante cu funcții legale de prevenire și combatere a violenței în familie, care au sarcina legală și interesul funcțional să asigure victimei respectarea dreptului la integritate fizică și psihologică.

recunoaște specificul și caracterul extrem de sensibil al relațiilor dintre subiecții violenței în familie.

Monitorii au relevat și faptul întreruperii, în unele cazuri³³², a procesului, pentru a oferi agresorului posibilitatea să facă cunoștință cu materialele dosarului. Reprezentanții intervievați ai direcțiilor evidență și documentare procesuală au confirmat existența unor astfel de cazuri: „*vine agresorul în ședința de judecată și spune că are nevoie de timp, pentru a face cunoștință cu dosarul și pentru a prezenta probe*³³³”.

Această practică, având în vedere și cele menționate mai sus, cu greu s-ar încadra în ceea ce poate fi numit preocupare pentru siguranța victimei, având în vedere dimensiunea de gen a violenței. În altă ordine de idei, nu este înțeleasă necesitatea acestui procedeu, deoarece, după cum deja s-a menționat, nu este vorba de un proces contradictoriu, în care agresorul trebuie să conteste poziția victimei cu contraargumente și dovezi.

Condițiile de siguranță a victimei în sediul judecătoriei

Monitorii au indicat că majoritatea covârșitoare a cauzelor civile supuse monitorizării au fost examinate cu participarea victimei violenței în familie. Doar în 3 cauze examinarea cererilor a avut loc în lipsa victimelor³³⁴, în special, pentru că erau supuse procedurilor de tratament medical. În cadrul monitorizării, s-a stabilit că, de obicei, la ședința de judecată primele se prezintă victimele. În tot acest timp, până începe ședința, uneori și după ora de începere a ședinței, până se prezintă participanții la proces care întârzie, victimele așteaptă pe coridorul instanței de judecată. După cum s-a menționat mai sus, monitorii au confirmat prezența agresorilor în ședință în 11 procese de examinare a cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție, adică în aceste cazuri victimele așteptau începerea ședinței pe coridorul instanței, avându-i pe agresori în apropiere. Fiind solicitați să menționeze în Chestionare despre condițiile de așteptare și comportamentul participanților până

332 Cauza P.V. vs P.I., examinată la 25.05.2017.

333 IIA_1_DD.

334 Cauza C.E. vs R.I. examinată la 23.05.2017.; Cauza L.L. vs T.M., examinată la 28.07.2017.; Cauza M.I. vs. C.M., examinată la 23.06.2017.

la începerea ședinței de judecată, monitorii au remarcat, în 11 cazuri, condiții de siguranță pentru victime relativ satisfăcătoare (în special, fiind vorba de cazurile când agresorii nu erau prezenți la proces) și, în 14 cazuri, condiții nesatisfăcătoare, inclusiv un caz a fost apreciat ca având condiții potențial periculoase pentru victimă³³⁵.

Mai frecvent au fost indicate sediile Centru, Râșcani, Buiucani având condiții nesatisfăcătoare de siguranță pentru victime. De fapt, nicio instanță nu corespunde cerințelor actelor internaționale legate de siguranța în sălile de ședințe. Acestea nu dispun de capacități tehnice, pentru a se evita contactul dintre victime și agresori în incinta instanței de judecată, prevenind, astfel, revictimizarea victimei datorită contactului cu agresorul³³⁶. Aceasta ar însemna să existe, în instanțele de judecată, încăperi pentru anumite categorii de persoane, în cazul dat, victimele violenței, în care să poată să aștepte începerea ședinței de judecată, feriți de ochii agresorului sau ai altor persoane cu intenții ostile, victimele fiind anunțate (citate) să se prezinte în aceste birouri.

Monitorii au înregistrat mai multe cazuri de comportament agitat și, oarecum, imprezvizibil din partea agresorilor³³⁷ în timpul așteptării începerii ședinței. Situația se complica mai ales în cazurile de întârziere a începerii ședințelor (cazuri frecvente), aceasta constituind un motiv suplimentar pentru ațâțarea spiritelor.

Au fost înregistrate și cazuri de apreciere a nivelului necorespunzător de siguranță a victimelor nemijlocit în timpul ședinței de judecată³³⁸.

Potrivit monitorilor, de cele mai multe ori citeau pe față victimei o stare de neliniște, aceasta căutând susținere morală și sprijin din partea agentului constator și a avocatului, situația fiind mai dificilă în cazul absenței acestora. Rezultatele interviurilor cu victimele violenței în familie confirmă aceste observații ale monitorilor: „...*mergând la judecătoria la prima ședință, eu știam că trebuie să mă întâlnesc cu soțul. Numai la gândul că o să-l văd, tocmai trecea rece prin mine*”.

„...*Eu am fost audiată prima și apoi mi-au fost puse întrebări. Este foarte greu când te afli față în față cu agresorul. Eu de acum am un an și jumătate de când merg prin judecăți și tot mi-e foarte greu să stau alături de această persoană. Doar vocea lui și îți trec fiori prin tot corpul, te presează psihologic. Eu nu mai puteam și izbucneam în plâns. E o situație foarte complicată. Doar cei care au trecut prin aceasta înțeleg toate momentele*”.

„...*amânarea ședinței este neplăcută, pentru că dlui face iarăși tentative ca să se apropie. Dacă vede că nu merge cu binele, trece la amenințări, la insulte și asta te dezechilibrează psihologic și moral, este nevoie de foarte mult curaj și tărie, ca să mergi înainte și să continui, e foarte dureros...*”³³⁹.

„...*femeile au frică, se tem că nici nu poți să spui ceea ce ar trebui să spui la judecată. Pentru că el este alături și într-adevăr ești blocată de frică. Eu m-am simțit mai liber, deoarece el nu era alături și totuși nu îmi venea nimic în cap, eram emoționată și blocată, nu știi cum...*”³⁴⁰.

Locul desfășurării ședinței

O altă problemă, menționată de monitorii, cu referință la siguranța victimelor constă în faptul că, de cele mai multe ori, ședințele se desfășoară în birourile judecătorilor, părțile deseori fiind nevoite să se afle alături. Monitorii au constatat că, în asemenea situații, victimele caută să se afle cât mai departe de agresor și, de regulă, părțile sunt despărțite de avocați, agentul constator, traducător sau alți participanți. Totuși, chiar dacă de

335 A fost descris sediul Centru al Judecătoriei Chișinău ca având coridoare întortocheate și obscure, aceasta constituind un mediu favorabil pentru agresarea victimelor sau a martorilor chiar în incinta judecătoriei.

336 Art.56 din Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (Convenția de la Istanbul).

337 Cauza I.A. vs I.I.; Cauza P.V. vs P.I.; Cauza G.T. vs G.O.; Cauza G.S. vs G.M.; De regulă, petiționara și agresorul așteaptă începerea ședinței pe coridorul instanței de judecată, lângă biroul judecătorului. În unul din cazuri, monitorul descrie situația: ... victima și agresorul se află pe coridor. Este semiîntuneric. Agresorul încearcă să vorbească cu victima. Ea s-a ridicat și a mers în celălalt capăt al coridorului, însoțită de mama sa și de avocat, vizibil presată de comportamentul agresorului. Ședința a început cu întârziere de circa 15 min., din lipsa grefierului. Tot din această cauză a fost, ulterior, întreruptă ședința pentru circa 1 oră.

338 Cauza G.A. vs A.A.; Cauza C.V. vs C.L.; Cauza G.S. vs G.M.; Victimele se aflau în imediata apropiere de agresori, uneori față în față, la distanță de circa 1 m. Când victima făcea declarații, agresorul o privea foarte rece sau amenințător, iar prin aceasta îi crea o stare de disconfort și neliniște.

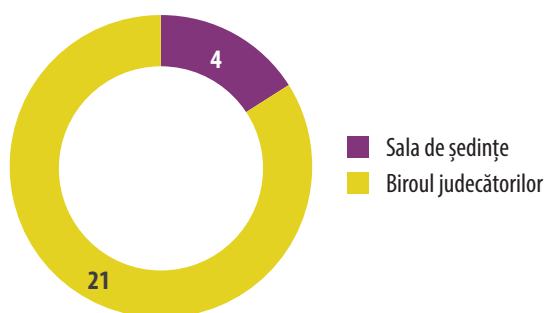
339 IIA_3_VVF.

340 IIA_2_VVF.

multe ori se observa dorința victimei de a sta cât mai departe de agresor, oricum era foarte dificil să realizeze aceasta, deoarece în mod obișnuit birourile judecătorilor sunt foarte mici. Cu toate acestea, monitorii nu au relevat niciun caz în care judecătorul să-i fi propus agresorului să părăsească sala în timpul declarațiilor victimei, pentru a-i proteja acesteia integritatea psihologică.

FIGURA 30

Locul desfășurării ședinței de judecată în cauze civile privind eliberarea OP

Monitorii au înregistrat 21 de cauze examinate în biroul judecătorilor și 4 cauze examinate în sala de judecată. Au fost desfășurate ședințe în sala de judecată doar în sediul Râșcani al Judecătoriei Chișinău. În afară de afectarea integrității psihologice a victimei, examinarea cauzelor în birourile judecătorilor care, după cum s-a menționat, sunt, de regulă, foarte mici, creează impedimente pentru buna desfășurare a procesului. Participanții nu au condiții pentru a face însemnări, deoarece lipsesc mesele, e înghesuală. Au fost cazuri când nu ajungeau în birou scaune pentru toți participanții. De exemplu, în cauza D.M. vs D.A., în birou erau doar două scaune pentru participanți, deși spațiu mai era suficient pentru minimum încă trei scaune. Victima, polițistul și monitorul au stat permanent în picioare.

A fost menționat un caz³⁴¹ în care, deși biroul era mic, condițiile de audibilitate erau foarte rele. Aceasta pentru că în birou era tare cald și s-a decis deschiderea geamului, iar în apropiere se desfășurau lucrări de construcție și era zgomot mare.

341 Cauza S.N. vs O.S..

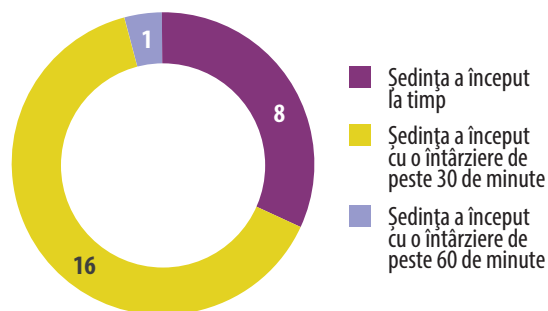
Începerea ședințelor la ora stabilită. Amânarea ședințelor

Autoritatea sistemului judiciar în fața justițiabililor în mare parte depinde de disciplina executorie și de modul de organizare a lucrului în instanță. Monitorii au constatat ca sunt frecvente cazurile de nerespectare a agendei ședințelor de judecată. Astfel, din totalul de 25 de cauze supuse monitorizării, ședința de judecată a început la ora programată doar în 8 cauze. În alte 16 cauze, ședința a început cu întârziere de până la 30 minute, iar într-un caz – cu peste 1 oră. Începerea cu întârziere a ședinței pune în dificultate respectarea în continuare a orarului instanței, dar și, de multe ori, al participanților, în special fiind vorba de avocați, care pot avea numite alte ședințe peste puțin timp de la începerea procesului cu întârziere.

Monitorii au informat că în 7 cazuri începerea cu întârziere a ședinței a fost cauzată de judecător, inclusiv în legătură cu examinarea peste timpul stabilit a cauzei precedente. În 2 cazuri întârzierea a avut loc din cauza avocatului numit pentru acordarea asistenței juridice calificate garantate de stat petiționarei, iar în alte 4 cazuri – din cauza prezentării cu întârziere la proces a agentului constatator. În 4 cazuri, ședința a început cu întârziere din cauza lipsei translatorului sau a grefierului. Au fost menționate situații când unii judecători, care nu aveau grefier, erau nevoiți să caute unul, din care cauză procesul începea mai târziu sau uneori trebuia să fie întrerupt, pentru a înlocui grefierul care urma să plece cu judecătorul său în alt proces.

FIGURA 31

Începerea ședinței de judecată la ora stabilită, cauze

După cum s-a menționat mai sus, începerea cu întârziere a ședinței de judecată, în condițiile când victima așteaptă ședința pe coridorul instanței, avându-l în preajmă pe agresor, este deseori un exercițiu stresant pentru ea. Totuși unii judecători nu erau preocupați de situația victimei, deoarece, așa cum au observat monitorii, instanța nu explica motivele începerii cu întârziere a procesului, iar dacă întârziuau participării la proces, judecătorul nu le făcea observație. Astfel, se poate conchide că lipsa de punctualitate este o practică obișnuită, acesta fiind un mesaj eronat, care aduce atingere nivelului de respect al instanței de judecată din partea justițiabililor.

Având în vedere că pentru cererile de solicitare a ordonanței de protecție este stabilită o procedură specială și termen limitat de examinare și adoptare a soluției, de regulă, nu se practică amânarea ședințelor. Monitorii au înregistrat doar câteva cazuri³⁴² de amânare a ședințelor, motivul fiind neprezentarea participanților, fapt care indică asupra unor deficiențe în procesul de pregătire a cauzei pentru examinare.

Totodată, una din victimele intervievate a comunicat și alte circumstanțe care pot servi ca temei pentru amânarea ședinței. Aceasta a relatat că agresorul s-a prezentat la ședința de judecată și a spus că are nevoie de avocat, respectiv, ședința de judecată a fost amânată pentru o altă zi.

3.7. Examinarea cererii pentru eliberarea ordonanței de protecție

Monitorii au menționat că, de fiecare dată, grefierul anunța în coridor participării despre începerea ședinței de judecare a cauzei și se interesa cine este și ce statut procesual sau ce atribuție are la proces. În 14 cazuri, la proces a participat angajatul poliției, iar într-un caz – și reprezentantul autorității tutelare. La examinarea unei cauze, victima a fost însoțită de o colegă de serviciu.

Nicio cauză din cele supuse monitorizării nu s-a desfășurat în ședință închisă. În această privință este relevantă observația monitorului în cauza P.E. vs L.V.:

³⁴² Cauza D.A. vs Z.M.; Cauza M.I. vs C.M. etc..

„...la deschiderea ședinței, avocatul petiționarei a solicitat instanței să declare ședință închisă. La întrebarea judecătorului, petiționara a spus că dorește să fie ședință publică, atunci avocatul s-a conformat și a susținut poziția clientului, dar pe parcursul întregului proces a tratat cu răceală victima...”. După cum au menționat monitorii, în 2 cazuri, instanța de judecată a întrebat petiționarii dacă doresc să fie examinată cauza în ședință închisă, fiind vorba, în special, de admiterea în proces a monitorului. În ambele cazuri, victimele s-au pronunțat pentru ședință deschisă.

Victimele, practic în toate cazurile, au manifestat deschidere pentru participarea la proces a monitorilor. A fost înregistrat doar un caz, în care victima la început nu avea un răspuns ferm – să accepte sau nu monitorul în proces, însă, când judecătorul a comunicat că monitorul reprezintă o asociație obștească ce apără drepturile femeilor, victima a acceptat. În alte câteva cazuri, atunci când judecătorul a anunțat prezența în sală a monitorului, victimele chiar au salutat participarea lui la ședință, menționând că așa se simt mai în siguranță. Monitorii au sesizat 3 cazuri în care instanța era oarecum rezervată în privința prezenței monitorului în ședință sau chiar a încercat să restricționeze participarea monitorului, însă, deoarece victimele s-au pronunțat pentru ședință publică, problema s-a epuizat.

Astfel, în cauza G.A. vs A.A., la începutul ședinței, judecătorul a făcut aluzie că nu ar fi binevenită prezența monitorului, deoarece vor fi elucidate date ce vizează viața privată, dar avocatul petiționarei a menționat că ședința este publică și ei nu au nimic împotriva participării monitorului. Petiționara a susținut poziția avocatului.

În cauza T.A. vs M.I., până la începerea ședinței de judecată, când părțile încă nu erau invitate în birou, judecătorul a refuzat prezența la ședință a monitorului, pe motivul că este ședință închisă, însă, după un schimb de păreri, a fost de acord să decidă deschiderea ședinței. În ședință, părțile au fost întrebat dacă nu sunt împotriva prezenței monitorului de la xxxxx și ele au manifestat acordul pentru participarea monitorului la examinarea cauzei.

În cauza B.R. și B.S. vs B.E., grefiera a venit de câteva ori în coridor să clarifice numele monitorului și cu ce scop

vrea să asiste la ședință. Când a început ședința, judecătorul a solicitat monitorului să se legitimizeze că este de la o asociație obștească, apoi i-a dat să semneze obligația de respectare a legislației referitoare la protecția datelor cu caracter personal. Ulterior, a întrebat victimele dacă nu sunt împotriva să fie prezent „cineva străin” la ședință și părțile au spus că nu au nimic împotriva.

Monitorii și-au exprimat nedumerirea în legătură cu lipsa de încredere și reticența de a împărtăși informația despre cauză, pe care au simțit-o din partea justițiarului. Asta în pofida faptului că victimele au manifestat acordul pentru prezența monitorilor la proces, respectiv, au acceptat ca ei să cunoască circumstanțele cazului. Totodată, prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii, s-a acceptat desfășurarea monitorizării ședințelor de judecată, monitorii aveau legitimație, iar lista monitorilor acreditați, care au semnat obligația de respectare a confidențialității informației obținute, a fost adusă la cunoștință instanțelor de judecată. Starea de secretomanie, menționată de monitori, ar putea fi inspirată și din redacția unor acte normative departamentale³⁴³.

Înregistrarea audio a ședinței de judecată în cauze civile

Ședințele de judecată se înregistrează prin utilizarea mijloacelor tehnice video sau audio în modul stabilit de Consiliul Superior al Magistraturii³⁴⁴. Potrivit Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată, înregistrarea audio a ședințelor de judecată se efectuează în conformitate cu Codul de procedură civilă³⁴⁵.

343 Conform pct.pct.218-219 ale Instrucțiunii cu privire la activitatea de evidență și documentare procesuală în instanțele judecătorești și Curțile de Apel, aprobată prin hotărârea CSM nr.142/4 din 4 februarie 2014, acces la dosare în instanța de judecată au participanții la proces și avocații, în bază de mandate, iar alte persoane pot obține acces la materialele dosarului doar cu acordul scris al președintelui sau vicepreședintelui instanței de judecată....

Deci este discreția totală a acestor factori de decizie, chiar și în condiția acordului părții interesate. Însă problema cea mai mare nu este că, pentru a avea acces la materialele dosarului, chiar având permisiunea persoanelor cointeresate, oricum trebuie să fie acordul administrației instanței (decii prioritate are totuși decizia demnitarului), ci lipsa în Instrucțiune a unor prevederi, nerespectarea cărora ar permite calificarea refuzului de acces la dosar ca fiind abuziv.

344 Art.14 din Legea privind organizarea judecătorească nr.514-XIII din 06.07.1995// Republicată: MO nr.15-17 din 22.01.2013, art.62.

345 Art.art. 18, 194 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Monitorii au menționat că, în general, instanțele de judecată au respectat legislația cu privire la înregistrarea audio în ședințele pe care le-au monitorizat. Înregistrarea audio a ședinței de judecată se efectuează preponderent cu reportofonul. Au fost comunicate 3 cazuri³⁴⁶ în care instanța nu s-a pronunțat în privința utilizării mijloacelor tehnice de înregistrare a ședinței și, după cum au accentuat monitorii, nici nu s-au observat acțiuni de înregistrare a procesului de examinare a cauzei.

Procedura de examinare a cererii

În conformitate cu legislația de procedură civilă, judecarea cauzelor civile în instanțele judecătorești se desfășoară în limba de stat³⁴⁷. Monitorii au confirmat că toate cauzele supuse monitorizării au fost judecate în limba de stat. Participanții la proces care nu cunoșteau limba de desfășurare a procesului erau în drept să solicite serviciile interpretului.

Sarcina de a demonstra necesitatea aplicării măsurilor de protecție, după cum au observat monitorii, este pusă practic integral pe seama petiționarului și a reprezentantului său. De regulă, prezența plângerilor la poliție constituie o dovadă a existenței pericolului de violență în familie și determină eliberarea ordonanței de protecție. Reprezentanții intervievați ai direcțiilor evidență și documentare procesuală ale instanțelor de judecată au confirmat acest fapt: „*judecătorul îi propune victimei să convingă instanța de judecată că este violență în familie ... Uneori ședința se amâna, explicându-i-se victimei că trebuie să meargă la poliție, dacă a scris acolo cerere și este proces-verbal, ca să aducă probe...*”³⁴⁸. Victimele se confruntă cu dificultăți în acest sens, mai ales când lipsesc semne vizibile de violență, când agentul constator nu este prezent la ședință sau nu poate comunica nimic despre caz. Este dificil pentru petiționari și avocații lor să demonstreze violența psihologică și economică, chiar și violența fizică la primele sale manifestări, când poliția nu cunoaște despre starea de violență în această familie. Judecătorii apreciază situația de

346 Cauza G.A. vs A.A.; Cauza C.E. vs R.I.; Cauza R.V. vs R.V.

347 Art.24 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

348 IIA_1_DD.

pe poziția prezumției nevinovăției agresorului, uitând, de fapt, că este vorba de o procedură asiguratorie, nu de un caz de constatare a vinovăției unei persoane.

Modul stereotipic de abordare și neacceptarea caracterului deosebit al acestor cauze, ratează șansa implicării timpurii a serviciilor de asistență/consiliere pentru agresorii familiari. În consecință, sistemul judiciar reacționează cu precădere când deja starea de violență s-a aprofundat, iar lucrul cu agresorul nu mai are efectul scontat.

Monitorizarea constată instituirea unei practici judiciare, potrivit căreia petiționarului i se solicită în mod quasi-obligatoriu să indice în cerere măsurile de protecție revendicate. În cadrul procesului, petiționarul trebuie să probeze revendicările formulate, iar instanța, în dependență de probatoriul prezentat, decide admiterea integrală sau parțială ori respingerea cererii. Asemenea mod de abordare, precum și expresiile de genul „admitere integrală”, „admitere parțială” a cerințelor petiționarului, dezvăluie caracterul defectuos al practicii instituite. Aceasta deoarece legislația nu impune petiționarului să se pronunțe în privința măsurilor de protecție necesare.

Reprezentanții intervievați ai direcțiilor evidență și documentare procesuală au confirmat că judecătorul întrebă victima despre măsurile de protecție: **„judecătorul a rugat victima să concretizeze pretențiile avute față de agresor”³⁴⁹**.

Art.318² al Codului de procedură civilă indică expres ce trebuie să conțină o cerere privind aplicarea măsurilor de protecție³⁵⁰, iar acolo, spre deosebire de cuprinsul cererii de chemare în judecată³⁵¹, nu se cere indicarea vreunor cerințe (pretenții) și nici nu poate fi acest lucru, deoarece nu este vorba de o procedură contencioasă, în care trebuie indicate cerințele reclamantului către pârât. Însă modalitatea actuală de lucru simplifică

349 IIA_3_G.

350 Articolul 318² CPC. Cuprinsul cererii. În cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se indică circumstanțele actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție.

351 Articolul 166 CPC. Forma și cuprinsul cererii de chemare în judecată. (2) În cererea de chemare în judecată se indică: a) instanța căreia îi este adresată...; f) pretențiile reclamantului către pârât....

substanțial situația justițiarului, prin urmare instanțele de judecată au preluat cu ușurință acest procedeu, fără a se deranja de faptul că acționează contrar prevederilor cu caracter imperativ care reglementează conținutul cererii privind aplicarea măsurilor de protecție³⁵².

Dreptul victimei la tratament cu respect

Cu excepția abordărilor stereotipice menționate mai sus, legate de aprecierea situației de pe poziția prezumției nevinovăției agresorului, în procesul monitorizării, nu au fost constatate cazuri în care victimele să fie atacate de instanță cu întrebări cu caracter ofensator. Monitorii nu au notificat situații în procesul examinării cauzelor, care ar indica asupra caracterului vădit părtinitor, în defavoarea victimei violenței, din partea judecătorului. În cadrul interviurilor, victimele au confirmat acest fapt: **„nu am simțit incomodități. Toți au fost atenți, amabili”³⁵³**. Una din victime a menționat că a fost nevoită să meargă la ședința de judecată împreună cu copiii, care au așteptat în anticameră: **„am luat copiii de la grădiniță și îndată ne-am dus la judecată. Judecătorul a avut o atitudine înțelegătoare față de această situație și a tratat copiii cu respect”³⁵⁴**.

Totodată, monitorii au menționat câteva cauze³⁵⁵, în care agresorul sau avocatul agresorului manifestau comportament ofensator în privința victimei, însă instanța de judecată a intervenit prompt, cu observații către avocat și cu avertizări către agresor despre o eventuală îndepărtare din sală. Or, comportamentul ofensator al agresorului sau al avocatului acestuia poate să se manifeste și în afara ședinței. Una din cele 3 victime interviuate a comunicat că avocatul agresorului a încercat s-o determine să-și retragă cererea: **„Ai căzut în capcană, ia-ți foile înapoi”³⁵⁶**. Victima nu cunoștea că poate să deplângă acțiunile avocatului în modul stabilit,

352 În această normă se menționează expres căîn cazul admiterii cererii, instanța emite o ordonanță de protecție prin care aplică agresorului una sau mai multe dintre următoarele măsuri. . . ., adică nu din cele indicate de petiționar în cerere, ci aplică măsurile care sunt adecvate cazului individual examinat, selectate din lege.

353 IIA_2_VVF.

354 IIA_2_VVF.

355 Cauza G.S. vs G.M.; T.A. vs M.I.; Cauza M.I. vs. C.M..

356 IIA_1_VVF.

la organele de autoadministrare ale avocaților pentru încălcarea obligațiilor legale³⁵⁷.

În altă ordine de idei, monitorii au calificat drept o lipsă de respect pentru victimă cazurile de începere cu întârziere a ședințelor de judecată, deoarece, în aceste situații, victimele trebuiau să aștepte pe coridoarele judecătorecii un timp suplimentar, în stare de stres, în nemijlocita apropiere de agresor. După cum deja s-a menționat, începerea cu întârziere a ședinței de judecată a avut loc în 16 din totalul de 25 de procese monitorizate, în 7 cazuri – din cauza judecătorului.

Monitorii au înregistrat și alte situații care, într-o măsură mai mare sau mai mică, pot fi calificate ca un atentat la demnitatea petiționarilor în cadrul procesului. Este vorba de cauza D.M. vs D.A., a cărei examinare s-a desfășurat în biroul judecătorului. În birou erau doar două scaune pentru participanți, deși spațiu era suficient pentru cel puțin încă trei scaune. Din lipsa scaunelor, victima a stat în picioare tot timpul cât a durat ședința. Ulterior, cât timp instanța s-a aflat în deliberare, victima aștepta lângă ușă. Când grefierul a anunțat participanții să între în sală, victima a vrut să plece la scară să-i anunțe pe avocat și polițist, însă grefiera i-a vorbit cu ton ridicat: „Doamnă, unde vă duceți, apropiați-vă mai repede, nu?”

Doar într-un singur caz³⁵⁸, după cum au menționat monitorii, la începerea procesului, victimelor li s-a înmănat informația despre drepturile lor procesuale și au fost lăsate câteva minute să le citească.

Accesul victimei la serviciile interpretului în cauze civile

În conformitate cu legislația de procedură civilă, persoanele interesate în soluționarea cauzei, care nu posedă sau nu vorbesc limba de stat, sunt în drept să ia cunoștință de actele, de lucrările dosarului și să vorbească în judecată prin interpret³⁵⁹. Rezultatele monitorizării

arată că instanțele de judecată se confruntă cu anumite probleme de asigurare cu interpret a participanților la proces. Monitorii au menționat câteva cauze³⁶⁰, în care procesul de examinare a cererii a început cu întârziere: într-un caz – cu circa o oră, din lipsa interpretului. Potrivit rezultatelor monitorizării, 7 victime au avut necesitatea să fie asistate în ședința de judecată de interpret. În 6 cauze, victimelor li s-a asigurat translator, iar într-o cauză, examinarea cererii s-a desfășurat în lipsa translatorului³⁶¹. Monitorul a menționat că în această cauză ședința s-a desfășurat în limba de stat/rusă.

Accesul victimei la asistență juridică eficientă

Monitorii au confirmat în unanimitate că procesele de solicitare a măsurilor de protecție victimelor violenței în familie sunt indiscutabil mai eficiente când victima este asistată de un avocat și acest avocat este bine pregătit pentru proces.

Pentru a facilita accesul victimelor violenței în familie la justiție, în vederea obținerii măsurilor adecvate de protecție, legislația națională³⁶² stabilește dreptul victimei violenței în familie la asistență juridică primară și calificată gratuită garantată de stat. Codul de procedură civilă³⁶³ prevede că, la examinarea cererii victimei violenței în familie privind aplicarea măsurilor de protecție, instanța de judecată solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea neîntârziată a unui avocat pentru apărarea intereselor victimei. Asistența juridică se acordă victimei gratuit. Astfel, legislația în vigoare, inclusiv la momentul desfășurării procesului de monitorizare a ședințelor de judecată de eliberare a ordonanței de protecție victimelor violenței în familie, prevedea asigurarea necondiționată a asistenței juridice victimelor violenței.

360 Cauza C.E. vs R.I.; Cauza L.L. vs T.M, Cauza D.M. vs D.A, etc..

361 Monitorul în cauza R.V. vs R.V a menționat că victima nu cunoștea limba în care se vorbea la proces, iar interpret în momentul respectiv nu a putut fi asigurat. Judecătorul a propus amânarea ședinței din acest motiv, însă victima a refuzat, zicând că nu are timp de așteptat și s-a bazat pe sinceritatea participanților la proces și prezența monitorului. În procesul examinării cererii, polițistul și judecătorul mai traduceau câte un cuvânt. În ședință victima tot timpul plângea.

362 Legea nr.45-XVI din 1 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie//MO, 2008, nr.55–56, art.178; Legea nr.198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat/ MO nr.157-160 din 05.10.2007, art.614.

363 Art.318⁸ din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225-XV din 30 mai 2003//MO, 2013, nr.130–134, art.415.

357 Art.54 alin.(1) lit.d) al Legii cu privire la avocatură nr.1260 din 19.07.2002, cu modificări și completări, /Republicat: MO nr.159 din 04.09.2010, art.582/, prevede că avocatul este obligat să aplice, în exercitarea profesiei sale, mijloacele și metodele prevăzute de lege pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale clientului.

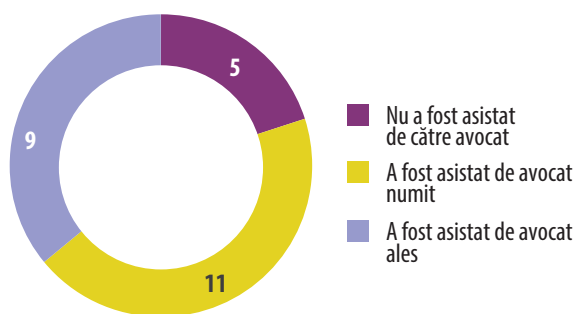
358 Cauza B.R.și B.S. vs B.E..

359 Art.24 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225-XV din 30 mai 2003//republicat în MO, 2013, nr.130–134, art.415.

Monitorizarea ședințelor de judecată a arătat că încă o mare parte a victimelor violenței în familie, care depun cerere pentru eliberarea ordonanței de protecție, nu beneficiază în ședințele de judecată de asistența juridică corespunzătoare, în pofida normelor legislative cu caracter imperativ.

FIGURA 32

Reprezentarea de către avocat a petiționarilor

Monitorii au atestat deficiențe în procesul de asigurare a asistenței juridice victimelor violenței în familie, diferite ca formă, dar cu același impact negativ asupra victimelor, ca și consecință. Astfel, în 20% din numărul cauzelor monitorizate, victima nu a beneficiat, în genere, de asistența avocatului³⁶⁴. În 9 cauze, victimele au beneficiat de asistență juridică din partea avocaților aleși, angajați, pe bază de contract, nemijlocit de către victime sau contractați de ONG-uri să acorde asistență juridică victimelor în proces. Prestația avocaților aleși a fost apreciată de monitorii ca fiind, de cele mai multe ori, bună, fapt confirmat și de persoanele intervievate. Specialiștii au susținut că atunci când victima este însoțită de un avocat al unei

organizații neguvernamentale sau unul ales, cererile sunt mai bine întocmite: „cererile sunt bine întocmite, pe lângă faptul că descriu cele întâmplate, menționează normele legale naționale, chiar fac trimitere și la tratatele internaționale³⁶⁵”. Prestația avocaților contractați de ONG-uri pentru a oferi asistență victimelor violenței în familie în procesul de judecată a fost înalt apreciată și de către victimele intervievate: „avocatul acționa profesionist. Parcă am avut un avocat-psiholog... De aceștia sunt foarte puțini³⁶⁶”. Totuși monitorii au observat și câteva cazuri de prestație slabă a unor avocați aleși³⁶⁷.

Monitorii au constatat că, în 11 cauze, victima a beneficiat de serviciile avocatului numit de oficiul teritorial al CNAJGS. În 6 cauze din acestea, potrivit monitorilor, avocații au avut o prestație necorespunzătoare³⁶⁸, fiind și destul de pasivi. O victimă a comunicat că atunci când i s-a oferit avocat din oficiu, acesta i-a comunicat că ceea ce a scris aceasta în cererea de eliberare a ordonanței de protecție „nu merge... Eu n-am înțeles³⁶⁹”.

Într-o cauză³⁷⁰, ședința a început cu întârziere, pentru că nu era prezent avocatul victimei, iar când a venit, a anunțat instanța că are la aceeași oră un alt proces și se duce mai întâi acolo, iar la acest proces va reveni mai târziu. Revenind, avocatul a vorbit cu victima doar câteva minute înainte de începerea procesului.

364 În cauza R.V. vs R.V., judecătorul a comunicat în ședință că a solicitat asistență juridică garantată de stat, dar nu s-a prezentat niciun avocat; În cauza C.R. vs C.T., victimei (posibil, de etnie romă) nu i s-a asigurat avocat și nici nu s-a menționat în ședință nimic în acest sens; În cauza I.A. vs I.I., victimei nu i-a fost asigurat un avocat, deoarece nu ar avea nevoie, deși nimeni nu a întrebat-o despre asta. Legislația obligă expres instanța de judecată să solicite participarea avocatului în proces, iar victima poate să refuze serviciile de asistență juridică doar în prezența avocatului; În cauza U.E. vs U.A. judecătorul a comunicat în ședință că a solicitat asistență juridică garantată de stat, dar CNAJGS nu a răspuns până la ședință solicitării de a numi un avocat; În cauza B.R. și B.S. vs B.E., la începutul ședinței (ședința s-a desfășurat între orele 12.20-13.40), judecătorul a comunicat că a anunțat de îndată și a solicitat de la CNAJGS un avocat pentru victime, dar nu știe de ce nu este prezent nimeni. În timp ce judecătorul era în deliberare, un avocat s-a apropiat de victime și le-a explicat că, din păcate, a fost anunțat abia la ora 12:00 că trebuie să vină la un proces.

365 IIA_3_G.

366 IIA_2_VVF.

367 În cauza C.E. vs R.I. petiționara nu a fost prezentă, iar avocatul ales al petiționarei nu a fost pregătit de ședință și a avut o prestație slabă, care se evidențiază și mai tare pe fondul prestației bune a avocatului agresorului.

Monitorii au menționat că în cauza .P.V. vs P.I., avocatul ales al victimei nu era pregătit de proces. În ședință, avocatul a solicitat obligarea agresorului de a nu mai aplica acte de violență pe viitor, fapt ce a stârnit indignare din partea judecătorului, care a menționat că legea nu prevede o astfel de măsură de protecție, asta fiind o obligație cu caracter general, care rezultă din spiritul legii.

368 În cauza G.A. vs G.V., avocatul din oficiu și nu era pregătit de proces, respectiv, nu a avut o prestație favorabilă victimei. Asistența juridică a victimei a fost o simplă formalitate, nu s-a observat vreun interes pentru a ajuta victima Analogic, cauza C.L. vs C.V.; În cauza G.A. vs A.A., greșierul i-a înmănat, înainte de ședință, avocatului numit copia cererii depuse de petiționară; În cauza P.E. vs L.V., avocatul a propus să fie ședință închisă, dar victima, la întrebarea instanței, a menționat că dorește ședință publică, ca să participe și monitorul. În ședință avocatul a fost activ, dar a manifestat o atitudine rece față de victimă; În cauza T.V. vs T.I., monitorul a observat că petiționara a discutat cu avocatul public înainte de ședință, după care a modificat cerințele, excluzând măsurile de a obliga agresorul să participe la un program de consiliere și de a-l obliga să participe la întreținerea copilului minor. Avocatul public, în schimb, a propus obligarea agresorului de a părăsi, temporar, locuința comună, deși s-a stabilit în ședință că victima și agresorul locuiesc separat..

369 IIA_1_VVF.

370 Cauza D.M. vs D.A..

Reprezentanții direcțiilor evidență și documentare procesuală ale instanțelor de judecată au comunicat la interviu că, în momentul stabilirii ședinței de judecată, se solicită desemnarea avocatului pentru asistența victimei. Se comunică și datele de contact ale victimei menționate pe cerere. Însă în practică, avocații desemnați, de regulă, nu contactează victimele, ci se întâlnesc cu acestea înainte de ședința de judecată: „*Noi îi spunem victimei să vină la ședința de judecată cu o jumătate de oră mai devreme, pentru a se vedea cu avocatul și a decide asupra poziției pe cauză*³⁷¹”. Situațiile când avocații numiți de oficiul teritorial al CNAJGS vin înainte de ședință și examinează dosarul victimei, se adresează polițistului de sector pentru a se pregăti de proces, sunt foarte rare. Uneori, avocații numiți vin în ședința de judecată și nu înțeleg „*conform cărei proceduri se examinează cauza – civile sau penale. Respectiv, în aceste condiții nu poate fi apreciată asistența juridică asigurată victimei de către stat, ca fiind una calitativă*³⁷²”.

Monitorizarea arată că, din 25 de cauze supuse monitorizării, în 13 cauze, sau 52%, victimele ori nu au avut în genere, ori au avut parte de un nivel necorespunzător de asistență juridică la examinarea cererii pentru solicitarea ordonanței de protecție. Totodată, se constată că este destul de dificil a se asigura, într-o perioadă foarte limitată de timp, prezența în ședința de judecată a unui avocat din oficiu, fără a mai vorbi de timpul de pregătire necesar pentru asigurarea nivelului corespunzător de asistență juridică calificată victimei violenței.

Situația se complică și mai mult în condițiile actuale când justițiarul percepe aceste cauze ca pe niște proceduri contencioase, în care victimei (în calitate de inițiator al procesului civil) îi revine sarcina de a prezenta probatoriul „în susținerea revendicărilor”. Reprezentanții direcțiilor evidență și documentare procesuală ale instanțelor de judecată au evidențiat că actualmente „*agresorului i se asigură mai multe drepturi, el este mai favorizat decât victima... Victimele violenței în familie ar trebui să fie protejate mai bine*³⁷³”.

Accesul agresorului la serviciile interpretului și la asistența juridică

Din totalul cauzelor monitorizate, în 11 cazuri, agresorii au participat la ședința de examinare a cererii de solicitare a măsurilor de protecție. În 5 cazuri, agresorii au avut nevoie de interpret și în toate 5 cazuri au avut acces la serviciile translatorului. Totodată, după cum a menționat monitorul în procesul examinării unei cauze³⁷⁴, agresorul, care era vorbitor de limbă rusă, a solicitat să-i fie asigurat translator, fapt care a determinat începerea cu întârziere a ședinței de judecată. Când instanța a mers în deliberare, translatorul a plecat, iar după deliberare nu a fost posibil de găsit translator. Judecătorul a citit încheierea și ordonanța de protecție în limba de stat, după care avocatul victimei i-a explicat în limba rusă agresorului conținutul actelor judecătorești.

În 4 cauze agresorii au beneficiat de asistență juridică din partea unor avocați aleși, care, după cum au menționat monitorii, au avut o prestație bună, fiind foarte activi în proces. Nu a fost constatat de către monitorii niciun caz în care agresorul să beneficieze de asistență juridică garantată de stat în ședința de judecată. În același timp, a fost semnalat un caz³⁷⁵ când agresorul, care nu a participat la ședința judiciară de examinare a cererii victimei de eliberare a ordonanței de protecție, ulterior, a beneficiat de asistență juridică gratuită garantată de stat la întocmirea și depunerea recursului asupra încheierii privind aplicarea măsurilor de protecție.

Durata desfășurării ședinței

Monitorii au înregistrat timpul de examinare a cererii, incluzând deliberarea și pronunțarea încheierii. Monitorizarea a arătat că, în 6 cauze, examinarea cererii a durat 35-45 minute. În 5 cauze, pentru examinarea cu soluție a cererii a fost necesară circa 1 oră. Până la 1,5 ore a decurs examinarea cererii în alte 6 cauze. În 8 cauze, procesul a durat aproximativ 2 ore.

De regulă, procesele decurg fără întreruperi. Doar în câteva cauze a fost anunțată întrerupere, într-un caz,

371 IIA_1_DD.

372 Ibidem.

373 Ibidem.

374 Cauza L.L. vs T.M..

375 Cauza D.V. vs D.V..

pe o oră, când a fost necesar de găsit un alt grefier, în altele – pentru a oferi posibilitate agresorului să facă cunoștință cu materialele cauzei. După cum au menționat monitorii, în unele cauze, instanța se limita la întrebări cu caracter general, în special, referitoare la apartenența imobilului de domiciliu, statutul matrimonial, copiii comuni etc.

3.8. Încheierea instanței de judecată

Potrivit Legii nr.45³⁷⁶, victima are dreptul să sesizeze orice caz de violență în familie și să solicite protecție. Instanța de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, care poate fi contestată în conformitate cu legislația în vigoare. Cererea pentru eliberarea ordonanței de protecție, depusă în instanța de judecată, se examinează conform Codului de procedură civilă. Astfel, legea materială atribuie în obligația instanței de judecată să adopte doar o singură soluție, fără drept de alternativă – emiterea ordonanței de protecție. Totodată, în dependență de cele constatate referitor la „.... circumstanțele actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe...”³⁷⁷, instanța este în drept să aplice măsurile de protecție pe un anumit termen concret, în limitele termenului legal „de până la 3 luni”.

Codul de procedură civilă³⁷⁸ stabilește că instanța de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, o încheiere prin care admite sau se respinge cererea. În cazul admiterii cererii, instanța emite o ordonanță de protecție, prin care aplică agresorului una sau mai multe măsuri. Încheierea privind admiterea sau respingerea cererii de aplicare a măsurilor de protecție poate fi atacată cu recurs.

În consecință, legiuitorul a pus, de fapt, pe seama victimei să dovedească că este supusă violenței, agresorul fiind protejat de prezumția de neagresare, până la proba contrarie. Acest mod de abordare deja pune în poziție privilegiată agresorul, care nu trebuie să facă nimic

376 Art.art.12, 14,15 ale Legii nr.45.

377 Art.318² al Codului de procedură civilă/ MO, 2013, nr.130–134, art.415.

378 Ibidem, art.318⁴, 318⁶.

altceva decât să respingă orice afirmație despre comportamentul său violent, în dependență de materialul probator oferit de victimă și informația disponibilă la autoritățile abilitate. În acest fel, se exclude, practic, orice șansă de a obține aplicarea măsurilor de protecție în cazul actelor de violență, altele decât cea fizică, sau a violenței fizice comise pentru prima dată sau/și care nu a lăsat urme vizibile pe corpul victimei.

Monitorii au asistat la pronunțarea încheierii judecătorești în fiecare cauză supusă monitorizării, în unele cazuri au primit copiile încheierii în instanță sau le-au găsit pe portalul instanțelor naționale de judecată.

De regulă, instanța de judecată nu indică în încheiere ce a întreprins, în conformitate cu art.318³ al Codului de procedură civilă, pentru examinarea sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei. Lipsește motivarea temeiniciei și a necesității aplicării anume a măsurilor de protecție care sunt indicate în încheiere, respectiv, în ordonanța de protecție, așa cum rezultă din prevederile și spiritul legii.

Încheierile judecătorești conțin descrierea revendicărilor petiționarului, declarațiile victimei și ale agresorului, ale altor participanți la proces, analiza pertinentei probatoriului prezentat de victimă în raport cu declarațiile agresorului, exact ca într-o hotărâre judecătorească în procedura contencioasă³⁷⁹. De aceea, deseori, instanța dispune admiterea parțială a cerințelor petiționarului sau chiar respinge cererea victimei din lipsa probelor. Bănuiala că victimele violenței în familie ar putea să mintă, pentru a manipula sistemul de justiție, îi determină pe unii judecători să ridice ștacheta de probare a pericolului de violență, necesară pentru emiterea ordonanței de protecție. Mai grav este că unii judecători sunt preocupați mai mult de drepturile agresorului, decât de siguranța victimei.

379 Bunăoară, în încheierea emisă în cauza P.V. vs P.I. instanța indică „ nefiind înaintată cererea și în interesele copilului, argumentele nu sunt pertinente prin prisma art.121 CPC, instanța fiind limitată la temeiurile și cerințele înaintate în baza art. 60 al. 4, 240 al. 3 CPC.....”. Astfel, instanța face trimitere la normele aplicabile în procedura contencioasă, fără să țină cont că, potrivit art.280 CPC, în procedură specială, pricinile se examinează de instanțele judecătorești după regulile de examinare a acțiunilor civile, cu excepțiile și completările stabilite în prezentul cod la cap.XXIII-XXXIV și în alte legi, iar capitolul XXX' prevede excepții la examinarea acestor pricini, dar de care instanța nu a ținut cont.

În altă ordine de idei, a fost relevat că în încheierile pe unele cazuri³⁸⁰, instanțele fac referință exclusiv la art.8 CEDO, ca motiv al necesității intervenției în speță. Considerăm că, atunci când în actul judecătoresc se face referință exclusiv la norma CEDO referitoare la neamestecul autorității publice în exercitarea dreptului persoanei la respectarea vieții private și de familie, decât în măsura în care amestecul este prevăzut de lege și este necesar, victima, care ea însăși a solicitat amestecul statului pentru a o proteja, va percepe aceste mențiuni, mai degrabă, drept o îndreptățire din partea instanței, că este nevoită să intervină în viața privată a agresorului. Or, abordată din perspectiva intereselor victimei, situația chiar obligă instanța să intervină pentru asigurarea dreptului la integritate a victimei. De aceea explicațiile pe marginea limitelor intervenției în viața privată ar putea fi un mesaj fals pentru unele victime, precum că autoritățile statului sunt mai degrabă preocupate nu de oferirea protecției pentru siguranța maximă a victimei violenței, ci ca nu cumva agresorul familial să creadă că ar putea fi depășite limitele amestecului admis de lege în dreptul său la intimitate.

În speța *Mudric vs Republica Moldova*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a observat că în Recomandarea Rec(2002)5 din 30 aprilie 2002 cu privire la ocrotirea femeilor împotriva violenței, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a afirmat, *inter alia*, că Statele membre ar trebui să introducă, dezvolte și/sau să îmbunătățească, unde este necesar, politicile naționale împotriva violenței bazate pe siguranță maximă și protecția victimelor, suport și asistență, ajustarea legislației penale și civile, ridicarea conștiinței publice, instruirea pentru specialiștii care se confruntă cu violența împotriva femeilor și prevenirea acesteia (paragraful 26).

Împărțind interesul de asigurare a coeziunii jurisprudenței naționale cu cea a Curții Europene, considerăm

³⁸⁰ În încheierea pe cauzele *D.A. vs. Z.M., I.A. vs I.I., T.V. vs.T.I.*, instanța menționează că „... în conformitate cu art.8 CEDO alin.(1) și (2), orice persoană are dreptul să i se respecte viața sa privată și de familie, domiciliul și corespondența. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică este necesară pentru securitatea națională, securitatea publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei sau pentru protejarea drepturilor și libertăților altora. Raportând normele de drept enunțate, la situația de fapt în pricina civilă, instanța de judecată consideră admisibil și necesar amestecul statului în persoana autorităților sale competente, în viața privată și de familie a părților...”.

mai reușită practica promovată de unele instanțe care, în încheierile emise la cererile de solicitare a ordonanței de protecție, fac referință la cerințele art.3 CEDO, în acest fel aducând în prim-plan importanța obligațiilor pozitive ale statului de a asigura victimelor protecție și siguranță. Cât privește includerea în textul încheierilor a referinței la art.8 CEDO, considerăm că aceasta ar putea fi îndreptățită doar prin coroborare cu art.3 CEDO, pentru consolidarea înțelegerii de către participanții la proces, dar și în societate, a mesajului că statul are obligația pozitivă (prioritară) de asigurare a protecției maxime a victimei împotriva tuturor formelor de rele tratamente, interzise de articolul 3 CEDO, inclusiv administrate de particulari.

Aplicarea măsurilor de protecție

După cum s-a menționat mai sus, monitorizarea a confirmat instituirea practicii judiciare, potrivit căreia petiționarul indică în cerere ce măsuri solicită să-i fie aplicate agresorului, iar instanța de judecată, în dependență de probatoriul prezentat, decide admiterea integrală sau parțială a cererii.

Monitorii au constatat că instanțele de judecată, atunci când au decis să aplice măsuri de protecție, au aplicat fără rezerve:

- obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor; obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanță ce ar asigura securitatea victimei, excluzând și orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia;
- interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea;
- interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii al copiilor, alte locuri determinate pe care persoana protejată le frecventează;
- limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune; interzicerea de a păstra și purta armă. Practic în toate

cazurile, în care au fost eliberate ordonanțe de protecție, solicitarea victimei în privința acestor măsuri de protecție erau acceptate, poate, doar că pentru o perioadă de timp mai mică decât cea solicitată de petiționar. De altfel, măsura de protecție referitoare la limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune a fost solicitată doar în 3 cauze din cele monitorizate, iar de interzicere de a păstra și purta armă, într-o cauză³⁸¹, fiind acceptate integral.

Totodată, monitorii au menționat că nici într-o cauză nu a fost solicitată și nici aplicată măsura de protecție referitoare la stabilirea unui regim temporar de vizitare a copiilor minori.

În 2 cauze³⁸², petiționarul a solicitat, de rând cu alte măsuri de protecție, și obligarea agresorului, până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima, însă instanța de judecată nu a acceptat în nicio cauză aplicarea acestei măsuri. Măsura respectivă are o formulare generală și nu implică enumerarea unor acțiuni pe care agresorul e obligat să le execute. Mai degrabă, este măsura care reamintește agresorului despre obligațiile părintești, de care nu este scutit în perioada aplicării măsurilor de protecție. Astfel, agresorul poate să-și exercite obligațiile părintești prin intermediul executorului judecătoresc și/sau autorității tutelare, chiar dacă are restricție să contacteze direct cu copilul și cu mama lui.

Nu a fost identificat niciun caz de aplicare a măsurii de protecție „obligarea agresorului de a participa la un program special de tratament, în vederea diminuării comportamentului violent”. În 7 cauze, petiționarii au solicitat și obligarea agresorului de a participa la un program special de consiliere pentru reducerea violenței sau pentru dispariția ei. Instanțele de judecată au aplicat această măsură doar în 2 cauze³⁸³, iar într-o cauză³⁸⁴, victima a renunțat la această măsură, după ce s-a consultat cu avocatul său. În celelalte cauze, instanța

de judecată a respins aplicarea acestei măsuri de protecție. În context, trebuie menționat că norma legală de referință pune în sarcina instanței să determine dacă o asemenea acțiune este necesară. Deoarece nu există o practică judiciară și lipsesc recomandări privind modalitatea univocă de aplicare a legislației în acest domeniu, instanțele nu aplică această măsură de protecție. De regulă, instanțele invocă lipsa de probe care ar determina necesitatea de a obliga agresorul să participe la un program de tratament sau de consiliere pentru reducerea violenței sau pentru dispariția ei, alteleori, indică lipsa consimțământului agresorului pentru aplicarea acestei măsuri³⁸⁵.

Totodată, trebuie menționat că, chiar și în cazurile de aplicare a acestei măsuri de protecție, executarea ei rămâne în continuare o mare problemă, din lipsa unei

385 Vezi secvențe din încheierea în cauza T.V. vs T.I.: „... T.V. în interes propriu și în interesul copilului minor, a depus cerere prin care a solicitat aplicarea măsurilor de protecție pentru victima violenței în familie și membrii familiei sale, admisă de către soțul T.I., solicitând pentru o perioadă de 3 luni: a) a-1 obliga pe T.I. de a nu contacta prin telefon, corespondență poștală sau în orice alt mod cu victima și copilul ei; b) a-1 obliga pe T.I. de a participa la un program special de consiliere psihologică necesară pentru reducerea violenței sau dispariția ei; c) a-1 obliga pe T.I. de a sta departe de locul aflării victimei și a copilului minor la o distanță de 300 m; d) a-1 obliga pe T.I. de a participa la întreținerea copilului minor. ... În motivarea cererii, T.V. a indicat că se află în relații de căsătorie cu T.I., începând cu anul 2009, din această căsătorie au un copil minor în vârstă de 6 ani. Motivul depunerii cererii este agresiunea fizică și psihică din partea lui T.I. care o agrează și în prezent, psihologic, foarte frecvent, o numește cu cuvinte necenzurate, o amenință cu moartea, la serviciu, în prezența colegilor, este agresat psihologic. ... La fel, victima a menționat că deseori copilul minor este prezent la aceste conflicte, fiind foarte stresat. Victima a suportat violența de dragul copilului, pentru a avea o familie, însă la un moment dat a înțeles că și copilul ei este foarte afectat de acțiunile agresorului, astfel a decis să se separe de acesta și să depună cerere privind desfacerea căsătoriei, pentru a oferi copilului ei o viață fără violență în familie. În ședința de judecată, petiționara T.V. a susținut cererea depusă și a concretizat solicitările, cerând: a) obligarea agresorului de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor; b) obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanță de 300 metri; c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea; d) interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei; e) obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere. ... Audiind participanții la proces, studiind materialele pricinii, instanța de judecată ajunge la concluzia că cererea urmează a fi admisă parțial ... Din declarațiile părților la proces urmează că T.V. este victima violenței fizice în familie, manifestată de către soțul T.I., iar copilul minor este victima violenței psihologice, manifestată de tatăl acestuia. Circumstanțele pricinii relevă că victimele și agresorul sunt în relații ostile, fapt ce se confirmă prin declarațiile victimei, declarațiile inspectorului de poliție în baza probelor administrate în ședința de judecată, instanța ajunge la concluzia că cererea victimei privind aplicarea măsurilor de protecție este întemeiată, deoarece comportamentul agresiv și violent al lui T.I., se confirmă prin probe concludente ... Totodată, instanța va respinge cerința de a aplica măsurile de protecție privind obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere, dat fiind faptul că, în acest sens, la fel nu au fost aduse probe care ar confirma necesitatea aplicării unui program special, iar agresorul nici nu și-a dat consimțământul în acest sens. ...”.

381 Cauza S.N. vs O.S..

382 Cauza C.E. vs R.I.; Cauza G.S. vs G.M.; S-a cerut să fie obligat agresorul să contribuie la întreținerea copilului, însă instanța nu a aplicat această măsură și nici nu a motivat decizia luată.

383 Cauza P.E. vs L.V.; În cauza L.L. vs T.M., victima a solicitat obligarea agresorului să frecventeze Centrul de Asistență și Consiliere pentru Agresorii Familiali din orașul Drochia și instanța a acceptat solicitarea victimei.

384 Cauza D.V. vs D.V..

rețele a serviciilor de asistență și consiliere pentru agresorii familiari și a unor programe eficiente pentru lucrul cu această categorie de persoane.

Privitor la termenul de aplicare a măsurilor de protecție, monitorii au menționat că în 4 cauze a fost aplicat termenul de 30 de zile, în alte 4 cauze, termenul de aplicare a măsurilor de protecție a constituit 60 de zile și în 14 cauze, instanța de judecată a aplicat măsuri de protecție pe un termen maximal de 90 de zile. Cu toate acestea, potrivit bunelor practici internaționale, măsurile de protecție se aplică pe un termen de cel puțin un an. Termene scurte de aplicare a măsurilor de protecție supun victimele violenței în familie unui risc înalt și nu asigură pe deplin siguranța acestora.

Respingerea cererii

În procesul de monitorizare a cauzelor civile, monitorii au stabilit câteva cazuri³⁸⁶ în care victimelor le-a fost respinsă cererea de solicitare a ordonanței de protecție. Astfel, în cauza G.A. vs G.V. s-a stabilit că agresorul și victima au domiciliu comun. Agresorul are vârstă de 48 de ani și este fiul victimei cu vârsta de 77 de ani. Din cauza consumului excesiv de băuturi alcoolice, agresorul manifestă în permanență un comportament agresiv: amenință victima cu răfuiala, distruge bunurile materiale din casă. În acest fel, manifestă violență psihologică și economică împotriva victimei. În ședința de judecată, victima a avut un avocat numit care, după cum a observat monitorul, nu era pregătit de proces, respectiv, nu a avut o prestație favorabilă victimei, participarea avocatului fiind formală. La ședință nu au fost prezenți nici agentul constatator și nici alți participanți, iar instanța nu a considerat necesar să solicite informații și materiale despre caz de la organele abilitate. În cele din urmă, instanța a refuzat să aplice măsuri de protecție, pe motiv că poziția și solicitările victimei în proces nu sunt clare, victima nu a prezentat probe în susținerea cererii.

În cauza B.R. și B.S. vs B.E., petiționarii au elucidat cu lux de amănunte circumstanțele cazului. Victimele (părinții agresorului) au declarat că fiul lor de 25 de ani are un comportament violent. Este consumator de droguri

³⁸⁶ Cauza G.A. vs G.V.; Cauza B.R. și B.S. vs B.E.; Cauza M.I. vs C.M..

și vinde obiectele din casă, amenință părinții cu răfuială, le spune că dorește ca ei să moară. Cu ceva timp în urmă, agresorul l-a lovit pe tatăl său. Victimele stau în permanență cu frică să nu-i omoare, deoarece agresorul are un comportament imprevizibil. În ședința de judecată, victimele n-au beneficiat de asistență juridică din partea unui avocat, deoarece la solicitare nu s-a prezentat nimeni. Instanța de judecată s-a limitat la materialele anexate la cerere, nu a solicitat informație suplimentară de la poliție și a dispus respingerea cererii pe motiv că lipsește violența.

Monitorizarea a arătat că instanțele de judecată au respins cu prevalență cererile de la părinți-victime ale violenței în familie, în special, cu referință la manifestări de violență psihologică sau psihologică și economică. Drept motiv de respingere a cererii a fost invocată lipsa probatoriului sau chiar lipsa violenței.

Cazurile descrise de monitori dezvăluie o practică judiciară din care rezultă că, de fapt, la examinarea acestor cauze se aplică procedura contencioasă, în care victima trebuie să comunice instanței ce măsuri sunt necesare de aplicat și să-și probeze revendicările, deși legislația stabilește contrariul. Or, sarcina de a decide care sunt măsurile optime, reieșind din circumstanțele cazului concret, personalitatea subiecților etc., este prerogativa instanței, potrivit art.318²-318⁴ CPC. În cazul când consideră că nu este suficient ce s-a descris în cerere și s-a stabilit din audierea victimei, instanța urmează să studieze informația, suplimentar obținută de la autoritățile abilitate, în condițiile legii.

3.9. Respectarea termenului legal de examinare a cererii

În conformitate cu prevederile art.318⁴ al Codului de procedură civilă, instanța de judecată emite încheierea în 24 de ore de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție.

Monitorizarea a arătat că, în majoritatea cazurilor, instanțele de judecată au respectat termenul legal de examinare și adoptare a soluției în cauze. În unele cazuri, cererile se examinau în termeni restrânși, soluția fiind

adoptată după câteva ore de la primirea cererii³⁸⁷. Una din victimele intervievate a confirmat examinarea operativă a cererii: „*timp de 2 ore, a fost după ora 18.00, deja se terminase ziua de lucru, dar s-au reținut*”³⁸⁸.

Totuși monitorii au înregistrat și cereri³⁸⁹ examinate peste termenul prevăzut de lege. Victimele au recunoscut că în atare situație este dificilă perioada de așteptare până la ședința de examinare a cererii în judecată: „*procedura de așteptare acasă nu este una plăcută, alături de el, este un calvar, o frică imensă*”³⁹⁰. Practica data prin care este încălcat termenul prescris de lege, supune victimele violenței în familie unui pericol iminent.

După cum s-a constatat, peste termenul de 24 ore au fost examinate cererile pentru eliberarea ordonanței de protecție, înregistrate în instanță în ziua de vineri. Deoarece în zilele de odihnă (sâmbăta și duminica) instanța de judecată nu activează, cererile au fost numite spre examinare pentru ziua de luni, adică în a 3-a zi după primire. Pentru a nu admite asemenea situații, care compromit indicii statistici, cancelariile judecătorești, în unele cazuri, nu acceptă sub diverse pretexte primirea cererii, petiționarii fiind nevoiți să se prezinte după zilele de odihnă, perioadă în care victima continuă să se afle în pericol de agresiune.

Specialiștii direcțiilor evidență și documentare procesuală ale instanțelor judecătorești au menționat în interviu că depunerea cererii în ziua de vineri implică anumite dificultăți. În aceste cazuri, se practică solicitarea acordului de la victimă să accepte amânarea ședinței pentru ziua de luni, la prima oră: „*pretinsa victimă trebuie să dea un acord în scris pentru amânarea examinării cererii în ziua de luni*”³⁹¹. Această practică a fost instituită în pofida termenului imperativ de examinare a cererii în 24 ore, stabilit de lege.

În acest sens, este relevantă referința monitorilor la cauza C.L. vs C.V., înregistrată și distribuită judecătorului

387 Cauza U.E. vs U.A. a fost primită cererea la orele 12.00, la 15.00 a fost numită pentru examinare și la orele 16.05 emisă ordonanță de protecție, prin care cererea a fost admisă parțial.

388 IIA_2_VVF.

389 Cauza G.A. vs G.V.; Cauza C.R. vs C.T.; Cauza C.L. vs C.V..

390 IIA_3_VVF.

391 IIA_1_DD.

la 16.06.17. Acesta adoptă în aceeași zi o încheiere, prin care, cu trimitere la prevederile art.168 CPC, dispune pregătirea cauzei pentru examinare peste 3 zile, pentru data de 19.06.2017³⁹². Astfel, victima a fost lăsată încă 3 zile într-un mediu ostil și imprevizibil, în condițiile când agresorul deja cunoștea despre solicitarea măsurilor de protecție.

3.10. Punerea în executare a ordonanței de protecție

Instanța de judecată remite, îndată după emitere, ordonanța de protecție poliției spre executare imediată. Ordonanța privind obligarea de a contribui la întreținerea copiilor comuni și de obligare a agresorului să participe la un program special de tratament sau de consiliere se remite spre executare imediată executorului judecătoresc, în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, se află domiciliul agresorului³⁹³. Instrucțiunea nr. 142³⁹⁴ nu reglementează modalitatea de trimitere spre executare a ordonanței de protecție a victimelor violenței în familie.

Monitorii au constatat că, în toate cazurile supuse monitorizării, instanța de judecată a dispus trimiterea ordonanței de protecție spre executare poliției. În câteva cazuri³⁹⁵, instanța a dispus, concomitent, trimiterea spre executare a ordonanței de protecție și organului

392 Încheiere. 16 iunie 2017. Judecătorul Judecătoriei Chișinău xxx, studiind demersul depus de Inspectoratul de Poliție xxx mun.Chișinău în interesele C.L. și copii minori C.V. și C.E.privind eliberarea ordonanței de protecție, constată: La 16 iunie 2017, ora 17:00, a parvenit demersul IP xxx a mun.Chișinău în interesele C.L. și copii minori privind eliberarea ordonanței de protecție și de aplicare a măsurilor de protecție victimelor violenței în familie în privința lui C.V. Având în vedere necesitatea urgentă de examinare a prezentei cereri, în conformitate cu prevederile art.318³ alin.(1), (2), 168 alin.(4), 269-270 Cod procedură civilă, judecătorul d i s p u n e: Se acceptă spre examinare demersul depus de Inspectoratul de Poliție xxx a mun. Chișinău în interesele C. și copii minori privind eliberarea ordonanței de protecție. De contactat în mod de urgență poliția de sector de la locul aflării agresorului și de solicitat informarea agresorului despre procedura inițiată. De solicitat polițistului de sector prezentarea unui raport de caracterizare a familiei vizate, a agresorului, precum și a actelor acumulate în baza plângerilor depuse de victima violenței în familie în adresa organului de poliție. De convocat participanții la proces în ședință de judecată pentru data de 19 iunie 2017, ora 09.00. Încheierea nu se supune nici unei căi de atac. Judecător.

393 Art.318⁴ al Codului de procedură civilă/ MO, 2013, nr.130-134, art.415.

394 Aprobată prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr.142/4 din 04 februarie 2014, modificată și completată prin Hotărârile CSM nr. 810/31 din 27 octombrie 2015.

395 Cauza T.V. vs T.I.; Cauza S.N. vs O.S..

de asistență socială, deși, după modificarea legislației în domeniu, organul de asistență socială nu mai are asemenea competență. În schimb, monitorii nu au stabilit niciun caz de trimitere spre executare a ordonanței de protecție executorului judecătoresc, când în cauze³⁹⁶ s-a dispus obligarea agresorului de a participa la un program special de tratament sau de consiliere.

Totodată, monitorii au observat că și procedura de trimitere spre executare a ordonanței de protecție către poliție este diferită. În 14 cauze, în care a participat agentul constator la ședință, instanța de judecată a transmis nemijlocit după ședință, prin intermediul acestuia, ordonanța de protecție spre executare. Această procedură este acceptată de victime ca fiind benefică, mai ales în cazurile când agresorul nu a participat la ședința de judecată. Astfel, după ședința de judecată, victima violenței merge împreună cu ofițerul de poliție la domiciliu, acesta anunțând agresorul despre măsurile de protecție aplicate de instanța de judecată: „*am mers împreună acasă și polițistul, în prezența mea, i-a citit punctele din ordonanța de protecție și l-a rugat să plece*”³⁹⁷.

Reprezentanții intervievați ai direcțiilor evidență și documentare procesuală au confirmat faptul transmiterii spre executare a ordonanței de protecție, imediat după ședință, polițistului care a participat la ședința de judecată: „*dăm la mână cu semnătură după ședință*”³⁹⁸. Principala problemă cu care se confruntă, în asemenea cazuri, reprezentanții instanțelor de judecată este că ofițerii de poliție nu stau întotdeauna până la sfârșitul procesului, iar trimiterea prin fax este imposibilă pe motiv că nu este ștampila umedă. În opinia reprezentanților instanțelor de judecată, procedura de punere în executare a ordonanței de protecție ar putea fi îmbunătățită prin obligarea reprezentanților poliției să rămână până la sfârșitul ședinței, după pronunțarea încheierii de aplicare a măsurilor de protecție.

Monitorii au stabilit cazuri când instanța a expediat la poliție ordonanța de protecție prin intermediul avocatului și petiționarului³⁹⁹. Se ajunge la înțelegere cu victima violenței în familie: „*ea scrie recipisă că a primit la*

mână și se obligă să ducă imediat ordonanța de protecție spre executare inspectoratului de poliție”⁴⁰⁰. Astfel, de multe ori, tot pe seama victimei este lăsată inițierea procedurii de punere în aplicare a măsurilor de protecție, mizându-se pe interesul acesteia în executarea cât mai rapidă a ordonanței de protecție.

În alte cazuri, instanța de judecată remite poliției ordonanța de protecție spre executare prin curier⁴⁰¹, în ziua următoare, sau prin poștă⁴⁰². Precum li s-a explicat monitorilor la secretariatul instanței, de regulă, de acest lucru (trimiterea spre executare a ordonanței de protecție) se ocupă nemijlocit judecătorul, nu direcția evidență și documentare procesuală. Grefierul interviuat a evidențiat că, de obicei, ordonanța de protecție se trimite prin poștă: „*noi recepționăm înapoi avizul care-l anexăm la dosar și care constituie o dovadă că hotărârea instanței de judecată a fost transmisă spre executare la organele de poliție*”⁴⁰³.

Astfel, deși în multe cazuri cererile de solicitare a măsurilor de protecție s-au examinat în termeni restrânși, soluția fiind adoptată chiar după câteva ore de la primirea cererii, oricum aceasta nu avea mare importanță pentru victimă, deoarece, ordonanța de protecție fiind expediată spre executare în zilele următoare, prin poștă sau prin curier, victima rămânea în contact cu agresorul și după aplicarea măsurilor de protecție. Aceasta se întâmplă pentru că, de cele mai multe ori, ordonanța de protecție este privită nu atât ca o măsură de ocrotire a vieții și sănătății victimei violenței în familie, dar, mai degrabă, ca una care restricționează drepturile agresorului.

3.11. Contestarea încheierii judecătorești

Încheierea judecătorească privind admiterea sau respingerea cererii de aplicare a măsurilor de protecție poate fi atacată cu recurs. Contestarea încheierii privind aplicarea ordonanței de protecție nu suspendă executarea măsurilor aplicate⁴⁰⁴.

396 Cauza C.R. vs C.T.; Cauza P.E. vs L.V..

397 IIA_2_VVF.

398 IIA_3_G.

399 Cauza P.V. vs P.I.; Cauza G.S. vs G.M..

400 IIA_1_DD.

401 Cauza U.E. vs U.A.; Cauza P.E. vs L.V.; Cauza L.L. vs T.M.; etc..

402 Cauza D.V. vs D.V.; Cauza T.A. vs M.I.

403 IIA_3_G.

404 Art.318⁶ al Codului de procedură civilă/ MO, 2013, nr.130–134, art.415.

În procesul monitorizării s-a stabilit că în 3 cauze⁴⁰⁵ încheierea instanței de judecată despre aplicarea măsurilor de protecție victimelor violenței în familie a fost contestată cu recurs. Recurenții au respectat, în toate cauzele, termenul prevăzut de legislație pentru depunerea recursului. În momentul încheierii programului de monitorizare a cauzelor civile, doar în două cauze recursurile au fost examinate. Examinarea recursurilor în Curtea de Apel nu a putut fi monitorizată, deoarece, în conformitate cu prevederile legislației procesuale civile⁴⁰⁶, recursul împotriva încheierii se examinează în termen de 3 luni într-un complet din 3 judecători, pe baza dosarului și a materialelor anexate la recurs, fără examinarea admisibilității și fără participarea părților. Astfel, monitorii nu au avut posibilitatea să stabilească motivele de fapt și de drept, probele invocate și solicitarea recurentului.

Pe portalul instanțelor naționale de judecată nu sunt publicate deciziile Curții de Apel emise în aceste cauze, dar, conform referinței din Agenda ședințelor, s-a stabilit că în ambele cauze recursurile au fost admise de către instanța de apel: într-un caz, hotărârea primei instanțe a fost casată parțial, fiind micșorat termenul de aplicare a măsurilor de protecție, iar în altă cauză a fost pronunțată o hotărâre nouă. Monitorizarea nu a putut oferi mai multă informație la acest subiect.

3.12. Prelungirea măsurilor de protecție

Termenul măsurilor de protecție poate fi prelungit de instanța de judecată, la cerere repetată, ca urmare a comiterii faptelor de violență în familie sau ca rezultat al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție, ori dacă, la expirarea termenului de aplicare a măsurilor de protecție, asupra victimei se menține pericolul de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale din partea agresorului⁴⁰⁷.

În cadrul ședințelor de monitorizare a cauzelor civile privind cererea de aplicare a măsurilor de protecție, s-a

aflat că în 4 cauze⁴⁰⁸ cererea a fost depusă după expirarea perioadei de aplicare a măsurilor de protecție, în temeiul unei cereri similare, depuse anterior.

Astfel, în cauza C.L. vs C.V., a fost depusă cererea de aplicare a măsurilor de protecție, deoarece agresorul a mai comis alte acte de violență fizică în perioada de acțiune a ordonanței de protecție, aplicate cu 30 de zile înainte. Pe acest fapt a fost pornită procedură contravențională în temeiul art.78¹ al Codului contravențional. Instanța a dublat termenul de acțiune a ordonanței de protecție, aplicând, de această dată, măsuri de protecție deja pentru 60 de zile.

În cauza A.S. vs C.V., victima a depus cerere pentru aplicarea măsurilor de protecție, deoarece agresorul a încălcat cerințele ordonanței de protecție în perioada de acțiune a măsurilor de protecție, aplicate cu 30 de zile înainte. Pe acest fapt a fost pornită urmărire penală în temeiul art.320¹ al Codului penal. În această cerere, victima a solicitat aplicarea măsurilor de protecție pe termenul maximal prevăzut de lege, însă instanța a dispus aplicarea măsurilor de protecție pentru 60 de zile.

În cauza D.A. vs Z.M., victima a solicitat aplicarea măsurilor de protecție după expirarea termenului stabilit de acțiune a ordonanței de protecție, aplicată anterior pentru 90 de zile, deoarece în toată perioada de acțiune a măsurilor de protecție aplicate, printre care și de interdicție a oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, agresorul a insistat cu mesaje și apeluri telefonice deranjante. Instanța de judecată a aplicat, de data aceasta, aceleași măsuri de protecție, dar numai pentru termenul de 30 de zile. După expirarea termenului ordonanței de protecție, agresorul a manifestat un comportament violent, victima solicitând aplicarea măsurilor de protecție pe un termen maximal, însă instanța de judecată, și de această dată, a dispus aplicarea măsurilor de protecție doar pentru 30 de zile.

În cauza C.E. vs R.I., cererea pentru aplicarea măsurilor de protecție a fost depusă, în interesele victimei și ale copilului minor, de către organul poliției. Cererea a fost admisă integral, cu aplicarea măsurilor de protecție

405 Cauza T.V. vs T.I.; Cauza G.T. vs G.O.; Cauza D.V. vs D.V.

406 Art.426 al Codului de procedură civilă/ MO, 2013, nr.130–134, art.415.

407 Art.318⁵ al Codului de procedură civilă/ MO, 2013, nr.130–134, art.415.

408 Cauza D.A. vs Z.M.; Cauza A.S. vs C.V.; Cauza C.E. vs R.I.; Cauza C.L. vs C.V.

solicitate, pe un termen de 30 de zile. După expirarea termenului stabilit de acțiune a ordonanței de protecție, victima a depus altă cerere, în care a modificat unele revendicări din cererea precedentă. În special, a substituit măsura privind limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune cu măsura de obligare a agresorului, până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copilului comun. Instanța de judecată a aplicat aceleași măsuri ca și data precedentă, adică nu a acceptat măsura solicitată de victimă de obligare a agresorului să contribuie la întreținerea copilului comun. Termenul de aplicare a măsurilor de protecție, și de această dată, a fost stabilit de 30 de zile.

Instanța de judecată nu și-a argumentat deciziile referitor la măsurile aplicate și termenul stabilit, deși comportamentul agresiv manifestat în continuare de către agresor indică asupra eficienței scăzute a măsurilor aplicate de instanță în vederea reducerii sau eliminării violenței. În procesul monitorizării nu a fost stabilit niciun caz de solicitare a revocării înainte de termen a măsurilor de protecție.

Concluzii la capitol

- O parte din victimele violenței în familie nu cunosc despre institutul ordonanței de protecție, deși sunt supuse violenței mai mulți ani în șir.
- Nu s-a constatat niciun caz de depunere a cererii în judecată în interesul victimelor de către organul de asistență socială sau autoritatea tutelară. Una din victimele violenței în familie, care a solicitat ajutor la structura teritorială de asistență socială și protecție a familiei, a fost informată că nu poate fi ajutată cu nimic. O soluție ar fi ca instanțele de judecată să ofere potențialelor victime, într-un limbaj accesibil, informația cu privire la procesul de solicitare a ordonanței de protecție și serviciile specializate de protecție existente. Aceasta ar constitui un suport practic pentru victime să inițieze de sine stătător proces de solicitare a măsurilor de protecție în procedură civilă, având în vedere reticența organelor de asistență socială și rețeaua subdezvoltată de para-juriști în localități. Totodată, personalul administrativ al instanțelor de judecată trebuie instruit să manifeste

înțelegere și să trateze cu răbdare victimele la recepționarea cererilor.

- Nu există o practică unică, bazată pe criterii clare, de recepționare a cererilor pentru eliberarea ordonanței de protecție. Instrucțiunea nr.142, stabilește o singură modalitate de evidență și documentare pentru toate categoriile de cauze civile, luând ca bază procedura contencioasă de examinare a pricinilor. Însă, reieșind din procedura deosebită de examinare a cererilor privind aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie, inclusiv termenul legal limitat la 24 ore din momentul recepționării cererii, Instrucțiunea nr.142 ar trebui să includă norme distincte referitoare la procedura de înregistrare a acestor cereri, care să prevadă ora recepționării cererii, ora transmiterii ei judecătorului spre examinare, ora adoptării soluției în cauză, procedura de punere în executare a ordonanței de protecție etc.
- Majoritatea cererilor de solicitare a ordonanței de protecție au fost examinate în ziua înregistrării sau în ziua următoare de la înregistrare, dar încadrându-se în 24 ore. În unele ședințe s-a stabilit că cererea a fost înregistrată în ziua examinării, însă a fost depusă cu 2 zile înainte, alteleori, cererea a fost înregistrată după ce instanța a adoptat soluția.
- Nu este asigurată corespunzător transparența procesului de judecată. Monitorii au constatat că informația referitoare la orarul examinării cererilor de solicitare a ordonanței de protecție este publicată, de regulă, doar pe portalul instanțelor naționale de judecată și, de cele mai multe ori, în zilele următoare adoptării încheierii, cel mai degrabă a două zi după proces, iar în privința unor cauze a lipsit, în genere, orice informație pe pagina Web. Includerea post-factum a cauzelor în agenda ședințelor de pe portalul instanțelor naționale de judecată, pentru care se consumă efort uman și resurse financiare, este, practic, inutil pentru participanții la proces, dar și pentru public.
- De fapt, în toate cauzele de solicitare a ordonanței de protecție, cu mici excepții, este prezentă forma de violență psihologică, de una singură sau însoțită de alte forme de violență. Însă practica actuală de aplicare a legislației nu oferă remedii eficiente contra violenței

psihologice. Unii justițiar, după cum au observat monitorii, nu sunt pregătiți să accepte că violența psihologică sau economică sunt capabile să producă grave suferințe și să afecteze profund integritatea psihologică și fizică a victimei, dar și a persoanelor din anturajul ei.

- În cauzele civile de solicitare a ordonanței de protecție a victimei violenței în familie, victimele femei au constituit 100%, cele mai multe fiind cu vârsta cuprinsă între 30-40 de ani, urmate de femeile cu vârsta cuprinsă între 40-50 de ani. Concomitent, în 56% din cauze mai figurează în calitate de victime copii minori sub vârsta de 15 ani.

- Nu s-a constatat, în procesul monitorizării cauzelor civile de solicitare a ordonanței de protecție, niciun caz de solicitare a informației de caracterizare a familiei victimei și/sau a agresorului de la organul de asistență socială sau autoritatea tutelară. În majoritatea cazurilor, instanța de judecată solicită participarea angajaților poliției, pentru a oferi material informațional și caracteristica personalității agresorului familial.

- Monitorii au constatat că circa 84% din ședințe în cauzele cuprinse de monitorizare s-au desfășurat în biroul judecătorului, care, în marea lor majoritate, sunt neîncăpătoare. În asemenea cazuri, petiționarul-victimă este nevoit să se afle alături sau în imediata apropiere de agresor. De obicei, victima prefera să se afle cât mai departe de agresor și, atunci când era posibil, aceștia erau despărțiți de avocat, angajatul poliției, traducător sau alți participanți.

- Circa 64% din ședințe au început cu încălcarea orarului stabilit, în unele cazuri – până la 1 oră. Uneori, încălcarea orarului ședințelor a avut loc din cauza examinării altor dosare, altele – din cauza întârzierii unor participanți la proces - agentul constatator, avocatul numit de oficiul teritorial CNAJGS. Au fost cazuri când participanții la proces trebuiau să aștepte să fie găsit grefierul, din care cauză ședința nu începea la ora stabilită. Asemenea situații afectează integritatea psihologică a victimei și pun în dificultate respectarea în continuare a orarului altor ședințe.

- Petiționarului (victimei) i se atribuie, în procesul civil, un rol central, *de facto* statut de reclamant,

solicitându-i-se în mod quasi-obligatoriu să indice în cerere măsurile de protecție revendicate, iar în procesul de examinare a cererii să probeze revendicările formulate. În dependență de probatoriul prezentat de victimă, instanța decidea admiterea integrală sau parțială ori respingerea cererii. În acest fel, se pune pe seama victimei să dovedească că este supusă violenței. Judecătorul examinează cererile de solicitare a măsurilor de protecție de pe poziția prezumției nevinovăției agresorului (acest mod de abordare deja pune în poziție privilegiată agresorul, care nu trebuie să facă nimic altceva decât să respingă orice afirmație despre comportamentul său violent), de fapt, uitând că este vorba de o procedură asiguratorie, nu de o cauză de constatare a vinovăției și pedepsire a persoanei. Modul stereotipic de abordare a acestor cereri limitează șansele implicării timpurii a serviciilor de asistență/consiliere pentru agresorii familiari. În consecință, sistemul judiciar reacționează, de regulă, când deja starea de violență are un caracter cronic, iar lucrul cu agresorul nu mai are efectul scontat.

- Rezultatele monitorizării cauzelor civile arată că instanțele de judecată se confruntă cu anumite probleme de asigurare cu interpret a participanților la proces. Monitorii au menționat câteva cauze, în care procesul de examinare a cererii a început cu întârziere din lipsa interpretului pentru petiționar, într-un caz – cu circa o oră. Altă dată examinarea cererii s-a desfășurat în lipsa translatorului. Agresorii au beneficiat de fiecare dată de serviciile interpretului.

- Monitorizarea ședințelor de judecată a arătat că, în 52% din cauzele monitorizate, victimele ori nu au avut în genere, ori au avut parte la nivel necorespunzător de asistență juridică în proces, în pofida normelor legislative, care prevăd asigurarea necondiționată a asistenței juridice victimelor violenței în familie. Totodată, se constată că este dificil a asigura, într-o perioadă limitată de timp, prezența în ședința de judecată a unui avocat care să acorde asistență garantată de stat, fără a mai vorbi de timpul de pregătire necesar pentru asigurarea asistenței juridice calificate. Situația se complică și mai mult în condițiile actuale, când justițiarul percepe aceste pricini ca pe proceduri contencioase, în care victimei (în calitate de inițiator al procesului civil) îi revine sarcina să prezinte probatoriul „în susținerea revendicărilor”.

■ Lipsește practica judiciară și instrucțiuni cu caracter de recomandare privind determinarea necesității de aplicare a măsurii de protecție „obligarea agresorului să participe la un program de tratament sau de consiliere pentru reducerea violenței sau pentru dispariția ei”. De regulă, instanțele invocă lipsa de probe care ar determina necesitatea de a obliga agresorul să participe la un program de tratament sau de consiliere pentru reducerea violenței. În unele cazuri, a fost indicată lipsa consimțământului agresorului pentru aplicarea acestei măsuri, ceea ce, în opinia noastră, este un motiv irelevant și chiar lipsit de sens, odată ce legea nu prevede asemenea cerință. Totodată, trebuie menționat că actualmente rămâne o mare problemă executarea acestei măsuri de protecție, din lipsa rețelei de servicii de asistență și consiliere pentru agresorii familiari și a programelor eficiente pentru lucrul cu această categorie de persoane.

■ Legislația în vigoare prevede examinarea în recurs a încheierii pe cauza civilă într-o perioadă de 2 luni de zile. Acest termen este dezavantajos pentru victimele

violentei în familie în cazul respingerii cererilor de solicitare a măsurilor de protecție.

■ Instrucțiunea nr.142 nu reglementează modalitatea de trimitere spre executare a ordonanței de protecție a victimelor violenței în familie. Respectiv, lipsește o practică unică în acest sens. Când agentul constatator participa la ședință, instanța de judecată transmitea ordonanța de protecție spre executare prin intermediul acestuia. În celelalte cazuri, instanța de judecată remitea ordonanța de protecție spre executare prin curier, în ziua următoare, sau prin poștă. În aceste condiții, cererile examinate în termen legal erau puse în executare, de fapt, în zilele următoare, perioadă în care victima rămânea în contact cu agresorul și după aplicarea măsurilor de protecție.

■ Ordonanța de protecție, de cele mai multe ori, este privită nu atât ca o măsură de ocrotire a vieții și sănătății victimei violenței în familie, dar, mai degrabă, ca una care restricționează drepturile agresorului.

CAPITOLUL IV.

Monitorizarea procesului de examinare în judecătoria a cauzelor penale privind traficul de ființe umane și infracțiuni conexe

Monitorizarea examinării judiciare a cauzelor penale pe infracțiuni de trafic de ființe umane și conexe, în mod similar cu cele pe infracțiuni de violență în privința membrilor familiei și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, a avut drept obiectiv observarea, în măsura posibilităților, a întregului proces în derulare - de la ședința preliminară până la adoptarea soluției pe cauză. Informația din Agenda ședințelor de pe Portalul instanțelor naționale de judecată confirmă că unele cauze penale de trafic de ființe umane (TFU) se află în proces de examinare perioade îndelungate. Pentru asigurarea monitorizării unui număr cât mai mare de cauze, conform categoriilor prevăzute de proiect, s-a decis să fie cuprinse în monitorizare nu numai cauze penale puse pe rol după data inițierii programului de monitorizare, dar și din cele deja aflate la etapa primelor ședințe de examinare. În acest fel, au fost supuse monitorizării cauze penale din cele puse pe rol în sediile Judecătoria Chișinău, în perioada lunilor martie – septembrie 2017.

Potrivit agendei ședințelor de judecată, în anul 2017 în Judecătoria Chișinău au fost puse pe rol 101 cauze penale, care decurg din infracțiuni de trafic de ființe umane și conexe, inclusiv:

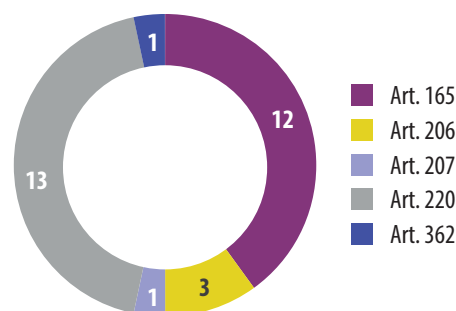
- 37 de cauze penale pornite în temeiul art.165 Cod penal (Traficul de ființe umane);
- 8 cauze penale pornite în temeiul art.206 Cod penal (Traficul de copii);
- 1 cauză penală pornită în temeiul art.207 Cod penal (Scoaterea ilegală a copiilor din țară);
- 41 de cauze penale pornite în temeiul art.220 Cod penal (Proxenetismul);
- 14 cauze penale pornite în temeiul art.3621 Cod penal (Organizarea migrației ilegale).

Din totalul de 101 cauze, au fost selectate pentru monitorizare 33 de cauze penale, inclusiv:

- 12 cauze penale pornite în temeiul art.165 Cod penal (Traficul de ființe umane);
- 3 cauze penale pornite în temeiul art.206 Cod penal (Traficul de copii);
- 1 cauză penală pornită în temeiul art.207 Cod penal (Scoaterea ilegală a copiilor din țară);
- 13 cauze penale pornite în temeiul art.220 Cod penal (Proxenetismul);
- 4 cauze penale pornite în temeiul art.3621 Cod penal (Organizarea migrației ilegale).

FIGURA 33

Categoria cauzelor penale monitorizate, conform Codului Penal

Analogic cu alte cauze cuprinse de monitorizare, în procesul exercitării activității de monitorizare a ședințelor de examinare a cauzelor penale pe infracțiuni de trafic de ființe umane și conexe, monitorilor le-a fost refuzată oferirea informației și accesul la materialele dosarelor, respectiv, chestionarele conțin rezultatele observațiilor

monitorilor în perioada de până la începerea ședinței și nemijlocit în timpul ședinței de examinare a cauzelor. Informația sistematizată din chestionarele de monitorizare a fost suplimentată cu cea obținută din interviurile realizate cu victimele infracțiunilor (după ședințele de monitorizare)⁴⁰⁹. A mai fost utilizată și informația obținută din interviurile individuale aprofundate, realizate cu câțiva profesioniști⁴¹⁰, care au acceptat să împărtășească din experiența acumulată la examinarea acestor categorii de infracțiuni.

4.1. Aspecte generale privind răspunderea penală pentru infracțiuni de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe

Traficul de ființe umane – o altă problemă cu care Republica Moldova continuă să se confrunte - afectează grav demnitatea și integritatea persoanei. Situația economică din țară, inegalitatea de gen, care deseori se manifestă prin violență împotriva femeilor, se numără printre principalii factori care plasează în continuare Republica Moldova în lista țărilor de origine a victimelor traficului de ființe umane, dar și de tranzit, în special, a victimelor traficului de ființe umane din țările ex-sovietice spre statele europene și balcanice. Principalele forme de trafic în care sunt implicați moldovenii sunt exploatarea sexuală, exploatarea prin muncă și prin cerșit⁴¹¹.

Definiția internațională comprehensivă a traficului de ființe umane se conține în Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptat la New York la 15 noiembrie 2000 (Protocolul de la Palermo)⁴¹² și ratificat prin

Legea RM nr.17-XV din 17.02.2005⁴¹³, în vigoare pentru Republica Moldova din 16 octombrie 2005.

Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane nr.241-XVI din 20.10.2005⁴¹⁴, reproduce definiția internațională a traficului de ființe umane, delimitând totuși traficul de ființe umane (adulte) de traficul de copii.

Codul penal al Republicii Moldova⁴¹⁵, de asemenea, a separat traficul de ființe umane⁴¹⁶ și traficul de copii⁴¹⁷. În sensul legii penale, consimțământul victimei traficului de ființe umane la exploatarea intenționată nu este relevant atunci când se aplică orice mijloc de constrângere. În ultimii ani, redacția normelor penale prevăzute de art.165 și art.206 a suferit unele modificări și completări.

Actualmente, Codul penal al Republicii Moldova definește mai detaliat decât Protocolul de la Palermo mijloacele de constrângere și formele exploatarei. De exemplu, art.165 CP RM stabilește următoarele feluri de exploatare, care nu se regăsesc în Protocol:

- folosirea victimei în conflicte militare;
- folosirea victimei în activitate criminală;
- prelevarea țesuturilor și/sau celulelor, folosirea femeii în calitate de mamă-surogat, etc.

Componentele infracțiunilor prevăzute de art.165 și art.206 CP RM sunt formale și se consideră consumate din momentul săvârșirii măcar a unei acțiuni din cele enumerate în dispozițiile normelor.

Infracțiunea prevăzută de art.206 CP RM se deosebește de cea de la art.165 CP atât după criteriul de vârstă a victimei, cât și prin faptul că, în cazul traficului de copii, Legislatorul nu a considerat necesar să indice și căile de realizare a infracțiunii.

409 Au dat acordul să fie interviuate 10 părți vătămate, inclusiv 5 femei și 5 bărbați. Intervistații au calitate de parte vătămată în cauze pornite în temeiul art.165 CP – 7 persoane și în temeiul art.362¹ CP – 3 persoane.

410 Au fost interviuați un procuror din cadrul PCCOCS (IIA_11_P_TFU), un fost colaborator al Centrului de Combateră a Traficului de Persoane al Inspectoratului General de Poliție (IIA_10_ex_CCTP) și un avocat (IIA_12_A_TFU).

411 Raportul Departamentului de Stat al SUA privind situația traficului de persoane, ediția 2018. <https://www.state.gov/documents/organization/282798.pdf>

412 Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 2006, volumul 35, pag.399.

413 Monitorul Oficial al R.Moldova nr.36-38 art.126 din 04.03.2005.

414 Monitorul Oficial al R.Moldova nr.164-167 art.812 din 09.12.2005.

415 Legea nr.985-XV din 18.04.2002 (în vigoare 12.06.2003) //Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.72-74 art.195 din 14.04.2009.

416 Articolul 165 al Codului penal al Republicii Moldova.

417 Articolul 206 al Codului penal al Republicii Moldova.

Într-un raport recent al Consiliului Europei privind traficul de ființe umane din Republica Moldova se menționează că, deși s-au realizat progrese la elaborarea cadrului legislativ de combatere a TFU, cum ar fi înăsprirea sancțiunilor aplicate traficantilor și atragerea la răspundere penală pentru folosirea serviciilor victimelor traficului, autoritățile din Republica Moldova ar trebui să asigure o urmărire în justiție eficientă a cazurilor de TFU, care să se încheie cu aplicarea sancțiunilor eficiente, proporționale și cu efect de descurajare. În acest context, Consiliul Europei îndeamnă autoritățile din Republica Moldova să utilizeze pe deplin măsurile disponibile pentru asigurarea protecției victimelor și martorilor traficului de ființe umane și să aloce fondurile necesare pentru implementarea unor astfel de măsuri.

Programul de monitorizare cuprinde și cauze penale pornite pentru infracțiunea de proxenetism⁴¹⁸. Actuala redacție a acestei norme penale, de asemenea, este rezultatul modificărilor și completărilor din ultima perioadă⁴¹⁹. „*Proxenetismul este, vorbind la figurat, anticamera traficului de ființe umane, fiind o formă mai ușoară de exploatare și hotarul dintre una și alta deseori este foarte subțire...*”⁴²⁰.

Infracțiunea privind organizarea migrației ilegale⁴²¹ se atribuie la categoria infracțiunilor care pot facilita comiterea traficului de ființe umane ori pot degenera în trafic de ființe umane. Din aceste considerente, și norma penală menționată a fost inclusă în programul de monitorizare. „*Organizarea migrației ilegale, privită în contextul Protocolului de la Palermo, este foarte apropiată traficului, doar că nu are finalitatea de exploatare...*”⁴²².

Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane (ECAT) din 3 mai 2005⁴²³ prevede necesitatea de a le permite victimelor să ia o decizie în cunoștință de cauză privind cooperarea cu autoritățile. Acest aspect este explicat mai detaliat în

418 Articolul 220 al Codului penal al Republicii Moldova.

419 Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.270 din 07.11.2013 (în vigoare 10.12.2013) // Monitorul Oficial nr.290 din 10.12.2013, art.794.

420 IIA_10_ex_CCTP.

421 Articolul 362¹ al Codului penal al Republicii Moldova.

422 IIA_10_ex_CCTP.

423 www.coe.int/pdf.

raportul⁴²⁴ ce însoțește Convenția, care prevede că victimele trebuie să se hotărască dacă vor coopera cu organele de drept și judiciare în condamnarea traficantilor.

În aceeași ordine de idei, Directiva 2011/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, din 5 aprilie 2011, stipulează că „...statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că asistența și sprijinul acordate unei victime nu sunt condiționate de dorința victimei de a coopera pe parcursul cercetării penale, al urmăririi penale sau al procesului de judecată...”⁴²⁵.

4.2. Profilul părții vătămate în cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe

În procesul monitorizării cauzelor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, monitorii au putut să identifice părțile vătămate doar în 19 cauze penale. În aceste cauze, au calitate de părți vătămate 25 de femei, inclusiv 4 minore, și 19 bărbați.

În celelalte 14 cauze, nu a fost posibil a stabili cine sunt părțile vătămate din diverse motive. În unele cauze, în special pornite pe fapte de proxenetism, în dosar figurau doar martori⁴²⁶, în alte cazuri, nu au fost identificate părțile vătămate din cauza absenței acestora la ședințe⁴²⁷ și a examinării dosarului în procedură simplificată, conform prevederilor art.364¹ al Codului de procedură

424 Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane // www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Source/pdf.425 eur-lex.europa.eu/.

426 Cauza B.A.nr.2501; Cauza J.N.nr.7162; Cauza Ș.A.nr.30428; Cauza Ț.S.nr.40973; Cauza L.I.nr.47359; Cauza P.E.nr.46823 etc. După cum menționa în cadrul interviului ex-colaboratorul Centrului pentru Combaterea Traficului de Persoane „...ca și strategie de supraviețuire victima, de cele mai multe ori, alege să nu comunice nimănui despre ce i s-a întâmplat, pentru că, de obicei, i se spune despre relațiile apropiate ale partenerilor/traficantilor cu poliția, plus că, uneori, printre clienți pot fi și lucrători ai organelor de drept. Ea preferă să accepte propunerile care i se fac sau să găsească pe cineva care s-o înlocuiască. Victima sesizează organele doar atunci când deja nu poate să controleze situația și nu are ce pierde - fie că este amenințată personal, fie că este amenințată cu viața celor dragi...”. În aceeași ordine de idei, procurorul a comunicat: „...de multe ori, victima nu se identifică în această calitate. Ea spune: eu am avut beneficii din asta, eu nu sunt victimă, eu am făcut bani, ce vreți de la mine... cu victima trebuie la început să lucreze mult psihologul... ea nu înțelege că a fost folosită ca marfă...”.

427 Cauza A.O.nr.47309; Cauza J.O.nr.7797; Cauza L.G.nr.27102; Cauza M.N.nr.44815; Cauza C.O.nr.31758.

penală, precum și din cauza neadmiterii monitorului la procesele examinate în ședință închisă⁴²⁸.

Vârsta persoanelor cu statut de parte vătămată în cauzele de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, supuse monitorizării, se încadrează: la femei – între 16-45 de ani, la bărbați – între 25-53 de ani. Totuși, din totalul de 25 de femei, identificate ca părți vătămate în aceste cauze, 20 de femei, sau 80%, au vârsta cuprinsă între 16-25 de ani, celelalte 5 femei au vârstă de 32-45 de ani. La bărbați, cel mai tânăr are vârsta de 25 de ani, iar cel mai vârstnic – de 53 de ani. 13 bărbați cu statut de parte vătămată, sau 68% din numărul total, sunt persoane cu vârsta cuprinsă între 30-40 de ani.

În cauzele pornite pe art.165 Cod penal (Trafic de ființe umane), au avut calitate de parte vătămată 6 bărbați și 8 femei. În cauzele pornite în temeiul art.206 Cod penal (Traficul de copii), calitate de parte vătămată au avut 3 fete, și în cauza penală pornită în temeiul art.207 Cod penal (Scoaterea ilegală a copiilor din țară), calitatea de parte vătămată o avea 1 femeie. În cauzele pornite pe art.220 Cod penal (Proxenetism), au fost identificate 10 femei, inclusiv o minoră, având calitatea de parte vătămată (de fapt, în cauzele de proxenetism, statutul de parte vătămată le-a revenit doar femeilor, însă nu a fost posibil a se stabili lista integrală a persoanelor implicate). În cauzele pornite în temeiul art.362¹ Cod penal (Organizarea migrației ilegale), calitate de parte vătămată au avut 3 femei și 13 bărbați.

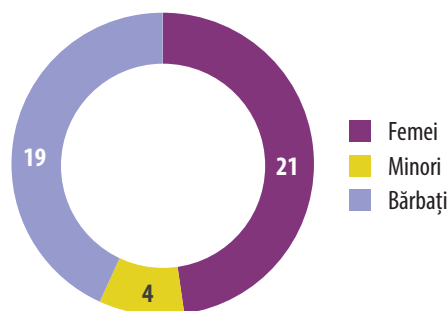
Astfel, majoritatea covârșitoare a femeilor (17 femei, inclusiv 4 minore) au fost implicate în activități cu caracter sexual, inclusiv exploatare sexuală, iar 4 femei - în scop de exploatare prin muncă. Majoritatea bărbaților, în cauzele monitorizate, au fost victime ale infracțiunii de organizare a migrației ilegale, 1 bărbat a fost exploatat prin cerșetorie și 5 bărbați au devenit victime ale exploatarei prin muncă⁴²⁹.

428 Cauza E.V.nr.8982; Cauza E.N.nr.9834; Cauza S.S.nr.31383.

429 Precum constată procurorul în interviu „...când este vorba de exploatare prin muncă, în majoritatea cazurilor victimele sunt bărbați, iar pentru un bărbat e mult mai greu să recunoască că a fost exploatat. El niciodată nu o să vină să denunțe, deja în instanța de judecată el devine mai deschis spre colaborare...”

FIGURA 34

Profilul gender al părților vătămate în cazuri de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe

După cum a indicat procurorul în cadrul interviului, „dacă ne referim la trafic intern, în ultimul timp este în creștere ponderea exploatarei prin muncă... sunt implicate victimele în agricultură sau în creșterea animalelor pe la stâne ... referitor la exploatarea sexuală, nu se poate spune deja că este un fenomen de amploare, cred că nu mai are cine pleca... în traficul extern a evoluat forma de recrutare. Acum foarte des se folosește recrutarea on-line...”⁴³⁰.

„În ultimii ani, nu mai vedem aplicarea forței sau drogarea ca măsură de constrângere a victimei traficului. Acum traficanții acționează altfel. Aleg persoane vulnerabile social-economic, le propun job fals sau parțial fals. Țara poate să corespundă și jobul poate să corespundă, altceva e că condițiile pot să nu corespundă. Mai apoi sunt utilizate diverse forme de amenințare. Pentru cineva contează mult imaginea proprie: „Ce o să creadă, ce o să zică cei de acasă, prietenii, rudele”, adică cei dragi și apropiați. Pentru altcineva punctul vulnerabil este viața și binele unor persoane apropiate, deseori aceștia sunt copiii victimelor...”⁴³¹.

Cu referință la statutul părților vătămate în raport cu inculpații, monitorii au stabilit că în 3 cazuri, părțile vătămate erau rude cu inculpații, în 8 cazuri, părțile erau cunoscuți sau prieteni, în celelalte - nu s-au cunoscut până atunci. În aceste situații, victimele erau racolate de

430 IIA_11_P_TFU.

431 IIA_10_ex_CCTP.

inculpați prin rețelele de socializare ori inculpații erau contactați de victime în temeiul anunțurilor publicitare.

În unele cauze penale⁴³², partea vătămată avea, concomitent, calitate de inculpat în alt dosar din aceeași categorie. De regulă, în atare situații, părțile vătămate nu doresc să se prezinte la ședințe, solicitând examinarea cauzei în lipsa lor. „Nu a fost niciodată sesizată o mare dorință de colaborare din partea victimei. Ea, de regulă, se întreabă: „Ce îmi dă această colaborare? Protecție? Compensație? Reabilitarea imaginii? Accesul la careva servicii de protecție? Cu regret, nimic din acestea...”⁴³³.

Nu a figurat, în cauzele cuprinse de monitorizare, nicio victimă cu dizabilități, dependentă de alcool sau droguri.

4.3. Profilul inculpatului în cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe

În cauzele de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe au figurat cu statut procesual de inculpat 26 de bărbați, inclusiv 1 minor, și 22 de femei.

Vârsta inculpaților în cauzele cuprinse de monitorizare încadrează: la bărbați - 17-65 de ani, iar la femei - 18-50 de ani. Circa 73%, sau 16 femei inculcate, au vârsta cuprinsă între 18-30 de ani. Printre bărbați, cel mai tânăr are vârsta de 17 ani, iar cel mai vârstnic – de 65 de ani. 12 bărbați inculpați, sau 48% din numărul total, sunt persoane cu vârsta cuprinsă între 30-50 de ani.

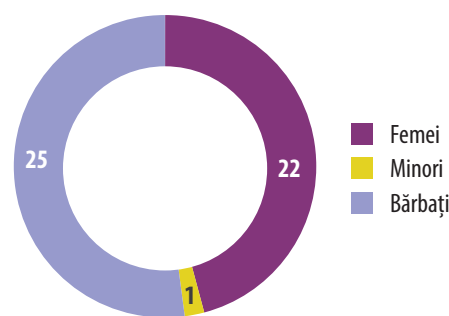
În cauzele pornite pe art.165 Cod penal (Trafic de ființe umane), au avut statut procesual de inculpat 6 bărbați și 10 femei. În cauzele pornite în temeiul art.206 Cod penal (Traficul de copii), inculpați sunt 3 femei și 3 bărbați, iar în cauza penală pornită în temeiul art.207 Cod penal (Scoaterea ilegală a copiilor din țară), inculpat este 1 bărbat. În cauzele pornite pe art.220 Cod penal (Proxenetism), statut de inculpat au 13 bărbați și 7 femei. În cauzele pornite în temeiul art.362¹ Cod penal

(Organizarea migrației ilegale), inculpați sunt 3 bărbați și 2 femei.

Astfel, bărbații sunt inculpați în număr mai mare în cauzele de proxenetism, iar femeile - în cauzele de trafic de ființe umane, fiind la egalitate în cauzele de trafic de copii.

FIGURA 35

Profilul gender al inculpaților în cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe

Este relevant de menționat aici că, după cum au constat monitorii, anume femeile sunt cele care figurează în unele cauze ca inculcate, iar pe altele - ca parte vătămată. Cu regret, nu a fost posibil a se stabili alte circumstanțe (legislația procesuală penală nu prevede conexitate în aceste situații), pentru a putea aprecia posibilitatea aplicării în privința acestor persoane a prevederilor art.165 alin.(4) și art.206 alin.(4) ale Codului penal⁴³⁴.

În procesul monitorizării, s-a stabilit că în 22 de cauze figurează un singur inculpat, în 8 cauze sunt 2 inculpați, iar în 3 cauze – câte 3 inculpați. În 5 cauze participă, concomitent, bărbați și femei cu statut de inculpați. Nu a figurat în cauzele cuprinse de monitorizare niciun inculpat cu dizabilități, dependență de alcool sau de droguri. Monitorii au stabilit în 2 cauze⁴³⁵ că inculpații au comis anterior infracțiuni.

432 Cauza E.N.nr.9834/art.165 CP; Cauza P.A.nr.468/art.206 CP.

433 IIA_10_ex_CCTP.

434 Art.165 alin.(4), art.206 alin.(4) ale Codului penal al RM: (4) Victima traficului de ființe umane (traficului de copii) este absolvită de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală.

435 Cauza E.N.nr.9834/art.165 CP; Cauza L.V.nr.9177/art.165 CP.

Măsurile de constrângere aplicate în cauză

În 10 cauze, după cum au putut stabili monitorii, în privința inculpaților au fost aplicate măsuri preventive. Astfel, în 9 cauze⁴³⁶, inculpaților li s-a aplicat arestare preventivă, care a fost prelungită pe diferite termene, cel maximal fiind de 12 luni, după care erau înlocuite, de regulă, cu arest la domiciliu⁴³⁷. Ulterior, în privința unui inculpat a fost aplicată măsura de liberare provizorie sub control judiciar, iar altuia i-a fost aplicată măsura de obligare de a nu părăsi localitatea. Într-o cauză, în privința ambilor inculpați a fost aplicată măsura preventivă de arest la domiciliu, prelungit pe termen de peste 4 luni.

„Ședința de judecată în lipsa inculpatului nu poate avea loc. Când au interese de a târăgăna procesul, inculpații încep a lipsi. Dacă a expirat un an de arest, situația se complică... de multe ori pe cauzele de trafic nu se reușește într-un an exercitarea urmăririi penale și examinarea judiciară... Vrei să faci un dosar calitativ, dar răspunsul la comisii rogatorii durează poate și ani de zile...”⁴³⁸.

Procurorul intervievat a confirmat că, uneori, inculpatul în cauza de trafic de persoane se află în arest o perioadă mai mare, dar această situație este determinată de factori obiectivi: *„...vorbind de trafic extern, avem necesitatea de a acumula probe și peste hotarele țării, fapt ce implică niște proceduri mai speciale... avem convenții, oricum, uneori comisiile noastre rogatorii nu stau primele în rând..., între timp, prevederile legale admit deținerea persoanei în arest până la 1 an de zile, din momentul arestării până la pronunțarea sentinței...”⁴³⁹.*

Au fost aplicate măsuri preventive inculpaților în 5 cauze pornite în temeiul art.165 Cod penal (Trafic de ființe umane), în 2 cauze pornite în temeiul art.206

Cod penal (Traficul de copii), într-o cauză pornită în temeiul art.362¹ Cod penal (Organizarea migrației ilegale) și în 3 cauze pornite în temeiul art.220 Cod penal (Proxenetism). Măsurile preventive menționate au fost aplicate în privința a 4 femei și 11 bărbați, inclusiv 1 minor.

4.4. Judecarea cauzelor penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe

În cadrul programului de monitorizare a ședințelor judecătorești de examinare a cauzelor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, au fost selectate următoarele cauze penale:

- 24 de cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Centru, inclusiv 11 cauze pornite în temeiul art.165 Cod penal; 8 cauze pornite în temeiul art.220 Cod penal; 4 cauze pornite în temeiul art.362¹ Cod penal și 1 cauză pornită în temeiul art.207 Cod penal;
- 5 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Botanica, inclusiv 1 cauză pornită în temeiul art.165 Cod penal; 3 cauze pornite în temeiul art.220 Cod penal și 1 cauză pornită în temeiul art.206 Cod penal;
- 2 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana, inclusiv 1 cauză pornită în temeiul art.220 Cod penal și 1 cauză pornită în temeiul art.206 Cod penal;
- 1 cauză penală examinată în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, pornită în temeiul art.206 Cod penal;
- 1 cauză penală examinată în fond în Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani, pornită în temeiul art.220 Cod penal.

În procesul exercitării activității de monitorizare a cauzelor penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, monitorii s-au concentrat asupra observării acțiunilor participanților la proces în perioada de până la începerea ședinței și nemijlocit în timpul ședinței de examinare a cauzelor.

436 Cauza P.V.nr.63429/art.165 CP; Cauza F.S.nr.8703/art.art.165,206 CP; Cauza E.N.nr.9834/art.165 CP; Cauza Ș.A.nr.30428/art.220 CP; Cauza I.S.nr.28742/art.165 CP; Cauza A.V.nr.49711/art.165 CP; Cauza C.I.nr.49701/art.220 CP; Cauza S.S.nr.31383/art.206 CP; Cauza T.G.nr.2874/art.362¹ CP.

437 În cauza I.S.nr.28742/art.165 CP, după cum a informat monitorul, termenul total al măsurilor de arestare preventivă și arest la domiciliu, aplicate în privința a 2 femei inculpate, a depășit 12 luni de zile.

438 IIA_13_A_TFU.

439 IIA_11_P_TFU.

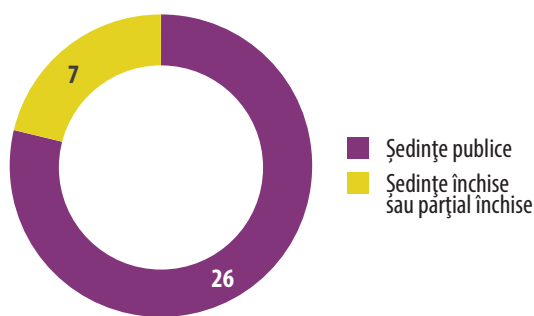
Publicitatea ședinței de judecată, începerea ședinței la ora stabilită

Standardele internaționale și legislația națională prescriu caracter public ședințelor de judecată. Judecarea cauzei în ședința închisă *trebuie argumentată* și efectuată cu respectarea tuturor regulilor procedurii judiciare.

În procesul monitorizării s-a stabilit că din numărul total de 33 de cauze penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, 26 de cauze au fost examinate în ședință publică, iar 7 cauze penale⁴⁴⁰ au fost examinate integral sau parțial în ședințe închise.

FIGURA 36

Caracterul ședinței în examinarea cauzelor de trafic de ființe umane

Monitorii au menționat că, de cele mai multe ori, au avut acces liber la ședințe, iar participanții la proces manifestau înțelegere și chiar salutau, uneori, prezența în ședință a monitorului. Astfel, în procesul examinării judiciare a uneia dintre cauze⁴⁴¹, prezența în ședință a monitorului a fost salutată de procuror, de avocatul apărării și de către partea vătămată. Totodată, procurorul și avocatul au pledat pentru organizarea mai multor activități de monitorizare de acest fel.

Analogic, într-o altă cauză⁴⁴², monitorul a menționat că „...*participanții la proces au fost binevoitori,*

440 Cauza E.N.nr.9834/art.165 CP; Cauza I.S.nr.28742/art.165 CP; Cauza Ț.S.nr.40973/art.220 CP; Cauza S.S.nr.31383/art.206 CP; Cauza B.D.nr.6012/art.165 CP; Cauza N.S.nr.7432/art.206 CP; Cauza E.V.nr.8982/art.165 CP.

441 Cauza T.S.nr.38525/art.362¹ CP.

442 Cauza V.N.nr.28158/art.220 CP.

judecătorul și greșiera chiar au menționat că ar fi bine să fie cât mai dese asemenea monitorizări, căci te mobilizează, iar societatea are nevoie de un proces public și echitabil”. Au fost menționate și situații⁴⁴³, în care judecătorul „...*întreabă – a câta oară – monitorul cine este și ce caută aici...*”, iar după ce monitorul se prezenta și comunica care este scopul aflării sale la ședință, judecătorul continua examinarea cauzei.

Unii monitori însă s-au confruntat și cu situații de alt gen. Astfel, în procesul examinării cauzei P.A.nr.468/art.206 CP, avocatul inculpatului a fost extrem de indignat de prezența în ședință a monitorului, cerându-i insistent să părăsească sala. Monitorul a menționat că va asista la proces atâta timp cât ședința nu este declarată închisă. Atunci avocatul i-a replicat monitorului că va solicita să fie declarată ședință închisă.

În cauza E.N.nr.9834/art.165 CP, monitorul a indicat că la una din ședințe (era a 9-a ședință) instanța i-a cerut să părăsească sala, „...*fiindcă sunt vociferate date cu caracter personal. La observația monitorului că nu a fost dispusă examinarea cauzei în ședință închisă, instanța a insistat ca monitorul să părăsească sala. După ce monitorul a ieșit, examinarea cauzei a continuat încă circa 1 oră, însă monitorul nu a mai fost invitat în sală...*”.

De asemenea, în cauza I.S.nr.28742/art.165 CP, monitorul a indicat că, încă de la prima ședință, judecătorul a avut o reacție negativă față de prezența monitorului în proces. La următoarele ședințe, judecătorul încerca să folosească orice pretext pentru a intimida monitorul, ca să nu mai vină la ședință. Într-o ședință (era a 7-a ședință), instanța i-a cerut monitorului să-i ofere scaunul său unui martor, deși erau scaune libere. La o altă ședință (era a 10-a ședință), îndată ce a început audierea unui martor, judecătorul i-a solicitat monitorului să părăsească ședința, deoarece martorul se intimidează, deși martorul nici nu a observat prezența monitorului, care ședea la un colț de birou și martorul nu-l vedea. Monitorului i s-a creat impresia că prezența sa în ședință îl deranjează pe judecător. Cu atât mai mult cu cât, după ședință, de monitor s-a apropiat unul din participanți și i-a comunicat că judecătorul făcea presiuni asupra martorului în timpul audierii. Văzând că

443 Cauza P.V.nr.63429/art.165 CP.

declarațiile acestuia în instanță diferă de cele de la urmărirea penală, i-a spus martorului că dacă procurorul nu se va autosesiza, atunci el (judecătorul) va sesiza procuratura să pornească urmărirea penală pentru declarații mincinoase.

În procesul monitorizării unei cauze⁴⁴⁴, completul de judecată a încercat, în repetate rânduri, să afle ce notițe face monitorul în timpul ședinței, invocând că „...nu ar fi corect ca noi să nu cunoaștem ce se scrie despre procesul în cauza pe care o examinăm...”

Pentru asigurarea transparenței procesului de judecată, potrivit art.353 CPP, justițiarul are îndatorirea de a lua din timp toate măsurile necesare pentru ca, la termenul de judecată fixat, judecarea cauzei să nu fie amânată. Lista cauzelor fixate pentru judecare trebuie să conțină informația necesară care asigură transparența procesului de judecată și să fie afișată la un loc public.

În procesul monitorizării, s-a stabilit afișarea în mod public a informației despre cauzele fixate spre judecare pentru 159 de ședințe, nu a fost stabilită publicarea informației pentru 12 ședințe⁴⁴⁵. Monitorul a indicat într-un caz⁴⁴⁶ că „...cu vreo 15 min. până la ședință, monitorul a intrat la grefier să întrebe de ședință, fiindcă pe panou nu era nici o informație. Grefierul a rămas uimit de întrebare și a răspuns că monitorul a încurcat ceva, deoarece pentru azi nu este numită ședință. Doar la insistența monitorului, grefierul a verificat și a recunoscut că, într-adevăr, era preconizată ședința...”

Pe panoul electronic și/sau panoul informativ din incinta judecătorei a fost publicată informația referitoare la 151 de ședințe. Concomitent, a fost publicată informația referitoare la 124 de ședințe pe pagina web a instanțelor de judecată.

Astfel, cu referință la cele 159 de ședințe, nu s-a constatat vreun caz să nu fie afișată informația despre examinarea cauzei penale, măcar pe una din aceste surse.

Monitorii au indicat că informația despre numirea cauzei spre examinare a fost afișată: în 42 de cazuri – cu mai puțin de 3 zile înainte de ședință, în 23 de cazuri – cu mai mult de 3 zile, iar referitor la 94 de cazuri nu a fost posibil a se stabili timpul afișării informației.

În 23 de cazuri, în informația publică era indicată ca loc al desfășurării procesului sala de ședințe, în 136 de cazuri – biroul judecătorului.

Nu se respectă de fiecare dată cerințele legii referitoare la conținutul informației afișate. Periodic, panoul electronic din incinta judecătorei nu funcționează, iar informația afișată pe suport de hârtie pe panoul informativ nu respectă un standard unic pentru toți. Prin urmare, uneori lipsește informația despre locul desfășurării ședinței, numele tuturilor inculpaților, infracțiunile care formează obiectul examinării etc.

Au fost constatate cazuri când informația de pe pagina web, nefiind actualizată, nu corespundea informației de pe panoul informativ. Într-un caz⁴⁴⁷, descris de monitor, informația afișată pe suport de hârtie pe panoul informativ din incinta judecătorei, anunța că judecătorul este în concediu medical și nu va avea loc ședința. Părțile vătămate, care erau din diferite regiuni ale țării, unele din ele venind de la 200 km, dar și inculpații, avocatul apărării erau indignați că nu au fost preveniți că nu va fi ședință. În replică, asistentul judiciar a reproșat că volumul mare de ședințe nu îi permite să-i anunțe pe toți că se amână ședințele. Când una din părțile vătămate, originară din Giurgiuștii, a rugat să fie anunțată altădată că se amână ședința, asistentul judiciar a propus acesteia să telefoneze la judecată în ajunul ședinței pentru a obține informația necesară.

Monitorii au confirmat începerea ședinței la ora stabilită, conform programului, în 56 de cazuri, sau circa 32% din numărul total al ședințelor monitorizate. Ședința a început cu întârziere în 104 cazuri, inclusiv cu întârziere de până la 15 min. - în 64 de cazuri, cu întârziere de până la 30 min. - în 26 de cazuri, cu întârziere de până la 1 oră - în 11 cazuri și cu întârziere de peste 1 oră - în 3 cazuri.

444 Cauza F.S.nr.8703/art.165 CP.

445 Cauza E.N. nr.9834; Cauza G.Z. nr.5801; Cauza P.V. nr.63429; Cauza Z.E. nr.40194.

446 Cauza C.O.nr.31758.

447 Cauza G.Z.nr.5801.

Începerea ședinței cu întârziere a fost cauzată de judecător – în 57 de cazuri (de cele mai multe ori, din motivul examinării altei cauze⁴⁴⁸), de procuror – în 20 de cazuri, inclusiv motivată de participarea în alt proces; de avocat – 20 de cazuri, inclusiv din cauza participării în alt proces; de inculpat – în 11 cazuri; de escortă - în 5 cazuri; de partea vătămată – în 4 cazuri; de grefier – în 2 cazuri; de translator – în 2 cazuri; din alte motive – în 3 cazuri. Uneori, începerea ședinței cu întârziere era determinată, concomitent, de mai multe cauze.

În 11 cazuri, ședința nu a avut loc din diverse motive (judecătorul a plecat la seminar sau la Consiliul Superior al Magistraturii, judecătorul se află în concediu medical etc.)⁴⁴⁹.

Siguranța părții vătămate în sediul judecătoriei

Atunci când se prezintă la ședință, părțile vătămate așteaptă, de obicei, începerea procesului pe coridor, în condiții care, uneori, nu corespund pe deplin necesităților de siguranță. Condiții nefavorabile pentru siguranța victimelor au fost menționate cu referință la sediile Centru, Râșcani: puțin spațiu pe holul unde așteaptă participanții la proces, iluminare necorespunzătoare (monitorii au indicat 11 cazuri când părțile așteptau pe hol, separat, la distanță mică unele de altele).

Datele chestionării victimelor infracțiunii relevă că 6 persoane din cele 10 chestionate au recunoscut că, uneori, aveau sentimente de îngrijorare pentru siguranța personală. Pentru unele părți vătămate, aflarea nemijlocit în incinta judecătoriei deja le trezește neliniștea care, în cele din urmă, le influențează comportamentul, fapt constatat de monitorii. Astfel, în cauza L.V.nr.9177, ...fiind invitați participanții în sală, inculpatul s-a așezat pe scaun, în imediata apropiere de procuror, în timp ce părțile vătămate (soți supuși exploatării prin muncă) au rămas să stea în picioare lângă ușă, deși în sală erau scaune libere...; în cauza B.G.nr.29544, partea vătămată

448 Bunăoară, în cauza P.V.nr.63429 ședința a început cu întârziere de 30 min. Participanții au fost invitați în birou cu 17 minute mai târziu, iar în anticameră au mai așteptat 15 min., deoarece era la aceeași oră numit încă un proces și judecătorul a decis să-l examineze mai întâi pe acela..

449 A nu se confunda cu cazurile de amânare a ședinței pentru altă dată din diferite motive, care se decida în ședința începută la ora stabilită sau cu întârziere.

nu a acceptat să intre în sală fără avocatul său și, deoarece acesta nu s-a prezentat, a stat pe hol toată ședința. Cu toate acestea, monitorii nu au menționat vreun incident, până la începerea sau în timpul ședinței de judecată, care să afecteze substanțial siguranța părților vătămate în sediul judecătoriei.

O particularitate a procesului în cauzele penale pe trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, constatată de monitorii, este că examinarea cauzelor are loc, de cele mai multe ori, în absența părții vătămate.

„Foarte multe ședințe judiciare decurg în absența victimei. Asta vorbește din start că victima este o persoană vulnerabilă, ea caută căi de supraviețuire economică, iar acest proces nu îi va da nimic din punct de vedere social-economic. Totodată, procesul este atât de îndelungat, încât nici măcar de dragul pedepsirii inculpatului n-o să stea. Ea în continuare este în căutarea surselor de existență, în majoritatea cazurilor, aceasta determinând necesitatea de a pleca...”⁴⁵⁰.

Din numărul total de 33 de cauze penale cuprinse de monitorizare, în 24 de cauze, toate ședințele au decurs în lipsa părților vătămate. În celelalte 9 cauze, părțile vătămate au participat la toate sau doar la câteva ședințe. Deci din numărul total de 171 de ședințe monitorizate pe cauzele penale pe trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, părțile vătămate au fost prezente doar la 39 de ședințe, sau 22,8%.

„Vulnerabilitatea victimei este, de multe ori, cauza absenței la ședința de judecată. Victimele nu au bani de drum să se prezinte în judecată... Instanța insistă că ea trebuie să fie la prima ședință preliminară, deși pe dânsa nu o audiază în această ședință... O altă cauză este frica. Dacă este vorba de victime abuzate sexual, unii judecători acceptă audierea lor în lipsa inculpatului, dar de aceștia sunt puțini...”⁴⁵¹.

„Am propus să fie o subdiviziune în cadrul Inspectoratului General de Poliție sau mărite statele de personal, pentru a asigura prezența persoanelor în

450 IIA_10_ex_CCTP.

451 IIA_12_A_TFU.

*judecată, citația greu până ajunge la adresat, trece prin poștă, prin primar...*⁴⁵².

Monitorizarea a constatat că nu se prezintă părțile vătămate, în mare parte, în procesele de judecată în cauzele de trafic de ființe umane/trafic de copii în scop de exploatare sexuală și în cauzele de proxenetism, adică în cauzele care rezultă din acțiuni de natură sexuală, acestea fiind din categoria infracțiunilor cu grad sporit de sensibilitate în societate. Or, informația pe care poate s-o ofere partea vătămată este de o mare importanță pentru adoptarea unei soluții eficiente pe caz.

Prin urmare, se impune perfecționarea mecanismului procesual de investigație a acestor categorii sensibile de infracțiuni, având în vedere necesitatea asigurării, pe de o parte, a integrității psihologice a victimei și neadmiterea condițiilor de revictimizare a ei, precum orientează standardele internaționale, iar pe de altă parte, obținerii probatoriului necesar pentru constituirea adevărului obiectiv în cauză și aplicării unor măsuri de pedeapsă descurajante pentru inculpat.

Necesitatea perfecționării mecanismului procesual în vederea neadmiterii revictimizării părții vătămate în proces este susținută în egală măsură de profesioniștii intervievați. Astfel, avocatul este de părerea că „...*cu certitudine este necesară audierea victimei în condiții speciale, în lipsa contactului vizual cu inculpatul și nu doar cei care au fost exploatați sexual, dar și cei exploatați prin muncă. Toți ei au o frică enormă față de agresor... Instanța rareori acceptă să înlăture din ședință inculpatul, de aceea noi ne străduim să pregătim moral victimele – le spunem să nu se teamă, să se uite numai la judecător, să nu se uite la inculpat...*”⁴⁵³.

La rândul său, fostul colaborator al Centrului de combatere a traficului de persoane vine și cu unele precizări: „...*audierea victimei la judecătorul de instrucție în condiții protejate este, aș spune, în interesul tuturor părților. Pentru victimă este bine că poate fi evitată confruntarea, înregistrarea mărturiilor permite evitarea prezenței fizice a victimei în instanță sau audierea repetată. Pe de altă parte, dispar temerile și dificultățile legate de schimbarea depozițiilor, ca rezultat*

al pressing-ului din partea traficantului, nu se tergiversează procesul de judecată în legătură cu lipsa victimei, care se află peste hotare. Totodată, este necesar de avut în vedere că decizia victimei de colaborare cu autoritățile trebuie să fie conștientă, urmare a informării clare ce se va întâmpla odată ce ea depune aceste mărturii, unde le depune, unde vor ajunge, cum asta poate influența siguranța ei și a celor dragi etc. De asemenea, ședința de audiere la judecătorul de instrucție trebuie foarte bine pregătită, să fie admise și maximal elucidate și întrebările părții învinuite, pentru a exclude necesitatea audierii repetate în ședința de judecată...”⁴⁵⁴. Importanța procedurii de audiere în condiții speciale a părții vătămate este confirmată și de procuror, în procesul interviului: „*deseori, după ce noi identificăm victima și pornim urmărirea penală, ea pleacă peste hotare..., este pornit procesul de urmărire penală, avem persoana bănuită, dar nu putem finisa investigația fără partea vătămată, ...sunt niște proceduri și încercăm să le aplicăm, dar nu totdeauna ne reușește. Judecătorii se stăruie să fie receptivi, dacă le permite încărcătura pe care o au. ...Audierea victimei în condiții speciale contribuie la examinarea cauzei în termeni rezonabili în instanța de judecată. Actualmente legislația procesuală prevede audierea copiilor sub 14 ani, noi am făcut propuneri să fie obligatorie audierea pentru copii până la 18 ani. Susținem extinderea audierii în condiții speciale și față de victime adulte... E o chestie care ne protejează într-un fel și pe noi de învinuire de aplicare a presiunilor în procesul audierii, ...cred că trebuie dezvoltată această procedură...*”⁴⁵⁵.

Locul desfășurării ședinței și înregistrarea audio a procesului de judecată

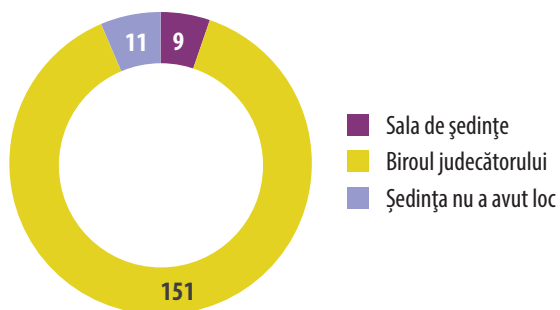
Mai sus s-a menționat că în informația afișată despre cauzele fixate pentru judecare, drept loc de desfășurare a procesului era indicată, în 23 de cazuri, sala de ședințe, iar în 136 de cazuri – biroul judecătorului.

452 IIA_11_P_TFU.

453 IIA_12_A_TFU.

454 IIA_10_ex_CCTP.

455 IIA_11_P_TFU.

FIGURA 37**Locul desfășurării ședințelor de judecată pe cauzele de trafic de ființe umane, ședințe**

Monitorii au constatat că din totalul de 171 de ședințe, cuprinse de monitorizare pe cauzele penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, în realitate, doar 9 ședințe au avut loc în sala de judecată⁴⁵⁶, celelalte 151 de ședințe s-au desfășurat în biroul judecătorului, iar 11 ședințe nu au avut loc.

În 22 de ședințe, examinarea cauzei a fost efectuată de un complet de judecată⁴⁵⁷, în celelalte 138 de ședințe - de un judecător. Examinarea cauzei de către completul de judecată avea loc tot în biroul unuia din judecătorii care făcea parte din completul de judecată.

Monitorii au indicat că din totalul de 33 de cauze penale selectate pentru monitorizare, în 30 de cauze (Centru - 24; Botanica -3; Buiucani -1; Ciocana -1; Râșcani -1), ședințele de judecată s-au desfășurat în biroul judecătorului, inclusiv 25 de ședințe (4 cauze penale) - în birouri relativ spațioase și dotate cu mobilier necesar, iar celelalte 126 de ședințe s-au desfășurat în birouri mici, creând incomodități suplimentare participanților la proces⁴⁵⁸,

456 În sala de judecată s-au desfășurat ședințele în: Cauza Ț.S.nr.40973 (Ciocana); Cauza C.I.nr.49701 (Botanica); Cauza P.E.nr.46823 (Botanica). Totodată, în cauza Ș.A.nr.30428, în sala de judecată s-a desfășurat doar ultima ședință, de pronunțare a sentinței (situația poate fi explicată prin faptul că, în acel moment, sediul Centru a fost reamplasat în alt local).

457 Cauza F.S.nr.8703; Cauza N.S.nr.7432; Cauza S.S.nr.31383.

458 Cauza F.S. nr.8703/art.165, art.206 CP se examinează de un complet de judecată în biroul unuia din judecători. Încăperea nu este suficient de spațioasă pentru participanții în număr de 11 persoane, lipsește mobilierul necesar pentru toți. Deși era liberă o sală de judecată, judecătorii au preferat să desfășoare ședința într-un birou mic. În condiții similare s-a judecat Cauza P.V.nr.63429/art.165 CP; Cauza P.V.nr.63429/art.165 CP; Cauza L.V.nr.9177/ art.165 CP; În Cauza I.S.nr.28742, monitorul a fost nevoit să stea în picioare pe parcursul unei ședințe etc..

deși, în unele cazuri, era liberă sala de judecată. Astfel, rezultatele monitorizării nu au confirmat poziția avocatului interviuat, care menționa: „...*acum sunt condiții mai bune, sunt mai multe săli de ședințe. Desigur, sunt cazuri când judecătorul nu are sală de judecată, dar în caz de trafic, atunci când se prezintă procurorul, avocații, vreo 3-4 inculpați și alți participanți la proces, judecătorul, oricum, nu are ce face și se duce în sală. În raioane situația e mult mai bună ca la Chișinău și judecătorii sunt mai calmi...*”⁴⁵⁹.

Trebuie menționat că, de rând cu incomoditățile de ordin tehnic, examinarea cauzei în biroul judecătorului nu asigură nici condițiile necesare pentru solemnitate și menținerea ordinii în ședință.

Procedura de examinare a cauzelor în ședința de judecată urmează a fi înregistrată cu utilizarea mijloacelor tehnice audio sau video. Monitorii au menționat că, în general, instanțele de judecată asigură înregistrarea audio a ședințelor de judecată, care se efectuează, de cele mai multe ori, cu reportofonul. Participanții la proces sunt, de regulă, informați despre înregistrarea ședinței de judecată. Totuși au fost semnalate 4 cazuri⁴⁶⁰ în care instanța nu a dispus înregistrarea ședinței și nici nu a fost observată înregistrarea procesului de examinare a cauzei penale.

În procesul monitorizării nu a fost constatat niciun caz de solicitare, de către participanții la proces, a copiei de pe înregistrările audio a ședințelor de judecată.

Limba de desfășurare a procesului și accesul părților la serviciile interpretului

Toate ședințele în procesele monitorizate în cauzele penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe s-au desfășurat în limba de stat. Participanții care nu cunoșteau limba de desfășurare a procesului erau în drept să solicite asistența interpretului.

Monitorii au confirmat că în toate 39 de ședințe la care partea vătămată a fost prezentă, aceasta cunoștea limba de desfășurare a procesului și nu a avut nevoie de interpret.

459 IIA_12_A_TFU.

460 Cauza I.S.nr.28742; Cauza P.A.nr.468; Cauza L.G.nr.27102; Cauza B.A.nr.2501.

În procesul examinării cauzelor cuprinse în programul de monitorizare, a fost necesară asistența interpretului pentru 8 inculpați în 7 cauze penale. În toate aceste cazuri, solicitanții au beneficiat de serviciile interpretului în măsura posibilităților. În unele cauze⁴⁶¹, asigurarea cu translator nu a fost o problemă dificilă. În alte cazuri însă, pentru a asigura participarea în proces a translatorului, a fost nevoie de a începe ședința cu întârziere de 15 minute⁴⁶² sau chiar de 30 de minute⁴⁶³ din lipsa, în acel moment, a vreunui translator disponibil. Monitorii au menționat că, în unele cazuri⁴⁶⁴, lipsa translatorului a determinat amânarea repetată a ședințelor de judecată. Într-un caz⁴⁶⁵, sarcina translatorului a fost preluată de avocatul inculpatului, numai să nu fie amânat procesul.

Procedura de examinare a cauzei penale

Monitorii au constatat că din totalul de 33 de cauze penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, cuprinse în programul de monitorizare, 13 cauze penale au fost judecate în procedură simplificată, pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (aici nu sunt luate în considerație cauzele penale examinate în ședință închisă, la care monitorii nu au avut acces). Într-o altă cauză⁴⁶⁶, ambii inculpați, inițial, au solicitat examinarea cauzei în conformitate cu procedura prevăzută la art.364¹ Cod de procedură penală, ulterior, au renunțat și și-au retras cererile.

Judecarea în procedură simplificată s-a desfășurat în 11 cauze penale, pornite în temeiul art.220 CP (proxenetism), inclusiv 2 cauze – în temeiul art.220 alin.(1) CP (infracțiune mai puțin gravă) și 9 cauze - în temeiul art.220 alin.(2) CP (infracțiune gravă). Celelalte 2 cauze penale se referă la infracțiunea (mai puțin gravă) prevăzută de art.362¹ alin.(2) Cod penal (Organizarea migrației ilegale).

461 Cauza J.N.nr.7162; Cauza D.D.nr.9704; Cauza C.I.nr.49701.

462 Cauza Ș.A.nr.30428. Tot în acest dosar, într-o altă ședință, a fost necesară o întrerupere, pentru a asigura participarea translatorului pentru inculpat, iar altă dată, din lipsa translatorului, ședința a fost amânată.

463 Cauza I.S.nr.28742.

464 În Cauza Z.E.nr.40194, a fost amânată ședința de 3 ori, din cauza lipsei translatorului, inclusiv două ședințe la rând, astfel că după ședința din 03.11.17 următoarea ședință a fost la 25.01.18.

465 Cauza T.G.nr.2874.

466 Cauza Ș.A.nr.30428/art.220 CP.

Nici într-o cauză din cele în care a fost solicitare și s-a admis judecarea în procedură simplificată, nu a fost prezentă în ședință partea vătămată. De asemenea, nici într-o cauză nu era înaintată acțiune civilă.

De fapt, monitorizarea cauzelor penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe a indicat că, în mare parte, judecarea cauzelor avea loc fără participarea părții vătămate. De cele mai multe ori victima infracțiunii nu avea statut de parte civilă pe dosar. Deci, persoanele care au fost prejudiciate prin infracțiune, rămân defavorizate în cadrul procesului penal.

Procurorul a menționat: *„...acțiunile civile noi le folosim, inclusiv ca un instrument pentru a ne asigura că partea vătămată nu-și va schimba declarațiile. Semnând acțiunea civilă referitoare la suma prejudiciului, el înțelege că nu are de ce să accepte propuneri de la traficant... Ne ajută avocatul părții vătămate cu acțiunile civile, acumulează unele materiale care sunt puse la bază acțiunii, cu ajutorul victimei se face evaluarea prejudiciului...”*⁴⁶⁷.

Monitorii nu au menționat vreun caz în care să se dispună, în conformitate cu art.364¹ alin.(5) Cod de procedură penală, informarea părții vătămate despre dreptul de a deveni parte civilă.

*„Așteptările victimei, atunci când apelează la instituțiile statului, nu sunt de a-l pedepsi pe traficanț. – „Eu unicul lucru ce-l vreau e să-mi întorcă/plătească banii ..., sunt gata să fac totul, numai să se termine mai repede toate acestea, eu am rămas doar cu promisiuni... De aceea investigațiile în cauzele de trafic de ființe umane și trafic de copii trebuie să meargă în paralel cu investigațiile financiare, pentru că scopul traficului nu este exploatarea în sine a persoanei...”*⁴⁶⁸. Avocatul intervievat, de asemenea, și-a exprimat nemulțumirea în legătură cu situația actuală: *„anterior erau procurori cât de cât specializați. Într-un timp, începusem să observ în cauză și investigații financiare, punerea sub sechestru a bunurilor infractorilor, lucru care mai înainte nu era. Acum, după ce s-a schimbat competența procurorilor în conducerea*

467 IIA_11_P_TFU.

468 IIA_10_ex_CCTP.

*urmăririi penale în aceste dosare, procurorii nou-veniți au în procedură sute de dosare din alte categorii de infracțiuni, iar asta se reflectă asupra calității lucrului în dosarele de trafic de ființe umane.... La capitolul înaintării, dar și admiterii acțiunilor civile în cauze penale avem încă mult de lucrat...*⁴⁶⁹.

*„Ne-am dori să fie desemnate niște persoane responsabile de investigația financiară în paralel cu anchetarea infracțiunii de trafic, pentru că sunt niște aspecte care, recunoaștem, uneori ne scapă sau, alteori, nu avem prea mult timp. De ce să nu fie 1-2 persoane responsabile, care odată cu inițierea unei investigații, deja acumulează informații despre bunurile suspectului, învinutului, inculpatului, pe care poate fi aplicat sechestrul, cum putem să recuperăm prejudiciul, căci aceste infracțiuni au de fapt același scop de profit...”*⁴⁷⁰.

Monitorii au stabilit că în 9 cazuri inculpații au înaintat, concomitent cu cererea de examinare a cauzei în procedură simplificată, prevăzută de art.364¹ Cod de procedură penală, și cererea de încetare a procesului penal pe motivul intervenirii actului de amnistie în legătură cu Aniversarea a 25-a de la proclamarea Independenței Republicii Moldova. În două cazuri⁴⁷¹, cererea de aplicare a amnistiei nu a fost satisfăcută.

Asigurarea dreptului părților la serviciile de asistență juridică

Procesul de monitorizare a cauzelor penale pe infracțiuni de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe a constatat că, din totalul de 33 de cauze penale din

această categorie de infracțiuni, cuprinse de monitorizare, doar în 3 cauze⁴⁷² partea vătămată a fost asistată în proces de avocat, inclusiv într-o cauză - de un avocat ales și în celelalte două cauze a beneficiat de asistență juridică garantată de stat. În cauzele în care părților vătămate le-a fost acordată asistență juridică garantată de stat, prestația avocatului a fost apreciată de monitori ca fiind modestă. În una din cauze avocatul părții vătămate a fost absent la 6 ședințe din 11 ședințe monitorizate, iar în altă cauză avocatul a fost absent la 2 ședințe din 7 ședințe monitorizate. Referitor la relațiile dintre partea vătămată și avocatul său în proces, reprezentantul Centrului pentru combaterea traficului de ființe umane consideră că „...este importantă stabilitatea psihoemoțională a victimei în cadrul interacțiunii cu participanții la proces. Victima, de obicei, nu este o bună cunoscătoare a normelor de procedură. Ea vine de acolo de unde a fost înșelată, amăgită. În comunicarea cu reprezentanții organelor de investigații și cu avocații, ea se întreabă dacă ar putea să aibă în ei încredere sau nu. De aceea este important să existe colaborare sinceră dintre victimă și avocatul ei, iar deciziile care o privesc pe victimă să fie luate ținând cont și de părerea ei..., în relațiile cu organul de urmărire penală rolul avocatului este să-l ajute să vadă și să înțeleagă latura umană a cazului, stereotipurile să nu le dicteze comportamentul și deciziile...”

În cadrul interviurilor cu victimele infracțiunilor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, s-a constatat că niciuna din aceste 10 persoane intervievate nu a fost asistată în proces de un avocat. Totodată, 3 din ele au menționat că la urmărirea penală li s-a explicat verbal despre dreptul la avocat.

„Are mare importanță modul cum victima este informată despre dreptul la avocat. Fiind doar întrebată dacă are avocat sau dacă vrea avocat, fără să-i explice beneficiile asistenței juridice, victima nu va înțelege nimic, decât faptul că oamenii își fac lucru formal, doar pentru bifă. În aceste condiții, mai degrabă că victima va răspunde „Nu, nu am nevoie de avocat, ...da pentru ce îmi trebuie el, ...probabil că și acela tot așa va lucra”. Asta ar fi unul din motivele de ce refuză

469 IIA_12_A_TFU. În aceeași ordine de idei, avocatul interviuat a menționat că „...foarte mulți judecători apreciază cuantumul prejudiciilor la un nivel de-a dreptul neînsemnat, în raport cu banii pe care i-au făcut inculpații pe seama victimelor. Consider că sunt necesare și modificări în legislație referitoare la repararea prejudiciului material și moral. Nicăieri în lume nu se cere să fie demonstrate suferințele psihice. Judecătorii acordă milioane, pentru că a fost încălcată demnitatea umană. La noi, demnitatea umană nu este apreciată, cu părere de rău... Același lucru - referitor la compensarea daunelor materiale. De ce nu sunt luate în considerație, ca și daune materiale, sumele care nu au fost achitate pentru munca forțată, oare acesta nu este un venit ratat? Consider că în lege trebuie să fie prevăzută recompensarea exploatării persoanei. Persoana a fost impusă, a prestat muncă forțată, deci remunerarea trebuie să fie aplicată de instanță, reieșind din remunerarea stabilită pentru munci similare. Pentru prestarea serviciilor sexuale să fie achitată o compensație morală, orientativ în măsura în care victima l-a îmbogățit pe inculpat...”

470 IIA_11_P_TFU.

471 Cauza V.N.nr.28158/art.220 alin.(1) CP; Cauza P.E. nr.46823/art.220 alin.(2) CP.

472 Cauza I.S.nr.28742/art.165 CP; Cauza P.A.nr.468/art.206 CP; Cauza B.G.nr.29544/art.207 CP.

victima avocatul. Un alt motiv ar fi că mulți avocați consideră că nu este solid să lucreze cu victimele TFU, se rușinează să apere în instanță „pe una ca asta”... . Atunci când nu crezi și le blamezi în sinea ta, asta se simte și, în acest caz, victima va refuza serviciile unui asemenea avocat...”⁴⁷³.

„De regulă, serviciile sociale apelează cu solicitarea de a acorda asistență juridică în proces victimei TFU, ...pentru ofițerul de urmărire penală asta nu este o obligație, însă participarea în proces a avocatului victimei este convenabilă, într-un fel, pentru partea acuzării. În proces, avocatul sprijină poziția procurorului, asigură o mai bună legătura cu victima, scrie apel și îl susține pe procuror...”⁴⁷⁴.

„Comportamentul victimelor depinde foarte mult de pregătirea profesională a ofițerului de urmărire penală cu care nemijlocit a avut primul contact. Noi considerăm primordial să-i fie explicate victimei drepturile într-un limbaj foarte simplu, ca ea să înțeleagă..., uneori când partea vătămată are avocat, o parte din aceste sarcini rămân pe umerii avocatului. ...Noi apelăm foarte des la societatea civilă în privința avocaților victimelor. Atunci când sunt angajați de ONG-uri, asta presupune că avocatul acesta este specializat, cel mai mare plus, în aceste cazuri, este că ei prestează servicii la pachet - vine apărătorul, psihologul care acordă asistență, ...e mai ușor și nu trebuie să apelezi la mai multe instituții...”⁴⁷⁵.

Rezultatele monitorizării confirmă că asistența juridică în proces ar fi benefică pentru victima infracțiunii. De multe ori, după cum au observat monitorii, partea vătămată nu înțelege prea multe lucruri din ceea ce se petrece în ședința de judecată, se confruntă cu mari dificultăți și când face declarații. În una din cauze⁴⁷⁶, președintele ședinței a solicitat procurorului și avocatului apărării să formuleze mai simplu întrebările, ca să fie pe înțelesul părților vătămate.

Având, de cele mai multe ori, o idee vagă despre modul cum decurge procesul de judecare a cauzei, partea

473 IIA_10_ex_CCTP.

474 IIA_12_A_TFU.

475 IIA_11_P_TFU.

476 Cauza F.S.nr.8703/art.165, art.206 CP.

vătămată, în același timp, nu are în ședință pe cineva alături, care s-o încurajeze și să-i ofere sprijinul, atunci când este necesar. Conștientizarea acestui fapt îi provoacă o stare de neliniște, constituind unul din factorii care determină partea vătămată să aleagă cea mai simplă soluție - să nu se prezinte la ședință. Se întâmplă asta și în cazurile când unii participanți la proces, mai ales avocatul inculpatului, manifestă un comportament lipsit de tact în raport cu victima sau chiar o învinuiesc că încearcă să-l ponegrească pe inculpat. Astfel de cazuri sunt confirmate și de avocat, în cadrul interviului: „... avocații apărării au de multe ori o atitudine prestabilă despre victimă, că e o mincinoasă, că a făcut prostituție... În fața instanței, încercăm să protestăm, contestăm acțiunile de intimidare a victimei. Am avut un caz când colegul meu, avocat care reprezenta partea opusă, făcea tot posibilul să mă insulte și pe mine...”⁴⁷⁷.

Monitorii au relatat că inculpații în cauzele penale cuprinse de monitorizare se află în altă situație, diferită de cea a victimei infracțiunii, în ce privește accesul la serviciile de asistență juridică.

În procesul monitorizării s-a stabilit că, în toate cauzele supuse monitorizării, toți inculpații au beneficiat în proces de asistența juridică a avocatului. Într-o cauză⁴⁷⁸, unul din inculpați era asistat chiar de 2 avocați. Astfel, 38 de inculpați au beneficiat de asistență juridică calificată din partea avocaților aleși, iar 9 inculpați - de asistență juridică calificată garantată de stat. Monitorii nu au semnalat vreun caz în care apărătorul să nu fie pregătit de ședință.

Totodată, procurorul intervievat a exprimat unele rezerve față de unii avocați ai apărării: „cred că o să fim incorecți dacă o să le dăm apreciere avocaților sau apărătorilor inculpaților. Fiecare cu versiunea lor, de apărare... totuși, vorbind nu despre avocați, ci la general, în orice domeniu, de multe ori oamenii se angajează să facă anumite lucrări, fără ca să știe în ce s-au implicat, ...revenind la subiect, aș spune că unii avocați nu sunt pregătiți pentru acest domeniu, gafează și foarte tare de multe ori, eu nu zic că toți sunt așa...”.

477 IIA_12_A_TFU.

478 Cauza Ș.A.nr.30428/art.220 CP.

Monitorii au atenționat asupra faptului că, de multe ori, avocatul apărării este cauza începerii cu întârziere a ședinței sau a amânării ședințelor de judecată. Astfel, monitorii au observat că 15 ședințe au început cu întârziere din cauza avocatului apărării, inclusiv în 2 cazuri - cu 10 min., în 9 cazuri - cu 15 min., în 2 cazuri - cu 25 min. și în 2 cazuri - cu 45 min. Din cauza lipsei avocatului inculpatului, a fost dispusă amânarea ședinței în 24 de cazuri, inclusiv în 14 cazuri - din motive întemeiate (îmbolnăvire, nu a fost confirmată citarea, adunarea generală a avocaților, etc.).

În una din cauze⁴⁷⁹, monitorul a menționat că, la ședința preliminară, judecătorul și-a propus să finalizeze examinarea cauzei până la concediul de odihnă. Însă, după absențele repetate - fie a avocatului unui inculpat, fie a avocatului celuilalt inculpat - la a 6-a ședință, justițiarul s-a indignat că procesul se târăgănează și nu se izbuteste nici măcar începerea examinării cauzei. Astfel, rezultatele monitorizării confirmă cele menționate de profesioniști în cadrul interviurilor că, uneori, tergiversarea examinării cauzei poate fi o tactică a apărării, mai ales când este vorba de inculpați în arest preventiv, care nu pot să se afle în arest mai mult de un an.

În timpul monitorizării, a fost înregistrat un caz⁴⁸⁰ de sancționare cu amendă a avocatului părții vătămate în legătură cu absența nemotivată la două ședințe consecutive.

Asigurarea dreptului părții vătămate la tratament cu respect

Părțile vătămate sunt frecvent absente la ședințele de examinare judiciară a cauzelor penale, pornite pe infracțiuni de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, lucru despre care s-a menționat și mai sus. Astfel, monitorii nu au avut multe ocazii să observe cum sunt tratate în proces părțile vătămate.

Totuși monitorii au sesizat unele situații, care ar putea fi considerate drept tratament nerespectuos al părții

479 Cauza Ș.A.nr.30428/art.220 CP.

480 Cauza B.G.nr.29544/art.207 CP.

vătămate. Astfel, în una din cauze⁴⁸¹, partea vătămată a fost audiată la faza urmăririi penale în condiții speciale, înregistrarea audierii fiind anexată la dosar⁴⁸². Cu toate acestea, instanța a dispus aducerea silită a părții vătămate în ședință. Monitorul nu a constatat să fi fost pusă în discuție și argumentată necesitatea audierii repetate în ședința de judecată a părții vătămate. Când aceasta s-a prezentat în ședință, instanța i-a adresat replici ofensatoare. La ședințele următoare, partea vătămată nu s-a mai prezentat: „...uneori, când judecătorul este părtinitor, aceasta se vede și după atitudinea față de victimă, după expresiile folosite în adresa ei, chiar și tonalitatea lor...”⁴⁸³. În acea ședință, partea vătămată a menționat că a acceptat să facă declarații fiind inculpată în alt dosar⁴⁸⁴. Aceasta (statutul de inculpat în alt dosar) ar putea constitui o formă de presiune asupra părții vătămate în acest caz, fapt neadmis de Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane (ECAT) din 3 mai 2005, care prevede necesitatea de a le permite victimelor să ia de sine stător decizia privind cooperarea cu autoritățile.

*„Trebuie de investit în pregătirea unor procurori, judecători, avocați, care să cunoască nu doar aspectul material și procesual, dar să înțeleagă corect și aspectul uman-psihologic al acestei infracțiuni, ...aș miza pe o specializare totuși..., trebuie specializare pe categoriile sensibile de infracțiuni. Dacă nu este posibilă specializarea, măcar de realizat o instruire aprofundată a judecătorilor și procurorilor - să se vorbească despre aspectele noi ale fenomenului, să fie analizate aspecte de psihologie a victimei, psihologie a infractorului, ce și cum influențează așa-numita relație între aceștia...”*⁴⁸⁵.

Procurorul interviuat s-a arătat optimist în această privință: „...recent, din câte am înțeles, s-a dispus specializarea judecătorilor din Chișinău pe cazuri

481 Cauza I.S.nr.28742/art.165 CP.

482 Analogic, în cauza P.V.nr.63429/art.165 CP. Procurorul a solicitat examinarea cauzei în lipsa părții vătămate, deoarece aceasta se află cu traiul peste hotare și, din aceste considerente, a fost audiată în timpul urmăririi penale la judecătorul de instrucție, înregistrările fiind anexate la dosar. Instanța însă a solicitat procurorului să asigure prezența părții vătămate în proces..

483 IIA_12_A_TFU.

484 În cauza P.A.nr.468/art.206 CP, de asemenea, inculpata este concomitent și parte vătămată pe altă cauză.

485 IIA_10_ex_CCTP.

de trafic de persoane, să vedem, sper să fie o practică pozitivă... procurorii acum tot cam sunt oarecum specializați, în fiecare procuratură este câte o persoană responsabilă...”

Ca și în alte categorii de cauze supuse monitorizării, nu se evidențiază, de regulă, nici în aceste cauze situații de coordonare a zilei următoarei ședințe cu partea vătămată, aceasta, de fapt, nici nu este întrebată dacă este disponibilă pentru acea zi⁴⁸⁶.

Drept o lipsă de respect față de victima infracțiunii pot fi calificate și amânările frecvente în cauză, inclusiv din cauza absenței nemotivate la ședințele de judecată a avocatului părții vătămate sau din alte motive⁴⁸⁷. În unul din aceste cazuri, partea vătămată a așteptat să vină avocatul, stând pe hol tot timpul cât a derulat ședința de judecată.

Monitorii au menționat și situații⁴⁸⁸ când partea vătămată a avut în ședință un comportament agitat, iar ulterior nu s-a mai prezentat la ședințe, părăsind, fără să anunțe pe cineva, centrul de plasament unde era cazată și plecând într-o direcție necunoscută. *„Justițiarii și justițiabilii consideră că victimă este persoana care plânge și roagă pentru ajutor. Acesta este portretul unei victime în închipuirea multora. Trebuie să avem în vedere că multe victime, mai ales ale traficului, sunt persoane care s-au aflat un timp, poate îndelungat, în condițiile unui comportament abuziv și au învățat să se adapteze, să-și ajusteze propriul comportament pentru a supraviețui. Respectiv, ele vin în ședință cu un alt comportament decât cel închipuit, pe care*

*judecătorul îl poate considera ca și comportament, în cel mai bun caz, ușuratic. Stereotipurile influențează foarte mult percepția judecătorului sau a altor persoane, ei nu vor să încerce să înțeleagă că asta poate să fie rezultatul mediului abuziv în care s-a aflat mult timp persoana și dorința ei de a supraviețui...”*⁴⁸⁹.

Avocatul, în interviu, s-a referit la necesitatea unor *„...servicii psihologice de lungă durată, mai ales pentru victimele agresiunii sexuale... programele de lungă durată pentru victime sunt foarte importante și din perspectiva integrării în muncă și în societate...”*⁴⁹⁰.

Datele chestionării victimelor infracțiunilor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe relevă că 6 victime au apreciat ca fiind binevoitoare atitudinea față de sine în cadrul procesului de judecată, 3 victime – ca fiind tratate cu indiferență și o victimă a menționat că a avut parte în ședință de tratament neprietenos. Totodată, 4 părți vătămate au comunicat că asupra lor s-au făcut presiuni de către inculpat, iar asupra a 3 părți vătămate presiuni s-au făcut de către membrii familiei inculpatului. Procurorul interviuat confirmă încercările de presiune asupra victimelor: *„...traficantul nu vrea să stea în pușcărie, iar la noi pedepsele sunt foarte aspre, respectiv, el încearcă cumva s-o influențeze pe victimă să coopereze... noi ... o plasăm în centru, totul merge bine. Peste un timp, când pleacă din centrul de plasament, victima revine iarăși acolo de unde a fost luată, trebuie să-și câștige undeva existența. Cred că trebuie să se implice mai intens administrația locală, specialiștii din teritoriu...”*⁴⁹¹.

486 Cauza T.S.nr.38525/art.362¹ CP, etc; În genere, din 39 ședințe la care a fost prezentă partea vătămată, monitorii au menționat doar 14 cazuri când cu partea vătămată (sau cu avocatul acesteia) a fost coordonată data următoarei ședințe de judecată.

487 Cauza B.G.nr.29544/art.207 CP; Cauza G.Z.nr.58801/art.362¹ CP. În ultimul caz, care se află în proces de examinare judiciară peste 10 luni, părțile vătămate își manifestau indignarea de fiecare dată când se amâna ședința, deoarece trebuiau să se prezinte de la distanțe mari, din diferite regiuni ale țării, inclusiv peste 200 km. Unele din acestea erau transportate de membrii familiei sau rude (erau și cu copii mici, care așteptau în hol). Multe părți vătămate solicitau confirmarea citării în judecată pentru a o prezenta la serviciu, spunând că la fiecare prezentare la judecată suportă mari cheltuieli de deplasare la Chișinău și zile de absență la muncă. Între timp, monitorul a constatat cazuri de amânare a ședinței din cauza aflării în concediu medical a judecătorului, despre care fapt participanții la proces urmau a fi anunțați din timp că nu va avea loc ședința.

488 În cauza P.A.nr.468/art.206 CP, partea vătămată, minoră de 16 ani, comenta ironic unele replici ale procurorului sau ale altor participanți. După o decizie ordinară de amânare a ședinței din lipsa unor participanți la proces, partea vătămată a declarat că nici ea nu se va mai prezenta la ședințele următoare.

489 IIA_10_ex_CCTP.

490 IIA_12_A_TFU.

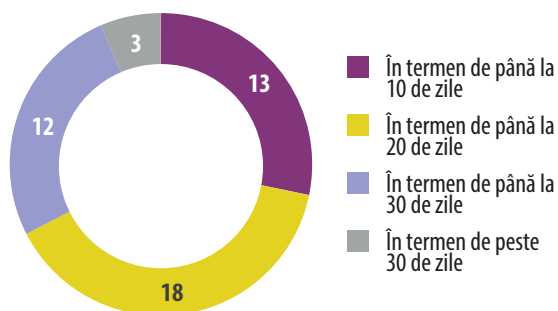
491 IIA_11_P_TFU.

4.5. Judecarea cauzei în termeni rezonabili. Amânarea ședinței de judecată

În procesul monitorizării cauzelor penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, examinate în Judecătoria mun. Chișinău, s-a constatat că, în 18 cauze, numirea primei ședințe a avut loc în termen de până la 20 de zile de la data înregistrării cauzei, inclusiv în 13 cauze - în termen de până la 10 zile. În 12 cazuri, prima ședință a fost numită în termen de până la 30 de zile de la data înregistrării cauzei, iar în 3 cauze⁴⁹², prima ședință a fost numită în perioada cuprinsă între 41-53 de zile.

FIGURA 38

Numirea primei ședințe în cauzele penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe

Cuantumul timpului lucrat efectiv pe cauză a constituit: în 9 cauze - până la 1 oră; în 10 cauze - până la 2 ore și în 7 cauze - peste 2 ore (celelalte 7 cauze au fost examinate în ședință închisă). Cu toate acestea, termenul de examinare a unei cauze în majoritatea cazurilor este destul de mare.

Astfel, s-a stabilit că din numărul total de 33 de cauze penale, cuprinse în programul de monitorizare, în termen de până la 30 de zile a fost examinată o cauză⁴⁹³, în termen de până la 60 de zile au fost examinate 5 cauze, în termen de până la 90 de zile au fost examinate 2 cauze, în termen de până la 120 de zile au fost examinate 3 cauze, în termen de până la 180 de zile au fost examinate 2

cauze, alte 3 cauze au fost examinate într-un termen de peste 200 de zile. Una din aceste cauze⁴⁹⁴ a fost examinată 258 de zile de către un judecător, apoi transmisă în procedură altui judecător. Totodată, din cele 17 cauze rămase în proces de examinare la momentul finalizării programului de monitorizare, 1 cauză era pe rol peste 5 luni de zile, 1 cauză era pe rol 7 luni, 2 cauze - peste 9 luni, 4 cauze - circa 10 luni, 3 cauze - peste 11 luni și 1 cauză⁴⁹⁵ (cu parte vătămată minoră) era pe rol peste 12 luni de zile. În 5 cauze din cele examinate în ședință închisă nu a fost posibilă acumularea informației necesare în această privință.

Niciuna din cauzele supuse monitorizării nu a fost examinată cu soluție într-o ședință. S-a constatat că 2 cauze au fost soluționate cu emiterea sentinței în 2 ședințe, 4 cauze - în 3 ședințe, 2 cauze - în 4 ședințe, 6 cauze - în 5 ședințe, 1 cauză - în 6 ședințe și 1 cauză în 17 ședințe. Alte cauze au rămas în proces de examinare, monitorii participând într-o cauză la 20 de ședințe, în alte 3 cauze - la 11-13 ședințe, în 4 cauze - la 8 ședințe, în 2 cauze - la 7 ședințe, etc.

Amânarea ședințelor de judecată a fost determinată de:

- absența judecătorului - în 12 cazuri;
- absența procurorului - în 10 cazuri;
- absența avocatului apărării - în 29 de cazuri;
- lipsa inculpatului - în 33 de cazuri, inclusiv în 5 cazuri nu l-a adus escorta;
- lipsa părții vătămate - în 29 de cazuri;
- absența avocatului părții vătămate - în 14 cazuri;
- neprezentarea martorului - în 14 cazuri;
- lipsa translatorului - în 4 cazuri;
- examinarea cererii pentru procedură simplificată - în 3 cazuri;
- examinarea demersului de prelungire a termenului de arest - în 10 cazuri;
- pronunțarea sentinței - în 9 cazuri;
- expirarea timpului preconizat pentru ședință - în 26 de cazuri;
- altele cauze (recuzarea judecătorului, prezentarea probelor noi, pregătirea de dezbateri, înmânarea rechizitoriului etc.) - în 14 cazuri.

492 Cauza C.V.nr.27102/art.220 CP; Cauza A.V.nr.49711/165 CP; Cauza D.D.nr.9704/art.220 CP.

493 Cauza C.I.nr.49701/art.220 CP.

494 Cauza Z.E.nr.40194/art.165 CP.

495 Cauza P.A.nr.468/art.206 CP.

„Nu întotdeauna examinarea îndelungată a cauzei este justificată. Sunt prea multe amânări neîntemeiate, după mine. De multe ori tergiversează neîntemeiat procesul avocatul apărării și inculpatul. Asta în condițiile când și așa aceste procese merg destul de anevoios...”⁴⁹⁶. Poziția ex-colaboratorului organului de investigații este parțial împărtășită și de avocat: „... uneori examinarea cauzei intenționat se tergiversează de inculpați, găsesc diferite motive. Unele instanțe încearcă să le oprească, altele - mai puțin. Astfel, victima este nevoită să se prezinte de mai multe ori în instanță. În aceste cazuri, victima poate solicita examinarea cauzei în lipsa ei și în instanță ea este reprezentată de avocat...”⁴⁹⁷.

Procurorul susține că „pe toate categoriile de infracțiuni sunt amânări... în cauzele de trafic de persoane, cruciale sunt declarațiile victimelor care, așa cum am mai spus, de multe ori nu sunt de găsit sau dispar și nu vin sau nu știu pe unde mai sunt, poate iarăși sunt traficate... Mai este și volumul mare de lucru în însăși instanța de judecată..., judecătorul are o agendă încărcată cu 100-300 de dosare în examinare, atunci ce să-i spui? Dacă e trafic de copii, acolo, de regulă, examinează un complet din 3 judecători și ei trebuie să-și coordoneze agenda proprie ...sunt cauze obiective și subiective...”⁴⁹⁸.

Monitorii au menționat că în unele cazuri ședința de judecată era mai scurtă decât timpul cu cât a întârziat începerea ședinței⁴⁹⁹. Trezesc nedumerire mai ales cazurile când ședința începută cu întârziere de 10 min. (din cauza judecătorului), peste 10 min. se amână pentru altă zi, în legătură cu expirarea timpului programat pentru această ședință.

Dintre victimele infracțiunilor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe chestionate, întrebate dacă sunt

496 IIA_10_ex_CCTP.

497 IIA_12_A_TFU.

498 IIA_11_P_TFU.

499 Cauza F.S. nr.8703/art.165 CP; Cauza Ș.A. nr.30428/art.220 CP; Cauza T.S. nr.38525/art.362¹ CP; Cauza M.N. nr.44815/art.220 CP etc. În ultima cauză, ședința a început cu întârziere de 10 min. și a durat 5 min., după care, precum a menționat monitorul „...judecătorul a anunțat că va trebui să amâne ședința pentru mai târziu, deoarece a fost informat că peste 10 min. începe volanta și conducerea este foarte categorică când este vorba de prezența la volanta, nu există nici o scuză, inclusiv că este numită ședință...” Cu regret, este un caz de constatare a influenței administrative asupra justițiarului: poziția conducerii instanței prevalează în raport cu orice altă situație.

satisfăcute de felul cum a decurs procesul, una din victime a invocat, în primul rând, amânările frecvente ca motiv de insatisfacție.

Monitorii au observat și în cauzele de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, numirea următoarelor ședințe de judecată după perioade mari de timp. Astfel, în unele cauze⁵⁰⁰, în mod analogic ca și în cauzele monitorizate pe infracțiuni de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, termenul de amânare a examinării cauzei depășea 2 luni, în alte cazuri⁵⁰¹, ședința următoare era numită chiar și peste 3 luni.

4.6. Sentința pronunțată

După cum s-a menționat mai sus, la data finalizării activității de monitorizare a ședințelor de judecată pe cauzele de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, din totalul de 33 de cauze cuprinse de monitorizare, au rămas în procedură (fără sentință) 17 cauze penale, inclusiv 7 cauze penale examinate integral sau parțial în ședințe închise. Printre acestea figurează 11 cauze pornite în temeiul art.165 Cod penal (Trafic de ființe umane), 3 cauze pornite în temeiul art.206 Cod penal (Traficul de copii), 2 cauze pornite în temeiul art.362¹ Cod penal (Organizarea migrației ilegale) și 1 cauză pornită pe art.207 Cod penal (Scoaterea ilegală a copiilor din țară).

Monitorii au indicat 16 cauze în care a fost adoptată soluție către încheierea procesului de monitorizare. Printre acestea figurează:

- 1 cauză de trafic de ființe umane cu exploatare sexuală (art.165 alin.(2) lit.d) Cp);
- 13 cauze de proxenetism (art.220 Cp);
- 2 cauze privind organizarea migrației ilegale (art.362¹ alin.(2) lit.c) Cp).

500 Cauza M.E.nr.32845/art.165 CP; Cauza L.V.nr.9177/art.165 CP; Cauza B.G.nr.29544/art.207 CP; Cauza G.Z. nr.5801/art.362¹ CP; Cauza C.O.nr.31758/art.220 CP; Cauza I.S. nr.28742/art.165 CP.

501 Cauza E.N.nr.9834/art.165 CP; Cauza D.D.nr.9704/art.220 CP; Cauza Z.E.nr.40194/art.165 CP; Cauza G.Z. nr.5801/art.362¹ CP; Cauza C.O.nr.31758/art.220 CP; Cauza P.A.nr.468/art.206 CP.

În cauza de trafic de ființe umane⁵⁰², instanța a emis sentință de condamnare a inculpatelor (2 femei) la 4 ani de închisoare, cu amânarea executării pedepsei, în temeiul art.96 Cod penal, până la atingerea de către copii a vârstei de 8 ani.

Una din cauzele penale pornite pentru infracțiunea de organizare a migrației ilegale⁵⁰³ s-a finalizat cu adoptarea sentinței de condamnare a inculpatului la pedeapsă cu amendă în mărime de 750 u.c. (șapte sute cincizeci de unități convenționale), cu privarea de dreptul de a exercita activitatea legată de gestionarea resurselor umane pe un termen de 4 (patru) ani. În cealaltă cauză penală pe infracțiunea de organizare a migrației ilegale⁵⁰⁴, în privința inculpatului a fost emisă sentință de încetare a procesului penal pe motivul intervenirii actului de amnistie în legătură cu Aniversarea a 25-a de la proclamarea Independenței Republicii Moldova.

În 13 cauze penale de proxenetism s-au adoptat următoarele soluții:

- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a 2 inculpați la câte 5 ani și 6 luni de închisoare;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 4 ani și 6 luni de închisoare;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 4 ani de închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 3 ani;
- 2 cauze s-au finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la 3 ani de închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 1 an⁵⁰⁵;
- 1 cauză s-a finalizat cu sentință de condamnare a inculpatului la amendă în mărime de 500 (cinci sute) de unități convenționale;
- 7 cauze s-au finalizat cu sentințe de încetare a procesului penal pe motivul intervenirii actului de amnistie în legătură cu Aniversarea a 25-a de la proclamarea Independenței Republicii Moldova.

502 Cauza B.A.nr.2501/art.165 CP.

503 Cauza J.O.nr.7797/art.362¹ CP.

504 Cauza T.G.nr.2874/art.362¹ CP.

505 Cauza P.E.nr.46823/art.220 CP. Monitorul a indicat că inculpata a întârziat cu 30 min. la ședință și s-a adresat la judecător, unde a primit copia sentinței. În discuția ulterioară cu inculpata, aceasta a comunicat monitorului că ei nu i s-a explicat esența sentinței, drepturile și obligațiile ei legate de aceasta.

Monitorii au constatat că din cele 16 cauze în care a fost adoptată soluție, 9 cauze au fost examinate în procedură simplificată, conform prevederilor art.364¹ Cod de procedură penală.

Potrivit rezultatelor monitorizării, din numărul total de 33 de cauze penale pe infracțiuni de trafic de ființe umane și conexe, cuprinse în programul de monitorizare, care a durat 9,5 luni, au putut fi identificate doar 4 cazuri de condamnare a inculpaților cu aplicarea măsurilor reale de pedeapsă, inclusiv 2 cazuri de pedeapsă cu închisoarea și 2 cazuri de pedeapsă cu amendă. Acești indici confirmă, într-un fel, părerea avocatului, expusă în cadrul interviului, precum că „...mulți judecători consideră că e prea dură sancțiunea pentru traficul de persoane...”.

Referitor la sancțiunea normelor penale privind traficul de persoane și-a exprimat punctul de vedere și procurorul, în cadrul interviului: „*trebuie coborâtă limita minimă a sancțiunii la infracțiunea de trafic. Când este vorba despre un grup criminal organizat sau o rețea de traficanți sau, mă rog, niște situații mai complexe, procurorul ar putea, în condițiile unei marje mai mari dintre limitele maximală și minimală a sancțiunii, să încerce să intereseze persoanele spre colaborare...*”⁵⁰⁶.

Monitorizarea examinării judiciare a cauzelor penale pe infracțiuni de trafic de ființe umane și conexe confirmă că în procedura penală formală victima infracțiunii mai rămâne încă marginalizată. Activitatea organelor de urmărire penală și de examinare judiciară a cauzei nu demonstrează o preocupare prioritară pentru asigurarea protecției și reabilitării victimei infracțiunii. Nu au fost identificate cazuri care ar scoate în evidență efortul consistent al autorităților abilitate pentru a sancționa efectiv infractorii și a ajuta victima să cunoască și să acționeze pentru a obține recuperarea prejudiciului fizic, material și/sau moral cauzat prin infracțiune. Iar odată ce victima infracțiunii nu a beneficiat, în măsura corespunzătoare, de condiții adecvate pentru reabilitare fizică și morală, ar putea fi lipsită de obiectivitate afirmația că pe caz s-a exercitat un act de justiție.

506 IIA_11_P_TFU.

„Este necesară funcționarea a ceea ce se numește justiție restaurativă, adică, de rând cu tragerea la răspundere a traficantului, să se insiste pe reinstalarea în drepturi a victimei infracțiunii. Vorbim de aspectul economic și social, compensații, susținerea suportului de asistență pe partea de reabilitare etc.”⁵⁰⁷.

Concluzii la capitol

- Analiza profilului victimelor în cauzele de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe a constatat că femeile victime constituie 75,8%, majoritatea covârșitoare, sau 80%, având vârsta cuprinsă între 16-25 de ani. O parte din aceste femei figurează pe unele cauze ca inculpate, iar pe altele - ca parte vătămată. Legislația, actualmente, nu prevede posibilitatea conexiunii cauzelor de trafic de ființe umane în care aceeași persoană în unele cauze are calitate de parte vătămată, iar în alte cauze are statut procesual de inculpat. Aceasta ar permite examinarea circumstanțelor în vederea constatării temeiului de absolvire a victimei de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în această calitate.
- Majoritatea cauzelor cuprinse de monitorizare au fost examinate în ședințe publice. A fost declarată examinarea totală sau parțială în ședință închisă în circa 21% din cauze, în special cu persoane minore și pe trafic de persoane. În afară de părți și reprezentanții lor, alte persoane nu asistă la ședințe.
- Rezultatele monitorizării au constatat aceleași probleme privitor la transparența procesului de judecată, ca și la celelalte categorii de cauze. În multe cazuri, lista cauzelor fixate pentru judecare a fost afișată pe panoul informativ din incinta instanței cu încălcarea termenului legal. Uneori, în genere, lipsea orice informație despre ședință, alteori era afișată informație greșită sau neactualizată. Nu se indică mai detaliat normele penale, care formează obiectul examinării etc.
- A fost constatată începerea cu întârziere a circa 68% din ședințe, în unele cazuri, cu întârziere de până la 1 oră și mai mult, inclusiv, în circa 55%, întârzierea fiind

cauzată de examinarea altor dosare. De cele mai multe ori, participanții la proces nu erau informați despre cauza începerii cu întârziere a ședinței.

- O particularitate a procesului pe cauzele penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe este că examinarea cauzelor are loc, de cele mai multe ori, în absența părții vătămate. Astfel, 72% din cauzele cuprinse de monitorizare au fost examinate în lipsa părților vătămate. Nu se prezintă părțile vătămate, în mare parte, în procesele de judecată în cauzele de trafic de ființe umane/trafic de copii în scop de exploatare sexuală și în cauzele de proxenetism, adică în cauzele care rezultă din acțiuni de natură sexuală, acestea fiind din categoria infracțiunilor cu grad sporit de sensibilitate în societate.
- Circa 88% din ședințe în cauzele cuprinse de monitorizare s-au desfășurat în biroul judecătorului, care, în marea majoritate, sunt neîncăpătoare, fără mobilierul necesar, creând incomodități participanților la proces.
- Instanțele de judecată asigură în mare parte înregistrarea audio a ședințelor de judecată. Participanții la proces sunt, de obicei, informați despre înregistrarea ședinței de judecată. Totuși monitorii au indicat câteva cazuri în care instanța nu a dispus înregistrarea procesului, fapt care contravine normelor imperative referitoare la modul obligatoriu de anunțare și înregistrare a ședințelor de judecată, în care este necesară întocmirea procesului-verbal.
- Monitorii au menționat unele dificultăți de asigurare cu interpret a inculpaților, fiind necesară asistența interpretului pentru inculpați în 21% din cauze. În toate aceste cazuri, solicitanții au beneficiat de serviciile interpretului în măsura posibilităților. În unele cazuri, pentru a asigura participarea în proces a translatorului, a fost nevoie de a începe ședința cu întârziere de 15-30 de minute din lipsa vreunui translator disponibil. Uneori, lipsa translatorului a determinat amânarea repetată a ședinței.
- Monitorizarea a stabilit că, în 9% din cauzele penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, partea vătămată a fost asistată în proces de avocat, inclusiv în 6% din cauze a beneficiat de asistență juridică calificată garantată de stat. În același timp, 100% din inculpați au

⁵⁰⁷ Ibidem.

beneficiat de asistența avocatului, inclusiv circa 25% - de asistență juridică calificată garantată de stat. Astfel, se distinge preocuparea autorităților de a asigura, în primul rând, inculpaților toate garanțiile procesuale corespunzătoare unui proces echitabil, iar victimele sunt, în continuare, marginalizate în cadrul procesului penal.

- Instanța de judecată a decis aducerea silită a părții vătămate în ședință, chiar dacă aceasta a fost audiată la faza urmăririi penale în condiții speciale, înregistrarea audierii fiind anexată la dosar. Decizia de aducere silită a părții vătămate minore în ședința de judecată nu a fost precedată de examinarea și argumentarea necesității audierii repetate sau suplimentare a ei în fața instanței. Când partea vătămată s-a prezentat, judecătorul i-a adresat replici ofensatoare.

- Termenul de examinare a cauzelor, în majoritatea cazurilor, este destul de mare, unele depășind un an. În 45% din cauzele monitorizate, prima ședință a fost numită peste termenul legal, inclusiv în câteva cauze a fost depășit de câteva ori termenul prevăzut de lege. Deseori, data următoarei ședințe de judecată depășea 2 luni, în alte cazuri - chiar 3 luni. Legislația admite o marjă destul de mare de discreție, de care se bucură justițiarul în procesul numirii spre examinare a cauzei și la amânarea ședințelor. Această situație poate rezulta

și din redacția confuză a normelor procesuale, care se referă la termene în procedura penală.

- Instanțele de judecată au dispus examinarea în procedură simplificată a 39% din cauzele penale de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe supuse monitorizării. În 27% din cauze, inculpații au înaintat, concomitent cu cereri de examinare a cauzelor în procedură simplificată, și cereri de încetare a procesului penal pe motivul intervenirii actului de amnistie, toate cererile fiind acceptate. Din 48% de cauze în care a fost adoptată soluție către încheierea procesului de monitorizare, 56% au fost examinate în procedură simplificată. Nici într-o cauză, din cele judecate în procedură simplificată, nu a fost prezentă în ședință partea vătămată. Nici într-o cauză din acestea nu a fost înaintată acțiune civilă de recuperare a prejudiciului cauzat de infracțiune.

- Impunitatea este caracteristică și pentru cauzele penale pe infracțiuni de trafic de ființe umane și conexe. În 9,5 luni cât a durat programul de monitorizare, în 12,5% din numărul de cauze examinate cu soluție, a fost aplicată sentință de condamnare a inculpatului la închisoare cu executare și în 12,5% din cauze, inculpaților li s-a aplicat amendă. În 50% de cauze, a fost emisă sentință de încetare a procesului pe motivul intervenirii actului de amnistie.

CAPITOLUL V.

Monitorizarea ședințelor de judecare în apel a cauzelor penale

Potrivit legislației procesual-penale⁵⁰⁸, hotărârea instanței de judecată într-o cauză penală devine executorie la data când a rămas definitivă, inclusiv după ce s-a pronunțat instanța de apel. De aceea programul s-a extins și asupra monitorizării ședințelor de judecată în instanța de apel, pentru a observa acțiunile sau lipsa de acțiuni din partea profesioniștilor implicați în răspunsul la cazurile de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane, precum și pentru a identifica soluția pe cauza penală la momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești.

În instanța de apel are loc judecarea cauzei penale *în fapt și în drept*, conform regulilor generale de judecare a cauzei în prima instanță, cu excepțiile prevăzute pentru procedura în instanța de apel⁵⁰⁹. Astfel, conform art.412 al Codului de procedură penală, neprezentarea părților legal citate în instanța de apel nu împiedică examinarea cauzei, decât dacă instanța nu a recunoscut prezența părților obligatorie. Instanța de apel, potrivit art.413 al Codului de procedură penală, *la cererea părților*, poate cerceta suplimentar probele administrate în prima instanță și poate administra probe noi. Instanța de apel verifică declarațiile și probele materiale, examinate de prima instanță, prin citirea lor în ședința de judecată, cu consemnarea în procesul-verbal.

Excepțiile prevăzute în legislație admit interpretarea precum că, la examinarea cauzei penale în instanța de apel, nu este imperativă respectarea strictă a rigorilor procedurale de examinare a cauzei în instanța de fond.

În mod practic, acest principiu se materializează, de cele mai multe ori, și prin numire spre judecare, de către

aceiași complet⁵¹⁰, a mai multor cauze penale în aceeași sală de ședințe, la aceeași dată și aceeași oră, fapt confirmat, inclusiv, de agenda ședințelor de pe portalul instanțelor naționale de judecată. Suntem de părerea că această modalitate de organizare a procesului de examinare a cauzelor în instanța de apel are partea sa atât pozitivă, cât și negativă.

Aspectul pozitiv constă în nivelul mai înalt de transparență al procesului judiciar, la ședințe fiind în permanență prezent un număr mare de persoane (de regulă, participanții la alte procese, numite pentru această zi, își așteaptă rândul), care pot urmări derularea procesului și asculta pronunțarea deciziilor.

Aspectul negativ ține de modelul ciclic de examinare a cauzelor – completul examinează consecutiv un număr anumit de dosare, apoi se retrage în deliberare, după care pronunță hotărârile pe toate aceste cauze. Urmează examinarea altor dosare în același mod.

Datorită acestei proceduri, participanții la proces într-o cauză penală sunt nevoiți, după ce s-a terminat examinarea cauzei lor, să aștepte până se examinează toate celelalte cauze penale numite pentru același timp sau, dimpotrivă, prezentându-se la timpul indicat, sunt nevoiți să aștepte mai mult timp, până vine rândul de examinare a cauzei lor, deoarece ordinea și consecutivitatea examinării cauzelor numite pentru aceeași oră este decisă arbitrar de completul de judecată. De asemenea, procedura deliberării durează mai mult timp, deoarece judecătorii deliberează pe mai multe dosare. Revenind în sală, instanța pronunță deciziile pe toate aceste cauze, indiferent dacă este sau

508 Art.466 din Codul de procedură penală al RM.
509 Ibidem, art.413.

510 Prin Dispoziția nr.1 din 02.01.2017 privind constituirea completelor de judecată în cadrul Colegiilor Curții de Apel Chișinău, pentru anul 2017 au fost constituite 7 complete de judecată în cadrul Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău.

nu, printre cei prezenți în sală, cineva din cei vizați. Au fost cazuri când, după ce a ascultat decizia instanței, prin care i s-a înrăutățit situația, inculpatul a dispărut⁵¹¹. Această situație îi afectează, nu în ultimul rând, și pe participanții la proces, agenda ședințelor nefiind respectată, pentru că mulți din ei preferă să întârzie sau să nu se prezinte, decât să aștepte un timp îndelungat începerea procesului în cauza lor.

După cum s-a menționat mai sus, obiectivul programului de monitorizare a fost de a asigura, în măsura posibilităților, monitorizarea cauzelor până la adoptarea hotărârii definitive și, după caz, până la decizia adoptată în instanța de apel.

Deoarece pentru programul de monitorizare au fost selectate toate cele cinci sedii ale Judecătoriai Chișinău, urmărirea în continuare a mersului examinării în apel a cauzelor monitorizate în instanța de fond a determinat selectarea pentru monitorizare a cauzelor aflate pe rol în Curtea de Apel Chișinău.

Dintre cauzele penale aflate pe rol în Curtea de Apel Chișinău au fost selectate pentru monitorizare 18 cauze penale pe infracțiuni de violență bazate pe apartenență de gen, inclusiv:

- 13 cauze pe art.201¹ Cod penal și
- 5 cauze pe art.171 și 172 Cod penal, 2 din acestea fiind în privința membrului minor al familiei.

511 Cauza F.D. nr.1a-14485/art.165 CP: instanța de fond a pronunțat sentință de achitare. Instanța de apel a admis apelul procurorului și a emis sentință de condamnare la 7 ani de închisoare cu executare. Condamnatul, auzind sentința, a părăsit imediat sala de judecată, plecând într-o direcție necunoscută. Pe marginea acestei probleme, grefierul unui complet de judecată din Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău a menționat în cadrul interviului: „...înainte, când se pronunțau hotărâri noi și se aplica pedeapsa închisorii cu executare, apoi erau luați în sala de ședințe. Acum noi nu luăm în sala de ședințe, doar în cazuri nu știu... se pronunță decizia și, dacă poliția judiciară aude și este alături, îl arestează, când nu, el pleacă, iar decizia noastră se trimite spre executare...”. În această privință, avocatul interviuat a menționat: „trebuie să fie prezentă poliția judiciară, odată cu pronunțarea deciziei instanței, și ea să fie executată acolo imediat, în sala de judecată. De regulă, în cazurile în care trebuie să se execute, deciziile se execută, în cazurile când nu este interes, nu se execută. Aici depinde de la o situație la alta. Este necesar de clarificat situația cu poliția judiciară până la urmă, asta e important...”.

Alte 12 cauze penale au vizat infracțiuni de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, inclusiv:

- 6 cauze pe art.165 Cod penal;
- 3 cauze pe art.220 Cod penal;
- 2 cauze pe art.362¹ Cod penal;
- 1 cauză pe art.206 Cod penal.

În total, au fost monitorizate 30 de cauze penale examinate în ordine de apel.

În legătură cu termenul relativ scurt al programului de monitorizare și perioada mai îndelungată de examinare în judecată a cauzelor penale, nu a fost posibil a selecta pentru monitorizare în Curtea de Apel Chișinău, decât doar 5 cauze penale din cele care au fost monitorizate în Judecătoria Chișinău, în vederea asigurării continuității și finalității procesului de monitorizare.

De aceea, pentru a putea face o analiză mai temeinică a rezultatelor examinării în apel a acestor categorii de infracțiuni, a fost nevoie de completat lista cauzelor supuse monitorizării cu alte cauze, aflate în această perioadă pe rol în instanța de apel.

Chestionarele de monitorizare conțin observațiile monitorizatorilor în perioada de până la începerea ședinței și nemijlocit în timpul ședinței de examinare a cauzelor. Informația din chestionare a fost suplimentată cu cea obținută din interviuri individuale aprofundate, realizate cu profesioniștii⁵¹² implicați în procesul de examinare a acestor categorii de infracțiuni.

Informația din chestionarele de monitorizare nu scoate în evidență vreo deosebire esențială în privința organizării și desfășurării proceselor de examinare a cauzelor, în dependență de categoria dosarelor (violență în familie sau trafic de ființe umane). Totodată, pentru claritate, exemplificările din text includ și referința la categoria infracțiunii.

512 Grefier (IIA_14_G_A), avocat (IIA_13_A_VF), care au participat în ultima perioadă la examinarea cauzelor penale de violență în familie și trafic de ființe umane. Au fost luate în considerare și observații relevante din interviul cu colaboratorul Centrului de Combatere a Traficului de Persoane al Inspectoratului General de Poliție (IIA_10_ex_CCTP).

5.1. Profilul părții vătămate în cauzele monitorizate în instanța de apel

Analiza profilului părții vătămate în cauzele penale de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane, monitorizate în Curtea de Apel Chișinău, constată un număr total de 22 de victime femei, inclusiv 4 minore și 13 victime bărbați.

Astfel, în 8 cauze de violență în familie și 5 cauze pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, în calitate de parte vătămată figurează 14 femei, inclusiv 3 minore. Într-o cauză de violență în familie, în calitate de parte vătămată participă o femeie și un bărbat, iar în 4 cauze de violență în familie, calitatea de parte vătămată o au 4 bărbați.

În 5 cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, în calitate de parte vătămată figurează 7 femei, inclusiv o minoră, în alte 6 cauze penale, figurează 8 bărbați. Într-o cauză⁵¹³, care se afla pe rol în instanță peste 7 luni de zile, nu a fost posibil a se stabili cine figurează în calitate de parte vătămată, deoarece, la momentul finalizării programului de monitorizare, încă nu a fost începută efectiv examinarea apelului, în legătură cu neprezentarea părților în proces.

Femeile au calitatea de parte vătămată în 3 cauze de trafic de ființe umane în scop de exploatare sexuală și în 2 cauze pornite pe infracțiunea de proxenetism. Bărbații au calitatea de parte vătămată în 2 cauze de trafic de ființe umane în scop de exploatare prin muncă, o cauză de trafic de ființe umane în scop de exploatare prin cerșetorie și o cauză pornită pe infracțiunea de proxenetism. În cele 2 cauze monitorizate, pornite pentru organizarea migrației ilegale, calitatea de parte vătămată, de asemenea, o au 2 bărbați.

Vârsta părților vătămate în aceste cauze este variată, cea mai tânără având vârsta de 11 ani, iar cea mai în vârstă – de 87 de ani. Majoritatea persoanelor cu statut de parte vătămată în cauzele cuprinse de monitorizare în instanța de apel, sunt persoane cu vârsta cuprinsă între 20-40 de ani.

⁵¹³ Cauza C.V. nr.1a-14328/art.165 CP.

Nu a figurat în cauzele cuprinse de monitorizare nicio victimă cu dizabilități, dependentă de alcool sau droguri.

În ce privește statutul părții vătămate în raport cu agresorul, monitorii au stabilit că, în cauzele de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, părțile vătămate, de regulă, sunt persoane care au făcut cunoștință cu puțin timp înainte, în mare parte prin rețelele de socializare, în 3 cauze erau consăteni.

În cauzele de violență în familie și pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, statut de parte vătămată au: soți – în 3 cauze, fiica – în 3 cauze, sora – în 3 cauze, mama – în 2 cauze, fiul – în 2 cauze, concubinul – în 2 cauze, fostul soț – într-o cauză, bunicul – într-o cauză. În 2 cauze pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, inculpatul și partea vătămată erau consăteni.

5.2. Profilul inculpatului în cauzele monitorizate în instanța de apel

Analiza profilului inculpatului în cauzele penale monitorizate în instanța de apel indică un număr total de 31 de bărbați, inclusiv un minor și 5 femei.

În 11 cauze de violență în familie și în 5 cauze pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, în calitate de inculpați figurează 16 bărbați, inclusiv 1 minor. Într-o cauză de violență în familie, în calitate de inculpați participă o femeie și un bărbat⁵¹⁴, iar într-o cauză de violență în familie, calitatea de inculpat o are o femeie⁵¹⁵.

În 10 cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, în calitate de inculpați figurează 13 bărbați, într-o cauză de trafic de ființe umane, în calitate de inculpați participă o femeie și un bărbat⁵¹⁶, iar în altă cauză de trafic de ființe umane, statutul de inculpat îl au 2 femei⁵¹⁷.

⁵¹⁴ Cauza C.A. nr.1a-22422/art.201¹ CP.

⁵¹⁵ Cauza Ș.A. nr.1a-19879/art.201¹ CP.

⁵¹⁶ Cauza F.D. nr.1a-14485/art.165 CP.

⁵¹⁷ Cauza B.A. nr.1a-14508/art.165 CP.

Cel mai tânăr inculpat are vârsta de 16 ani⁵¹⁸, iar cel mai în vârstă - de 68 de ani⁵¹⁹.

Ca și în cazul părților vătămate, majoritatea inculpaților în cauzele cuprinse de monitorizare în instanța de apel, sunt persoane cu vârsta cuprinsă între 20-40 de ani, fiind urmași de persoanele cu vârstă cuprinsă între 40-50 de ani.

Privitor la statutul inculpatului în raport cu partea vătămată, monitorii au menționat că în 4 cauze inculpatul este tatăl, în 3 cauze – fiul, în 3 cauze - soțul, în 3 cauze – fratele, în 2 cauze – concubinul, în câte o cauză – nepotul și fostul soț, în 3 cauze – consăteanul, iar în celelalte cazuri - alte persoane.

Printre inculpații în cauzele monitorizate în instanța de apel figurează 2 persoane cu dizabilități⁵²⁰ și o persoană dependentă de alcool⁵²¹.

Monitorii au indicat, în măsura în care a fost posibil a se constata în ședința de judecată, că în 5 cauze de violență în familie și în 3 cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, inculpatul a mai fost anterior condamnat. În toate aceste cazuri, inculpații ori erau divorțați, ori se aflau în relații de concubinaj. Astfel, se impune concluzia că, după ispășirea pedepsei penale, multe persoane aleg să continue activitatea criminală, fiind preocupate mai puțin de consolidarea relațiilor conjugale sau instituirea unei familii. Monitorii au constatat că inculpații sunt căsătoriți doar în 3 cauze de violență în familie și în 3 cauze din categoria celor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe.

În 9 cauze de violență în familie și în 3 cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, inculpații erau neangajați, într-o cauză pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, inculpatul este elev. În alte 2 cazuri de violență în familie, inculpații sunt pensionari. În celelalte cauze nu a fost posibil a se constata ocupația sau sursele de venit ale inculpaților.

518 Cauza S.R nr.1a-14035/art.171 CP.

519 Cauza T.M. nr.1a-13082/art.201¹ CP.

520 Cauza I.P. nr.1a-15540/art.201¹ CP; Cauza C.A. nr.1a-24327/art.201¹ CP.

521 Cauza Ș.A. nr.1a-19879/art.201¹ CP.

5.3. Monitorizarea ședințelor de judecare a unor cauze penale de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane în Curtea de Apel Chișinău

În cadrul programului de monitorizare a ședințelor de judecată în Curtea de Apel Chișinău, au fost selectate cauzele penale, după cum urmează:

- 14 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Chișinău, inclusiv 4 cauze pornite în temeiul art.201¹ Cod penal; 2 cauze pornite în temeiul art.171 alin. (3), 172 alin.(3) Cod penal și art.171 alin.(1) Cod penal; 2 cauze pornite în temeiul art.165 Cod penal; 3 cauze pornite în temeiul art.220 Cod penal; 2 cauze pornite în temeiul art.362¹ Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.206 Cod penal;
- 3 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Anenii Noi, inclusiv 2 cauze pornite în temeiul art.201¹ Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.165 Cod penal;
- 5 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Hâncești, inclusiv 3 cauze pornite în temeiul art.201¹ Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.27, 171 alin.(3) Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.165 Cod penal;
- 3 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Strășeni, inclusiv 1 cauză pornită în temeiul art.201¹ Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.171 alin. (1) Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.165 Cod penal;
- 2 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Orhei, inclusiv 1 cauză pornită în temeiul art.201¹ Cod penal; 1 cauză pornită în temeiul art.165 Cod penal;
- 2 cauze penale examinate în fond în Judecătoria Căușeni, ambele pornite în temeiul art.201¹ Cod penal;
- 1 cauză penală examinată în fond în Judecătoria Criuleni, pornită în temeiul art.171 alin.(1) Cod penal.

În exercițiul activității de monitorizare a proceselor de judecată, monitorii s-au concentrat asupra observării acțiunilor participanților la proces în perioada de până la începerea ședinței și nemijlocit în timpul ședinței de examinare a cauzelor.

Publicitatea ședinței de judecată

Potrivit legislației despre organizarea judecătorească, lista cauzelor fixate pentru judecare se plasează pe pagina web a instanței judecătorești și pe un panou public cu cel puțin 3 zile înainte de data ședinței de judecată.

Monitorii au confirmat respectarea, în general, a cerințelor legislației referitoare la publicitatea ședințelor de judecată în Curtea de Apel Chișinău. De regulă, informația se publică în rubrica „Agenda ședințelor” pe site-ul instituției, precum și pe panoul electronic și/sau panoul informativ, amplasate pe hol în incinta instanței. Informația se publică și în privința cauzelor examinate în ședință închisă.

Astfel, în 26 de cauze, din numărul total de 30 de cauze monitorizate, informația despre cauzele fixate pentru judecare a fost plasată, respectiv, pe pagina web a Curții de Apel Chișinău și pe panourile din incinta instanței, oferind justițiabililor informația necesară despre examinarea cauzei. Monitorii au observat că în privința unor cauze⁵²² a lipsit informația de numire a ședinței pe panoul informativ din incinta instanței. În alte cazuri⁵²³, în genere, nu a fost publicată informația referitoare la numirea vreunor ședințe de examinare a dosarelor. Cu referință la una din aceste cauze monitorul a observat: „...din motive necunoscute, nu a fost publicată pe portalul instanțelor informația despre data și ora ședințelor numite în 2018, iar informația afișată pe panou în instanță era incorectă, astfel că despre data ședințelor trebuia să aflui din alte surse....”.

Au fost constatate cazuri când diferite surse conțineau informație contradictorie, creând suplimentar incomodități participanților la proces. Astfel, în unele cazuri⁵²⁴, plasarea informației greșite a determinat amânarea examinării cauzei pentru altă ședință. Precum a menționat monitorul, „... în dimineața zilei ședinței, era anunțat pe pagina web a instanței că ședința va fi la 11.00 în sala nr.1, însă pe suportul informativ din incinta judecătoriei era pusă informația că ședința va fi la 09.30 în sala nr.2 (în ziua următoare și pe site

522 Cauza S.P. nr.1a-6475/art.201¹ CP; Cauza V.C. nr.1a-13061/art.165 CP.
523 Cauza G.V. nr.1a-15446/art.201¹ CP; Cauza A.P. nr.1a-12753/art.165 CP.
524 Cauza C.A. nr.1a-22422/art.201¹ CP.

era deja modificată informația, corespunzând celei de pe suportul informativ). Venind la proces, monitorul a văzut în sala de ședințe partea vătămată, care aștepta începerea procesului la ora 11.00, după cum a fost menționat la ședința precedentă. Inculpații și alți participanți nu erau prezenți, probabil, au fost suplimentar anunțați și s-au prezentat la 09.30. Judecătorul i-a reproșat părții vătămate că este iresponsabilă și nu se prezintă la timp la proces, din care cauză a fost amânat procesul. Victima a menționat că nu a știut despre modificarea timpului începerii ședinței...”.

În 4 cauze⁵²⁵, examinarea dosarului s-a desfășurat în ședință închisă, inclusiv într-o cauză de trafic de persoane (art.165 CP) și o cauză de viol (art.171 alin.(1) Cp), instanța de judecată a dispus din oficiu examinarea cauzelor în ședință închisă, fără a invoca temeiul. În celelalte 2 cauze, examinarea în ședință închisă a fost întemeiată pe necesitatea asigurării protecției intereselor și vieții private a minorului, având în vedere că victimele erau persoane sub vârsta de 14 ani. În toate aceste 4 procese, monitorilor li s-a respins solicitarea de a urmări în continuare cauzele.

Examinarea celorlalte cauze penale, cuprinse de programul de monitorizare, s-a desfășurat în ședințe publice, monitorii având posibilitatea să asiste la proces⁵²⁶. Trebuie menționat că, în 17 cauze, nimeni din cei prezenți în sală nici nu știa că procesul este monitorizat. Considerăm important acest fapt, deoarece permite monitorului să observe derularea procesului de examinare a apelului în condiții obișnuite.

525 Cauza L.I. nr.1a-13369/art.171 alin.(3) CP; Cauza J.I. nr.1a-15181/art.171 alin.(3), 172 alin.(3) CP; Cauza B.S. nr.1a-13731/art.171 alin.(1) CP; Cauza A.N. nr.1a-13036/art.165 CP. În această cauză, în replică, la solicitarea monitorului, către instanța de judecată, să i se permită să monitorizeze în continuare procesul, avocatul inculpatului a reacționat nervos, cu expresii ofensatoare, de genul „Ce fel de monitor mai iești și tu?”...

526 În cauza U.S. și C.E. nr.1a-14360/art.220 CP, avocatul a fost împotriva asistării monitorului la proces, procurorul nu a susținut poziția avocatului, în cele din urmă instanța nu a stabilit temei pentru examinarea cauzei în ședință închisă.

Locul desfășurării ședinței, începerea ședinței la ora stabilită

În Curtea de Apel Chișinău procesul de judecare a apelului în cauzele penale se desfășoară în săli de judecată înzestrate cu mobilierul și echipamentul strict necesar. Sălile de judecată în care se desfășoară ședințele sunt accesibile publicului larg. În sălile de judecată este amenajat un loc special, destinat inculpaților aflați în arest. Inculpații sunt escortați în sălile de judecată de gardieni, care rămân în sală până la finalizarea proceselor. Astfel, siguranța participanților la procese este asigurată.

Monitorii au semnalat unele cazuri⁵²⁷, când victimele în cauze de violență în familie încercau să se apropie de inculpații escortați de poliție, însă li se explica că nu pot să se apropie, fără o dispoziție în acest sens a instanței de judecată.

Sălile de judecată, de regulă, sunt pline. Așteaptă multă lume, în special, participanții la procesele numite pentru ziua respectivă. După cum a menționat în cadrul interviului individual grefierul, „unicul lucru ce trebuie schimbat, cred eu, este modul de examinare. Bunăoară, sunt în complet 3 judecători, fiecare din ei are dosare și nu se reușește în timp cu ședința. Avem foarte multe dosare în procedură, trebuie cumva să le punem ca să le examinăm, este o condiție: să nu punem mai mult de 10-12 dosare pe ședință, ca să fie deliberările mai dese și părțile să părăsească sala mai des...”.

Potrivit avocatului interviuat, „sălile la Curtea de Apel Chișinău sunt arbipline, totul decurge foarte repede, e situație tensionată. Tot timpul, în sălile acelea de ședințe, judecătorii strigă, nu li se permite avocaților să-și spună poziția până la capăt. Chiar și victima, dacă dorește să facă o confesiune de 5 minute, nu o să-i permită așa ceva, pentru judecător aceasta e prea mult. De regulă, judecătorii așteaptă de la victime să spună numai că susțin apelul sau ceva de genul acesta. Procurorul uneori i se permite, alteori nu i se permite să-și spună poziția până la capăt. Cea mai precisă caracterizare a procesului în instanța de apel – proces în conveier... Respectiv, pentru multe cazuri este caracteristică superficialitatea examinării cauzei... Am avut

527 Cauza C.I.nr.1a-12508/art.201¹CP.

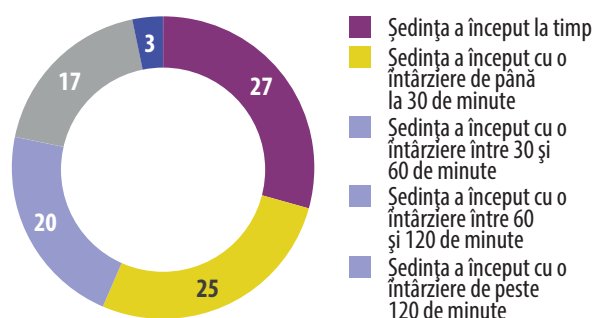
un caz, când inculpata în realitate era victimă, iar instanța nu a dorit să pătrundă prea mult în detalii, să constate nevinovăția inculpatei și s-o achite, dat fiind că ea a acționat în scop de autoapărare.....”⁵²⁸.

Monitorii au semnalat mai multe cazuri⁵²⁹ cu audibilitate necorespunzătoare în proces, din cauza gălăgiei din sală. Unii vorbesc la telefon, alții discută în grup, în permanență cineva intră în/pleacă din sală. Această situație influențează negativ ordinea în ședințe. De multe ori, nu se aude clar ce se vorbește în cadrul procesului de examinare a apelului. „Ședințele sunt publice, nu poți să nu accepți pe cineva în sală, pe urmă o să apară alt gen de întrebări... La noi este interzis telefonul..., chiar se intrerupe ședința, dacă e gălăgie și se face observație sau persoana este rugată să părăsească sala...”⁵³⁰

În procesul monitorizării a 30 de cauze penale în Curtea de Apel Chișinău, monitorii au asistat la 92 de ședințe de judecată. S-a constatat că ședința de examinare a cauzei a început la ora stabilită în agenda în 27 de cazuri. În alte 25 de cazuri, ședința a început cu întârziere de până la 30 de minute. Cu întârziere de până la 1 oră a început ședința în 20 de cazuri. În 17 cazuri, ședința a început cu întârziere de până la 2 ore, iar în 3 cazuri⁵³¹ - peste 2 ore. Astfel, cu circa 1 oră și mai mult a întârziat începerea ședinței în 45% din cazuri.

FIGURA 39

Începerea ședinței la ora stabilită, Curtea de Apel

528 IIA_13_A_VF.

529 Cauza H.I. nr.1a-15646/art.201¹CP; Cauza N.J.F. nr.1a-11801/art.220CP; Cauza B.A. nr.1a-14640/art.220CP; Cauza G.D. nr.1a-14607/art.206CP; Cauza C.V. nr.1a-14328/art.165CP; Cauza D.I. nr.1a-19173/art.362¹CP, etc..

530 IIA_14_G_A.

531 Cauza B.S. nr.1a-13731/art.171CP; Cauza L.I. nr.1a-13369/art.171CP; Cauza N.V.nr.1a-18691/art.201¹CP.

Întârzierea a fost cauzată de examinarea altor cauze incluse în agendă la aceeași oră și de lipsa de punctualitate a justițiabililor. În unele cazuri⁵³², ședința a început mai târziu din cauza escortării cu întârziere a inculpatului, în alte cazuri⁵³³, pentru că a întârziat avocatul inculpatului. Asupra acestui fapt indică și grefierul: „*problema nu e doar în noi, în judecători, că se tergiversează. Uneori avocatul nu este prezent, ori nu este escortat la timp inculpatul din penitenciar. Procurorii sunt de fiecare dată prezenți,în cazurile de trafic și de violență în familie la proces participă procurorii de la circumscripție...*”⁵³⁴.

Astfel, pentru vreo 15-30 de minute cât ține examinarea cauzei, participanții la proces sunt nevoiți, deseori, să aștepte mai mult timp începerea procesului și decizia pe caz, uneori chiar o zi întreagă. Bunăoară, în cauza A.P.nr.1a-12753/art.165 CP, monitorul a constatat că „...examinarea dosarului a fost numită pentru ora 09.30, apoi grefierul a comunicat că examinarea cauzei va începe la 15.30. În realitate, a început examinarea cauzei la 16.45...”.

„*Întârzierile la ședință, da, asta e specific pentru Curtea de Apel Chișinău, e o problemă cronică. Dacă ai un dosar la Curtea de Apel, practic ți-ai pierdut ziua, dar asta, iarăși, nu e un specific pentru violența în familie, da pentru toate dosarele...*”⁵³⁵.

Considerăm că aceasta este una din cauzele absenteismului în rândul participanților la proces în instanța de apel. Pe de altă parte, această stare de lucruri nu de puține ori influențează agenda examinării dosarelor în instanțele de fond.

Prezența părților la ședința de judecare a apelului

Potrivit art.412 al Codului de procedură penală, judecarea apelului se face cu citarea părților și înmânarea copiilor de pe apel.

532 Cauza H.I.nr.1a-15646/art.201¹ CP; Cauza N.V.nr.1a-18691/art.201¹ CP.

533 Cauza G.V.nr.1a-15446/art.201¹ CP; Cauza D.I. nr.1a-19173/art.362¹ CP; Cauza B.A.nr.1a-14640/art.220 CP.

534 IIA_14_G_A.

535 IIA_13_A_VF.

În cadrul interviului individual, grefierul a explicat: „... *participanții sunt anunțați prin intermediul citației sau prin telefonogramă. Sunt citate părțile pentru ședință cu vreo 3 săptămâni înainte, pentru ca să fie posibilă restituirea dovezii de primire a citației. Dacă avizul se restituie fără dovada de primire, verificăm, conform dosarului, ce numere de contact mai sunt, sunăm și aflăm ce este cu persoanele. Aflăm dacă sunt în țară sau sunt plecate peste hotare, se face o telefonogramă și se anexează la dosar ..., eu consider că procedura e destul de bună...*”⁵³⁶.

Avocatul supus interviului a confirmat: „*Suntem anunțați despre data ședinței prin telefon sau primim citație...*”, totodată s-a referit la omisiuni de alt gen: „*o problemă, care e specifică pentru toate cazurile, nu doar în cauze de violență în familie, constă în faptul că, dacă, de exemplu, depune apel procurorul, copia apelului nu se expediază părților... Pentru a depăși această situație, nu trebuie modificată legislația, trebuie doar ca staff-ul administrativ, mă refer la grefier și alții, dar și la judecători, să respecte Codul de procedură penală, să remită actele - cererea de apel, anexe, dacă sunt, în adresa participanților...*”⁵³⁷.

Judecarea apelului are loc în prezența inculpatului, când acesta se află în stare de arest, cu excepția cazurilor când el refuză să fie adus în instanță. Neprezentarea părților legal citate în instanța de apel nu împiedică examinarea cauzei. Dacă este necesar, instanța de apel poate recunoaște prezența părților obligatorie și ia măsurile corespunzătoare pentru asigurarea prezenței lor.

În procesul monitorizării ședințelor în Curtea de Apel Chișinău, monitorii au observat absența frecventă a părților la proces.

Astfel, din numărul total de 92 de ședințe monitorizate în instanța de apel, monitorii au înregistrat participarea inculpaților în 62 de ședințe și absența lor în celelalte 30 de ședințe. În 4 cauze penale din cele monitorizate, inculpații nu au fost prezenți nici la o ședință, fapt în legătură cu care au fost anunțați în căutare. În cele din

536 IIA_14_G_A.

537 IIA_13_A_VF.

urmă, în 3 cauze⁵³⁸, instanța de apel a adoptat decizii de condamnare în lipsa inculpaților anunțați în căutare, iar o cauză⁵³⁹ a rămas în examinare la momentul finalizării programului de monitorizare, nefiind încă începută efectiv examinarea ei.

Părțile vătămate au fost prezente doar în 25 din numărul total de 92 de ședințe monitorizate și au fost absente în celelalte 67 de ședințe. În 15 cauze penale monitorizate, părțile vătămate au lipsit la toate ședințele, 9 cauze din acestea fiind finalizate, cu emiterea deciziei. Într-o cauză⁵⁴⁰, la ședință s-a prezentat numai una din părțile vătămate din dosar, celelalte fiind absente la toate procesele. Totodată, monitorii au observat că într-un caz⁵⁴¹ instanța a dispus aducerea silită, pentru audiere, a părții vătămate care nu se prezenta în proces, iar în alt caz⁵⁴² instanța de apel a dispus respingerea, ca nefondat, a apelului procurorului asupra sentinței de achitare a instanței de fond, la această soluție contribuind, în mare parte, absența părții vătămate la proces.

În procesul monitorizării s-a observat că, de regulă, părțile vătămate nu doresc să fie prezente în ședința de judecată în cauze de viol, de trafic de ființe umane pentru exploatare sexuală, de proxenetism, adică în cauzele care au legătură nemijlocită cu viața sexuală a părții vătămate. Pentru a nu fi prezente în ședință, victimele recurg la diferite metode. Într-o cauză⁵⁴³, victima a depus cerere să fie examinată cauza în lipsa ei, pe motiv că nu se poate deplasa, având vârstă înaintată. În altă cauză⁵⁴⁴, victima de 22 de ani a decis să plece din țară. În alt caz⁵⁴⁵, motivul absenței în ședință era nedorința de a lipsi de la lecții etc. De multe ori însă, părțile vătămate nu se prezintă în proces, fără a explica motivul. Din această cauză instanța insistă asupra prezenței lor în proces, uneori chiar dispunând aducerea lor silită.

„De regulă, cauzele de violență sexuală se examinează în ședință închisă, toți sunt rugați să iasă din sală.

538 Cauza N.J.F. nr.1a-11801/art.220 CP; Cauza B.A.nr.1a-14508/art.165 CP; Cauza A.N.nr.1a-13036/art.165 CP.

539 Cauza C.V.nr.1a-14328/art.165 CP.

540 Cauza F.D. nr.1a-14485/art.165 CP.

541 Cauza U.S. nr.1a-14360/art.220 CP.

542 Cauza A.P. nr.1a-12753/art.165 CP.

543 Cauza B.S. nr.1a-13731/art.171 CP.

544 Cauza B.A. nr.1a-13197/art.171 CP.

545 Cauza S.R.nr.1a-14035/art.171 CP.

De regulă, când părăsesc sala, ceilalți, oricum, văd că aceasta e victima și, într-un fel, ea poate fi indirect revictimizată. Poate să fie numită ședință separată undeva, să nu cunoască alte persoane că acolo se examinează o astfel de infracțiune...⁵⁴⁶.

Astfel, victima este supusă diverselor forme de presiune, mai ales atunci când conștientizează că va trebui să se pronunțe pe marginea unor subiecte sensibile și încă în prezența completului de judecată și a altor participanți la proces, în mare parte bărbați. În atare condiții, victimele nu sunt predispușe să ofere detalii, iar audierea propriu-zisă nu aduce mari beneficii la stabilirea adevărului în cauză, mai degrabă este un procedeu de revictimizare a părții vătămate.

Prin urmare, considerăm că pentru un proces echitabil este necesar a se dezvolta cadrul normativ și practica judiciară, în vederea asigurării audierilor, în condiții speciale, a tuturor victimelor unor categorii de infracțiuni sensibile, în acest fel fiind asigurate, concomitent, mai multe beneficii: obținerea unor declarații mai ample și mai calitative, evitarea revictimizării părții vătămate.

Înregistrarea audio a ședinței de judecată

Potrivit Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată, înregistrările audio digitale constituie părți oficiale ale ședințelor de judecată și sunt obligatorii în toate cazurile când urmează a fi întocmit procesul-verbal al ședinței de judecată.

Președintele ședinței de judecată este obligat, conform art.317 al Codului de procedură penală, să informeze părțile despre faptul că ședința de judecată se înregistrează audio.

Monitorii au menționat în 20 de cauze monitorizate în instanța de apel despre respectarea cerințelor legislației, participanții la proces fiind informați despre înregistrarea audio a ședinței de judecată. În alte 6 cauze, precum au remarcat monitorii, a fost dispusă înregistrarea ședinței, dar nu a fost clar dacă aceasta în realitate a avut

546 IIA_13_A_VF.

loc. În 4 cauze penale⁵⁴⁷, monitorii nu au constatat informarea participanților la proces despre înregistrarea ședinței de judecată.

În procesul monitorizării nu a fost constatat niciun caz de solicitare de către participanții la proces a copiei de pe înregistrările audio a ședințelor de judecată.

Asigurarea cu interpret a părților

Toate ședințele în procesele monitorizate s-au desfășurat în limba de stat, cu excepția a două cazuri⁵⁴⁸, în care a fost utilizată limba rusă – într-o cauză, toate ședințele s-au desfășurat în limba rusă, iar inculpatului, care nu cunoștea limba rusă, i-a fost asigurat interpret. În cealaltă cauză, doar o ședință s-a desfășurat în limba rusă, fiind audiați doi martori.

Procesul de monitorizare a constatat că în toate cele 15 cauze penale, în care partea vătămată a participat la fiecare sau la o parte din ședințe, aceasta cunoștea limba de desfășurare a procesului și nu a avut nevoie de interpret.

Asistența interpretului a fost necesară pentru 3 inculpați în 2 cauze penale⁵⁴⁹. De fiecare dată, solicitanții au beneficiat de serviciile interpretului în modul corespunzător.

Asigurarea dreptului părții vătămate la tratament cu respect

Într-un caz⁵⁵⁰ înregistrat de monitor, inculpatul s-a exprimat în privința părții vătămate pe un ton ofensator, însă imediat a fost întrerupt de președintele ședinței, care i-a făcut observație privind neadmiterea unui atare comportament. În aceeași cauză, monitorul a observat că, la numirea următoarei ședințe, completul de judecată a ținut cont de doleanțele părții vătămate de a stabili ședința în prima jumătate a zilei, pentru a facilita deplasarea acesteia la proces.

547 Cauza V.I. nr.1a-17404/art.362¹CP; Cauza N.J.F. nr.1a-11801/art.220CP; Cauza S.P.nr.1a-6475/art.201¹CP; Cauza I.M.nr.1a-13738/art.201¹CP.

548 Cauza S.S. nr.1a-24054/art.201¹CP; Cauza A.P. nr.1a-12753/art.165CP.

549 Cauza S.S. nr.1a-24054/art.201¹CP; Cauza D.I. nr.1a-19173/art.362¹CP.

550 Cauza F.D. nr.1a-14485/art.165CP.

Totuși, dacă tabloul general elucidează o îmbunătățire a stării de lucruri, mai persistă situații care scot în evidență importanța atitudinii factorului uman în fiecare caz concret. Unul din monitorii a descris o situație într-o cauză⁵⁵¹, care ar putea fi calificată drept atitudine lipsită de respect față de partea vătămată. Este vorba de schimbarea timpului de începere a ședinței la o oră mai devreme, despre care au fost anunțați toți participanții, în afară de partea vătămată. În consecință, justițiarul i-a făcut reproș tot părții vătămate pentru comportament iresponsabil, deoarece lipsa la proces a acesteia a determinat amânarea ședinței.

Asistența juridică a părților la examinarea cauzelor în apel

Monitorii nu au menționat vreun caz în instanța de apel în care victimelor infracțiunilor să li se ofere în ședință explicații clare despre dreptul de a cere asistență juridică garantată de stat și modalitatea de solicitare prevăzută în lege.

„Este extrem de important ca, la toate etapele în care victima interacționează cu subiecții responsabili, ea să fie informată pe înțeles...nu cred că victima nu ar dori să fie reprezentată de un avocat și nu cred că este vorba de lipsă de încredere față de avocați. Este mai degrabă chestiunea financiară. Încă multe persoane nu cunosc despre avocat din oficiu, că pot să beneficieze gratuit. Norma legală este recentă și nu cred că toți știu despre asta...”⁵⁵².

Astfel, facilitățile de ordin juridic, prevăzute pentru victimele violenței în familie, nu le avantajează sub nici o formă. Această concluzie derivă din rezultatele monitorizării ședințelor de examinare a dosarelor în instanța de apel. Asta, în pofida faptului că, după cum a mai menționat avocatul intervievat, *„noi suntem asociație obștească și am distribuit informația în sectoarele de poliție, în judecătorii, unde comunicăm că putem acorda asistență juridică. Persoanele vin la recomandare, inclusiv din aceste instanțe și noi ne implicăm...”*

551 Cauza C.A. nr.1a-22422/art.201¹CP.

552 IIA_13_A_VF.

Din cele 18 cauze monitorizate pe infracțiuni de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, în cadrul procesului au beneficiat de serviciile unui avocat numit 2 părți vătămate în 2 cauze penale de violență în familie⁵⁵³, avocat ales au avut tot 2 persoane cu statut de parte vătămată, inclusiv într-o cauză de viol⁵⁵⁴ și într-o cauză de violență în familie⁵⁵⁵. Deci doar în circa 22% din cauzele monitorizate din această categorie, partea vătămată a beneficiat de asistență juridică.

Totodată, din cele 12 cauze de trafic de ființe umane și conexe, cuprinse de monitorizare, a fost identificată doar o cauză⁵⁵⁶ sau circa 8% din totalul acestor cauze, în care partea vătămată a beneficiat, în cadrul procesului, de asistență juridică garantată de stat. Avocat ales nu a avut nici o parte vătămată.

În timpul interviului grefierul a menționat: „...am avut doar vreo 3 dosare, când victima avea avocat... Partea vătămată trebuie să solicite prin cerere să i se ofere avocat garantat de stat în proces, dacă solicită avocat în ședința de judecată și are posibilitatea să-l achite, i se oferă timp pentru a-l contracta... Nu au avocat de multe ori, fiindcă nu solicită... Nu e obligatoriu să fie în ședința avocatul părții victimei, nu văd utilitatea...”⁵⁵⁷.

O altă părere are avocatul în această privință: „Procurorul, în principiu, nu depune foarte mult efort ca să fie schimbată cumva sentința. De regulă, apelul este formal. Unii procurori, poate, sunt mai pregătiți decât unii avocați, dar nu pot să spun că strălucesc atunci când participă în dosare... Au fost cazuri de violență în familie, când procurorul a solicitat să fie aplicată o pedeapsă mai mică decât cea prevăzută de lege...”⁵⁵⁸.

Este adevărat că, după cum s-a menționat mai sus, în 15 cauze, partea vătămată nu s-a prezentat în genere nici la o ședință de judecată, inclusiv în 8 cauze de violență în familie/infracțiuni privind viața sexuală a femeilor și în 7 cauze de trafic de ființe umane și conexe. Respectiv,

553 Cauza C.I. nr.1a-12508/art.201¹ CP; Cauza C.A. nr.1a-22422/art.201¹ CP.

554 Cauza B.S. nr.1a-13731/art.171 CP.

555 Cauza N.V. nr.1a-18691/art.201¹ CP.

556 Cauza B.A.nr.1a-14640/art.220 CP.

557 IIA_14_G_A.

558 IIA_13_A_VF.

aceste persoane nu au folosit oportunitatea de a beneficia de dreptul de a solicita să li se asigure asistență juridică în proces, în condițiile legii.

În același timp, trebuie de reținut că de oportunitățile legale nu au beneficiat nici părțile vătămate în celelalte 6 cauze pe infracțiuni de violență în familie/infracțiuni privind viața sexuală a femeilor și 4 cauze de trafic de ființe umane și conexe, care au fost prezente la ședințele de judecată, dar nu au fost informate corespunzător asupra dreptului și condițiilor de a beneficia de serviciile unui avocat.

O situație cu mult mai favorabilă în această privință a fost constatată în cazul inculpaților. Astfel, din 18 cauze monitorizate pe infracțiuni de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, au beneficiat, în cadrul procesului, de serviciile unui avocat numit din oficiu 9 inculpați, inclusiv în 6 cauze penale de violență în familie⁵⁵⁹ și în 3 cauze pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor⁵⁶⁰. De serviciile avocaților aleși au beneficiat 7 inculpați, inclusiv în 6 cauze penale de violență în familie⁵⁶¹ și într-o cauză pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor⁵⁶². Deci, în circa 90% din cauzele monitorizate din această categorie, inculpații au beneficiat de asistență juridică. Nu au beneficiat de serviciile avocatului inculpații într-o singură cauză de violență în familie, calitate de inculpat în această cauză având fosta soție și fiul părții vătămate. În privința unei cauze⁵⁶³ examinate în ședință închisă nu a fost posibil a se stabili dacă inculpatul a beneficiat de serviciile avocatului.

Totodată, în cele 12 cauze de trafic de ființe umane și conexe, cuprinse de monitorizare, au beneficiat, în cadrul procesului, de serviciile unui avocat numit din oficiu 2 inculpați în 2 cauze penale de trafic de ființe umane⁵⁶⁴, iar de serviciile avocaților aleși au beneficiat

559 Cauza S.S. nr.1a-24054/art.201¹ CP; Cauza H.I. nr.1a-15646/art.201¹ CP; Cauza T.M. nr.1a-13082/art.201¹ CP; Cauza I.P. nr.1a-15540/art.201¹ CP; Cauza S.P. nr.1a-6475/art.201¹ CP; Cauza Ș.A. nr.1a-19879/art.201¹ CP.

560 Cauza B.A. nr.1a-13197/art.171 CP; Cauza B.S. nr.1a-13731/art.171 CP; Cauza S.R nr.1a-14035/art.171 CP.

561 Cauza I.M. nr.1a-13738/art.201¹ CP; Cauza C.A. nr.1a-24327/art.201¹ CP; Cauza N.V. nr.1a-18691/art.201¹ CP; Cauza C.I. nr.1a-12508/art.201¹ CP; Cauza G.V. nr.1a-15446/art.201¹ CP; Cauza L.A. nr.1a-5989/art.201¹ CP.

562 Cauza L.I. nr.1a-13369/art.171 CP.

563 Cauza Ț.I. nr.1a-15181/art.171, 172 CP.

564 Cauza A.N. nr.1a-13036/art.165 CP; Cauza A.P. nr.1a-12753/art.165 CP.

9 inculpați în 4 cauze penale de trafic de ființe umane⁵⁶⁵ și în 5 cauze pe infracțiuni conexe⁵⁶⁶. Prin urmare, și în această categorie de cauze inculpații au beneficiat de asistență juridică în proporție de circa 90% din numărul cauzelor. În privința unei cauze⁵⁶⁷ nu a fost posibil a se identifica informație relevantă, deoarece la momentul finalizării programului de monitorizare încă nu începuse efectiv examinarea cauzei.

În câteva cauze⁵⁶⁸, inculpații au fost asistați în proces de către 2 avocați.

Referitor la prestația avocaților în proces, grefierul în interviu constată că „...activitatea avocatului în unele cazuri lasă de dorit, dacă să spun sincer. Au fost cazuri când a depus apelul peste termen..., foarte multe cazuri sunt când avocatul din oficiu și-a făcut lucrul în prima instanță și gata, a lăsat așa..., practic, avocații nu se pregătesc pentru proces, vin cu 5 minute înainte de ședință, indiferent că-i al victimei sau al inculpatului și... „Dă-mi dosarul să fac cunoștință”, da dosarul e de 200 de pagini. Și asemenea cazuri sunt frecvente, în doar 3 luni de zile am avut vreo 4 cazuri de acest fel...”⁵⁶⁹.

5.4. Termenul de judecare în apel a cauzei. Amânarea ședințelor de judecată

Pentru a asigura examinarea cauzei în termen rezonabil, legea de procedură penală⁵⁷⁰ prevede că, în termen de până la 10 zile de la data repartizării cauzei, președintele completului de judecată fixează termenul de judecată a apelului, iar dacă este necesar, fixează termen pentru ședința preliminară. Neprezentarea părților legal citate în instanța de apel nu împiedică examinarea cauzei.

La judecarea apelului, în conformitate cu prevederile art.413 alin.(1) al Codului de procedură penală (CPP), se aplică regulile generale pentru judecarea cauzelor în primă instanță, cu excepțiile prevăzute în Partea specială titlul II capitolul IV secțiunea 1. Deoarece acest compartiment nu conține prevederi speciale despre termenul de numire a primei ședințe de judecare a apelului, trebuie reținut că, potrivit art.351 CPP, la stabilirea datei și orei pentru judecarea cauzei se va lua în considerare complexitatea acțiunilor ce urmează a fi întreprinse, însă nu poate depăși termenul de 30 de zile de la data desfășurării ședinței preliminare. Având în vedere că în instanța de apel ședința preliminară este numită doar dacă președintele completului de judecată consideră necesar acest lucru, deci nu în fiecare cauză, respectiv norma citată *supra*, aplicată pentru organizarea examinării apelului, se referă la termenul numirii primei ședințe în cauză, care este calculat de la data repartizării cauzei. În cazul când președintele completului de judecată consideră necesară ședința preliminară, această ședință urmează a fi fixată în termen de cel mult 20 de zile de la data repartizării cauzei⁵⁷¹.

În procesul monitorizării cauzelor examinate în Curtea de Apel Chișinău, s-a constatat că numirea primei ședințe (ședinței preliminare) în termen de până la 30 de zile de la data repartizării cauzei, a avut loc doar într-o cauză penală pornită pe violență în familie⁵⁷² și într-o cauză penală pornită pe proxenetism⁵⁷³. În termen de până la 40 de zile de la data repartizării cauzei a fost numită prima ședință în 3 cauze de violență în familie și pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor și în 2 cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe; până la 50 de zile - doar într-o cauză din categoria celor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe; până la 60 de zile - doar într-o cauză de trafic de ființe umane; până la 70 de zile - în 4 cauze de violență în familie; până la 80 de zile - doar într-o cauză de violență în familie; până la 90 zile de la data repartizării cauzei a fost numită prima ședință în 3 cauze de violență în familie și pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor și în 2 cauze de trafic de

565 Cauza F.D. nr.1a-14485/art.165 CP; Cauza V.C. nr.1a-13061/art.165 CP; Cauza G.D. nr.1a-14607/art.206 CP; Cauza B.A. nr.1a-14508/art.165 CP.

566 Cauza N.J.F. nr.1a-11801/art.220 CP; Cauza V.I. nr.1a-17404/art.362 CP; Cauza D.I. nr.1a-19173/art.362 CP; Cauza B.A. nr.1a-14640/art.220 CP; Cauza U.S. nr.1a-14360/art.220 CP.

567 Cauza C.V. nr.1a-14328/art.165 CP.

568 Cauza C.A. nr.1a-24327/art.201 CP; Cauza F.D. nr.1a-14485/art.165 CP.

569 IIA_14_G_A.

570 Art.412 al Codului de procedură penală.

571 Art.345 al Codului de procedură penală.

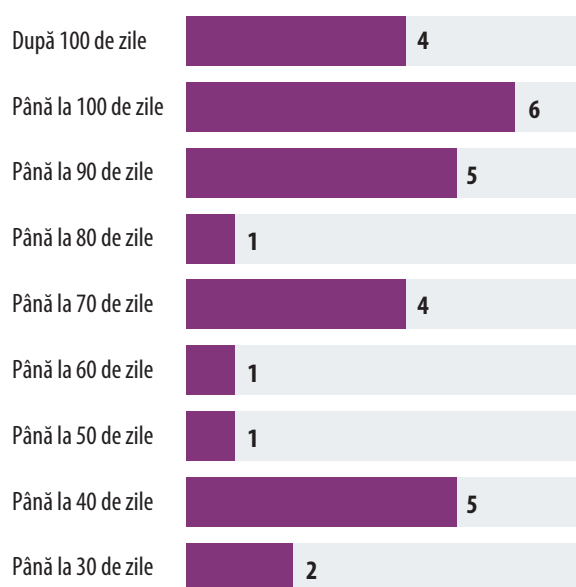
572 Cauza C.A. nr.1a-24327/art.201 CP a fost înregistrată în instanța de apel la 01.11.2017, iar prima ședință a fost numită pentru 15.11.2017, la 15 zile de la înregistrare.

573 Cauza N.J.F. nr.1a-11801/art.220 CP a fost înregistrată în instanța de apel la 24.05.2017, iar prima ședință a fost numită pentru 13.06.2017, la 21 zile de la înregistrare.

ființe umane și infracțiuni conexe; până la 100 de zile - în 2 cauze de violență în familie și în 4 cauze de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe. După 100 de zile de la data repartizării cauzei a fost numită prima ședință în 3 cauze de violență în familie și pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, precum și într-o cauză de trafic de ființe umane.

FIGURA 40

Numirea primei ședințe, zile de la data repartizării cauzei, cauze

Este relevant a menționa numirea primei ședințe cu mare întârziere în unele cauze pornite pe infracțiuni privind viața sexuală cu minori sub vârsta de 14 ani⁵⁷⁴, de trafic de copii⁵⁷⁵, pe infracțiuni privind viața sexuală cu femei de vârstă înaintată⁵⁷⁶, deși legislația procesuală impune examinarea acestor categorii de cauze, în special cele cu minori, în mod preferențial.

574 Cauza L.I. nr.1a-13369/art.171 CP: prima ședință a fost numită la 114 zile de la înregistrare; Cauza S.R nr.1a-14035/art.171 CP: prima ședință a fost numită la 86 de zile de la înregistrare; Cauza Ț.I. nr.1a-15181/art.171, 172 CP: prima ședință a fost numită la 73 de zile de la înregistrare.

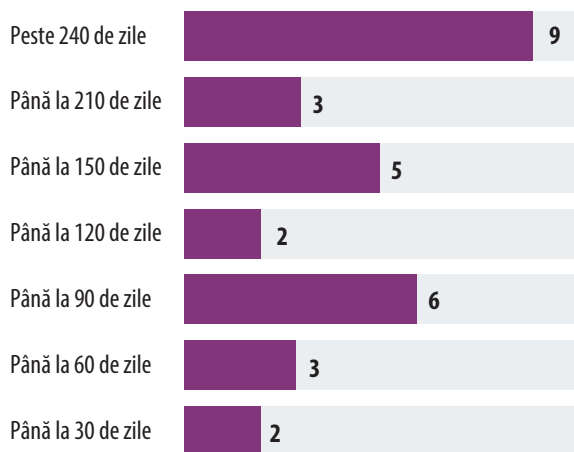
575 Cauza G.D. nr.1a-14607/art.206 CP: prima ședință a fost numită la 100 de zile de la înregistrare.

576 Cauza B.S. nr.1a-13731/art.171 CP: prima ședință a fost numită la 118 zile de la înregistrare.

După cum s-a invocat mai sus, judecând apelul, instanța verifică legalitatea și temeinicia hotărârii atacate, de regulă, în baza materialelor care se conțin în dosarul penal și doar în unele cazuri examinează probe noi prezentate de participanți. Aceasta rezultă și din cuantumul timpului lucrat efectiv în cauză, care a constituit: în 12 cauze - până la 30 min.; în 11 cauze - până la 1 oră; în 5 cauze - până la 1,5 ore și în 2 cauze - până la 2 ore. „În cauzele penale de violență în familie, de regulă, contestăm sentințele, fiindcă le considerăm prea blânde - asta e o mare problemă pentru această categorie de cauze. Sunt situații în care anumite forme de violență, chiar dacă ele au existat, instanța nu le dă aprecierea cuvenită în sentință...”⁵⁷⁷.

Cu toate acestea, termenul de examinare a cauzei în apel, uneori este destul de mare. Astfel, s-a stabilit că în termen de până la 30 de zile au fost examinate doar 2 cauze de violență în familie; în termen de până la 60 de zile au fost examinate 3 cauze de violență în familie și de infracțiuni privind viața sexuală a femeilor; în termen de până la 90 de zile au fost examinate 4 cauze de violență în familie și 2 cauze din categoria celor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe; în termen de până la 120 de zile au fost examinate 2 cauze de violență în familie și de infracțiuni privind viața sexuală a femeilor; în termen de până la 150 de zile au fost examinate 4 cauze de violență în familie și o cauză de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe; în termen de până la 210 zile a fost examinată o cauză pornită pe infracțiune privind viața sexuală a femeilor și 2 cauze din categoria celor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe; peste 240 de zile au fost examinate 2 cauze de infracțiuni privind viața sexuală a femeilor și 7 cauze din categoria celor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe.

577 IIA_13_A_VF.

FIGURA 41**Termenul de examinare a cauzelor în instanța de apel de la numirea primei ședințe**

Trebuie menționat că unele cauze⁵⁷⁸ pornite pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, cu minori sub vârsta de 14 ani au fost examinate în termen de peste 255 de zile, respectiv – peste 285 de zile.

În această privință, avocatul intervievat are o altă părere: „*nu am avut cauze de violență în familie tergiversate la Curtea de Apel. Tergiversare poate să fie pe alte cazuri mai specifice. Cred că judecătorii nu permit să tergiverseze cauzele de violență în familie, dacă vorbim de Curtea de Apel...*”⁵⁷⁹.

Din totalul de 30 de cauze penale monitorizate în instanța de apel, 7 cauze au fost examinate într-o singură ședință; 5 cauze – în 2 ședințe; 4 cauze au fost examinate în 3 ședințe; 4 cauze – în 4 ședințe; 5 cauze – în 5 ședințe; celelalte cauze – în mai mult de 6 ședințe. De cele mai multe ori, cauza amânării procesului a constituit-o absența părților (a părții vătămate – în 33 de ședințe, a inculpatului – în 20 de ședințe).

A fost amânată examinarea cauzei și din alte motive: absența apărătorului – 10 ședințe⁵⁸⁰; absența

reprezentantului părții vătămate sau inculpatului – 9 ședințe; necesitatea audierii martorilor – 10 ședințe; lipsa judecătorilor - 2 ședințe; prezentarea probelor noi – 1 ședință. Nu a fost constatat niciun caz de amânare a ședinței din lipsa translatorului sau a greferului. Totodată, monitorii au observat cazuri când, din neatenția escortei, nu a fost adus la ședință inculpatul arestat⁵⁸¹ sau, din neatenția funcționarilor instanței de apel, nu a fost publicată informația corectă despre ora ședinței⁵⁸², fapt ce a determinat amânarea examinării apelului pentru altă zi, din lipsa participanților la proces. „*Sunt cazuri, destul de complicate, care se examinează în 3-4-5 ședințe sau ore, procesul poate să se amâne la solicitarea avocatului sau a procurorului..., sunt cereri, demersuri. Unele cauze se examinează și în 5 minute, părțile sunt gata, ultimul cuvânt și la revedere...*”⁵⁸³.

Monitorii au constatat, în unele cauze penale⁵⁸⁴, pornite pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, în care figurează victime minore sub vârsta de 14 ani, că ședințele erau amânate în repetate rânduri în legătură cu necesitatea de a audia în instanță partea vătămată minoră. În primul rând, amânarea ședințelor tergiversează examinarea cauzei, iar aceasta aduce atingere cerințelor normei-principiu menționate *supra*, potrivit căreia judecarea cauzelor penale în care sunt minori se face în regim de urgență. Totodată, motivul amânărilor scoate în evidență practica defavorabilă victimelor minore, care rezidă în omisiunea de aplicare, la faza urmăririi penale, a normei art. 110¹ CPP. Ori, potrivit acestei norme procesuale cu caracter imperativ, minorul în vârstă de până la 14 ani, în cauzele penale privind infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, urmează a fi audiat în termene restrânse de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, prin intermediul unui intervievator. Declarațiile minorului audiat se înregistrează prin mijloace audio și video, iar o copie a înregistrării audio/video se anexează la dosarul penal. Ulterior, reproducerea în instanța de judecată⁵⁸⁵ a înregistrării audio/video a minorului au-

578 Cauza S.R nr.1a-14035/art.171 CP; Cauza L.I. nr.1a-13369/art.171 CP.

579 IIA_13_A_VF.

580 Cauza A.P nr.1a-12753/art.165 CP, pentru absență nemotivată la ședințe, avocatul apărării a fost amendat cu 25 u.c..

581 Cauza N.V. nr.1a-18691/art.201¹ CP; Cauza L.I. nr.1a-13369/art.171 CP.

582 Cauza C.A. nr.1a-22422/art.201¹ CP.

583 IIA_14_G_A.

584 Cauza L.I. nr.1a-13369/art.171 CP; Cauza J.I. nr.1a-15181/art.171, 172 CP; Cauza S.R nr.1a-14035/art.171 CP.

585 Art.371 al Codului de procedură penală.

diat, în conformitate cu prevederile art.110¹ al Codului de procedură penală, va înlocui audierea personală a minorului, pentru a reduce o posibilă traumă a acestuia. Audierea repetată a minorului în proces trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil.

Importanța normei citate *supra* constă în asigurarea unor condiții prietenoase copilului implicat în procedurile formale de investigare a infracțiunilor, pentru a evita revictimizarea copilului, iar omisiunea aplicării acestei norme procesuale, care, în esență, constituie un instrument excepțional de protecție a drepturilor și intereselor copiilor în procesul penal, reprezintă o încălcare vădită a drepturilor fundamentale ale copilului la siguranță și integritate.

Analizată din această perspectivă, este de-a dreptul regretabilă lipsa de atitudine din partea instanței de judecată pe marginea acestui subiect. Menționăm acest lucru, pentru că monitorii nu au constatat niciun caz de aplicare a normei art.218 CPP, care prevede că instanța de judecată, constatând în procesul de judecată fapte de încălcare a legalității și a drepturilor omului, odată cu adoptarea hotărârii, emite și o încheiere interlocutorie, prin care aceste fapte se aduc la cunoștința organelor respective, persoanelor cu funcție de răspundere și procurorului.

Măsurile instanței de judecată în această privință, în opinia noastră, ar contribui substanțial la dezrădăcinarea practicii care dezavantajează copiii în procesul penal, constituind și un semnal de preocupare pentru asigurarea protecției eficiente a drepturilor omului în procesul judiciar.

Monitorizarea ședințelor de judecare a apelului a constatat cazuri de numire a următoarelor ședințe de judecată după perioade mari de timp. Astfel, în unele cauze⁵⁸⁶, termenul de amânare a examinării cauzei depășea 2 luni, în alte cazuri⁵⁸⁷, ședința următoare era numită chiar și peste 3 luni. Prin urmare, se confirmă o marjă extinsă de discreție în această privință și la nivelul instanței de apel.

586 Cauza S.R nr.1a-14035/art.171 CP; Cauza C.A. nr.1a-22422/art.201¹ CP; Cauza F.D. nr.1a-14485/art.165 CP; Cauza B.A. nr.1a-14640/art.220 CP; Cauza G.D. nr.1a-14607/art.206 CP; Cauza C.V. nr.1a-14328/art.165 CP; Cauza A.P nr.1a-12753/art.165 CP.

587 Cauza U.S. nr.1a-14360/art.220 CP; Cauza N.J.F. nr.1a-11801/art.220 CP.

5.5. Decizia instanței de apel în cauzele monitorizate

La 1 martie 2018, când s-a încheiat programul de monitorizare, din numărul total de 30 de cauze cuprinse de monitorizare au rămas în procedură (încă nu era decizie) o cauză de violență în familie⁵⁸⁸, 2 cauze pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor⁵⁸⁹ și 5 cauze referitoare la trafic de ființe umane și infracțiuni conexe⁵⁹⁰.

În privința unei cauze pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor⁵⁹¹, examinată în ședință închisă, nu a fost posibil a se afla pedeapsa stabilită condamnatului (sentința instanței de fond nu a fost publicată), fiind cunoscut doar faptul că instanța de apel a decis respingerea, ca neîntemeiate, a cerințelor apelului inculpatului și a menținut sentința instanței de fond fără modificări.

Analizei au fost supuse deci 14 cauze din categoria cauzelor de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor și 7 cauze din categoria infracțiunilor de trafic de ființe umane și infracțiuni conexe, examinate cu decizie în instanța de apel, după cum urmează:

- 4 cauze de violență în familie (violență fizică) soldată cu vătămare ușoară a integrității corporale (art.201¹ alin.(1) lit.a) CP);
- 4 cauze de violență în familie (violență fizică) soldată cu vătămare medie a integrității corporale (art.201¹ alin.(2) lit.c) CP);
- 1 cauză de violență în familie (violență psihologică) săvârșită asupra a doi sau mai mulți membri ai familiei (art.201¹ alin.(2) lit.a) CP)⁵⁹²;

588 Cauza C.A. nr.1a-22422/art.201¹ CP.

589 Cauza S.R nr.1a-14035/art.171 CP; Cauza L.I. nr.1a-13369/art.171 CP.

590 Cauza V.C. nr.1a-13061/art.165 CP; Cauza G.D. nr.1a-14607/art.206 CP; Cauza C.V. nr.1a-14328/art.165 CP; Cauza B.A. nr.1a-14640/art.220 CP; Cauza U.S. nr.1a-14360/art.220 CP. La momentul finalizării procesului de monitorizare cauzele menționate se judecau deja o perioadă cuprinsă între 84-112 zile.

591 Cauza Ț.I. nr.1a-15181/art.171, 172 CP.

592 Această cauză se referă la acte de violență psihologică (singura cauză de acest fel), sub formă de intimidare, în scop de impunere a voinței sau a controlului personal, aplicată de tată asupra fiicei de 17 ani și fiului de 24 ani. Tatăl nu locuia cu familia, după ispășirea pedepsei, soții au divorțat. Acțiunile tatălui au provocat copiilor suferințe psihice, care percepeau amenințările ca fiind reale, având în vedere antecedentele penale ale tatălui lor și faptul că era însoțit permanent de persoane dubioase, pe care le prezenta ca fiind prietenii săi. Instanța de fond a considerat că actul de invinuire este vag și neclar, iar vinovăția inculpatului de comitere a infracțiunii imputate nu a fost dovedită prin probe directe și a pronunțat sentința de achitare. Instanța de apel a respins apelul procurorului și a menținut fără modificări sentința de achitare.

- 3 cauze de violență în familie (violență fizică) soldată cu vătămare gravă a integrității corporale (art.201¹ alin.(3) lit.a) CP), inclusiv într-un caz a provocat decesul victimei (art.201¹ alin.(3) lit.c) CP (în redacție veche));
- 2 cauze de viol (art.171 alin.(1) Cp);
- 2 cauze de trafic de ființe umane, cu exploatare sexuală (art.165 alin.(2) lit.b), d) Cp);
- 1 cauză de trafic de ființe umane, cu exploatare prin muncă (art.165 alin.(2) lit.b), d) Cp);
- 1 cauză de trafic de ființe umane, pentru cerșetorie (art.165 alin.(2) lit.d) Cp);
- 1 cauză de proxenetism (art.220 alin.(2) lit.a) Cp);
- 2 cauze privind organizarea migrației ilegale (art.362¹ alin.(2) lit.c) Cp).

În una din cauzele penale despre organizarea migrației ilegale⁵⁹³ instanța de apel, examinând apelurile procurorului și avocatului inculpatului, a casat sentința Judecătoria Chișinău, prin care inculpatul a fost condamnat la 2 ani închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 2 ani și a emis decizia de încetare a procesului pe motivul intervenirii termenului de prescripție de tragere la răspundere penală. În cealaltă cauză⁵⁹⁴, instanța de apel a respins, ca neîntemeiat, apelul procurorului și a menținut fără modificări sentința Judecătoria Chișinău, prin care inculpatului D.I. i-a fost aplicată amendă contravențională în mărime de 150 u.c., iar în privința inculpaților S.N. și R.G. a încetat procesul, cu aplicarea amnistiei.

În cauza penală de proxenetism, care a fost examinată cu decizie până la finalizarea procesului de monitorizare, instanța de apel a admis apelurile procurorului și avocatului inculpatului, a casat sentința Judecătoria Chișinău, prin care inculpatul a fost condamnat la 4 ani și 6 luni închisoare și a emis o decizie nouă de condamnare a inculpatului la 4 ani închisoare, cu confiscarea specială a bunurilor. Cauza a fost examinată în lipsa inculpatului, care este cetățean străin și, la momentul examinării apelului, se afla în țara sa de origine.

⁵⁹³ Cauza V.I. nr.1a-17404/art. 362¹ CP.
⁵⁹⁴ Cauza D.I. nr.1a-19173/art.362¹ CP.

Într-o cauză de trafic de ființe umane pentru cerșetorie⁵⁹⁵, instanța a respins, ca nefondat, apelul procurorului la sentința de achitare a Judecătoria Chișinău și a menținut sentința instanței de fond fără modificări. Potrivit observărilor monitorului, instanța de judecată a amânat de câteva ori procesul, în legătură cu necesitatea de a audia partea vătămată. Aceasta însă nu se prezenta în ședință și nimeni nu cunoștea locul aflării ei. În cele din urmă, instanța a decis, în lipsa părții vătămate, respingerea apelului.

Instanța de apel a admis apelul procurorului la sentința de achitare, emisă de judecătoria Anenii Noi în cauza de trafic de ființe umane, cu exploatare prin muncă⁵⁹⁶. A fost adoptată decizia de condamnare a inculpatului la 7 ani închisoare cu executare și încasarea prejudiciului de 5000 lei.

Curtea de Apel Chișinău s-a pronunțat în 2 cauze de trafic de ființe umane, cu exploatare sexuală. În ambele cazuri, a fost incriminată comiterea infracțiunii de către două sau mai multe persoane asupra a două sau mai multe persoane. În una din aceste cauze⁵⁹⁷, instanța de apel a respins, ca nefondat, apelul inculpatului și a menținut fără modificări sentința judecătoria Hâncești, sediul Ialoveni de condamnare la 16 ani închisoare (prin cumul de sentințe). În altă cauză⁵⁹⁸, instanța de apel a admis apelul procurorului, a casat sentința Judecătoria Chișinău, sediul Botanica, prin care inculpații au fost condamnați la câte 4 ani închisoare cu amânarea executării pedepsei, în temeiul art.96 al Codului penal, până la împlinirea vârstei de 8 ani a copilului născut la 22.11.2013 și a adoptat o hotărâre nouă - 4 ani și 10 luni închisoare cu executare în penitenciarul pentru femei, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 3 ani. Această cauză, de asemenea, s-a examinat în lipsa inculpaților, care, după emiterea sentinței în instanța de fond, au plecat într-o direcție necunoscută și nimeni nu cunoștea locul aflării lor.

Monitorizarea cauzelor penale pe infracțiuni privind viața sexuală a femeilor, examinate în Curtea de Apel

⁵⁹⁵ Cauza A.P nr.1a-12753/art.165 CP.
⁵⁹⁶ Cauza F.D. nr.1a-14485/art.165 CP.
⁵⁹⁷ Cauza A.N. nr.1a-13036/art.165 CP.
⁵⁹⁸ Cauza B.A. nr.1a-14508/art.165 CP.

Chișinău a stabilit că doar în 2 cauze de viol a fost finalizat procesul și adoptată decizie. Astfel, în una din cauze⁵⁹⁹, instanța de apel a respins, ca neîntemeiat, apelul inculpatului și a decis menținerea fără modificări a sentinței judecătorești Chișinău, sediul Centru, de condamnare a inculpatului, în temeiul art.171 alin.(1) și art.187 alin.(1) ale Codului penal, la 7 ani de închisoare în penitenciar de tip închis. În altă cauză⁶⁰⁰, Judecătoria Criuleni l-a condamnat pe inculpat, în temeiul art.171 alin.(1) și art.179 alin.(2) ale Codului penal, la 1 an și 9 luni de închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 2 ani și a încasat un prejudiciu de 10 000 lei, suma solicitată de partea vătămată fiind de 20 000 lei. Curtea de Apel Chișinău a examinat apelurile procurorului și al părții vătămate și a decis condamnarea inculpatului la 1 an și 9 luni închisoare cu executare și admiterea acțiunii civile, cu încasarea de la inculpat a prejudiciului în mărime de 21 000 lei în beneficiul părții vătămate.

Curtea de Apel Chișinău a examinat cu decizie 12 cauze penale de violență în familie, inclusiv 11 cauze de violență fizică și 1 cauză de violență psihologică. Au fost examinate 4 cauze de violență în familie, soldată cu vătămare ușoară a integrității corporale, 4 cauze de violență în familie, soldată cu vătămare medie a integrității corporale, 2 cauze de violență în familie, soldată cu vătămare gravă a integrității corporale și un caz de violență care a provocat decesul victimei.

În rezultatul examinării celor 4 cauze de violență în familie, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale, instanța de apel a adoptat următoarele decizii:

- a admis apelul procurorului și a modificat sentința judecătorești Anenii Noi de condamnare a inculpatului la 1 an închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 3 ani, stabilind inculpatului, prin sentință definitivă, pedeapsa de 1 an închisoare, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 5 ani⁶⁰¹. Instanța a majorat termenul de probă, luând în considerare

599 Cauza B.A. nr.1a-13197/art.171 CP.

600 Cauza B.S. nr.1a-13731/art.171 CP.

601 Cauza S.S. nr.1a-24054/art.201¹ CP.

comportamentul violent stabil al inculpatului, pentru care a fost sancționat contravențional în repetate rânduri;

- a respins, ca nefondat, apelul avocatului apărării (care a solicitat pedeapsă non-privativă de libertate), apelurile procurorului și părții vătămate (ambii au solicitat 2 ani închisoare) și a menținut fără modificări sentința judecătorești Chișinău, sediul Râșcani, de condamnare la 1 an închisoare și încasarea prejudiciului de 10 000 lei în beneficiul părții vătămate⁶⁰²;
- a respins, ca nefondat, apelul inculpatului la sentința judecătorești Căușeni de condamnare pe art.201¹ alin. (1) lit.a) și art.320¹ (trei episoade) ale Codului penal la 2 ani închisoare și a menținut fără modificări sentința instanței de fond⁶⁰³. Victima a solicitat instanței în proces să-l elibereze pe inculpat de răspundere, pentru că are vârstă înaintată (68 de ani) și sănătatea precară;
- instanța de apel a respins, ca nefondat, apelul avocatului inculpatului, care cerea decizie de achitare, și a menținut fără modificări sentința judecătorești Hâncești, sediul Ialoveni, de absolvire de răspundere penală, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical și trimiterea lui la tratament cu supraveghere obișnuită în Instituția medico-sanitară publică Spitalul Clinic de Psihiatrie din mun.Chișinău.

După cum au constatat monitorii, nu a fost stabilit niciun caz de aplicare a pedepsei la limita maximă a sancțiunii la acest alineat, chiar și în privința inculpaților care au manifestat în permanență un comportament violent.

Această stare de lucruri se datorează, în opinia noastră, faptului că, deseori, asemenea cauze se judecă pe baza probelor administrate în faza urmăririi penale, în conformitate cu art.364¹ Cod de procedură penală, care atrage ca și consecință reducerea cu 1/3 a limitelor

602 Cauza N.V. nr.1a-18691/art.201¹ CP. Cu referință la circumstanțele recuperării prejudiciului, grefierul a menționat în cadrul interviului, că „...prejudiciul în cazurile de violență familială se apreciază în baza probelor... majoritatea vin și doar spun că vreau să-mi fie recuperată o așa sumă de bani, pentru că mi-a fărâmat dinții. Nu are nicio chitanță, nimic. În baza a ce să examinăm ? Trebuie să prezinti probe. Privitor la prejudiciul moral e altă chestie deja...”

603 Cauza C.I. nr.1a-12508/art.201¹ CP.

pedepsei cu închisoare, prevăzute la articolul corespunzător. În alte cazuri, aceasta se datorează faptului că, în conformitate cu art.78 al Codului penal, poate fi aplicată pedeapsa maximă, prevăzută la articolul corespunzător, în cazul în care există circumstanțe agravante. Ori, instanțele de judecată recunosc cu ușurință drept circumstanță atenuantă căința sinceră a inculpatului (mai ales că în baza probatoriului din dosar, acesta, de cele mai multe ori, nu are altă soluție, respectiv, sinceritatea lui ar trebui apreciată critic). În același timp, nu sunt constatate, de regulă, în aceste cauze, circumstanțe agravante, inclusiv în cazurile dovedite de comitere a infracțiunii în stare de ebrietate sau în prezența minorilor.

În acest sens, trebuie menționate și unele dificultăți de ordin legislativ. Astfel, art.77 alin.(1) lit.a) din Codul penal stabilește drept circumstanță agravantă „săvârșirea infracțiunii de către o persoană care anterior a fost condamnată pentru infracțiune similară sau pentru alte fapte care au relevanță pentru cauză”. Deci faptul comiterii repetate a actelor de violență nu va putea fi luat în considerare ca circumstanță agravantă, atâta timp cât nu a fost condamnare pentru comiterea lor. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice din 11.05.2011 (Convenția de la Istanbul)⁶⁰⁴ a mers mai departe în acest sens și a prevăzut necesitatea recunoașterii drept circumstanță agravantă nu doar condamnarea anterioară a agresorului pentru infracțiuni de natură similară (art.46 lit.i) al Convenției), ci și comiterea infracțiunii sau a infracțiunilor asociate în mod repetat (art.46 lit.b) al Convenției).

Un alt factor, remarcat de monitori, ce nu contribuie la aplicarea unei pedepse descurajante pentru agresorii familiali, care să fie corespunzătoare criteriilor de individualizare a pedepsei⁶⁰⁵, constă în calificarea faptelor comise.

Astfel, în apelul declarat de partea vătămată în una din cauze⁶⁰⁶, în care acțiunile inculpatului au fost calificate

pe art.201¹ alin.(1) lit.a) al Codului penal și i s-a aplicat 1 an de închisoare, se menționează: „...*inculpatul este un recidivist în domeniul violenței în familie, față de acesta existând mai multe condamnări penale și contravenționale. Totodată, nu s-a ținut cont de circumstanțele în care XXX a comis infracțiunea, și anume faptul că acesta, după ce a fost eliberat din arest preventiv din sala de ședință la 22.03.2017, în urma judecării în privința sa a cauzei penale privind neexecutarea ordonanței de protecție, având scopul de a o pedepsi pe mama sa, pentru că s-a plâns organelor de poliție că acesta încalcă ordonanța de protecție, imediat din sala de ședințe, s-a deplasat la domiciliul mamei și a abuzat-o fizic, aplicându-i lovituri pe toată suprafața corpului...*”. Din cele relatate rezultă că faptele inculpatului urmau a fi încadrate în temeiul art.201¹ alin.(2) lit.b) al Codului penal, pentru care se prevede sancțiunea de la 1 la 6 ani închisoare.

În atare circumstanțe, credem că pedeapsa definitivă, stabilită în această cauză condamnatului - 1 an închisoare, având în vedere circumstanțele cauzei și personalitatea făptuitorului, este extrem de dificil a fi apreciată ca fiind echitabilă și descurajantă pentru inculpat. Este adevărat că această lacună a fost admisă la faza urmăririi penale, însă are relevanță și faptul că instanța de judecată, în sentință, a scos în evidență căința sinceră a inculpatului, apreciind-o drept circumstanță atenuantă, dar nu a văzut amenințarea directă a victimei în ședință prin expresia „...*da, îi voi achita eu când mă eliberez...*”, ca răspuns la întrebarea instanței dacă este de acord să achite părții vătămate prejudiciul moral cauzat.

În rezultatul examinării altor 4 cauze de violență în familie, soldate cu vătămare medie a integrității corporale, instanța de apel a adoptat următoarele decizii:

- a respins⁶⁰⁷, ca nefondat, apelul avocatului apărării și a menținut sentința judecătorească Orhei de condamnare a inculpatului la 3 ani închisoare, având în vedere examinarea cauzei conform procedurii prevăzute la art.364¹ Cod de procedură penală;
- a respins⁶⁰⁸, ca nefondate, apelul procurorului (a solicitat încasarea cheltuielilor de judecată) și apelurile

604 www.coe.int/conventionviolence.

605 ...gravitatea infracțiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia (art.75 al Codului penal al RM).

606 Cauza N.V. nr.1a-18691/art.201¹ CP.

607 Cauza I.M.nr.1a-13738/art.201¹ CP.

608 Cauza C.A. nr.1a-24327/art.201¹ CP.

avocaților apărării (care au considerat pedeapsa prea aspră) și a menținut fără modificări sentința judecătorească Chișinău de condamnare la 1 an și 3 luni închisoare;

- a respins⁶⁰⁹, ca nefondat, apelul inculpatului la sentința judecătorească Căușeni, sediul Ștefan Vodă, și a menținut fără modificări sentința instanței de fond de condamnare la 4 ani închisoare;
- instanța de fond, judecătoria Chișinău, sediul Centru, a condamnat inculpatul la 140 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității. Instanța de apel a admis apelul procurorului și a decis condamnarea la 3 ani închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 3 ani⁶¹⁰. Partea vătămată a solicitat în proces respingerea apelului procurorului⁶¹¹.

Instanța de apel a examinat și apelurile asupra sentințelor în 3 cauze de violență în familie, soldate cu vătămare gravă a integrității corporale, și a adoptat următoarele decizii:

- în cauza de condamnare a inculpatului pentru violență în familie, care a provocat decesul victimei, instanța de apel a respins⁶¹², ca nefondat, apelul inculpatului și a menținut sentința judecătorească Ștefan Vodă de condamnare a inculpatului la 10 ani închisoare în penitenciar de tip închis;
- a respins⁶¹³, ca nefondat, apelul inculpatului (care a considerat pedeapsa prea aspră) și a menținut fără modificări sentința judecătorească Strășeni, sediul Călărași, de condamnare la 4 ani închisoare în penitenciar de tip semiînchis;

609 Cauza H.I. nr.1a-15646/art.201¹ CP.

610 Cauza L.A. nr.1a-5989/art.201¹ CP.

611 Grefierul consideră că „...în mare parte, în cazurile de violență în familie, victimele solicită până la urmă ca să fie aplicată o pedeapsă mai blândă sau, în general, să nu fie aplicată pedeapsă. De regulă, depune apel procurorul, iar partea vătămată - mai rar...”. Aceste afirmații nu se confirmă prin rezultatele monitorizării (vezi notele de subsol 97, 101 etc.). Monitorii au menționat, într-o cauză, că partea vătămată a solicitat să nu fie pedepsit inculpatul și în altă cauză – că nu a susținut poziția procurorului de a-l sancționa mai aspru, iar în alte 2 cauze menționate de monitori, dimpotrivă, partea vătămată a pledat pentru înăsprirea pedepsei în privința inculpatului. Prin urmare, deja nu mai este vorba de faptul că victimele solicită „în mare parte” eliberarea de pedeapsă a agresorului, după cum indică grefierul.

612 Cauza T.M. nr.1a-13082/art.201¹ CP.

613 Cauza S.P.nr.1a-6475/art.201¹ CP.

- instanța de apel a admis apelul procurorului asupra sentinței judecătorești Chișinău, sediul Botanica, de condamnare a inculpatei la 5 ani închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de 3 ani și a adoptat o decizie nouă, prin care a condamnat inculpata la 5 ani închisoare în penitenciar pentru femeie⁶¹⁴.

După cum au observat monitorii, în mare parte, instanța de apel a adoptat decizii de condamnare a inculpaților la închisoare cu executare, fiind doar câteva decizii în care s-a aplicat institutul suspendării condiționate a executării pedepsei. Este regretabil însă că, în aceste cazuri, instanța de judecată, cu trimitere la art.90 alin. (6) lit.f) al Codului penal, indica condamnatului doar participarea la programe probaționale. Nu a fost stabilit niciun caz de aplicare, în cauzele de violență în familie, a normei art.90 alin.(6) lit.c¹) al Codului penal privind obligarea condamnatului să participe la program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent; să urmeze tratament de alcoolism etc.

Concluzii la capitol

- În instanța de apel situația nu diferă cu nimic de cea de la instanțele de fond. Majoritatea părților vătămate, sau circa 67%, sunt femei cu vârsta cuprinsă între 20-40 de ani. Rezultatele monitorizării confirmă că, în mare parte, violenței și traficului în scop de exploatare sexuală sunt supuse femeile în limitele vârstei fertile.
- În instanța de apel, monitorii au constatat că, în mod obișnuit, informația despre cauzele fixate pentru judecare a fost plasată corespunzător pe pagina web a Curții de Apel și pe panourile din incinta instanței. Totuși au fost constatate cazuri de afișare a unei informații contradictorii, care, în unele cazuri, a determinat amânarea procesului.
- Monitorii au constatat că majoritatea cauzelor cuprinse de monitorizare au fost examinate în ședințe publice. A fost declarată examinarea totală sau parțială în

614 Cauza Ș.A. nr.1a-19879/art.201¹ CP.

ședință închisă pentru circa 13% din cauze, în special, cu persoane minore, pentru fapte de viol și trafic de persoane. Totodată, monitorii au menționat că pregătirea pentru desfășurarea ședinței închise, oricum, afectează integritatea psihologică a părții vătămate. Cei care, între timp, părăsesc sala la cerința instanței observă cine rămâne și identifică ușor partea vătămată.

- Procesul de judecare a apelului în cauzele penale se desfășoară în săli de judecată înzestrate cu mobilierul și echipamentul necesar. Sălile de judecată în care se desfășoară ședințele sunt mari și accesibile publicului larg, fiind mereu pline de lume. În această privință, situația la Curtea de Apel Chișinău este mai favorabilă decât în instanța de fond. Totuși monitorii au constatat că, în majoritatea cazurilor, gălăgia din sală influențează audibilitatea și ordinea de desfășurare a procesului.

- În instanța de apel doar 27% din ședințe au început la ora programată. Circa 45% din ședințele monitorizate au început cu întârziere de peste 1 oră. Una din cauze o constituie modalitatea de numire spre judecare a mai multor cauze concomitent. Datorită practicii actuale de numire și examinare a cauzelor în apel, deseori, participanții la proces sunt nevoiți să aștepte începerea procesului și decizia în caz un timp îndelungat, uneori, chiar o zi întreagă. Aceasta este una din cauzele absenteismului părților în instanța de apel.

- Monitorii au indicat absența în ședință a părților vătămate în cauze de viol, de trafic în scop de exploatare sexuală, în cauze de proxenetism, adică în cauzele care au legătură nemijlocită cu viața lor sexuală. Instanța dispune aducerea silită a părții vătămate în ședință, chiar dacă aceasta a fost audiată la faza urmăririi penale în condiții speciale, fără a argumenta necesitatea audierii ei repetate în ședința de judecată.

- Monitorii nu au remarcat dificultăți de asigurare a serviciilor interpretului pentru părți în procesul examinării apelului. În această privință monitorii au constatat o situație mai bună în instanța de apel, comparativ cu instanța de fond.

- Nu au constatat monitorii vreun caz, în instanța de apel, în care victimelor infracțiunilor să li se ofere în ședință explicații clare despre dreptul de a cere

asistență juridică garantată de stat și modalitatea de solicitare prevăzută în lege. În consecință, părțile vătămate au beneficiat de asistența juridică în proporție de circa 22% în cauzele de violență în familie și infracțiuni privind viața sexuală a femeilor și de circa 8% - în cauzele de trafic de ființe umane și conexe monitorizate. În același timp, inculpații au beneficiat de serviciile avocatului în circa 90% din cauzele examinate în apel, inclusiv în 30% din cauze - de asistență juridică garantată de stat.

- Rezultatele monitorizării indică asupra termenului de examinare a cauzei în apel, uneori, destul de mare. Deseori, cauza amânării procesului a constituit-o absența părților. Totodată, monitorii au observat cazuri când, din neatenția escortei, nu a fost adus la ședință inculpatul arestat sau, din neatenția funcționarilor instanței de apel, nu a fost publicată informația corectă despre ora ședinței, fapt ce a determinat amânarea procesului. Au fost constatate cazuri de numire a următoarelor ședințe de judecată după 2-3 luni și în instanța de apel.

- Au fost menționate cazuri de numire a primei ședințe cu mare întârziere, mai ales, în cauze de violență sexuală a minorilor sub vârsta de 14 ani, cauze de trafic de copii, de infracțiuni privind viața sexuală asupra femeilor de vârstă înaintată, deși legislația procesuală impune examinarea acestor categorii de cauze, în special cele cu minori, în mod preferențial.

- În unele cauze penale de agresiune sexuală a victimelor minore sub vârsta de 14 ani, ședințele au fost amânate în repetate rânduri, pentru a audia în instanță partea vătămată minoră. Motivul amânărilor rezidă în omisiunea de aplicare, la faza urmăririi penale, a normei art.110¹ CPP. Este regretabilă și lipsa de atitudine din partea instanței de judecată pe marginea acestui subiect, deoarece monitorii nu au constatat niciun caz de emitere a încheierii interlocutorii, în condițiile art.218 CPP, care obligă instanța de judecată, atunci când constată în procesul de judecată fapte de încălcare a legalității și a drepturilor omului, să le aducă la cunoștința organelor respective, persoanelor cu funcție de răspundere și procurorului. O poziție mai activă a instanței de judecată în această privință, ar contribui substanțial la dezrădăcinarea practicii care dezavantajează copiii în procesul penal.

■ În mare parte, precum au observat monitorii, instanța de apel a adoptat decizii de condamnare a inculpaților la închisoare cu executare, fiind doar câteva decizii în care s-a aplicat institutul suspendării condiționate a executării pedepsei. În aceste cazuri, instanța de judecată indică, la general, despre participarea condamnatului

la programe probaționale. Nu a fost stabilit vreun caz, în cauzele de violență în familie, de obligare a condamnatului să participe la programe speciale de tratament sau de consiliere, în vederea reducerii comportamentului violent sau obligarea lui de a urma tratament de alcoolism etc.

Concluzii și recomandări

Cadrul juridic și practica internațională recunoaște caracterul specific, deosebit al violenței de gen împotriva femeilor, inclusiv a violenței în familie și traficului de persoane, justificând necesitatea unei abordări distincte a raporturilor juridice în acest domeniu. Normele internaționale oferă oportunitatea și chiar recomandă cu insistență promovarea cu prioritate a condițiilor de siguranță a victimelor, stăruind asupra obligațiunii statului de a asigura, de rând cu măsuri punitive descurajante pentru făptaș, condiții deosebite de asistență, consiliere și recuperare a părții vătămate în cauză.

În ultima perioadă, cadrul legislativ național în domeniul asigurării șanselor egale pentru femei și bărbați, al prevenirii și combaterii violenței de gen, inclusiv a violenței în familie și a traficului de ființe umane, a cunoscut o dezvoltare fără precedent. Cu toate acestea, mai persistă anumite deficiențe de ordin juridic, care urmează a fi înlăturate, pentru a asigura victimelor acestor categorii de infracțiuni un tratament corespunzător spiritului standardelor internaționale.

Reformele în sistemul de justiție, aflate în derulare, urmăresc, inclusiv, asigurarea calității actului de justiție și eficiența sistemului judecătoresc. Or, rezultatele procesului de monitorizare indică asupra unor omisiuni și deficiențe, care nu răspund condițiilor de asigurare a unui proces echitabil, în sensul larg al cuvântului, la îndeplinirea justiției în cauzele de violență în familie, violență sexuală și trafic de persoane.

Partea vătămată în aceste cauze este, de multe ori, victima sistemului, care, prin definiție, trebuie să o protejeze. Aceasta ori este, practic, marginalizată în procesul penal, nefiind corespunzător implicată și asigurată efectiv cu servicii de asistență juridică calificată în proces (deseori nici chiar nu este informată despre mersul și rezultatele investigațiilor), ori, dimpotrivă, este pusă în situația să probeze faptele din cauza în examinare - în procedura civilă sau contravențională -, nefiindu-i oferite, nici în aceste cazuri, garanții de asistență juridică

eficientă. Pentru a beneficia de asistență, consiliere și recuperare, victima se confruntă cu proceduri pe cât de birocratice, pe atât de umiltoare. Prin urmare, procesul de judecată, de multe ori, oferă victimei experiența unei atitudini discriminatorii în raport cu agresorul, a nerespectării drepturilor procesuale, a incapacității sistemului de a-i oferi (garanta) remedii eficiente împotriva actelor de intimidare etc.

În mare parte, această situație este determinată de abordări preconcepute și stereotipice ale profesioniștilor, ce rezultă din neînțelegerea sau nedorința de a accepta caracterul specific al acestor fapte, care se deosebesc vizibil de altele prin gradul incomparabil de vulnerabilitate a victimei, determinat, inclusiv, de inegalitatea pozițiilor agresorului și victimei, ea având la dispoziție posibilități extrem de limitate de alegere și refugiu. Din această perspectivă, orice încercări de abordare de pe poziția asigurării formale a unor garanții procesuale egale părților în proces deja pun victima într-o situație dezavantajată.

Atitudinea preconcepută în raport cu victima a multor actori profesioniști în proces, suplimentată de anumite deficiențe de ordin juridic (care pot servi ca o scuză, atunci când nu se dorește a acționa corespunzător), a contribuit substanțial la crearea tabloului general, care lasă impresia că activitatea de examinare judiciară a cauzei nu demonstrează o preocupare prioritară pentru aplicarea măsurilor descurajante în privința făptașilor/agresorilor și pentru a ajuta victima să cunoască și să acționeze corespunzător, în vederea obținerii unei asistențe, protecții, reabilitării și recuperării echitabile a prejudiciului fizic, material și/sau moral, cauzat prin infracțiune.

Rezultatele procesului de monitorizare a ședințelor de judecare a unor cauze de violență de gen, inclusiv violența în familie, violența sexuală asupra femeilor și traficul de persoane, au determinat formularea următoarelor recomandări:

Recomandări de lege ferenda

- Completarea legislației penale cu circumstanța agravantă „comiterea infracțiunii în mod repetat”, așa cum este prevăzută în Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice din 11.05.2011 (Convenția de la Istanbul).

- Dezvoltarea cadrului regulatoriu în vederea perfecționării mecanismului procesual de informare și implicare a victimelor infracțiunilor pe marginea mersului și rezultatelor activității de investigare a infracțiunilor; asigurarea audierilor în condiții speciale (prietenose) a tuturor victimelor infracțiunilor de violență în familie, violență sexuală și exploatare a persoanei și excluderea confruntărilor cu infractorul în proces, decât dacă victima adultă acceptă confruntarea, în vederea asigurării integrității psihologice a victimelor și neadmiterii condițiilor de revictimizare a lor, precum orientează standardele internaționale.

- Completarea legislației de procedură penală cu prevederi despre dreptul victimei/părții vătămate de a solicita să-i fie asigurată, în modul stabilit, asistență juridică calificată garantată de stat și despre obligația organului de urmărire penală/instanței de judecată de a-i prezenta informație în formă scrisă privind drepturile sale procesuale.

- Modificarea legislației pentru asigurarea condițiilor de conexiune a cauzelor de trafic de ființe umane, în care aceeași persoană, în unele cauze, are calitate de parte vătămată, iar în alte cauze, are statut procesual de inculpat. Aceasta ar permite examinarea circumstanțelor în vederea constatării temeiului legal de absolvire a victimei de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în această calitate.

- Instituirea unor reglementări mai precise în privința limitelor temporale, atunci când este vorba de numirea primei ședințe de examinare a cauzei și de perioada de amânare a ședințelor, pentru a asigura examinarea cauzei în termeni rezonabili, iar legii de procedură penală - claritate și previzibilitate.

- Revizuirea legislației, inclusiv în vederea stabilirii unor condiții pentru examinarea cauzelor de violență

în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane în procedură simplificată, având în vedere că consecințele acesteia, în privința măsurii de pedeapsă stabilite, aduc atingere spiritului normelor și principiilor internaționale referitoare la aplicarea măsurilor descurajante pentru inculpați în aceste categorii de cauze.

- Revizuirea legislației referitoare la criteriile de apreciere a prejudiciului material și moral cauzat prin infracțiune, în special în cazul infracțiunilor de violență și trafic de ființe umane, urmând să se analizeze practica altor țări în acest sens.

- Prevederea răspunderii contravenționale de la 16 ani pentru contravențiile de violență în familie.

- Completarea Codului contravențional cu prevederi care să menționeze expres dreptul victimei de a cere să i se asigure asistență juridică în proces, conform legislației cu privire la asistența juridică garantată de stat.

- Modificarea legislației contravenționale prin stabilirea măsurilor afirmative pentru cauzele de violență în familie, în spiritul normelor CEDAW și ale Convenției de la Istanbul, și să încadreze soluții contra situațiilor în care agresorul care a comis intenționat acte de violență se bucură de mai multe garanții și protecție legală a drepturilor sale, decât victima a cărei integritate psihologică sau chiar fizică este nemijlocit amenințată sau afectată de acțiunile aceluși agresor (de exemplu, condițiile și termenul reținerii agresorului familial etc.).

- Operarea modificărilor și completărilor în Codul contravențional referitoare la procedura înregistrării audio digitale a ședințelor de judecată, pentru a asigura corelarea cadrului regulator relevant cu prevederile legislației contravenționale.

- Revizuirea legislației în vederea micșorării termenului de examinare a recursului la încheierea de respingere a cererii de solicitare a măsurilor de protecție în cazul violenței în familie.

- Armonizarea cu prevederile legislației în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie a actelor legislative relevante și a procedurilor interne din sistemul de ocrotire a sănătății, educație, asistență socială, care se

referă la modul de comunicare a cazurilor de violență în familie. A asigura ca profesioniștii cărora, prin lege, le sunt impuse reguli de confidențialitate să raporteze autorităților competente despre actul de violență asupra persoanelor adulte doar cu acordul victimei, excepție fiind cazurile de vătămare medie sau gravă a integrității corporale sau a sănătății, cazurile de folosire a armei, cazurile în care victimele sunt deosebit de vulnerabile pe motiv de dizabilitate sau capacități intelectuale reduse.

Recomandări Consiliului Superior al Magistraturii - organ de autoadministrare judecătorească

- Revizuirea instrucțiunilor interne de evidență și documentare procesuală în vederea includerii unor compartimente distincte referitoare la procedura de lucru cu cererile pentru eliberarea ordonanței de protecție a victimei violenței în familie, inclusiv prevederi clare referitoare la forma cererii, condițiile și modalitatea de înregistrare a cererii, de trimitere spre examinare, plasarea informației despre numirea ședinței de examinare, punerea în executare a ordonanței de protecție, contestarea încheierii etc.
- Având în vedere caracterul vag al normelor procesuale referitoare la publicitatea ședinței de judecată, a examina oportunitatea elaborării unor instrucțiuni cu caracter de recomandare, pentru a asigura modul univoc de înțelegere și aplicare a legii, în vederea neadmiterii unor acțiuni și dispoziții arbitrare, care ar aduce, în cele din urmă, atingere spiritului normelor internaționale și constituționale referitoare la caracterul public al ședinței de judecată.
- Organizarea procesului operațional interior de o manieră care să stimuleze examinarea cauzelor cu prioritate în sălile de judecată disponibile și să descurajeze practica desfășurării ședințelor de judecată în birourile judecătorilor.
- Mobilizarea justițiarului în vederea aplicării instrumentarului legal pentru responsabilizarea participanților la proces, urmărind asigurarea începerii ședințelor conform orarului stabilit și prevenirea numărului considerabil de amânări ale ședințelor.

- Încurajarea instanțelor de judecată să informeze părțile vătămate despre dreptul de a solicita, prin cerere, să fie eliberate de prezența la ședința de judecată, cu excepția cazurilor când urmează să se prezinte pentru a fi audiate corespunzător prevederilor legii de procedură penală.

- Încurajarea judecătorilor să informeze corespunzător partea vătămată în cauză asupra dreptului și modalității de înaintare a acțiunii civile în procesul penal, iar atunci când decide asupra cuantumului prejudiciului moral, să aprecieze obiectiv suferințele pe care le trăiește victima infracțiunii de violență și trafic.

- Încurajarea practicii judiciare de asigurare a audierilor în condiții speciale a tuturor victimelor infracțiunilor de violență în familie, violență sexuală și exploatare a persoanei. Utilizarea înregistrărilor în ședința de judecată, substituind astfel prezența fizică în sală a părții vătămate, va face posibilă examinarea și analiza probatoriului necesar pentru reconstituirea adevărului obiectiv în cauză, fără a afecta integritatea psihologică a victimei infracțiunii.

- În cadrul examinării cauzelor civile, la cererea de solicitare a măsurilor de protecție în cazul violenței în familie, a asigura victimelor posibilitatea de a face declarații, fără prezența în sala de judecată a pretinsului agresor, pentru a exclude revictimizarea ei, cauzată de contactul vizual cu agresorul.

- Încurajarea instanțelor de judecată să asigure consecutivitatea și examinarea în termeni rezonabili a cauzelor de violență în familie, inclusiv pe calea unei modalități excepționale de programare a ședințelor pe aceste cauze.

- Încurajarea judecătorilor să asigure respectarea termenului legal de examinare a procedurilor contravenționale și să aplice măsuri descurajante de pedeapsă contravențională agresorilor familiari.

- Încurajarea dezvoltării practicii judiciare de aplicare agresorilor familiari a măsurilor de protecție - obligarea de a participa la un program special de tratament sau consiliere pentru reducerea violenței sau dispariția ei, obligarea de a participa la întreținerea copiilor comuni,

iar în procedură penală - de aplicare agresorilor familiari a măsurilor de protecție: obligarea de a participa la un program special de tratament sau consiliere pentru reducerea violenței sau dispariția ei, obligarea de a face examen medical privind dependența de alcool/droguri și de a face tratament medical forțat.

- Încurajarea practicii judiciare de aplicare, în cazul suspendării condiționate a executării pedepsei în cazuri de violență în familie, a obligațiilor de a participa la un program special de tratament sau consiliere, în vederea reducerii comportamentului violent; de a urma un tratament în caz de alcoolism sau narcomanie.

- Încurajarea instanțelor de judecată să aplice activ institutul încheierii interlocutorii, de fiecare dată când constată încălcarea garanțiilor procesuale ale participanților la proces, în special, în cazul minorilor și victimelor infracțiunilor. În acest fel, instanța va contribui substanțial la asigurarea protecției eficiente a drepturilor omului și la desfășurarea unui proces de judecată echitabil.

- Analiza necesităților în vederea asigurării numărului optimal de specialiști, inclusiv interpreți, grefieri, pentru asigurarea bunei desfășurări a procesului de examinare a cauzelor în instanța de fond.

- Organizarea instruirilor în vederea sporirii profesionalismului grefierilor și interpreților, o atenție deosebită acordându-se aspectelor referitoare la exercitarea calitativă a atribuțiilor funcționale și cerințelor deontologice în activitate.

- Organizarea instruirii periodice a personalului auxiliar al instanțelor de judecată, inclusiv pe aspecte deontologice. A încuraja personalul instanțelor să manifeste toleranță și să trateze cu înțelegere victimele violenței în familie în procesul recepționării cererilor de solicitare a măsurilor de protecție.

- Asigurarea, în sediile instanțelor de judecată, a suportului informațional privind condițiile și procedura de solicitare a ordonanței de protecție, în limbaj accesibil potențialelor victime, pentru a le ajuta să solicite de sine stătător măsuri de protecție în procedură civilă.

- Analiza oportunității revizuirii practicii actuale de examinare concomitentă a mai multor cauze în instanța de apel, pentru înlăturarea suspiciunilor în privința capacității judecătorilor de a se concentra asupra fiecărui caz individual și, respectiv, a asigura calitatea actului de justiție la examinarea cauzei în ordine de apel.

Recomandări Procuraturii Generale

- Încurajarea procurorilor să utilizeze activ toate oportunitățile, oferite de legea de procedură penală, pentru asigurarea protecției eficiente și condițiilor de siguranță victimei/părții vătămate în proces, în acest sens solicitând aplicarea, după caz, a măsurilor preventive sau a măsurilor de protecție care se impun în fiecare caz concret.

- Încurajarea procurorilor să aplice corespunzător normele privind audierea în condiții speciale (prietenoase) a victimei infracțiunii, de fiecare dată când circumstanțele cauzei oferă această oportunitate.

- Încurajarea procurorilor să asigure înaintarea acțiunilor civile în procesul penal de infracțiuni de violență și trafic, acordând importanță deosebită probării corespunzătoare a suferințelor profunde pe care le trăiesc victimele acestor infracțiuni.

- Încurajarea procurorilor să respecte în modul corespunzător cerințele legislației, care prevăd necesitatea de a aduce la cunoștință părții vătămate materialele dosarului, până la transmiterea cauzei în judecată, după cum se procedează în cazul învinuțiilor.

Recomandări Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat

- Încurajarea implicării active a parajuriștilor pentru acordarea ajutorului victimelor violenței în familie la scrierea și depunerea cererii privind eliberarea ordonanței de protecție, desfășurarea periodică a sesiunilor de instruire a parajuriștilor în domeniul combaterii violenței de gen.

- Asigurarea în timp util a asistenței juridice garantate de stat victimelor violenței în familie pe cauzele civile de solicitare a măsurilor de protecție.

- Organizarea periodică a instruirilor în domeniul combaterii violenței și traficului de persoane pentru asigurarea serviciilor calitative și eticii în procesele de judecată din partea avocaților publici și avocaților atrași pentru acordarea asistenței juridice garantate de stat.

Recomandări organelor abilitate să elaboreze și să promoveze politici în domeniu

- Încurajarea și sprijinirea eforturilor de informare a publicului larg, în special, a potențialelor victime ale violenței și traficului, să poată identifica acțiunile de violență și trafic, să cunoască formele de violență în familie și modalitățile de solicitare a protecției, să cunoască despre activitatea adăposturilor și serviciilor de consiliere și resocializare pentru victime și pentru agresorii familiali etc.

- Organizarea instruirilor periodice a factorilor de decizie din cadrul autorităților publice locale de nivelul I și II, a persoanelor care exercită funcția autorității tutelare și a asistenților sociali. Instruirile trebuie să cuprindă nu doar aspecte referitoare la sarcinile lor nemijlocite de prevenire și combatere a violenței și traficului, dar și modalități de interacțiune cu alte structuri abilitate, în vederea dezvoltării serviciilor de asistență a victimelor violenței de gen și trafic, asistență și consiliere a agresorilor, dezvoltării rețelei de parajuriști în localitate, conlucrarea cu aceste structuri în beneficiul victimelor și potențialelor victime ale violenței și traficului.

- Completarea curriculei școlare pentru clasele gimnaziale cu material informativ-instructiv referitor la măsurile de protecție și de asistență a victimelor violenței de gen.

- Elaborarea unui mecanism favorabil pentru victimele infracțiunilor/contravențiilor de violență de gen și trafic de persoane privind deplasarea pentru efectuarea examenului medico-legal.

- Elaborarea mecanismului de referire, în cursul procesului penal, a victimei infracțiunii către servicii de asistență medicală, asistență psihologică post-traumatică și consiliere în vederea recuperării fizice și psihosociale, cheltuielile acumulate urmând a fi incluse la cheltuieli judiciare.

- Dezvoltarea mecanismului de interacțiune a organelor de drept și justiție cu sistemul de ocrotire a sănătății, în procesul acumulării probatoriului în cauză, pentru a asigura participarea victimei violenței la investigațiile medicale în regim prioritar și gratuit.

- Mobilizarea activității de dezvoltare a rețelei și capacităților centrelor de asistență și consiliere pentru agresorii familiali, oferirea suportului necesar la elaborarea programelor de resocializare a agresorilor și instruirea specialiștilor pentru lucrul cu agresorii familiali.

- Perfecționarea mecanismului de combatere a alcoolismului/dependenței de droguri ca factori capabili să genereze violență în familie și agresiune sexuală asupra femeilor.

- Perfecționarea mecanismului de implicare a autorității tutelare, inclusiv pe post de intermediar în relațiile dintre agresor și victimă, în vederea soluționării problemelor de întreținere a copiilor în perioada de aplicare a ordonanței de protecție.

- Organizarea instruirii agenților constatatori, în scopul asigurării unor investigații calitative a cazurilor de violență în familie, care să cuprindă nu doar circumstanțele ce se referă la victima care a sesizat cazul, dar și actele de violență asupra altor membri din familie, în special, copiii. Totodată, sunt necesare instruirii referitoare la instrumentarea cauzelor contravenționale de violență în familie, inclusiv probatoriul necesar, importanța actelor de constatare a vătămărilor corporale și de evaluare psihologică a victimelor, importanța și condițiile de aplicare a măsurilor de constrângere, consecințele întocmirii necalitative a procesului-verbal cu privire la contravenție, termenul de constatare a contravenției și de trimitere spre examinare a cauzei contravenționale etc.

■ Organizarea măsurilor în vederea consolidării mecanismului de combatere a violenței psihologice. Prezența violenței psihologice, de una singură sau însoțită de alte forme de violență, a fost constatată, în procesul monitorizării, practic, în toate cauzele de solicitare a ordonanței de protecție. Totodată, în Rezoluția 1852 (2011) privind violența psihologică a Adunării Parlamentare a CE, violența psihologică este recunoscută ca fiind o formă gravă de violență, nu numai pentru că lasă urme profunde și de

durată asupra victimelor, dar și pentru că, nefiind contracarată, de regulă, escaladează în violență fizică, sexuală.

■ Organizarea activităților de instruire a poliției, a avocaților, a judecătorilor și procurorilor, în vederea consolidării capacităților de identificare a cazurilor de violență psihologică, inclusiv a modului cum se manifestă și a efectelor asupra victimelor, adulți și copii, calificarea juridică a faptei, probatoriul etc.

Anexe

ANEXA 1

Date despre victimele acțiunilor de violență în familie intervievate

Nr.	Codul	Vârsta	Studii	Prezența copiilor	Relația cu agresorul	Regiunea
1.	IIA_1_VVF	39 ani	Gimnaziale	1 copil	soț	sud
2.	IIA_2_VVF	32 ani	Liceale	2 copii	concubin	centru
3.	IIA_3_VVF	39 ani	Superioare	2 copii	soț	centru
4.	IIA_4_VVF	56 ani	Colegiu	2 copii cu vârsta peste 18 ani	fost soț, locuiesc într-o locuință împărțită prin judecată	centru

ANEXA 2

Date despre specialiștii cu care s-au realizat interviuri individuale aprofundate

Nr.	Codul	Categoria de specialiști cu care s-au realizat interviuri individuale aprofundate	Instituția
1.	IIA_1_DD	Reprezentantul Direcției documentare	Judecătoria Botanica
2.	IIA_2_DD	Reprezentantul Direcției documentare	Judecătoria Ciocana
3.	IIA_3_G	Grefier	Judecătoria Ciocana
4.	IIA_4_E_ML	Vice-directorul Centrului de Medicină Legală	Centrul de Medicină Legală
5.	IIA_5_P_VF	Procuror, Secția Justiție, Juvenilă Direcția Politici, Reforme și Protecția Intereselor Societății	Procuratura generală
6.	IIA_6_J	Judecător	Judecătoria Centru
7.	IIA_7_A_VF	Avocat	ONG
8.	IIA_8_AC	Agent constator	Inspectoratul de Poliție, Botanica
9.	IIA_9_P_TFU	Procuror	PCCOCS
10.	IIA_10_ex_CCTP	Ex-reprezentant CCTP	ONG
11.	IIA_11_P_TFU	Procuror	PCCOCS
12.	IIA_12_A_TFU	Avocat	ONG
13.	IIA_13_A_VF	Avocat	ONG
14.	IIA_14_G_A	Grefier	Curtea de Apel

Centrul de Drept al Femeilor (CDF)

Str. M. Kogălniceanu, nr. 87
MD 2009, Chişinău, Republica Moldova
Tel./fax: (+373) 22 811 999
Mobil: (+373) 68 855 050
Email: office@cdf.md
www.cdf.md